

NÂZIM HİKMET

Yazılar (1936)

4

ADAM

NÂZIM HİKMET *Yazılar (1936)*

24

ADAM

Nâzım Hikmet

●

Yazılar
(1936)

ADAM YAYINLARI

© 1987

Bu kitabın tüm hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir.

Nâzım Hikmet'in tüm yapıtlarının Türkiye'de yayın ve temsil hakları Anadolu Yayıncılık A.Ş.'nindir. Anadolu Yayıncılık A.Ş.'den yazılı izin alınmadan Nâzım Hikmet'in hiçbir yapıtı parça ya da bütün olarak yayımlanamaz, tiyatro, film ya da radyo ve televizyona uyarlanamaz ve başka biçimlerde işlenemez ve kullanılamaz.

Birinci Basım: Ekim 1991
İkinci Basım: Kasım 1992

Kapak Düzeni: Aydın Ülken

92.34.Y.0016.413
ISBN 975-418-117-9

Nâzım Hikmet'in bütün yapıtlarını (şiirlerini, oyunlarını, romanlarını, öbür düzyazılarını) bir araya toplayan bu dizi kitaplarda kronolojik sıra uygulanmıştır.

Yalnız şiir bölümünde, şairin çocukluk ve çıraklık dönemi ürünleri (ki bunları kitaplarına almadığı gibi, birçoğunu dergilerde de yayımlamamıştır) ayrı bir ciltte toplanarak şiir kitapları dizisinin en sonuna konmuştur. Bu cilt şairin yetişme yıllarındaki gelişmelerini izlemek isteyenler içindir.

Şiir bölümündeki sıralama, şairin sağlığında yayımlanan, ya da kendi düzenlediği ama yayımlandıklarını görmediği kitaplarının yayın, ya da düzenlenme tarihlerine, kitaplarına girmemiş olan şiirlerinin ise yazılış tarihlerine göredir. Yazılış tarihleri kesinlikle belirlenemeyen şiirlerin yerlerinde kaymalar olabilir. Başta kitapların yayın tarihlerine göre sıralama yapılırken de (iç düzenleri olduğu gibi korunduğu için) şiirler yazılış tarihlerine göre değil, şairin gönlüne göre bir sıralama içindedirler. Amaç çeşitli dönemlerdeki şiirlerin birbirine karışmaması olduğundan, bu tür yer değiştirmelerin gelişmeleri izleme açısından fazla bir sakıncası bulunmadığı açıktır.

Elinizdeki yeni derlemeyle, birbirini tutmayan çeşitli müsveddelerden yola çıkan, savruk, özensiz, acele basımlardaki kargaşaya, sırasında anlamı zedeleyen dizgi düzelti yanlışlarına son verilmiştir.

YAZIŞMA ADRESİ: ADAM YAYINLARI, BÜYÜKDERE CADDESİ ÜÇYOL MEVKİİ, NO: 57 MASLAK-İSTANBUL
TEL: 276 23 30 (8 hat) TELG: ADAMYAY TELEKS: 26534 rada tr FAX: 276 27 67

Nâzım Hikmet

●

Yazılar (1936)

Alman Faşizmi ve Irkçılığı

Yazılar 4

ADAM

VİTRİNLERİN KIŞI

Bir haftadır Beyoğlu mağazalarının camekânlarında bir şimal kışı bütün şiddetiyle "hükümferma" olmakta. Oysaki, pamuktan karlar, kaya tuzundan buzlar, üstü başı ak boyaya boyanmış, uzun iplik sakallı Noel Babalar, dallarına naftalin serpilmiş yeşil kâğıttan çam ağaçlarıyla gülünç kış dekorları camların içinde insanı üşütmeye çalışırken camların dışında, dışarda, kaldırımlarda günlük, güneşlik, ılık ve tez canlı bir bahar havası var.

Bu sahici, günlük güneşlik bir hava içine giren şehrin, dükkânlarındaki bu yalancı, sahte kış manzaralarına niye lüzum var?

Fransa'da, Almanya'da, İskandinav memleketlerinde filan yeni yıla geçiş kar, tipi, buz mevsimine isabet edebilir. Sıcak, hurma ağaçlı, kızgın çöllü bir diyarda dünyaya geldiği söylenen İsa'nın dünyaya gelişini yeni yıl başlangıcı olarak kabul eden Katolik memleketlerin birçoğu yıl dönümünü kış mevsiminde geçtiklerinden, hurmanın yerine çamı, kumun yerine karları yeni yılın dekoru olarak kabul edebilirler. Bu da bize sosyal faktörlerin tesirini göstermesi dolayısıyla, bu bakımdan, bir etüt mevzuu olabilir.

Fakat yeni yıla İstanbul'da da ille karlı buzlu bir hava içinde girilmesi gerektir diye, bu şehrin iklimi bu mevsimde günlük güneşlikken, cemakânları kar, buz taklitleriyle süslemekte ne mana var?

Sosyal faktörlerin, insanları bu kadar gülünç çıkartma kâğıtları haline getirişine örnek oluşları bu karlı kışlı camekânların biricik manasıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 1.1.1936]

Hükümferma : hükmeden.

KARNERA

Fransız gazetelerini karıştırırken gözüme bir resim ilişti. İriyarı, ama öyle az buz değil, adamakıllı iriyarı, insan azmanı denecek çeşitten bir herif, bir kolunu havaya kaldırmış duruyor. At kafası gibi uzun enli bir yüzü var ve bu pabuç gibi yüzde kazma dişler, sıra sıra sırıtıyorlar. Havaya kalkmış olduğunu söylediğim sağ kolunun ucunda kürek gibi açılmış bir el.

Merak ettim, bu fotoğrafın altındaki ve üstündeki yazıları okudum.

Üstündeki yazı şöyle :

"Boksör Primo Karnera Habeşistan'a gidiyor."

Altındaki yazı şöyle :

"Milis Karnera'nın faşist selamı."

Yazıları okuduktan ve herifin yüzüne bir daha baktıktan sonra hatırladım ki, bu Primo Karnera denilen herif bir vakitler dünya boks şampiyonuydu. Böbür böbür böbürlenip dururdu. Sonra, geçen yıl mı ne, galiba bir Amerikalı boksörden, hem de aklımda kaldığına göre Yahudi bir Amerikalıdan bir temiz sopa yediydi...

Fotoğrafa bir daha baktım. Boksör Karnera'nın bu çok uzak olmayan geçmişiyle, milis Karnera'nın geleceği arasında bir benzerlik buldum.

[Orhan Selim / Akşam, 2.1.1936]

KOVADİS LINDBERG?

Lindberg, çoluğunu çocuğunu, tasını tarağını toplayıp Amerika'dan Avrupa'ya göç etti. Vaktiyle Amerika'dan Avrupa'ya, geçilemez sanılan hava yollarını aşıp gelen ve insanoğlunun tabiatı bir kere daha yenişinin şarkısını motoruna söyleten Lindberg, bu sefer bir "medeniyet"e yenildiği için Amerika'dan Avrupa'ya kaçıyor.

Lindberg'i Amerika'dan kaçıran, Lindberg'i yenen haydutlar, bir "medeniyet"in verimleridir. Bu "medeniyet" yalnız kendine mal etmek istediği "ulusal" kahramanının bir çocuğunu öldürttü, öbürünü koruyamıyor. Sen bu "medeniyet"in timsalisin dedikleri Lindberg, "timsal"i olduğu o "medeniyet"e güvenemediği için kaçıyor...

Kovadis Lindberg? Avrupa'ya mı?. O Avrupa'ya mı ki, onun bugünkü mümessilleri senin kaçtığın Amerika'ya benzemeyi "gaye-i hayal" edinmişlerdir...

[Orhan Selim / Akşam, 4.1.1936]

Gaye-i hayal: düşlenen erek.

BİR HULUS ÇAKMAK ÖRNEĞİ

Bir arkadaş anlattı :

"Her yerde olduğu gibi bizim çalıştığımız yerde de bir müdür var. Bir de çok acayip bir adam mevcut.

"Bizim müdür evli, 40 yaşında kadar, çok sabırlı, çok soğukkanlı bir adam.

"Bizim müdürün karısı üç aydır hasta yatıyor, hastalığı kanser, iyi olmayacağını müdür de biliyor, biz de biliyoruz.

"Fakat bunu bildiği halde bilmemezlikten gelen bir acayip memur var bizde. Bu acayip memur, her sabah, müdürü daha kapıdan karşılar ve adamcağıza ilk sorduğu sorgu şu olur :

"— Hanımefendi nasıldır?

"Müdür :

"— Teşekkür ederim, bugün biraz daha iyice, diye her sabah cevap verir.

"Üç aydır bu böyle. Üç aydır müdür 'Teşekkür ederim, bugün biraz daha iyice' deyip yalan söylüyor. Üç aydır o acayip memur, 'Hanımefendi nasıldır' diye 'hanımefendi'nin iyi olamayacağını bilmemezlikten gelerek hasta kadının kocasını belki de en "ince yerinden" iğneliyor.

"Bu adam bu işi niçin yapıyor? diye düşündüm. 'Hanımefendi'nin sıhhatiyle hakikaten ilgili olduğu için mi? Nezaket icabı olarak mı? Müdüre hulus çakmak için mi?

"Ne birincisi, ne ikincisi, belki, belki değil muhakkak üçüncüsü...

"Ve hulus çakmanın bütün aşağılığı, bütün iğrençliği tek bir örnekle gösterilmek istenilse, bundan daha korkuncu bulunamaz sanırım..."

Bizim arkadaşa hak verip, bugün de işbu sütunda bu suretle "hatmı- kelam" eyledim.

[Orhan Selim / Akşam, 5.1.1936]

Hulus çakmak : dalkavukluk etmek, yaranmaya çalışmak; *Hatm-ı kelam* : sözü bitirme.

KANUN VE TURİZM

Gazetelerde bir haber okudum ki, şöyle başlıyor :

"Turizm işlerine dair hazırlanmış bulunan kanun layihası..."

Sonunu okumak istemez. Demek, turizm işlerini düzeltmek, memlekete seyyahların daha çok gelmesini temin etmek için bir kanun çıkartılacak.

Şaşmadım dersem yalan söylemiş olurum. Turizm için kanun çıkarmak bana yağmur yağdırmak için kanun layihası hazırlamak gibi bir şey geldi.

Diyeceksiniz ki, yağmur gibi tabii hadiselerle turizm gibi sosyal hadiseler arasında fark vardır. Doğru. Fakat nasıl yağmur denilen tabii hadiseyi anlamak ve onun üzerinde tesirli olabilmek için bu tabiat hadisesinin bize bağlı olmayan kendi amillerini bilmemiz lazımsa, turizm denilen hadisenin üzerinde de dokunaklı olabilmemiz için bu hadisenin bize bağlı olmayan kendi reel sebeplerini araştırmamız gerektir. Yoksa sadece bir kanun çıkartarak nasıl yağmur yağdıramazsak, bir kanun çıkartıp teşkilat, tensikat ve ıslahat yaparak bugünkü turizm işlerini keyfiyeten değiştiremeyiz...

Kanun, keyfiyet yaratıcı bir sebep değildir. Kanun, var olan ve varlığı sosyetenin reel maddi temeliyle tayin kılınan münasebetlerin yukarda, yukarı katlardaki ifadesidir.

Kanuna bunun dışında bir keramet "izafe" etmek Türkiye'de Tanzimat'la beraber başlayan bir zihniyettir. Yani, bizzat kanunda bile böyle bir keramet "vehmetmek" Tanzimat devrinden başlayarak kendini kuvvetle göstermeye başlayan yeni bir çeşit reel, maddi sosyal münasebetlerin kafalara düşmüş gölgesinden başka bir şey değildir.

Kanun ancak, esasen var olan bir hadisenin, bir keyfiyetin üzerinde, onu ifade ederek, kemiyet bakımından dokunaklı olabilir...

Kanuna bunun dışında bir keramet "izafe" etmek, insanı, kanunların tarih tarafından değil, tarihin kanunlar tarafından

yapıldığı görüşüne getirir ki, bu görüşün ilimle ve hayatla en ufak bir bağı bile yoktur.

[Orhan Selim / Akşam, 8.1.1936]

Tensikat : düzenleme; *Islahat* : düzeltmeler, iyileştirmeler; *Keyfiyeten* : isteğe bağlı olarak; *Keyfiyet* : nitelik; *İzafe* : yakıştırma, katma; *Vehmetmek* : gerçekte olmayan şeyi var saymak; *Kemiyet* : nicelik.

ÇİFTÇİYE ÖĞÜTLER

Matbaaya geldim. Masanın üstünde pembe kuşe karton kapaklı, irili ufaklı, inceli kalınlı kitaplar duruyor.

En üsttekini aldım. Adını okudum : *Çifçiye Öğütler*... Şöyle ortasına doğru açtım kitabı. Birdenbire şaşaladım. Nasıl şaşalamayım ki sayfa şöyle başlıyordu :

"Das kom besthetgorb betrachtetaus 3, Teilen, die anatomisch..." ilah...

Sayfaya aşağı kadar göz gezdirdim. Hep böyle, Alman diliyle yazılmış sizin anlayacağınız. Sayfaları kitabın sonuna doğru çevirdim, Almanca da, Almanca... Kitabı kapattım bir daha adını okudum : *Çiftçiye Öğütler*...

Peki ama, bir yanlışlık olsa gerek, bu eser herhalde Alman çiftçileri için yazılmış olmalı, diye düşündüm.

Onlar da, oldukça ağır ve istilahlı bir dille yazılmış olduğunu bizim Almanca bilen arkadaşlardan birinden öğrendiğim bu satırları, sayfaları sökebilirler mi, sökemezler mi, burasına aklım ermez. Yalnız bizim köylülerin Almanca bilmedikleri muhakkak olduğuna göre, bu öğütlerden nasıl istifade edecekler?

Bir taraftan bunları düşünürken bir yandan da kitabın sayfalarını tekrar karıştırmaya başladım. Aoo! O ne? Kitabın baş tarafları Türkçe. İş anlaşıldı. *Çiftçiye Öğütler* kitabın yarısında Türkçe verildikten sonra öte yarısında her nedense Almanca tekrarlanmış. Neden? Niçin? Elbette bir hikmeti vardır, dedim ve Türkçe öğütleri parça parça okumaya başladım :

"...Standardizasyona istikamet veren keyfiyet fikri..." "...Alöron tabakası bütün tanenin takriben % 7'sini teşkil ettiği halde asıl süveyda % 83'ünü teşkil eder..."

"...Libre : muayyen bir hacim hububatın ağırlığını, daha doğrusu İngiliz Pound (Punt) olarak ifade olunmuş bir Amerikan veya 'Winchester Bushel'in ağırlığını gösterir. Daha doğru söylersek libre olarak Winchester Bushel (Vinçester Buşel) dir..."

Kitabı kapattım. Şimdi düşünüyorum. Bu kitabın verdiği

öğütlerin dilini bile hangi çiftçi, hangi köylü anlar? Bu öğütleri okuyup istifade etmek için çiftçilerin, köylülerin Ankara Ziraat Enstitüsü'nden diplomalı olmaları lazımdır.

Bu kitap belki yüksek tahsil görmüş bir iki büyük, zengin değirmencinin, yahut çiftlik sahibinin işine yarar. Bu belki bir ilmi tetkiktir. Fakat köylüye, çiftçiye öğüt vermekle ne alakası var?

Geçenlerde de yazdım, ziraat enstitüleri daha köylüye öğüt vermekten çok uzaktırlar.

[Orhan Selim / Akşam, 9.1.1936]

TALEBE VE KAHVE

18 yaşını doldurmayan talebelerin kahveye gitmeleri yasak edilmiş.

İyi, güzel! Fakat ne yapalım ki, her ilk bakışta iyi ve güzel olan nesnenin bir fakatı vardır. Her iyi içinde bir kötüyü, her güzel bir çirkini, her "makul" "akla uygun" bir "gayr-i makul"ü "akla uygun" olmayanı gizler...

18 yaşını doldurmayan talebelerin kahveye gitmelerini yasak etmek "makul", "akla uygun". Fakat bu "makul" ün bir de "gayr-i makul" tarafı var.

Talebe kahveye çıkmasın da nereye çıksın? Talebeyi kahveye çıkaran sebepler nelerdir?

Mektep talebenin hayatında mücerret, yalnız hocaların ders verdikleri, günlük hayattan ve 17, 18 yaşında bir delikanlının ders dışında kalan birçok isteklerini doyurmaktan uzak kaldıkça talebe kahveye çıkmasın da ne yapsın? Mahalle aralarında, akşamüstü çeşme başlarında, sakız çiğneyip köylü gelinler gibi dedikodu mu yapsın?

Şu olsun! Bu olsun! demek kolaydır. Güç olan nesne : Olmamasını istediğimiz şeyleri olduran sebepleri bulup onların ortadan kalkabilmeleri üstünde dokunaklı olabilmektir.

[Orhan Selim / Akşam, 10.1.1936]

Makul : akla uygun; *Gayr-i makul* : akla uygun olmayan; *Mücerret* : soyut.

BİR KORKU

Sevinerek görüyorum ki, 10 kuruşa Taksim-Sirkeci, Tepebaşı-Beyazıt servisi yapan taksiler çoğalıyor. Bizi dakikalarca tramvay beklemek belasından kurtarıyorlar. Ben, kendi payıma, artık, yalnız bu gidiş geliş vasıtasını kullanıyorum. Hem insan gideceği yere daha çabuk gidiyor, hem de ayakta dikilip ezilmekten kurtuluyor.

Taksi otomobillerin böylelikle tramvaylaşması bugünkü şartlar içinde, İstanbullular için bulunmaz bir nimettir.

Yalnız, dikkat ettim, taksiler tramvaylaşmaya başlayalıdan beri, tramvayların bir iki hususiyeti de onlara geçti. Sözgelişi, işte bu yeni taksi-tramvay hususiyetlerinden biri :

Eskiden tramvay arabalarının arkasından çıkan demirlere çocuklar asılırlardı. Şimdi de asılıyorlar ya! Fakat yine eskiden taksilerin arka tampon demirlerine asılan çocuklara rastlanmazdı. Şimdi, taksiler tramvaylaşalıdan beri, her "taksi-tramvay"ın arkasına en aşağı iki çocuk asılıyor.

Şoförler, halkı tramvay derdinden kurtaralım derlerken kendi başlarını derde sokacaklar. Ve korkuyorum ki, bu işe belediye müdahale edecek, biz de bu yüzden taksi-tramvayların yardımından mahrum kalarak, yine elimiz kolumuz bağlı tramvay arabalarının esiri olacağız.

[Orhan Selim / Akşam, 11.1.1936]

HALİÇ VAPURLARI

Haliç vapurlarına bir hal oldu. İhtiyar bir filozof gibi dalgın, bir mirasyedi gibi mağrur, bir vefasız dost gibi sözlerinde durmaz oldular.

Tarifeleri geliş gidişlerine, geliş gidişleri tarifelerine uymuyor.

Geçenlerde, tarifeye göre ikiye çeyrek kala vapuru Cibali iskelesine uğrayacakken, iskelenin önünden dalgın dalgın geçip gitti, Cibali'ye uğramadı. Hatta bu yüzden bilet alan birçok yolcuların bilet paraları bile geri verildi.

Sonra, tarifede ikiyi on geçe Cibali'ye vapur yokken, birdenbire tam bu saatte, bir vapur, dalgınlıkla olacak yine, Cibali'ye uğrayıverdi.

Sabahları Köprü'den Cibali'ye bir 8,45'de bir de 9,55'de vapur var. 8,45'i kaçırdın mı, bir saat bekle dur.

Vapurların 5 dakika 10 dakika geç kalarak iskelelere uğradıkları "umur-i adiye"dendir.

Cibali işçi ve memur kalabalığı olan bir semttir. Burada İnhisarların tütün deposundan başka, kutu fabrikaları gibi müesseseler vardır. Bu müesseseler saat 5'de paydos yaparlar. Oysaki akşam vapuru Cibali'ye 5,40'da uğrar. Sizin anlayacağınız, işinden yorgun argın çıkan işçiler, memurlar kendi semtlerine dönebilmek için 40 dakika beklemeye mecburdurlar.

Haliç vapur işletmesi hakkında daha sütunlarla yazı yazılabilir. Fakat "varak-ı mihr ü vefa"yı okuyup dinleyenler çıkar mı, çıkmaz mı? Orası belli değil!..

[Orhan Selim / Akşam, 12.1.1936]

Umur-i adiye : sıradan işler; *Varak-ı mihr ü vefa* : sevgi ve bağlılık belgesi.

SARIGÜZEL VE SU

İstanbul'un, aşağı yukarı, dörtte biri susuzdur. Bir şehrin, bir şehirde bir semtin susuz olması demek; bir merkezden, temizlenerek, borularla evlerin içindeki musluklara kadar gelen sudan mahrum oluşu demektir.

Mahalle aralarında ikide bir kuruyan çeşmeler artık bir şehrin, bir şehir semtinin su isteğini yerine getiren nesneler değillerdir.

İstanbul'un, aşağı yukarı, dörtte birinde terkos suyu yoktur.

Fatih-Sarıgüzel'i ve bu büyük semti çerçeveleyen geniş bir çevre terkossuzdur.

Bir semtin, bir şehirde bir evin, İstanbul'da bir mahallenin terkos suyu olmaması, aşağı yukarı, damı, penceresi, çerçevesi olmaması gibi bir şeydir.

Sorup soruşturdum, bu semtlerde evlerine terkos suyu getirtmek isteyenlerden 80-100 lira isteniyormuş. Bu parayı isteyenler ya 80-100 liranın ne demek olduğunu bilmiyorlar, yahut da Fatih-Sarıgüzel'i ve çevresi yurttaşlarından çoğunun ayda 30-50 lira kazançlı insanlar olduklarının farkında değillerdir.

Belediye İstanbul'un dörtte birinin su dileğini yerine getirmek için neler düşünüyor? Hangi teşebbüslere girişmiştir? Yoksa bu semtlerin şehirdaşları açılıp kapanmaları su yolcularının keyfine bırakılmış köhne çeşmelerin derdini böyle çekip gidecekler mi?

[Orhan Selim / Akşam, 14.1.1936]

BEKLEMEK!

Beklemek; fakat nasıl? Yapılacak birçok işleriniz varken, "Ha şimdi geldi, nerdeyse gelecek" diye hepsini yüzüstü bırakarak beklemek. Bekleten adam, beklemenin cansıkıntısını, baş ağrısını, münasebetsizliğini bilmeyen, tatmayandır. Yoksa bunu bilen ve tadan, bekletmez. Geleceğim dediği saatte gelir.

Derler ki en üzüntülü bekleyişler sevgi randevularında olurmuş. Bu başıma gelmedi, bilmiyorum. Fakat bence en kötü bekleyişler, küçük işlerin görülmesi için verilen randevularda olur...

Sözgelişi size der ki :

— Beni saat beşte bekle kuzum, kitap alacağım, kitapçıya beraber gidelim...

— Peki, dersiniz. Beş olur, gelmez, altı olur, meydanda yok. Bir de ertesi günü öğrenirsiniz ki, kitap almaktan vazgeçmiş de onun için size uğramayı lüzumsuz görmüş...

Beklemek. Gayet iyi tahmin ettiğiniz gibi ben de bir saattir birini bekliyorum. Kan tepeme çıktı. Hani kendimi tutmasam : "Verdikleri randevulara vaktinde gelmeyen yurttaşları bugünlerde İtalya'ya sürgün etmeli ve ordan da onları Habeşlerin karşısına göndermeli," diye bir teklif atacağım ortaya.

[Orhan Selim / Akşam, 15.1.1936]

BEYANAT

Matbaadayım. Karşıki masada, telefonun yanında istihbarat şefi yine sinir içinde. Ses çıkarmadan, hatta baktığımı bile belli etmeden ona bakıyorum. Telefonu bir açıyor, bir kapıyor. Her telefon açışında yüzü umutlu, her kapayışında canı bir kat daha sıkkın.

Telefonda konuştuklarına dikkat ediyorum. İşte bir ikisi :

1

— Sizi rahatsız ettik, bayım. Burası Akşam gazetesi. Bu sabah sis yüzünden hangi saatlerde vapurların işlemediğini söyler misiniz?

Sorduğu suale cevap alamadığı için, yahut çok tuhaf bir cevap aldığı için telefonu kapıyor.

2

— Sizi rahatsız ettik, bayım. Burası Akşam gazetesi. Deminki yangının semtini ve ne kadar zamanda söndürüldüğünü, aşağı yukarı ne kadar zarar ziyan yaptığını söyler misiniz?

Sorduğu suale cevap alamıyor, yahut çok tuhaf bir cevap alıyor ki, telefonu, başını iki yana sallayarak, kapatıyor...

3

— Sizi rahatsız ettik, bayım. Burası Akşam gazetesi. Bir saat evvel falanca yerdeki otomobil kazasına kurban gidenin hüviyeti anlaşıldı mı? Anlaşıldıysa kimdir?

Sorduğu suale yine cevap yok, yahut çok tuhaf bir cevap var ki, telefonu, suratını asarak kapatıyor yine...

***

Dün dayanamadım artık :

— Üstat, dedim, boyuna soruyorsun. Ya cevap vermiyorlar, yahut verdikleri cevap bir tuhaf...

O ters ters cevap veriyor :

— Cevap almasına alıyorum. Hem de hiç tuhaf olmayan bir

cevap. Bana sadece, "Malumatımız yok!" diyorlar. Halbuki malumatları var...

— Öyleyse niye...

Sözümü kesiyor :

— Beyanat meselesi diyor. Memurların beyanat vermesi yasak ya!.. Nerdeyse bir memur arkadaşına bir gazeteci telefon edip, "Bu gece ne yapıyorsun, şöyle bir sinemaya gidelim mi?" dese, "Bilmem, sen gazetecisin ben memur. Beyanat veremem," diyecek...

[Orhan Selim / Akşam, 16.1.1936]

BU İŞ TUTTU

Bu iş tutacak, dersiniz, toprağını bulmuş bir fidan ne kadar kolaylıkla tutarsa bu iş de öyle çabucak tutacak. Fakat bir de bakarsınız ki o iş tutmaz...

Bu iş tutmayacak, dersiniz, gül ağacına vişne aşısı nasıl tutmazsa bu iş de öyle tutamaz, dersiniz. Bir de bakarsınız ki o iş tutuvermiş...

Tutacak dediğiniz niçin tutmadı? Tutmayacak dediğiniz niçin tuttu? Tesadüf mü? Hayır! Tesadüf denilen şey nedir zaten? Bilinmeyecek sebeplerin birbirine zincirlenişi bizim karşımıza tesadüfler biçiminde çıkmıyor mu? Sebepler bilindikten sonra hangi tesadüf esrarlı elbisesini üstünden çıkarmıyor?

Konservatuvar konserleri tuttu. Bizde "alafranga" konserlerin tutmayacağını ileri sürenler, bu işin tutacağını söyleyenlerden çoktur. Fakat bu yıl İstanbul Konservatuvarı'nın verdiği üç konser, şimdiye kadar görülmemiş bir kalabalık topladı.

Niçin? Tesadüf mü? Hayır! Onların tutmasında birçok sebepler var. Bunların başlıcaları biletlerin ucuzluğu ve böylelikle mümkün olduğu kadar geniş tabakaların gelişini mümkün kılışı. Sonra sesli sinemanın bu işde büyük yararlığı dokundu. Çok kere çok kötü ve aşağılık filmlerde mükemmel Garp musikisi örnekleri dinledik. Ve bu geniş seyirci ve dinleyici tabakaları için bir musiki terbiyesi oldu.

Bu iş tuttu. Yalnız tutan fidan daha tazedir. Kökleri cılızdır. Dikkat edelim ki yine sebeplerini önceden kestiremediğimiz için tesadüf diyeceğimiz bir rüzgârla devrilmesin...

[Orhan Selim / Akşam, 17.1.1936]

GÜZEL SÖZ

Güzel, parlak söz söylüyor diye ün salan insanlardan kuşkulanırım. Hele "hoşsohbetlilik"le nam alanlara karşı içimde acayip bir çekingenlik vardır.

Bana kalırsa, düşüncelerinin dibi hemen görülüvererek, duygularının ışıltısı en güçsüz bir rüzgârla sönüverecek olanlardır ki güzel ve parlak konuşmak, "musahabatı tatlı" olmak hilesine başvururlar. Böylelikle düşüncelerinin dipsizliğini boyalı cümlelerin alacalığı ile örtmek ve duygularının ışıltısını, ilk işitilişinde insana aşılmaz gibi görünen söz duvarlarıyla korumak isterler.

Bu, sözün büyük bir rol oynadığı inkılap sıralarında bile böyledir. İnkılapların "büyük" hatipleri hiçbir vakit inkılapların sonuna kadar dayanan, onları bütün genişlikleriyle ifade eden liderleri olmamışlardır.

Fransız İnkılabı'nda Mirabeau ve Danton bu söylediklerimin göze batar örnekleridir.

Mirabeau ile Danton inkılap orkestrasında maestroluk etmemişler, sadece ilk kıyametli uvertürde davul çalmışlardır. Belki o şahlanan sesler içinde davullarının gürültüsü, bir an için, bütün notaların üstüne çıkmıştır. Fakat çok geçmeden, gürültücü aletlerini sırtlayıp sahneden, bir daha geri dönmemek üzere, çekilip gitmişlerdir.

Söz kuvvetli şeydir. Öyle!.. Ancak, içi olmayan güzel söz, bir havai fişeğe benzer ki renkler, ışıklar içinde göklere yükselip bizi bir an hayran bıraktıktan sonra sönüverir ve burnumuzda yalnız kötü bir barut kokusu kalır...

[Orhan Selim / Akşam, 18.1.1936]

Musahabat : sohbetler.

LÜGAT VE HAYAT

Adamın adı "ASLAN" Soyadı : KORKMAZER. Fakat adamın kendisi kedi yavrusundan ufak, yüreği korkuyla doludur.

Bu, yalnız bir adam için böyle değil. Nice nice insanların "isimleriyle cisimleri" biribirinden ayrıdır.

Gel gelelim, bu yalnız nice nice insanlara göre değildir. Birçok sosyal kurumların isimleri artık cisimlerini gösteremez olmuş... İsim değişmemiş, "kabuk" eskisi gibi. Yalnız, bu ismin içinde cisim, bu kabukta "öz" değişmiş, bambaşka olmuştur.

İsimlerle cisimler, kabuklarla özler arasındaki bu tezatların, aykırılıkların varlığını kavrayamazsak görünüşe aldanırız, olanı olduğu gibi anlayamayız.

Birçok isimlerin, kelimelerin, mefhumların lügatteki karşılıkları onların eski manalarını gösteriyor bugün. O manalar artık eski ve çoktan beri değişmiş varlıkların ifadeleridirler.

Bütün bu söylediklerime örnek mi istiyorsunuz? Sözgelişi aklıma geliverenlerden birini yazıyorum işte : Kral...

Bugün birçok krallıkların kralları, sosyal fonksiyon bakımından, lügatlerde "kral" sözünün karşısında okuyucağınız tarifle alakaları olmayan varlıklardır.

Büyüklerinden birçoğu, en geniş anlamıyla, bazı özel şartlar yüzünden, endüstri ve ticaret firmalarının müşterek bir "alamet-i farikası" olmuşlardır. Sosyal baskının bir yardımcısı gibi, büyük, parlak, göz alıcı merasimlerle "anane" vesilesidirler.

Küçüklerinden birçoğu ise, ya bir dış menfaatin adamı, ya bir iç kargaşalığın kullanılan dümenleridirler.

Kısaca, düşüncelerime örnek diye gösterdiğim "kral" sözünden başka, nice kelimeler vardır ki, yeni özlerine göre yeni tarifler beklemektedirler. Lügatle hayat arasında derin bir ayrılık vardır bugün.

[Orhan Selim / Akşam, 21.1.1936]

Mefhum : kavram; *Alamet-i farika* : ayırıcı işaret, yasal marka; *Anane* : gelenek.

VAY HALLERİNE!

Paris'te hukuk talebelerinden bir kısmı grev yapmışlar, gürültü patırdı çıkarmışlar, derslerine gitmiyorlarmış. Sebep? Profesörlerden birine kızmışlarmış. Paris Hukuk Fakültesi profesörlerinden biri hukuk talebelerini böyle zivanadan çıkartmış.

Merak ettim. Hakçı ve hukukçu talebelerden mühim bir kalabalığı coşturmak için profesörün herhalde, hakka, hukuka, adalete ve insanlığa uymayan bir halt karıştırmış olması lazımdı.

İşi şöyle yakından takibe başladım ve öğrendim ki : Fransız adliyesinin yarınki hâkimlerini, müddeiumumilerini, avukatlarını, bir kelimeyle yarın Fransa'da adalet terazisinde alışveriş yapacakların büyük bir kalabalığını divaneye döndüren "haksızlık" işbu profesörün Milletler Cemiyeti'nde Habeşistan'ın hukuk müşavirliğini kabul etmesiymiş...

Eh, delikanlılar nasıl cuş ü huruşa gelmesinler?!..

Bu ne vicdansız?! haktan, adaletten uzak?! hukuk profesörüdür ki sıkılıp utamadan?! Habeşistan gibi mütecaviz?! emperyalist?! hastahane bombardımancısı bir memleketin hukuk müşavirliğini üstüne alıyor!..

İşin şakası bir yana, fakat yarın hâkim, müddeiumumi cübbelerini giyecek olan bu kralcı ve faşist delikanlıların karşısına çıkacak olan Fransız vatandaşlarının vay hallerine!..

[Orhan Selim / Akşam, 22.1.1936]

Cuş ü huruş : coşma ve patırdı; *Mütecaviz* : saldırgan.

BİLGİNLERE SORULACAK BİR SUAL

Dün Akşam'ın "Her Gün Bir Mesele" sütunlarındaki yazı şöyle başlıyordu :

"İstanbul'da bir türlü halledilemeyen bir su meselesi vardır. Hangi su temizdir? Hangi suyu emniyetle, rahat rahat içebiliriz?"

"Her Gün Bir Mesele"yi yazan arkadaş bu sualleri birçok doktorlara soruyor. Aldığı cevaplar kısaca şöyledir :

1. Karakulak, Taşdelen, Kocataş, Sırmakeş, Çubuklu gibi birçok temiz su kaynakları vardır. Fakat bu sular ancak kaynaklarında temizdirler, yoksa kaynaklarından çıkıp ağıza girinceye kadar başlarından geçenleri düşünürseniz bu sulara temizdir diyemeyiz...

2. Birçok sular için bilhassa fıçılar birer mikrop yuvasıdır.

3. Terkos suyu temiz değildir.

Şimdi düşünün, üç tanınmış doktora göre, Terkos'tan vazgeçtik, İstanbulluların içtikleri kaynak suları bile pistir, mikropludur.

Ben kendi kendime düşünüyorum artık :

Su için söylenen şeyi ekmek için de söyleyemez miyiz?..

Ekmek fırının içindeyken temizdir. Fakat fırının içinden çıkıp bizim ağzımıza girinceye kadar kaç elden geçiyor, ne kadar çok kirli rafların, mikroplu tezgâhların, hastalıklı küfelerin içinde sürünüyor?..

Ekmek ve su için bu böyle de, sanki pişmeden yenen yeşillikler için başka türlü mü?..

Lokantalarda, ahçı dükkânlarındaki tabaklar, çatallar sanki temiz, mikropsuz ve hastalıksız mıdırlar?..

Demek oluyor ki, aşağı yukarı mikroplu suları içip, mikroplu ekmekleri ve yeşillikleri yiyip, ara sıra da aşçı dükkânlarında, lokantalarda mikroplu çatal kaşıkları kullandığımız halde yaşayabilmemiz bir tıbbi harikadır. Yoksa küçükten beri bol mikrop yuta yuta gövdelerimiz bu mendebur hayvancıklara alıştı da onun için mi topumuz birden ateşler içinde yataklara düşmüyoruz?..

Bence "Her Gün Bir Mesele" sütunlarında bilginlere sorulacak suallerden biri de budur.

[Orhan Selim / Akşam, 23.1.1936]

TABİAT VE İNSAN

Çam ağacı insandan çok yaşar. Yelesi kabarık, altın gözlü aslanın adalelerindeki kuvvet insanoğlunun pazılarındaki kuvvetle ölçülemeyecek kadar dehşetlidir.

Fakat insanoğlunun yanında çam ağacı bir baltayla devrilen bir kütük ve altın gözlü aslan bir kurşunla yıkılan bir et külçesinden başka bir şey değildir.

İnsanoğluna bu şaşılacak gücü veren nedir?

İnsan olmasaydı, tabiat on binlerce yılda ancak bir toplu iğne boyu değişebilirdi. İnsan, tabiatı nesillerden nesillere değiştiriyor. Fakat iş yalnız bu kadarla kalmıyor. "İkinci bir tabiat" yaratan insan, tabiatı değiştirerek kendi kendini de değiştiriyor.

İşte tabiat verimleri arasında insan soyunu, çam ağacından az ömürlü ve altın gözlü bir aslandan çok zayıf olmasına rağmen, en kuvvetli kılan budur.

Tabiatı, emekle değiştiren insan kendi kendini de, değiştirdiği tabiatın tesiriyle değiştirerek, güçlülerin güçlüsü, yaratıcıların yaratıcısı olmaktadır.

Bu çok basit hakikati anlamayanlardır ki, insanı sadece bir çam ağacı, yahut kabarık yeleli bir aslan sanıyorlar.

İnsanı yalnız biyolojik bir varlık telakki etmek en akla gelmez sosyal irticaların sözde ilmi temeli oluyor.

[Orhan Selim / Akşam, 25.1.1936]

FELAKETİN HAYIRLISI

Geçenlerde "Bilginlere Sorulacak Bir Sual" diye bir yazı yazmıştım. İstanbul gibi suyu, ekmeği, lokanta ve aşçı dükkânlarının tabak, çatal ve bıçağı ve yeşillikleri, ilim ağzıyla "mikroplu", konuşulan dille "pis" bir şehirde oturanlar nasıl oluyor da toptan yatağa düşüp kıkırdamıyorlar? Bunu bilginlere sormalı, demiştim.

Kırk yılda bir yazdıklarımın birisi yerine getirildi. Çalıştığım gazete, beni bu gibi işlerde boyuna akıntıya kürek çekmekten kurtarmak için olacak, "Şunun dediğini hiç olmazsa bu işte biz yerine getirelim," düşüncesiyle dün bu sorguyu bilginlerden birine sormuş.

Bay bilgin diyor ki :

"Bizim, mikroba karşı bir nevi muafiyetimiz vardır. Bu da her vakit mikroplarla sıkı fıkı temas ettiğimiz içindir."

Bay bilginin verdiği bu cevabı ben bir "ilmi vakıa" olarak kabul etmekten başka bir şey yapamam. Fakat bu cevaptan sevinmesi, iftihar duyması ve eskiden beri tuttuğu yolda yürümek için bu cevabı "ilmi bir esbab-i mucibe" olarak kullanması gerek olan bir yer var : İstanbul'un temizliği ve sıhhatıyla alakadar olmak ödevini üstüne alan "makamlar"!..

Öyle ya, mademki, yolların tozu, suların, ekmeklerin pisliği İstanbulluları mikroba alıştırıyor, böylelikle bu şehrin şehirdaşları mikroba karşı bir çeşit "muafiyet" kazanıyorlar, bu dehşetli iştir...

Mikroba karşı muafiyeti olan bir insan, mikroba karşı muafiyeti olmayan bir insana göre ne kudretli bir varlıktır, düşünün bir kere!..

Bu vaziyet karşısında yapılacak iş gün gibi ortada : Sokakları, suları, ekmekleri ilmi bir sistemle, yavaş yavaş daha çok pis ve mikroplu kılmak!? Hani bir söz vardır : "Bazen felaketin de olurmuş hayırlısı!" derler. Nasıl olsa suların, sokakların falan filan temizleneceği yok, hiç olmazsa bu sözü söyler, "ilmen" tefsir eder, teselli buluruz.

[Orhan Selim / Akşam, 26.1.1936]

İlmi vakıa : bilimsel olgu; *Esbab-i mucibe* : gerektiren nedenler; *Tefsir* : açıklama.

PAZAR GÜNLERİ

Pazar günlerinizi nasıl geçirirsiniz?

Bu sorguyu her günü bir pazar olanlara sormuyorum. Bu sorgum haftanın altı gününde, günde hiç olmazsa sekiz, dokuz, on saat çalışanlara göredir.

Bir kere bu anlaşıldıktan sonra, bu sorguma şöyle cevaplar alabilirim :

1. Pazar günleri geç kalkarım. Öğleye kadar evde çoluk çocukla vakit geçiririz. Öğleden sonra bir sinemaya gideriz.

2. Pazar günleri uzak yakın bildikleri, hısım akrabaları ziyaret ederiz.

3. Pazar günleri kafayı bir temiz tütsülerim.

4. Pazar günleri hava açıksa evcek, eş dost birleşerek yürüyüş yaparız.

5. Pazar günleri, baharda, yazda, sonbaharda kıra, adalara, falan filan gezmeye gideriz.

6. Pazar günleri sırt üstü yatarım.

7. Pazar günleri sabahtan akşama kadar kâğıt, tavla oynarım.

8. Pazar günleri okurum.

9. Pazar günleri spor yaparım.

Bu cevapların sayısını daha bir hayli uzatabilirsiniz. Alacağınız cevapları ana hatlarında tasnif edebilirsiniz. Alacağınız cevaplarda büyük bir eksiklik gözünüze çarpacaktır.

Dinlenmek, eğlenmek, okumak, gezmek bu suale cevap veren tabakaların büyük bir parçasında ya ferdidir, ya ailevi. Toptan, kalabalıkla, el birliğiyle dinlenmek, eğlenmek, okumak âdeti yok gibidir.

Aynı işte çalışan, aynı mahallede oturan hiç olmazsa otuz kişinin açık, güzel havalarda hep beraber yürüyüş, gezinti yaptıkları, hep beraber şarkı söyledikleri görülmüyor.

Münakaşalı, herkesin iştirak edebileceği konferanslar yok gibi.

Pazarları toplantı yerleri ya mahalle kahveleri, ya sayısı çok az mahalle spor kulüpleridir.

Dinlenme günlerinde fert sudan çıkmış balık gibi kalıyor. Bu iyi mi? Kötü mü? Bu sorguya cevap verecek değilim.

Bu sorgunun cevabını vermeye bizim sütunun darlığı ve kısalığı engeldir.

[Orhan Selim / Akşam, 28.1.1936]

BİR PAZARLIK

Geçenlerde okudumdu, Paris'te bir garip pazar açılmış. Ressamlar, heykeltıraşlar yaptıkları eserleri bu pazara götürüyorlar, orada bir kat elbise, iki kilo et, bir eski otomobille filan değiştiriyorlarmış.

Bu doğrudan doğruya mübadelenin içinde bir "ikilik" gizlidir.

Birincisi şu :

Suluboya bir kır manzarası ha üç kilo etle değiştirilmiş, ha üç kilo etin parayla ifadesi olan, sözgelişi, 30 Frankla. Mübadelede paranın araya girmesi mübadele münasebetlerinin genişlemesini, gelişmesini gösterir zaten.

Yalnız burada söylenecek bir söz varsa o da şudur :

Paris'teki pazarda paranın ortadan çekilmesi, suluboya bir sanat eseriyle üç kilo etin arasında, her ikisinin de mal olmaları bakımından, bir ayrılık bulunmadığının daha iyi ortaya çıkmasına yaramıştır.

Bugünün artistleri buna, kendi yüksek sanat eserlerinin üç kilo etle bir tutulmasına belki kızarlar, içerlerler. Fakat ne yapalım, işin içyüzü budur.

Gelelim, ikinci tarafa :

Paris'te böyle bir pazarın açılışı bugün sanatın ve sanatkârın ne halde, nasıl muhtaç, nasıl biçare bir vaziyette olduğunu gösterir. Parisli bir ressam eserlerini satabilmek için mal mübadelesi sisteminin bile en iptidaisine başvurmak mecburiyetinde kalıyor...

Bunları yazarken, aklıma bir kitapçı dükkânında gördüğüm ve dinlediğim bir iş geldi :

Bundan bir hafta kadar önce, "büyük" kitapçılardan birinin dükkânından içeri bir alıcı girdi... Bir kitap ismi söyledi... Kitapçı kitabı müşteriye uzattı. Müşteri sayfaları şöyle bir karıştırdıktan sonra sordu :

— Bu kaç para.

— Fiyatı arkasında yazılı bayım.

Bay, kitabın arkasındaki fiyata baktı :

— 35 kuruş... diye mırıldandı. Pahalı... 25 versem olmaz mı?

Kitapçı ne cevap verecek diye bekledim. Verdiği cevaptan şaşırmadım dersem yalan söylerim :

— Haydi sizin güzel hatırınız için 30 kuruştan verelim, dedi ve 30'a verdi.

Lahananın kilosunu pazarlık eden bir zerzevatçıyla bir alıcı arasında geçen konuşmalara benzeyen bu alışveriş "muhavere" sinden sonra, tabii müşteri dışarı çıkınca, sordum :

— Bu da yeni bir usul mü böyle?

— Evet, şimdi, kitapların çoğunu pazarlıkla satıyoruz. Ne yapalım, alışveriş işi bu...

Düşündüm. Doğru söylüyor. Mademki kitap da lahana gibi alıp satılan bir maldır bugün. Pazarlığı neden yapılmasın? Diyeceksiniz ki, pazarlık sistemi ticarette iptidai usuldür. Bu da doğru. Yalnız bu itirazınız, işin keyfiyetine değil, kemiyetine aittir...

[Orhan Selim / Akşam, 31.1.1936]

Mübadele : değiş tokuş; *İptidai* : ilkel; *Muhavere* : konuşma; *Keyfiyet* : nitelik; *Kemiyet* : nicelik.

***

Giyotinle makine el ele vererek tarihin dönüm yerlerinden birini yarattılar.

Makine, birinci ve ikinci tabakaların, asaletle ruhbanlığın tutundukları dalları kesen bir giyotin oldu. Giyotin birinci ve ikinci tabaka mümessillerinin kellelerini uçuran bir makine rolünü oynadı.

***

En dar görüşlü, en karanlık gözlü ve kafası en bahtsız adam odur ki; hazır, değişmez, donmuş, mutlak, ebedi, mukaddes değerlerin ve hakikatlerin varlığına inanır. Ve bilmez ki, bizim dışımızda bize bağlanmadan var olan varlığın başsız ve sonsuz akışından başka her şey nisbi, her şey tarihidir.

***

Hegel, "Var olan her şey aklidir, mantıkidir," demiş.

Hegel'in bu sözünü ters anlamamak gerek. Unutmamak lazım ki, bir nesnenin varlığı o nesnenin zaruri olması da demektir. Zaruretini kaybeden nesne varlık hakkını, varlık hakkını kaybeden de akli ve mantıki olmak sıfatını kaybeder.

Örnek mi istiyorsunuz. Bütün tarih bunun örnekleriyle doludur. Bir zaman zaruri olduğu için var olan, var olduğundan dolayı mantıki ve aklidir denilen bir sosyal kurum, bir zaman sonra zaruretini kaybetmiş, zaruretini kaybettiği için varlık ve mantıki olmaklık hakkını elden çıkarmıştır. Bunun tersi de böyledir.

***

"Karikatürüm yapıldı" diye kızan adam, içinden, gizliden gizliye kendini yapılan karikatürü gibi görendir.

[Orhan Selim / Akşam, 11.2.1936]

İZAHAT VE BEYANAT

Gazetelerde bir haber okudum. Bu haber bugüne kadar yalanlanmadı da. Haber şu :

Bundan üç dört gün önce Belediye bütün şubelerine bir tamim göndermiş, demiş ki :

"Gazetelere memurların beyanat vermeleri önceden yasak edilmişti. Fakat son zamanlarda bazı memurların beyanat vermeyip izahat verdikleri anlaşılmıştır. Beyanat gibi izahat ve malumat vermek de yasaktır. Gazetelere böyle izahat veren memur görülürse ilk verilecek ceza doğrudan doğruya azil olacaktır."

Ben kendi payıma, bu haberi okuduktan sonra gözüme ilk çarpan nesne son cümle oldu : "Böyle izahat veren memur görülürse ilk verilecek ceza doğrudan doğruya azil olacaktır..."

Ne tuhaf "ilk verilecek ceza" azil olduktan sonra ikinci, üçüncü verilecek ceza kalıyor mu? Buradaki "ilk" sözü de ne oluyor? Memur azledildikten sonra yine izahat verirse, eski ve mazul bir belediye memuru yine gazetecilere izahat veriyor diye ikinci bir cezaya mı çarpılacak?

Her ne hal ise bu "ilk ceza" meselesinde bir yanlışlık var. Bu haber toptan göze çarpıp tekzip edilmemiştir belki. Yoksa Belediye'nin memurlarına böyle bir tamim geçmesi çok tuhaf kaçar.

Belediye memurları da gazetecilere, hangi tabiri kullanırsanız kullanın, izahat, beyanat, malumat vermedikten sonra, gazeteciler şehir işleri hakkında malumat almak için remil atıp fala mı bakacaklar?.

[Orhan Selim / Akşam, 2.2.1936]

Azil : azl, işten çıkarılma; *Mazul* : azledilmiş, işten çıkarılmış.

"İNKİSAR-I HAYAL"

İşden eve döndüm. Yorgun, dizlerimde kesiklik. Şöyle bir uzandım kanepeye. Ateşim var gibi geldi. Dereceyi soktum ağzıma. Beş dakika gözlerim tavanda. Çıkardım dereceyi : 38..

Yatağa girdik. Ertesi gün pazar. Gece berbat geçti. Sabah derecesi 39. Öğle derecesi 39,5. Akşam 40 dedi dayandı.

Başım dönüyor. İçerki odada konuşuyorlar. Yavaş konuşuyorlar, fısıltıyla konuşuyorlar, ancak ben duyuyorum. Kulaklarım en küçük, en uzak bir sesi büyülte, büyülte alıyor.

— Tifo başlangıcına benzer.

— Zatürree de olabilir.

— Nabız normal, ateş yüksek...

— Paratifoid.

— Kuvvetli grip.

Anlaşılıyor. Büyük, ağır bir hastalığın kızgın demir kapısından içeri girmişiz ve ardımızdan kol demirleri vurulmuş.

Tifoysa en aşağı iki aylık bir rüya ve kâbus yolculuğuna çıkıyoruz demektir. Zatürree isek atlatamayız, zaten iki defa zatülcenp geçirmişliğimiz var.

Grip hiç olmazsa bizi on gün evde demirli bıraktırır...

Evdekiler telaş içinde. Aralarında büyük, ağır bir hastalığın dolaşması onların saygılılıklarını arttırmış, ayaklarının ucuna basarak yürüyorlar ve bu büyük hastalığın taşıyıcısı olan bana acı ve sevgiden başka ve fazla bir duyguyla bakıyorlar.

Büyük hastalık boyuna ilerliyor. Üç gündür ateş 39-40 arasında.

Büyük hastalığın daha adı konulmadı, ancak büyüklüğünde, korkulu olduğunda herkes el birliği. Büyük hastalık!..

Büyük hastalık meğerse küçük bir anjinmiş. Sadece boğaz olmuşum. Üçüncü günü iki gargara, bir boğaz temizlemesi, ateş 36,8'e düştü.

Siz düşünün evdekilerin ve benim "inkisar-ı hayalimizi!

[Orhan Selim / Akşam, 6.2.1936]

İnkisar-ı hayal : düş kırıklığı.

HASTALIK VE FIRTINA HASTANE VE GEMİ

Hastalık fırtınaya benziyor, hastalanan adam gemiye. Bir fırtına bir gemiyi nasıl, ne çeşit uğultularla, sarsıntılarla, çırpındırışlarla hırpalarsa hastalık da hastayı öyle, o çeşit sarsıyor. Buna dikkat edin, bir fırtına yolda giden bir yolcu arabasını, bir treni, bir ağacı da hırpalar, tartaklar, sarsar, fakat bütün bunlar hastalığın hastaya ettiği işe benzemezler.

Yukarda da söylediğim gibi hastalıkla hasta arasında geçen şeyler ancak fırtınayla bir gemi arasındaki münesebeti andırabilir.

Neden mi?.. Niçin mi ille gemiyle fırtına?..

Anlatayım :

Ağaç fırtınaya karşı koymaya çalışır, ağaç fırtınayla boğuşmaz. Ağaç fırtınaya karşı pasiftir.

Yolda giden araba fırtınanın önünden sadece kaçar. Yolda giden araba, tıpkı tren gibi, tuttuğu yolun sınırları içindedir. Fırtınaya karşı kavgalarında, arabayla tren, yollarının sınırlarından çıkamamaya zorlanmışlardır, mecburdurlar. Böylelikle onlarla fırtına arasında bir kaçış ve korunma münasebeti hâkimdir.

Gemiye gelince, o uçsuz bucaksız bir açıklıkta, denizde, fırtınayla güreşir. Bir kere tutulduktan sonra fırtınanın önünden kaçmak bile kabil değildir. Arkadan gelen fırtına onu kapaklayabilir. Dalgaları baştan alıp, bütün sinirleri gergin, fırtınanın gözüne saldırır. Bu bakımdan gemi fırtına karşısında aktiftir.

İşte bunun içindir ki hastalık fırtınaya benzerse, insan da gemiye benzer. O kadar ki, hastalığın bütün yorgunluğu hastalık sıralarında, dövüş anlarında değil, hastalık geçtikten, rüzgâr dinip dalgalar durulduktan sonra ortaya çıkar; tıpkı, bir fırtınanın kıyametinden sonra direklerinin kırıldığını, bacasının zedelendiğini, omurgasında yaralar açıldığını gören bir gemi gibi.

Bunun içindir ki, hastalıkların nekahet devirleri insanı en çok bezdiren, usandıran günleridir. İnsan nekahet devirlerinde yıkılmış direklerinin, zedelenmiş bacasının ve yaralı omurgasının sızılarını dumanlı bir halsizlik içinde, artık dövüşemeksizin, pasif olarak

sadece duyar. Nekahet devri pasiftir. Fırtınadan çıkıp limana demirleyen bir gemi artık nasıl sadece bir tahta ve demir yığınıysa, nekahet devrindeki hasta da sadece halsiz bir et ve kemik külçesidir.

[Orhan Selim / Akşam, 8.2.1936]

BOŞ OTURMAK

Bir gün, sadece bir yirmi dört saatin sekiz saatini çalışmadan, düşünmeden, çarpışmadan geçirmek.

İçimde buna bu kadarcık rahat, bu kadarcık rüyada gibi dumanlı boş saate hasret mi çekiyorum?

Belki evet! Fakat muhakkak ki hayır!

Dinlenmek bir haktır. Sekiz saat olsun, uyku saatlerinin dışında boş oturabilmek, hiç olmazsa arada sırada, belki bir ihtiyaçtır.

Fakat ben kendi payıma ne bu hakkı kullanabilecek kadar imkânlı, ne bu ihtiyacı duyabilecek kadar yorgunum şimdilik.

Yalnız, işin sevinç olduğu şartlar içinde bütün bir hafta çalıştıktan sonra, dinlenmenin yalnız bir hak değil, bir vazife olduğu şartlar içinde, boş oturanlara hasret çekmiyorum dersem yalan söylemiş olurum.

Ters anlamayın, hasretim bütün ömürlerince yemişsiz bir ağaç gibi kımıldamadan boş oturanlara ait değildir. Hasretim bambaşka şartlarla çalışıp, bambaşka şartlarla dinlenebilmelerdedir.

[Orhan Selim / Akşam, 9.2.1936]

BİR GARİP CEMİYET VE BİR GARİP REİS

Sıhhiye Müdüriyeti yüz kilodan fazla yük taşınmasını yasak etmiş. Bu yasak edişte hamalların geçim zorluğu belki göz önünde tutulmamıştır. Fakat ne olursa olsun, Hamallar Cemiyeti reisi Ziya Sönmez'in bu karara şu yolda itirazı insanı şaşırtıyor :

"Sıhhiye müdürünün kararı idman yapmamış insanlara göredir. Hamal yük taşımakta idman yapmış olduğundan 125 kiloya kadar ağırlıkta yükleri taşıyabilir. Piyasada 130, hatta 180-200 kilo ağırlığında yükler bile vardır."

Bu ne biçim itiraz? Cemiyet reisi Ziya Sönmez hamallıktan mı yetişmiştir, hiç yük taşımış mıdır?.. Burasını bilmiyoruz. Fakat senin benim gibi insan olan bir hamal 125 kilo yük taşır, idmanlıdır diye tutturmak, hatta 180-200 kilo yükler bile taşınabilir yolunda imada bulunmak Hamallar Cemiyeti reisinin hamallardan çok yük taşıtanların ekmeğine yağ sürdüğü düşüncesini getiriyor insanın kafasına.

Hamallar Cemiyeti reisi arkadaşlarını şu yolda koruyabilirdi :

"100 kilo bile bir insan için çoktur. Yalnız unutmamak gerektir ki, hamaliye ücretini arttırmak lazımdır. Şimdi kilo başına bir hamal şu kadar alıyor, oysa ki şu kadar almalıdır. Yoksa 100 kilo yükün altında ezilenler kazançsızlıktan günden güne kuvvetten düşmektedirler. Sıhhiye müdüriyeti işin bu tarafını da düşünmeliydi."

Fakat ne tuhaftır ki, Ziya Sönmez bütün bunları söyleyecek yerde, "Hamaldır! Vur sırtına yükü taşır!" diyor...

Ne garip cemiyet ve ne garip reis!..

[Orhan Selim / Akşam, 11.2.1936]

APANSIZIN

Apansızın bastırdı. Karanlıkta yumuşak pençelerinin ucuna basa basa, uzun, ak tüylü bir kedi gibi sezdirmeden yaklaştı. Sonra sıçradı birdenbire, ansızın çullandı üstümüze.

Zavallı ağaçlar! Onu hiç gelmeyecek sanmıştılar da nasıl çiçeklenmiş, hatta bazıları çağlalanmıştılar bile. Şimdi dalları beyaza boyanmış, sersem, ne yapacaklarını bilmiyorlar.

Artık bu yaz bol yemiş yiyemeyeceğiz. Dalların suyu yürüdüydü. Bu yürüyen can, ışık, tat suyu donuverdi.

Pencereden bakıyorum. İçimde kış "mevzuu etrafında" bir "tahrir vazifesi" yazmak hevesi var.

Çok tipiler, çok kar ve kış baskınları gördüm. Fakat böyle bütün gün bir yağmurdan sonra, aşağıya inmek için gece yarısının karanlığını ve kimsesizliğini bekleyenine rastlamadıydım...

Kömürcüler sevinsinler. Ellerine kara kına yaksınlar!

Biz kötü kötü düşünelim ki, kar inince et, sebze, yemiş, kömür, odun fırlar, gel gelelim kazancımız yükselmez..

Bu bir tarafın inmesi, öbür tarafın yükselmesi ve üçüncü tarafın olduğu yerde durması "mevsim-i şita"nın çözülmemiş "muamması"dır.

[Orhan Selim / Akşam, 13.2.1936]

Mevsim-i şita : kış mevsimi; *Muamma* : anlaşılmaz, çözülmesi güç iş.

POSTA VE TELGRAF

Ne vakit bana :

— Canım bu da olur mu?.. Hayal!.. deseler, ben posta ve telgraf denen o inanılmaz kurumu ileri sürerim. Derim ki :

— Eğer bundan iki yüz yıl önce dedenize birisi gelip deseydi ki : "Sen İstanbul'da Üsküdar'da oturuyorsun. Al şu zarfı üstüne hacca gittiğin vakit tanıştığın Hintlinin ve yaşadığı köyün adını yaz. Zarfın bir kıyısına da bir pul yapıştır. Sonra git Üsküdar iskelesinde asılı duran kırmızı tenekenin içine at. Yirmi gün sonra mektubun Hintli dostunun eline ulaşır."

Evet iki yüz yıl önce bunu dedenize deselerdi, o ne cevap verirdi?..

Gülerdi.

"Çıldırdın mı yahu!" derdi. "Ben burda dünyanın bir bucağında oturan bir Üsküdarlı, dörde katlanmış bir kâğıdın üstüne iki üç satır yazı yazacağım, bir de pul denen bir nesne yapıştıracağım da, mektubum yeryüzünde yaşayan milyardan aşırı insan arasında gidip Hintli dostumu bulacak. Hem de yirmi günde! Bu olur iş midir?.."

Gerçekten de bir parça düşünülecek olursa insanın inanamayacağı gelen bu işin olup olamayacağını bugün ortaokul çocukları bile münakaşa etmeyi gülünç bulurlar.

En aşağı bir milyar insanın birbirlerine gönderdikleri kâğıt parçalarının yerlerini bulabilmeleri teknik ve bu tekniğin üstünde yükselen, bu teknik sayesinde kurulması mümkün olan posta-telgraf kurumuyla gerçekleşmiştir.

Ben ne vakit insanoğlunun yaratıcılığından ve aşacağı tanyerlerinden kuşkulanan birine rastlasam teknik ve teşkilatın bu tosun çocuğunu posta-telgrafı hatırlarım.

[Orhan Selim / Akşam, 18.2.1936]

MİHRACENİN ADRESİ

Geçenlerde Akşam gazetesinde bilmem hangi Hintli mihracenin kırk gün kırk gece süren, altın tabaklı, kesme billur kadehli, hortumları devekuşu yumurtası büyüklüğünde incilerle süslenmiş beyaz filli, lahur şallı düğününden bahsedilmişti.

Bir okuyucum bu yazıyı okumuş. Bana bir mektup göndererek mihracenin adresini soruyor.

Mektubu yazı işleri müdürüne verdim. Mihracenin adresini biliyorsa belki bizim okuyucunun "hacetini def eder" diye.

Şimdi düşünüyorum. (Malum ya, sütunumuzun adı "Düşünceler". İster istemez, saçma sapan da olsa bu sütunda bir şeyler düşünmeye borçluyuz.) Evet, düşünüyorum şimdi : Bizim okuyucu mihracenin adresini niçin öğrenmek istiyor?

İlk aklıma gelen cevap şu oldu :

Mademki adres istiyor herhalde mektup yazacak. Yoksa, kalkıp mihracenin haremine — çünkü okuyucum kadındı — gidecek değil ya!

Düşünmekte devam ediyorum. Bizim okuyucu kırk gün kırk gece bir peri masalı düğünüyle evlenen mihraceye niçin mektup yazmak istiyor?..

Herhalde herife : "Aşkolsun böyle bir düğün yaparsınız da beni çağırmazsınız!" demek için değil.

Belki, düğününü, altınlı, elmaslı, incili düğününü okuduktan sonra açlıktan ve çıplaklıktan, soyulmaktan ve çifte istismardan inleyen bir sömürge halkının gözü önünde böyle bir rezaletle evlenen mihraceye küfür edecektir.

İyi ama küfür edecek de ne olacak? İstanbul'dan Hindistan'a gönderilen bir sade suya küfrün ne manası vardır?..

Öyleyse bizim okuyucu mihracenin adresini ne diye öğrenmek istiyor?..

Yoksa bu sadece kötü bir hasretin ifadesi midir?..

Ben mihracenin adresi niçin soruldu? Bir türlü kestiremedim.

Fakat merak da oldu bana. Okuyucumdan dileğim şudur ki, bana bunun sebebini bildirsin...

[Orhan Selim / Akşam, 19.2.1936]

Hacetini def etmek : ihtiyacını gidermek.

YOL VERGİSİ VE KADINLAR

Gazetelerde bir haber vardı : "16 ila 65 yaş arasındaki kadınlardan yol vergisi alınacaktır."

Bu haberi okuyunca ilk akla gelen şey 16 ila 65 yaş arasında ne kadar kadın varsa topunun yol vergisi vereceğidir.

Fakat hayır. Bu haberin altında iki satırcık daha var. Onları da okuyalım :

"Gerek memur, gerek serbest meslek ashabından kazanç vergisine tabi olan kadınların adedi maliye tahsil şubeleri kayıtlarından anlaşılabilir."

Demek oluyor ki, yol vergisi verecek olan bütün kadınlar değildir. Kazanç vergisine "tabi" olan kadınlardır yalnız.

Kazanç vergisine "tabi" kadınlar? Memur, işçi, doktor, esnaf bir tek kelimeyle — daha şimdilik kadınların arasından fabrikatör, büyük tüccar filan çıkmadığına göre — çalışan kadınlar yol vergisi verecekler.

Çalışan kadınların çoğu kocaları ve çocuklarının getirdikleri ekmek parası eve yetmediğinden, yahut eve ekmek getirecek erkekleri olmadığından, yahut kadın işi erkek işinden ucuz olduğu için beylik tabiriyle "hayata atılmışlar"dır.

Şimdi düşünün, çalışan ve çoğu çok az kazanan kadın yol vergisi verecek, fakat bilmem hangi meşhur semtin hangi apartmanında oturup süslenmekten ve boyuna konuşmaktan başka bir iş yapmayan bayan yol vergisi vermeyecek.

Yol vergisi erkeklerin topuna birden "şamildir" de, niçin kadınlar arasında böyle bir ayrılık gözetilecek?..

Bu sorgunun karşılığını almayı merak ediyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 21.2.1936]

Ashab : sahipler; *Şamil* : kaplayan, çevreleyen, herkese ait, genel.

BÜYÜK AVRUPA GAZETELERİ

Balkan Andlaşması kuvvetlenir. Büyük Avrupa gazetelerinin birçoğu gürültüyü koparırlar : "Barış tehlikede. Harp havası esiyor!"

İspanya'da, Milletler Cemiyeti politikasından yana çıkacaklarını söyleyen ve eskiden Alman politikasını güden sağları devirerek seçimde büyük bir çokluk kazanan sollar duruma hâkim olurlar. Büyük Avrupa gazeteleri yine feryadı basarlar : "İspanya'daki kargaşalık sulh için bir tehlikedir. Dünyanın durumu harbin çok yakın olduğunu gösteriyor!.."

Küçük Andlaşma'ya giren devletler bir toplantı yaparlar. Büyük Avrupa gazeteleri yine telaştadır. "Barışı mahvediyorlar!.. Burnumuz barut ve kan kokusu alıyor!"

Fransız-Sovyet Paktı Fransa parlamentosunda münakaşaya konur. Bir yandan sağ partilerin mebusları, öbür yandan büyük Avrupa matbuatı ateş püskürür :

"Bu pakt harbin ebesidir. Bu pakt imzalanırsa altı aya varmaz Almanya ile karşılıklı siper kazarız!"

Neden bugün dünya barışına çalışan Balkan Andlaşması, Küçük Andlaşma, İspanya'da solların zaferi, Fransız-Sovyet Paktı gibi vakıalar büyük Avrupa matbuatının aynasında bu kadar ters gösteriliyorlar? Büyük Avrupa gazetelerinin ortalığı böyle çok yakın bir harp havasıyla allak bullak edişinin sebebi ne?..

İşte bu iki sorgunun cevabını veren bir telgraf haberi :

"Silah fabrikaları hisse senetleri boyuna kıymetlenmektedir. Yalnız İngiliz silah fabrikaları 'zimamdarlarıyla simsarlarının' elde ettikleri kazanç 300 milyon Türk lirasıdır."

Anlaşıldı mı? Silah fabrikaları kazancının her gün biraz daha çoğalması için büyük Avrupa matbuatının ödevini yerine getirmesi gerektir. O ileri atılan her barış adımını harbe doğru bir yaklaşma gibi göstererek ve sütunlarında yarın patlayacak bir harbin gürültüsünü çıkartarak bu ödevini yapmaktadır.

[Orhan Selim / Akşam, 22.2.1936]

İKİSİNİN ORTASINDAKİLER

Kederden sevince, sevinçten kedere bir an içinde bir cambaz çevikliğiyle geçen insanlara acırım. Bunlarla yola çıkılmaz, kafalarına güven olmaz, yürekleri telaşla sökülmüş bir örme fanileden yapılan yumak gibi karmakarışıktır.

Şimdi konuşursunuz, kâinatları göz kamaştırıcı bir aydınlık içindedir. Biraz sonra dinlersiniz, bütün bu kâinatta bir damlacık ışık bile kalmamıştır.

Kederden sevince, sevinçten kedere inanılmayacak bir çabuklukla geçenlerin kafalarında, sinirlerinde, göğüslerinde durup dinlenmeksizin boyuna iki yana sallanan lanetli bir ibre vardır sanki. Onlar bütün hayatlarında bu ibrenin can sıkıcı, şaşırtıcı hareketleriyle bocalayıp dururlar.

Bunlar acayip bir verimdirler ki yetiştikleri sosyal tarla ne traktörle, ne de sabanla sürülebilir. Onlar sosyal hayatta hep, her şeyde *ikisinin ortasında*'dırlar.

Ben bu satırları yazarken bir arkadaş omuzumun üstünden okuyordu. Bana dedi ki :

— Öyleyse sen insanoğlunu sevmiyorsun!

— Hayır, dedim, bu benim sevmediğim insanoğlu değildir. Bu anlattıklarım insanoğlunun karakteri değildir. Zaten bu bakımdan toptan insanoğlu denen şey var mı?

[Orhan Selim / Akşam, 23.2.1936]

SORMA! KÂFİR OLURSUN!

Yazıyı sonuna kadar okumadan : "Geç kaldın! Önüne gelen yazdı bunu, senin aklın neredeydi?" demeyiniz. Ben işe, kendimce başka bir bakımdan yanaşacağım.

Mesele şu :

Kış Olimpiyatları'na giden Türk sporcularının başına geleni biliyorsunuz. Bu işin eler tutar yeri yok. Gel gelelim "İdman Cemiyetleri İttifakı Başkanlığı" bir tebliğ neşretti. Burda diyor ki :

"...Spor yazıcıları tarafından ağır tenkitler yapıldığı görülmektedir. Bu yazıların bir kısmı Türk aleyhtarı oldukları görülen ecnebi spor yazıcılarının neşriyatına istinat etmektedir.

"...Türkiye bütün âlem içinde her çalışma kolunda olduğu gibi sporda da layık olduğu yüksekliğe varmak için uğraşıyor.

"...Tenkit hududunu geçerek Türk efkârını şaşırtan ve sporcularımızla istihza ve tezyife kadar giden yazıların Türk gazetelerinde yer bulmamasını istiyoruz..."

Çocukken nineme : "Dünya yuvarlak diyor bizim hoca, doğru mu?", "Sırat köprüsü İstanbul'daki köprüden daha mı uzun?", "Geceden sonra niçin gündüz oluyor?", "Kışın neden kar yağıyor?" gibi şeyler sorardım.

Ninem bunların hiçbirisine cevap veremediği için boyuna ağzımı :

— Sus öyle şeyler sorma! Kâfir olursun! diye kapatırdı. Şimdi de başı sıkışanın "Türklüğe düşman", "Türk o işi yaptığı gibi bu işi de yapar", "Türk efkâr-ı umumiyesini karıştırmayın!", "Vay Türklüğe hakaret ha?" cümlelerini bir paratoner gibi kullanması âdet oldu. Eskiden her gürültüye getirilmek istenen Arapça sözün başında bir besmele çekilerek o sözü, anlamadığımız halde itiraz götürmez mukaddesat biçimine sokarlardı. Şimdi de suçlarını, cehaletlerini örtbas etmek isteyenlerin birçoğu sözlerinin başına bir "Türk" koyarak işin içinden sıyrılmak istiyorlar.

[Orhan Selim / Akşam, 25.2.1936]

İstinat : dayanma; *İstihza* : alaya alma; *Tezyif* : eğlenme, aşağılama; *Efkâr-ı umumiye* : kamuoyu; *Mukaddesat* : kutsal şeyler.

KALKINMASI, DÜZELMESİ, ÇOĞALMASI İÇİN

Bir Ankara muhabiri şöyle bir haber bildiriyor :

"Ziraat Bakanlığı, müstahsilin kalkınması etrafında bir kanun layihası hazırlamaktadır..."

Düşünüyorum. Müstahsilin kalkınması ve kanun layihası...

Düşünüyorum. Müstahsilin kalkınması için istihsal ettiğini satabilmesi lazım. Bunun için ise müstehlikin satın alabilecek bir halde bulunması gerek. Müstehlikin satın alabilecek bir halde bulunması için refah seviyesinin yükselmesi lazım. Refah seviyesinin yükselmesi için ise müstehlikin müstahsil olarak, iş kuvvetinden tutun da ta köylünün çıkardığı buğdaya kadar, emtiasını satabilmesi gerek. Bu karışık zincirlemeyi daha çok derinleştirebilir ve uzatabilirsiniz.

Bütün Avrupa'yı, Amerika'yı, Avrupa ve Amerika müstemlekelerini çeviren bu zincirin bir halkası da Türkiye'den geçtiğine göre, müstahsilin kalkınması için bir kanun layihasının burada ne yapabileceğini düşünmemek elden gelmiyor.

Düşünüyorum. Müstahsilin kalkınması... Fakat müstahsilin kalkınması, müstehlikin kalkınması bütün bunların kökü herhangi bir layihayla alakadar olamayacak kadar derin sosyal ve ekonomik bir tezatlar tarlasının içindedir. Yıllardır Avrupa'da ve Amerika'da yığınlarla toplanan konferanslar hep bu işi halletmek için boşu boşuna kafa patlatıp durdular. Netice "sıfıra sıfır elde var bir"dir.

Düşünüyorum. Temelleri sosyal ve ekonomik şartlara dayanan hadiselerin üzerinde; o şartlar kalkmadıkça kaldırılmadıkça; *kanun layihalarıyla* dokunaklı olunamayacağına dair bir "kanun layihası?!" çıksa, diyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 26.2.1936]

Müstahsil : üretici; *Müstehlik* : tüketici; *Emtia* : mallar.

ŞİRKET-İ HAYRİYE'NİN KIRDIĞI REKORLAR

Bazı adamlar vardır :

— Ben çorak yerde akıp gitmişim, eğer Avrupa'da, Amerika' da filan dünyaya gelseydim dehşetli bir şey olurdum! diye eseflenirler.

Bence, adamları değil de "şirketleri" göz önüne alırsak "bu çorak yerde" akıp gittiğinden en çok esef duyacak kurum Şirket-i Hayriye'dir.

Bence, işbu şirket Boğaziçi'nde kurulacak yerde Amerika sularında "seyrüsefer" etseydi bu rekor meraklısı ülkede en akla hayale gelmez rekorları kırarak adını "ebedileştirirdi".

Şirket-i Hayriye'den paso aldım da "hulus çakmak" istiyorum sanmayın. Bu kurum gerçekten de eşine az rastlanır bir "rekortmen" olurdu. İnanmıyor musunuz? Öyleyse size hayırlı şirketin kırdığı cihan rekorlarından bir ikisini sayayım :

1. Beşiktaş'la Üsküdar'ın arası olsa olsa iki mildir. Şirket-i Hayriye bu iki milin bir kıyısından öbür kıyısına götürdüğü insanlardan 10 kuruş alır.

Yeryüzünde bu kadar kısa bir mesafeyi bu kadar pahalıya geçiren hiçbir kurum yoktur.

2. Üsküdar İstanbul'un en büyük semtlerinden biridir. Bu kalabalık şehir parçası karşı tarafa ancak deniz yoluyla bağlıdır. Şirket-i Hayriye gece saat 8,40'dan sonra taaa on bir bilmem kaça kadar Üsküdar'la karşı taraf arasında vapur işletmez.

Yeryüzünde koskocaman bir şehrin iki büyük parçasını böyle saatlerce birbirinden ayrı tutan hiçbir "nakliye" şirketi kurulmuş değildir.

Daha sayayım mı? Yoksa sözüme inandınız mı? Çünkü unutmayınız ki, Şirket-i Hayriye'nin kırdığı rekorlar da kara batak gibi gazete sayfalarında ara sıra ortaya çıkar ve birdenbire kaybolur.

Rekor kırmakla "pot kırmak" arasında bir bağ mı var? nedir? anlayamadım.

[Orhan Selim / Akşam, 27.2.1936]

Seyrüsefer : gidiş geliş, trafik; *Hulus çakmak* : dalkavukluk etmek.

CEZASIZ CİNAYETLER

İlkönce haberi gazeteler verir. Ertesi gün "fıkracı"lar işi ele alıp birer "dokunaklı" yazı yazarlar. Sonra yine "tahkikat"a dair haberler çıkar. Daha sonra iş unutulur.

Bundan aşağı yukarı 15 yıl önce Vezneciler'de, 8-9 yıl önce Ayasofya önünde, 4-5 yıl önce Bankalar Yokuşu'nda, iki gün önce de Altıncı Daire'de frenleri tutmayan tramvay arabaları kaza çıkardılar.

15 yıl önce de, 8-9 yıl önce de, 4-5 yıl önce de yine yazılar yazıldı. Şirket'e hücumlar yapıldı. Şimdi de yazılar yazılıyor ve yazılacak, Şirket'e hücumlar yapılıyor ve yapılacak.

Fakat bütün bunlardan hiçbir netice çıkmayacaktır. Bir iki yıl, yahut bir iki hafta sonra yine frenler tutmayacak, yine bir iki vatandaşın bacakları kesilecek, kolları kırılacak ve yine ölenler olacaktır.

Eğer bundan önce üç defa tekrar eden "kazalar"a sadece bir "kaza" gözüyle bakılmasaydı, frenleri tutmayan arabaları işleten bir şirketin en ağır cinayetler çeşidinden bir suç işlediği anlaşılsaydı belki bugün İstanbul şehri tramvay kumpanyasının "mihrab"ına yeni kurbanlar vermezdi.

Bir adam başka bir adamı yaralar, öldürünce cinayet suçuyla hak yerine gönderilir.

Fakat bir şirket 15 yıl içinde dört defa insanların canına bozuk frenleriyle kıydığı halde şehrin içinde çanlarını çala çala, biletlerini kese kese elini kolunu sallayarak dolaşıp durur.

Cezasız kalan cinayetlerin en klasik örnekleri İstanbul Tramvay Şirketi'nin tarihindedir...

[Orhan Selim / Akşam, 28.2.1936]

DOĞURMAYAYDIN BU ÇOCUĞU!

Bir fıkra yazmıyorum. Bir "Zabıt" tutuyorum :

Adı : Ayşe.

Oturduğu yer : Beşiktaş Valdeçeşmesi, Abacı Latif Sokak, No. 16.

Hısımı akrabası: Dul. Kemik veremi 13 yaşında bir kızı var.

Ne iş gördüğü : İşsiz.

Vakanın özü : Dul Ayşe kadın, kemik veremi 13 yaşlarındaki kızını yatırmak için bir hastane arıyor. Etfal Hastanesi'ne alıyorlar. Fakat kızın kemik veremi olduğu anlaşılınca oradan geçen salı çıkarılıyor.

Dul, işsiz Ayşe kadın İstanbul Sıhhiye Direktörlüğüne başvuruyor. Oradan aldığı cevaplar şunlardır :

1. "Pamuk ve ilaç parası olarak 2 lira+2 lira+1 lira=5 lira."
2. "Elimizden bundan başka iş gelmez!"
3. "Kızını yatıracak hastane gösteremeyiz!"
4. "Doğurmayaydın bu çocuğu!"

İşsiz, dul Ayşe kadın ve kemik veremi 13 yaşlarındaki kızı hakkında tuttuğum "zabıt" burada bitiyor. Bitmeyen bir şey var ama :

İşsiz, dul bir kadın, 13 yaşında kemik veremi bir kız, 5 lira ve "Doğurmayaydın bu çocuğu!" sözü!..

[Orhan Selim / Akşam, 29.2.1936]

***

Düşmana karşı güdülen politikada "anane" ve "şeref" telakkileri yer almaz. Şuurlu ve planlı geri çekilişler şuursuz ve plansız saldırışlardan çok daha dokunaklıdırlar. Hiçbir kavga tek ve dümdüz bir çizgi boyunca yapılmaz.

Kavgayı girinti ve çıkıntılarıyla, dönemeç ve iniş çıkışlarıyla bir akış gibi görmeyenler, onun sonunda kimin yenip, kimin yenileceğini kestiremezler.

***

İnsanı, tarihinin, asrının, milletinin ve sosyetesinin dışında, mücerret bir varlık sanmak, insanı anlamamak demektir.

***

Doktorlar tanırım, beş vakit namaz kılıp oruç tutarlar. Mühendisler bilirim, umacıdan korkarlar. Riyaziye hocaları vardır, fala inanırlar. Biyolojistler bulunur, maddenin dışında başlı başına yaşıyan "ruh"un varlığını sanır.

Bu, neden böyledir?..

Bu, bir bakıma, her birinin yalnız kendi "mesleği" içinde kalıp bilgilerin arasındaki büyük birliği kavrayamayışlarındandır.

***

Ne insan düşüncesi dünyasında, ne de beşeri pratikte, değişmeyen, her devre uygun gelen, bir kere keşfedildikten sonra karşısına oturulup hayran hayran seyretmekten başka yapılacak bir iş bırakmayan, mutlak ve ebedi bir hakikat yoktur.

[Orhan Selim / Akşam, 1.3.1936]

Anane : gelenek; *Telakki* : anlayış, görüş; *Sosyete* : toplum; *Mücerret* : soyut; *Beşeri* : insanla ilgili.

İSTANBUL TRAMVAY ŞEHRİ DEĞİLDİR

Bir arkadaşla son tramvay kazasını konuşuyorduk. İkimiz de bu işde en büyük kabahati şirkette buluyoruz. Ne, "ortalık yağışmış da tekerlekler patinaj yapmış" iddiasını, ne de, "frenler kazadan sonra bozulmuş" rivayetini en ufak bir tenkide bile dayanabilecek "müdafaa" görüşleri diye kabul etmiyoruz.

Şirket böyle 15-20 yaşında arabalar kullandıkça, bu turşusu çıkmış tekerlekli kutulara 50-60 yolcu yükledikçe kazaların önüne geçilemeyeceği kanaatindeyiz.

Biz bunları konuşurken bir üçüncü arkadaş söze karştı :

— Bütün bu söylediklerniz doğru, dedi. Fakat unuttuğunuz esaslı bir mesele var. İSTANBUL TRAMVAY ŞEHRİ DEĞİLDİR. Nasıl denizde atla dolaşılamazsa, nasıl karada vapur yürütülemezse, İstanbul'da da tramvay işletilemez. Bu yedi tepeli şehrin dik inişlerini yokuşlarını, keskin dönemeçlerini tramvayla aşmak, Bahr-i muhit'i uçakla geçmekten daha tehlikelidir.

Kazaların önüne kökünden geçilmek isteniyorsa, şirketiyle beraber tramvaylarını da kaldırmalı...

Üçüncü arkadaşın bu düşüncesine, ikincimiz şöyle bir karşılık verdi :

— Doğru. Fakat, şimdilik İstanbul'u yer altından işleyen "metropolitenler"e yahut elektriği yukardan alan otobüslere hemen kavuşturmak mümkün olmadığına göre, yapılacak ilk iş tramvay geçiş yollarını değiştirmektir. Şirket, hatlarının haritasını değiştirmelidir. İstanbul semtleri arasında yeni tramvay bağlantıları yapmak günün ilk işidir.

[Orhan Selim / Akşam, 3.3.1936]

Bahr-i muhit : dış deniz, okyanus.

ŞEHİR VE BAHAR

Baharın gelişi şehirde belli olmuyor.

Bahar, şehir kapılarından renksiz, kokusuz ve idaresiz bir duman gibi giriyor.

Şehirde öyle bir kalın, kaba, sert çizgilerin, şekillerin ve boyaların kalabalığı vardır ki bu devlerin ahenginde baharın oya işleri gibi çiçeklenişini farketmiyoruz.

Şehirde yalnız yaz ve kış yaşar.

Asfaltlar yumuşayacak, taşlar kızacak, yapıların damları arasına soluk mavi bezler gibi gerilen gök parçalarından çiğ bir ışık yangını gözleri alacak ve biz :

— İşte yaz geldi, diyeceğiz.

Bir tek boyası ve bir tek tesiriyle şehrin dışında uçsuz bucaksız uzanıp giden kış, şehrin içinde parça parça bölünecek ki biz :

— Kış geldi, diyelim.

Bahar, şehrin içinde kendini göstermeye kalkışsa, komik bir hale düşer gibi geliyor bana. Utangaç renkleri, sıkılgan ılıklığı ve şairane sesleriyle bahar, kaşları çatık, ağrılarla kıvranan, homurdanan şehrin içinde lüzumsuz bir şeydir zaten.

[Orhan Selim / Akşam, 7.3.1936]

BAYRAM

Eskiden bayramlar yorgunluk günleriydi. Kapı kapı dolaşılır, el öpülür, el öptürülür, boyuna kapı açılır, misafir ağırlanır, misafir uğurlanırdı.

Şimdi bayramlar, gitgide, dinlenme günleri oluyor.

Ben ve benim tanıdıklarımdan birçoğu bu bayram ya şehrin dışında oturan bir akrabaya misafir gidip yeşeren otların üstünde dört gün sırt üstü yattık, yahut kapımızı kapayıp evde başımızı dinledik.

Yalnız şunu söyleyeyim ki, bu dinlenme imtiyazı bayram günlerinde işlemeyen kurumlarda çalışanların hakkı oluyor. Yoksa bayram günlerinde de işleyenler için eski bayramlar ne ise yeni bayramlar da o!..

Dikkat ettim, bayram yerleri de gitgide daralıyor, tenhalaşıyor, seslerini, çığlıklarını, alacalı renklerini gitgide kaybediyorlar. Ne kayık salıncaklarının havalanışı var, ne atlı karıncalar. Bayram yerlerinde saçları al, yeşil kurdeleli beygirler birer hayalet gibi!..

Şöyle dolaştım sokaklarda; yeni elbise giymiş insanlar ekalliyetteydi.

Oğlum, bayram sabahı yataktan kalkar kalkmaz yeni kunduralarına koşamadı. Çünkü bayramlık yeni kundurası yoktu ve zaten o da bayramlarda yeni kundura giyilir diye bir âdetin varlığını bilmiyor.

Bayramın dördüncü günü bir ara sokakta şöyle bir manzaraya rastladım : Sıska, uzun kulaklarının ağırlığını çekemeyen çıplak bir eşeğe yalınayak bir çocuk binmiş, zorla gülmeye, haykırmaya çalışarak bineğini dörtnala kaldırmak istiyor.

Bütün bu yazdıklarımı ters anlamayın! Çocukluğumun bayramlarını aramıyorum. İçimde böyle bir hasretin damlası bile yok. Çocukluğum benden ne kadar uzaksa, bu çeşit eski ve yeni bayramları da o kadar arkamda bıraktım.

[Orhan Selim / Akşam, 8.3.1936]

Ekalliyet : azınlık.

***

"Yıllarca tarlayı sürdü. Ekti. Fakat ne bir kile buğday alabildi, ne bir sap saman.

Ona rastladığım vakit yılmıştı artık :

"— Bu tarlada ne buğday yetişir, ne yulaf, dedi.

"— Yanılıyorsun, dedim. Bu tarla altın başakları, üzüm salkımları iriliğinde ekin yetiştirir. Bu tarlanın yulafı hiçbir toprakta boy atmadığı kadar yüksek olabilir. Ne çare ki sen ne bu tarlayı sürmesini bildin, ne de ekmesini. Kabahat sendedir, toprakta değil."

Bu çocukça satırları el yazma bir kitapta okudum. Düşündüm : Hayatta, kavgalarında yılanların çoğu bu tarlayı sürmesini bilmeyen çiftçiye benzerler. Fakat ne yazık ki, kabahatin toprakta değil kendilerinde olduğunu çok geç anladıkları için tarlayı yeni baştan, toprağın istediği gibi sürmeye ne günleri yeter, ne güçleri.

***

"Birdenbire", "apansız", "ani" hiçbir şey yoktur.

Suyu ateşin üstüne koymuşlar, su ısınmış, suyun içi, sıcaklığı değişmiş, değişmiş. Eğer sen suyun altındaki ateşi görmüyorsan, suyun ısındığını bilmiyorsan, onun buhar oluşunu "birdenbire", "apansız", "ani" sanırsın! Suyun altındaki ateşi bilen için onun birdenbire buhar oluşunda apansızlık yoktur.

Su uzun bir evrim yolundan geçti, bu yolun sonunda bir sıçramayla, bir devrimle, birdenbire buhar oldu.

Ne evrimsiz devrim vardır, ne devrimsiz evrim.

***

— Saksıya ne dikiyorsun? dedim.

— Karanfil, dedi.

Baktım, saksıya diktiği karanfil değil, baldıran otuydu.

Beni aldatmak istediyse aldanmadım. Bilerek, kendi kendini aldatıyorsa, acımaya bile değmez. Bilmeyerek aldanıyorsa, bilmediği işe girişmesin.

***

Bugün bunları ne diye yazdım?.. Bazılarına inandığım için, bazılarını laf olsun diye.

[Orhan Selim / Akşam, 10.3.1936]

NİZAMNAME VE HAYAT

Nat Pinkerton hikâyeleri gibi "Şişhane Yokuşu Faciası" adını takınarak tramvay kazaları tarihine giren kaza hakkında son bir sözüm var. İş adliyededir. Yakında mahkemeye geçecek. Karar verilecek. Karardan sonra da söz söylenilemez. İyisi mi şu son sözümü söyleyeyim.

Programlarla, nizamnamelerle hayat ve hakikat arasında dağlar kadar ayrılıklar vardır çok defa. Hele şirketlerin nizamnameleri kadar yapılan ve yapılmakta olan işlerle alakaları olmayan vesikalar çok az bulunur. Bir kurumun, bir şirketin faaliyetini nizamnamesiyle ölçmek realiteyi bilmemek demektir.

Gelelim sadede.

Tramvay şirketi nizamnamesinde yazılıymış ki, bir vatman depodan arabayı çıkarmadan önce muayene eder ve kendine göre bir mahzur bulursa o arabayla yola çıkmaz.

Şimdi bu nizamnameyi hakikatin aynası olarak telakki edersek, "Şişhane Yokuşu Faciasında" frenler tutmamışsa kabahat vatmandadır. Çünkü nizamname mucibince vatmanın arabayı önceden muayene etmiş olması, bir yerde bir sakatlık gördüyse depodan çıkarmaması gerektir.

Bu madalyanın bir yüzü, daha doğrusu, maskesi, gelelim öbür yüzüne, sahici, hayat yüzüne.

Bilmem siz de okudunuz mu? Kaza günlerinde bir vatman gazetelerden birine gönderdiği bir mektupta diyor ki :

"Arabalar bizden önce şirket mühendislerince tetkik edildikleri için, herhangi bir vatman, nizamname mucibince ben bu arabayla yola çıkmam dese bile o arabayla yola çıkacak başka bir vatman bulunur ve yola çıkmak istemeyen vatmanın kendisine yol verilir."

İşte hakikat. Hem buna da lüzum yok. Nizamname mucibince arabalar ancak muayyen miktarda yolcu alabilir. Fakat hangi vatman :

"Bu araba hadd-i nizamisinden fazla doldu, ben bunu götüremem." diyebiliyor?

Tramvay Şirketi, vatmanlarından yahut biletçilerden ayda bir defa olsun ceza kesmeyen kontrollarını mesul tutar. Böyle bir zihniyetin hakim olduğu yerde, bir vatmandan nizamname ahkâmını tatbik etmesini istemek bir parça tuhaf kaçar!

[Orhan Selim / Akşam, 13.3.1936]

Telakki : anlayış; *Hadd-i nizami* : kurallara uygun sınır; *Ahkâm* : hükümler, emirler, buyruklar.

NERDE?

"Topal Halit'le Ahmet bir alacak yüzünden kavgaya tutuşmuşlardır.

"Ağız kavgası dövüşe dönünce Topal Halit bıçağını çekerek Ahmet'i üç yerinden ağır surette yaralamıştır. Ahmet de boş bulunmamış, o da bıçağını çekmiş ve Halit'i sağ böğründen yaralamıştır.

"Halit birkaç dakika can çekiştikten sonra ölmüştür."

Okudunuz değil mi? Topal Halit'le Ahmet bıçaklarını çekerek bir alacak yüzünden, kavga ediyorlar. Topal Halit'le Ahmet'in bıçakları çarpışıyor. Ahmet'in bıçağı Topal Halit'in sağ böğrüne saplanıyor. Halit ölüyor.

Şimdi düşünelim böyle yalın bıçak bir boğuşma nerelerde olabilir? Siz söyleyin, ben evet, yahut hayır diye cevap vereyim :

— Meyhanenin birinde.
— Hayır!
— Yangın yerinde.
— Hayır!
— Bir mektep avlusunda.
— Hayır!
— Sokak ortasında.
— Hayır!
— Bir evde.
— Hayır!
— Bir vapur güvertesinde.
— Hayır!
— Sinema, tiyatro, ahçı dükkânı filan gibi yerlerde.
— Hayır!
— Bir uçak...

Nafile yorulmayınız bir uçak içinde de değil? Bu bıçak bıçağa kavganın nerede yapılmış olduğunu tahmin edemezsiniz. Çünkü bu bıçak bıçağa kavga bıçağın değil, tırnak çakısının bile girmesi yasak olan bir yerde yapılmış : Bir hapishanede? Erzurum Hapis-

hanesi'nde. Ve bu bıçak bıçağa kavga yalnız Erzurum Hapishanesi' nin bir hususiyeti değildir. Aksini iddia edenler çıkarsa bende listesi var sayarım.

[Orhan Selim / Akşam, 14.3.1936]

GELECEĞİ SEZMEK

Bundan üç gün önceki Akşam gazetesinde Cemal Nadir'in : "Bir gazete ikinci tabı çıkarınca neler düşünülür?" adında bir karikatürü vardı. Serinin en başında gazetelerin ikinci tabı yaptıklarını duyan belediye reisi elini başına vurarak :

— Eyvah! Karaköy Köprüsü de mi gitti? diye telaşlanıyor.

Dün sabah bir şilebin tos vuruşuyla Karaköy Köprüsü az daha gürültüye giderken şu yukarıda söylediğim karikatür aklıma geldi.

Bir yerde okumuştum ki, hakiki sanatkârların burunlarında geleceği sezmek hassası varmış. Birçok büyük artistler yalnız kendi yaşadıkları devri, yahut arifesinde bulundukları sosyal devrimi vermekle kalmazlar, daha çok uzaklardaki şafakların ışıltılarını da sezerlermiş.

Burada Cemal Nadir'in büyük bir artist olup olmadığını münakaşa edecek değilim. Fakat üç gün önceden Karaköy Köprüsü'nün başına bir bela geleceğini sezdiği muhakkak.

Hem doğrusunu isterseniz bunu sezmek için Karaköy Küprüsü'ne karşı öyle bir artist gözüyle filan değil, sadece herhangi bir fani gözüyle alaka duymak yeterdi. Daha geçenlerde Akay'ın küçümencik vapurlarından birisi Karaköy Köprüsü'ne tosladıydı da ortalığı birbirine kattıydı. Gemiler, şilepler işbu köprünün bu kadar burnuna sokularak demirledikten, rıhtıma bağlandıktan sonra ara sıra bir ikisinin coşup köprüye yanlaması gayet tabiidir.

Bakın ben ne artistim, ne falcı, fakat bu yaz şahit olacağımız hadiselerden bir ikisini şimdiden yazıvereyim :

1. Bu yaz tifo vakaları olacak, daha doğrusu çoğalacak;
2. Sivrisineklerden yalnız Anadolu yakasının bazı ağaçlıklı semtleri değil, Rumeli yakasının birçok mahalleri de uyuyamayacak;
3. Kadıköy, Üsküdar suları kesilecek;
4. Şirket-i Hayriye bilet ücretlerini indirdim, indiriyorum diyecek fakat bakkal kasap hep bir hesap olacak.
5. Büyükçe bir yangın çıkacak.

6. Pazar günleri sabah akşam vapurlarında yer bulunmayacak.
7. v.s... v.s...

[Orhan Selim / Akşam, 17.3.1936]

Tabı : basım; *Arife* : öncesi.

O YİNE DİRİLECEKTİR!

Artık gazetelerin vitrinlerinde görünmüyor.

Modası geçmiş bir eşya gibi dükkânların içine aldılar onu!

Artık 48 puntoyla dört sütun gözalıcı bir halı gibi serilmiyor.

Eskimiş, güneşte dura dura boyası atmış bir kumaş yığını gibi dertop edip tezgâhlardan birinin rafına atıverdiler onu!

Artık o merak uyandırmıyor. Artık onun merak uyandıracak bir yanı kalmadı. Son yumruğu yedi, yerinden bir daha kalkamaz, diyorlar; ağzı burnu kan içinde, bir kolu kırık, yerde upuzun yatanı seyretmek artık kimseyi heyecanlandıramaz, diyorlar. Ve seyirciler dağılıyor.

Esrarengiz bir çocuk kaçırma vakası kadar olsun ajansların telgraflarında tutunamadı.

Gazete vitrinlerinde şimdi yeni bir yangın kundağının resimleri, ajans telgraflarında bu yeni yangın kundağının evsafıyla dolu haberler var.

Onu unuttular. Belki yarı ölü gövdesi ringten indirilip parça parça dağıtıldığı vakit yine bir gürültü çıkacak. Ve belki o zaman o yine şöyle bir karaltı gibi gazete vitrinlerinin arkasında bir görülüp kayboluverecek...

Fakat ne olursa olsun, onun kanlı etleri parça parça dağıtılsa bile, ben biliyorum ki, ben inanıyorum ki o yine dirilecektir.

[Orhan Selim / Akşam, 18.3.1936]

Evsaf: nitelikler.

BELALARDAN BİRİ

Radyolu bir dostum var. Ara sıra geceleri giderim ona. Radyo dinlerim. Fakat radyolu dosttan her dönüşümde bir kızgınlık, kine yakın, nefretle karışık bir duygu kabarır içimde.

Radyo kadar yalancı bir ağız, radyo gibi kulaklarını kâinata tıkamış keyfine düşkün bir varlık tanımıyorum.

O, bu yalancılığı, bu keyfine düşkün hodbinliğiyle kalsa yine aldırmaz geçersin. Fakat ağrılarla kıvranan, etekleri kanlı toprağın havalarını şarkılar, türküler, keman sesleriyle doldurarak bir düğün evi uğultusuyla avaz avaz bağıran bu murai, tıpkı bir afyon satıcısı gibi bizi sersemletmek vazifesini de üstüne almıştır.

Avutmak ve uyutmak işini omuzuna alan hiçbir müessese, ne Amerikalı Hearst'ün "büyük dünya matbuatı"na önderlik eden tröstü, ne mükeyyifat sanayisi, ne bilmem ne, büyük Avrupa ve Amerika radyo merkezleri kadar, menfur işlerinde, muvaffak olamamışlardır.

Çünkü radyo, kendine yardımcı diye, musikiyi yaka paça ederek eli altına almış.

Radyonun emrinde, musiki, bir sarhoş türküsü, bir uyku ve ölüm marşı halinde. Musikinin konuştuğu dili çok geniş insan yığınları anlar. Musikinin tirajı bütün "büyük dünya matbuatının" tirajından çok fazladır. Ve radyo işte bu hudutları aşan dille yalan söylediği için insanların başındaki en büyük belalardan biridir.

[Orhan Selim / Akşam, 19.3.1936]

Murai : ikiyüzlü; *Mükeyyifat* : keyif araçları, keyif maddeleri; *Menfur* : nefret edilen, tiksindirici.

KIYMETLİ BACAKLAR

Dünkü Akşam gazetesinde bir resim vardı. Hem de benim fıkramın sayfasında.

Bir kadın. Ayak ayak üstüne atıp bir lokanta mı desem, bar mı desem, herhalde böyle yerlerde kullanıldığını sandığım yuvarlak bir masanın üstüne oturmuş. Bir elinde bir kadeh, öbür eli kalçasında.

Bu resmin üstünde şöyle bir serlevha vardı : KIYMETLİ BACAKLAR. Resmin altında ise şu izahat veriliyor :

Amerikalı aktris Mis Fay Marbe bacaklarını bir milyon 250 bin Türk lirasına sigorta ettirmiştir. Yukarıda aktris ve kıymetli bacakları görünüyor."

Yukardaki kıymetli bacaklara baktım. Basbayağı kadın bacakları. Bu basbayağı kadın bacaklarının bir milyon 250 bin Türk lirasına sigorta edilmiş olmasına göre dehşetli bir manevi değerleri olması gerek. Hoş, biçimleri harikulade olsa da bir çift bacağa bu kadar yüksek "değer?!" biçilmesi için onların biçimlerinden gayri bir işe yaramaları lazım gelir. Acaba bu bacaklar "medeniyet?!" ve "insaniyet?!" için hangi büyük hizmeti yapmışlar, yahut yapacakları ihtimali düşünülmüş?

İşin bu soğuk kaçan şakasını bir tarafa bırakın. Fakat telgraf havadislerinin yakın bir harbi, yani milyonlarca insanın tekrar ölmesi ihtimali olduğunu haber verdikleri bir "medeni!?" dünyada bir çift kadın bacağının herhangi bir tehlikeye karşı bir milyon bu kadar liraya sigorta edilmesi o "medeniyet?!" dünyasının maskesini bir ucundan şöylece tutup kaldıran bir vakıadır.

[Orhan Selim / Akşam, 22.3.1936]

Serlevha : başlık; *Vakıa* : olmuş bir iş, oluntu.

KONTROL

Bir zaman böyle bir yazı yazdıydım, şimdi yeniden yazıyorum, bir zaman sonra yine yazacağım.

Yazması benden, okuması sizden okuyucularım, geri yanı ne benim, ne sizin elinizde.

***

Vapura binersiniz, tabii biletinizi alıp, vapur şöyle yolunun yarısına ulaşır ulaşmaz, kontrol başınıza dikilir. "Zımbalayalım biletleri." Biletiniz zımbalanır.

Vapur iskeleye yanaşır. İskelenin kapılarında iki kontrol daha vardır. "Biletlerinizi toplayalım." Biletiniz elinizden alınır.

Bir 25 dakikalık vapur yolculuğunda iki kontrolden geçersiniz.

Trene binersiniz. Yine aynı iş, bir içerde kontrol ederler sizi, bir de kapıda.

Ya tramvaylar. Beş dakikalık bir yol boyunca belki üç kontrolün size şüpheyle bakan bakışları karşısına biletinizi koymak mecburiyetinde kalırsınız.

Bazı müstemlekeler bir yana bırakılacak olursa hiçbir yerde bu çeşit kontrol yoktur.

Şirketler ve kumpanyalar şehirdaşların namusundan şüphe ediyorlarsa, o kendilerinin bileceği iştir. Fakat böyle bir şüpheye karşı...

Fakat böyle bir şüpheye karşı şehirdaşlar ne yapabilirler?

Gazetelere mektup gönderirler. Hergün benim aldığım mektuplar gibi. Sonra gazetecilerden bazıları bunu yazar. Benim yazdığım gibi. Daha sonra şehirdaşlar bu yazıları okur, sizin okuduğunuz gibi... Ve şirketler kontrollerinde devam ederler...

[Orhan Selim / Akşam, 25.3.1936]

BİR EKSİK CEVAP

Fransız irticaının anlı şanlı gazetelerinden biri de "Le Journal"dır. İşbu ceridede Clément Vautel (Kleman Votel) adında bir yazıcı vardır ki MON FILM başlığı altında fıkra yazar. Fransızcayı her gün giyotine götüren bu kötü üslupçunun geçenlerde bir yazısını okudum. Yazı Paris'te ve "ana vatan" Fransa'da yaşayan, çalışan Cezayirlilere dairdi.

Vautel aşağı yukarı şunları söylüyor :

"Bu Arapların memleketimizde ne işleri var? Bu işsizlik zamanında ne diye bunlara iş verilir? Hemen hepsini toplayıp geldikleri yere, develerinin yanına göndermek lazım!"

Fransız irticaının gazetecisine Fransa'da verilen cevapları da okudum. İçlerinde bir tanesi çok hoşuma gitti. Bu cevapta Clément'a deniliyordu ki :

"Şimdi develerin başına gönderilmesini istediğin adamlar Fransız emperyalizminin kurbanı oldukları halde, Umumi Harp'te o emperyalizmi kurtarmak için delik deşik edilmişlerdi. Cephelerde ölen Cezayirlilerin sayısı sayılmayacak kadar çoktur.

"1914-1918 yıllarında onlara ölüm işinizi zorla gördürürken iyiydiler, kahramandılar da, şimdi kendi ekmek paralarını çıkarmak için iş istiyorlar, çalışıyorlar diye mi kötü oldular?"

Clément Vautel'e Fransa'da verilen bu cevap belki eksiktir. Fakat o cevabı ancak bütün dünya müstemleke halkları başka türlü tamamlayabilirler.

[Orhan Selim / Akşam, 26.3.1936]

Ceride : gazete.

İLK SICAKLAR

Dün sıcaklar bastı. Bu yazıyı ceketimi çıkarıp kollarımı sıvayarak yazdım. Karşımda pencere açıktı ve dışardan çocuk çığlıkları, işleyen bir makinenin ittıratlı gürültüsüne karışarak odaya doluyordu. Bilmem siz de dikkat ettiniz mi? Sıcaklarda ses ve sessizlik büyür. Sıcaklar sesi ve sessizliği uzatır, çoğaltır.

Ses ve sessizlik, sıcakların altında bir pertavsızın altına konmuş eşyalar gibi kocamanlaşırlar.

Alışkanlığım bana boyuna sigara yaktırıyor. Halbuki sıcakta sigaranın tadı samanlaşır. Bana öyle geliyor ki, İnhisarlar İdaresi istatistikleri yazın sigara istihlakinin azaldığını gösterir. Kışın daha çok sigara içilir gibi geliyor bana. Sigara dumanının bir ılıklığı, ucunda yanan ateşin bir göz alan sıcaklığı vardır ki, sıcaklar basınca tatlarını ve hatta boyalarını kaybederler.

Dün sıcaklar bastı. Pencerenin altında bir ağaç var. Dalları yukarı kadar çıkıyor. Ne ağacı bilmiyorum. Fakat herhalde bahar çiçeği açmayan soydan. Kuru, yapraksız ve tepeleri genç geyik boynuzları gibi tomurcuklu dallara bakıyorum. Bu dallar ve havanın sıcaklığı bir tuhafıma gitti. İnsan sıcağı duyunca dalda yeşil, hatta sararmaya yüz tutmuş yaprağı da görmek istiyor. Tabii, bunu isteyen insan ancak ağaçlı ülkelerde yaşayan insandır.

Sıcaklar bastı. Artık boza içilemiyor, ağırlaştı; şıra çok ekşidir; çay, kahve? Hayır! Temiz, buz gibi bir bardak suyun hasretini duyuyorum şimdiden. Su memleketi olan İstanbul'da halis Brezilya kahvesinden daha zor bulunan temiz bir bardak su!

[Orhan Selim / Akşam, 27.3.1936]

İttıratlı : ritimli.

ÇOCUK, KOYUN, KUZU, PAZARCI VE SAİRE ZİHNİYETİ

Emet kazasında dul bir kadın var. Emet kazasının dul kadını yedi çocuklu. Yedi çocuk, bir kırlangıç yuvasında bile çoktur. Emet kazasının dul kadınıysa bir kırlangıçtan daha fakir.

Kuşlar, yavrularını besleyemeyince ne yaparlar? Bir türlü doymak bilmeyen açık gagacıklardan bir ikisini yuvadan atarlar mı? Bilmiyorum. Fakat Emet kazasının yedi çocuklu fakir dul kadını çocuklarından birini yuvadan atmış. Atmayıp ne yapsın? Bir boğaz eksilince geri kalan altı boğaz bir parça daha doyar.

Kuşların yavrularını yuvadan atmak âdetleri varsa, bu işi nasıl yaparlar? Bilmiyorum. Fakat Emet kazasının dul fakir kadını bu işi şöyle yapmış. Almış çocuğu pazara çıkarmış.

Pazara çocuk niçin çıkarılır? Yumurta, yağ ve odun niçin pazara çıkarılırsa, çocuk da onun için çıkarılır elbet. Yani satılmak için.

Pazarda yumurta nasıl satılır? Taneyle! Buğday? Kileyle! İyi ama çocuk isimli emtia ne kile, ne de tane ölçüsüne vurulur. Çocuk emtiası okkaya vurulur herhalde. Emet kazasının fakir kadını da öyle yapmış. Okkaya vurmuş, tarttırmış çocuğunu. "Oranın rayicine göre koyun eti fiyatı üzerinden bir kıymet biçmişler" çocuğa.

Bunda şaşılacak ne var sanki? Zaten şairler çocukları masum kuzulara benzetmezler mi? Yalnız, pazarcılar Emetli dul kadının çocuğunu kuzuya değil de, koyuna benzetmişler. Eh bu kadar farkı da pazarcı zihniyetiyle şair zihniyeti arasındaki farka vermek lazım. Çünkü malum ya koyun eti kuzu etinden ucuzdur.

[Orhan Selim / Akşam, 28.3.1936]

BİR REKOR

Dördüncü Vakıfhanı'nı bilirsiniz, değil mi? Bu koskocaman yapı İstanbul'un sanayi ve ticaretinin kalbidir sözüm ona.

Borsa buradadır. Ticaret Odası, Sanayi Birliği, Türkofis, birçok büyük firmalar hep burada.

Dördüncü Vakıfhanı dört kattır.

İstanbul'un kalabalık iki yeri vardır. Biri Köprü üstü, ötekisi Dördüncü Vakıfhanı'nın içi.

Dördüncü Vakıfhanı'na gittinizse eğer, görmüşsünüzdür ki bu arı ve para kovanının katları birbirine dört asansörle bağlıdır. Bu dört köhne asansör durup dinlenmeden yukarı aşağı inip çıkarlar, çıkıp inerler.

Diyeceksiniz ki, asansörler kendi kendilerine inip çıkmaz elbet. Doğru. Zaten ben de sözü dolaştırıp oraya getirecektim. Bu dört asansörü işleten dört delikanlı vardır. Sabahleyin erkenden gelip bu kutuların içine girerler ve akşama kadar, öğle tatili filan yok, ayakta dikilerek asansörleri yukarı aşağı indirip çıkarırlar. Ve ne alırlar bilir misniz? Ayda sekiz lira. Yani 26,5 kuruş gündelik alırlar.

Dördüncü Vakıfhanı'nın, İstanbul ticaret ve sanayiinin kalbi olan yapının dört asansörcüsü gündelik rekorunu kırmışlar gibi geliyor bana!

[Orhan Selim / Akşam, 29.3.1936]

NAPOLEON'A DAİR BİR FIKRA

Dün gazeteleri okuyunca Napoleon'a dair bir fıkra geldi hatırıma. Zaten Napoleon yalnız fıkralarda ve *Madam San Jen* filan gibi gülünçlü tiyatro oyunlarında dikkate değer bir şahsiyettir. Yoksa bu sergüzeştçi mürtecinin biricik becerikliliği — kumandanlığı bile su götürür — sözde hakikatlerdendir.

Her neyse, burda Napoleon'un şahsiyetini, tarihteki rolünü filan tetkik edecek değiliz, ben sadece size bu sabah gazeteleri okuyunca aklıma gelen bir Napoleon fıkrasını anlatacağım :

Napoleon imparator olmaya karar vermiş. Eh, mademki karar vermiş, olsun, kim ne diyebilir, değil mi?

Hayır Napoleon hem imparator olmaya karar vermiş, hem de bu işi yaparken halkın fikrini almak istemiş. Merak bu, ne denir? Lafı uzatmayalım, halkın tasvibiyle imparator olmak merakına düşen Napoleon, çağırmış generallerinden birisini, rey toplaması için lazım gelen talimatı vermiş.

Talimatı alan general, talimat mucibince rey sorma işine ordudan başlamış. Toplamış bir iki tabur askeri bir araya, "Dinleyin çocuklar," demiş, "Napoleon imparator olmak istiyor. Fakat malum ya yapmış olduğumuz İnkılab-ı Kebir icabatı bu hususta halkın reyini almak lazım. Şimdi size soruyorum : İçinizde Napoleon'un imparator olmasını istemeyen var mı? Eğer varsa hiç çekinmeden söylesin. Her vatandaş reyini serbestçe kullanmalıdır. Haydi."

Askerlere bu nutku veren general birdenbire yanındaki kâtiplerden birine dönmüş ve herkesin işiteceği gibi yüksek bir sesle ona da şu emri vermiş :

"Siz Napoleon'un imparator olmamasını isteyenlerin adlarını yazarsınız. Nasıl reylerini serbestçe kullanmak onların hakkıysa, onları kurşuna dizdirmek de imparator olacak olan Napoleon'un hakkıdır..."

Fıkra burada bitti. Sonra ne olmuş diye mi merak ediyorsunuz? Tarih, Napoleon halkın iradesiyle imparator oldu diyor.

[Orhan Selim / Akşam, 31.3.1936]

Tasvip : onama, uygun bulma; *İnkılab-ı Kebir* : Büyük Devrim, Fransız Devrimi; *İcabat* : icaplar, gerekler.

OYUNCAK OLMAYAN OYUNCAKLAR

Beyoğlu'nda bir oyuncakçı dükkânı vaf. İki üç gündür bu dükkânın önü iğne atsan yere düşmez. Büyüklü küçüklü, kadınlı erkekli bir kalabalık iki üç gündür bu oyuncakçı dükkânının vitrini önünde toplanıyor. Dün tramvay beklerken ben de merak ettim; hem nasıl olsa arka arkaya on araba dolu geldikten sonra ancak on birincisinde ayakta durulacak bir yer bulunabilir kaidesini denemiş olduğum için, gittim oyuncakçının önündeki kalabalığa karıştım. Bir de ne göreyim. Herif dükkânının kocaman vitrini arkasında, dağları ovaları, tankları, tayyareleri, süvarileri, piyadeleriyle bir harp meydanı kurmamış mı? Hem öyle ki, o kadar sahici ki, insan, çok yüksekte bir uçaktan aşağıya bakıyor gibi oluyor. Minimini kurşun insanlar. Minimini tanklar, minnacık toplar.

Diyeceksiniz ki, bunda şaşılacak ne var? Bizim de çocukluğumuzda askerler yok muydu? Biz de onları kutularından çıkarıp karşılıklı dizmez miydik?

Vardı, dizerdik ama, bizim oyuncaklarla benim dün gördüğüm oyuncaklar arasında büyük farklar var. Bizim çocukluğumuzdaki küçük kurşun asker oyuncakların sırtlarında allı, yeşilli, cici, merasim üniformaları vardı. Hepsi geçit resmi adımlarıyla dimdik yürürlerdi. Biz onları karşılıklı kavga etsinler diye koyduğumuz vakit bile ne üniformaları kirlenir, ne birbirlerini süngülerlerdi. Öylece karşılıklı oyuncak oyuncak dururlardı. Oysaki dün benim gördüklerim birbirlerini süngülüyorlar. İçlerinde yaralanmış, can çekişmekte, ölmüş olanları var. Hayır, bu minimini kurşun insanlar oyuncak değildiler.

Oyuncaklar birbirlerini öldürmezler.. "Harp ü darp" "insanların" inhisarındadır.

[Orhan Selim / Akşam, 1.4.1936]

Harp ü darp : savaş ve şiddet.

***

"Dalga geçiyorum," dedi. Güldüler. "Senin gibi bir adamın dalga geçmesi manevi iflasına delildir. Sakın bir daha böyle bir söz söyleme," dediler. Güldü. "Hayır, yanılıyorsunuz," dedi. Güldü. "Geçtiğim dalga hayatın, realitenin akışına uygunsa beni o akışın üstünde daha kuvvetle tesir edici yapar. Böylelikle geçtiğim dalga faydalıdır. Yok eğer bu dalga geçişim hayatın, realitenin akışına uygun değilse, zararı benden başka kimseye dokunmaz," dedi. Güldü. "Ben de hayatın akışına, realiteye uygun olmayan bir dalga geçtiğim için şahsen ne kadar zarar görürsem buna layığım demektir," dedi. Güldü.

***

İki çeşit ağaç vardır. Birisi ormandaki ağaç, ötekisi açıklık kırda tek başına duran ağaç.

Kırdaki tek başına ağaç ilk bakışta göze çarpar. İlk bakışta insanı hayrete düşürür. Fakat bir bakarsınız, iki bakarsınız, gözünüz gitgide alışır ona. Onun yalnızlığındaki "kahramanlık" gitgide kaybolur, gitgide mahzunlaşır. Biraz daha dikkat ederseniz tek başına kırda duran ağacın bütün basit faciası gözümüzün önünden geçer. O, kırın dümdüz açıklığında komikleşir. Kışın sıska kollarıyla bir başına titreyen, yazın bir avuç gölgesinin başında neyi ve neden beklediğini bilmeden dikilip duran bu tek ağaç zavallıdır. Ormandaki ağaç, kırdaki ağacın büsbütün tersidir. İlk bakışta gözünüze çarpmaz. Fakat onun güzelliğini her bakışta biraz daha anlarsınız. Bütün ormanın ahenginde o ahengi tamamlayarak fakat ferdiyetinden kaybetmeyerek yaşamaktadır. Orman onu, o ormanı güzelleştirir. Kuvvetleştirir.

Kışın, kolları öteki kolların yanında olduğu için onda üşümenin komikliği yoktur. Yazın, gölgesi öteki gölgelerden ayrı, fakat öteki gölgelere karıştığı için bir büyük yeşil serinliğin kaynağı halindedir.

İki çeşit ağaç vardır, dedim. İki çeşidini de yazdım. İsterim ki, oğlum ormandaki ağaca benzesin.

[Orhan Selim / Akşam, 2.4.1936]

HÜSNÜHAL VE OKUMAK

Dediler ki :

"Liseyi bitiren bir genç 'izale-i bikr' suçuyla yedi yıl cezaya çarpıldı. Fakat yedi yıl yatmadı. Yaşından ve umumi aftan istifade ederek altı ayla kurtuldu. Hapisten kurtulur kurtulmaz ilk yaptığı iş İstanbul'a gelip Üniversite fakültelerinden birine girmek oldu. Fakat çok geçmeden, gencin sabıkasını öğrenen Üniversite onun 'kaydını terkin' etti."

Bana anlatılan bu hadisenin gerçekten olup olmadığı ehemmiyetli değil. Belki böyle bir vaka olmuştur, belki olmamıştır. Asıl iş şurda, eğer hakikaten böyle bir mesele karşısında kalınırsa Üniversite nasıl bir vaziyet almalıdır? 19 yaşında başından kötü bir iş geçen, fakat işlediği büyük cürümden çocukluğunun payı hakyerince bile gözönünde tutulan böyle bir genci Üniversite kovmalı mı, kovmamalı mı? "Sabıka"sı olan bir insanın okumaya hakkı var mıdır? Yok mudur?

Yine benim öğrendiğime göre Üniversiteye girmek isteyen gençlerden mahallece, polisce filan tastik edilmiş "hüsnühal" varakası isteniyormuş. "Hüsnühal" varakası "kötü" olan bir insan, bir genç bütün öteki şartları haizse Üniversitede okutturulmalı mı, okutturulmamalı mı?..

Yukardan beri kısa fakat açıkça ortaya koyduğum mesele üstünde durmak lazımdır. Bence, bana kalırsa, okumak isteğine hiçbir suretle set çekmemek lazım. Sabıkası olan, "hüsnühal" varakası yerinde olmayan bir gencin Üniversite tahsili görmesi zararlı değil, faydalıdır. Bunun tersini ileri sürmek demek, bir bakımdan, okumanın yaratıcı, ihya edici, yeniden doğurucu gücünü inkâr etmek demektir.

Fakat dedim ya, ben bunu bir mesele olarak ortaya koyuyorum. Bu hususta "terbiyecilerin", "Üniversite" muhitinin düşüncelerini söylemesi, münakaşa etmeleri çok faydalı olur sanıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 3.4.1936]

Hüsnühal : iyi hal; *İzale-i bikr* : kızlık bozma; *Terkin* : silme; *İhya* : diriltme, canlandırma.

BİR KONUŞMA

"Sordum :

"— Yol vergisi verir misiniz?

"— Evet, dedi.

"— Belediye vergilerini?

"— Evet, dedi.

"Sordu :

"— Şu sokağın halini görüyor musunuz?

"— Evet, dedim.

"— Bu sokağı, konu komşu bir olduk, elbirliğiyle, dişimizden tırnağımızdan para artırıp tamir ettirmeyi düşündük. Düşündüğümüzü yerine getirmek için 400 lira kadar para topladık aramızda. Fakat 400 lirayla koca sokak tamir olunur mu?

"— Olunmaz, dedim.

"— Gel gelelim, bir mahalle halkı bundan çok para toplayabilir mi kendi arasında?

"— Hayır, dedim. Ben bu 400 papeli bile toplayabildiğinize şaşıyorum.

"— Orasına şimdi biz de şaşıyoruz. Daha doğrusu, yanıyoruz ama, iş burada değil. Koskoca sokak bizim 400 papelle tamir edilemeyeceği için belediyeye başvurduk. Biz yol vergisini, belediye vergilerini veren şehirdaşlar olduğumuz halde, dedik, şu sokağımızın tamiri için, yani belediyenin üstüne düşen bir işin yapılması için fazladan para verdik, siz de hiç olmazsa bize biraz yardım edin.

"— Onlar ne dediler? dedim.

"— Yardımı vaat ettiler. Siz hele başlayın bizim yardım arkadan gelir, dediler. Biz de işe başladık. Fakat keşke başlamaz olsaydık. Çünkü sokağı düzeltmek için altını üstüne getirmek, ortalığa taş yığmak lazım geldi. Biz de gördüğün gibi 400 papelimizle bu altını üstüne getirmek, taş yığmak işini yaptık. Fakat vaat edilen yardım gelmeyince sokak eskisinden beter oldu... Kendi paramızla kendi mahallemizi eskisinden beter ettik."

Şu yukarıya yazdığım konuşma Orhan Selim'le Erenköy Ethemefendi Caddesi sakinlerinden biri arasında geçti. Belediye bu işe, ne der, bu konuşmaya nasıl karışır, şimdi onu merak ediyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 5.4.1936]

FAKAT

Caddebostan tramvay durağında indik. Erenköy Ethemefendi Caddesi oturucularından olan bacanağa gidiyoruz. Gece... Güneş batar batmaz hava yalnız aydınlığını değil, sıcaklığını da kaybetti. Adeta üşüyoruz. Bacanağın evine bir an önce ulaşmak için koşuyoruz. Fakat "koşuyoruz"un "ruz"u o kadar uzun sürmedi. En önde gidenimiz tekerlenip kapaklandı yere. Ne oldu? filan demeye kalmadan ben de sendeledim. Sanki karanlıkta birdenbire yerden bir duvar yükselmişti. Durdum. Yuvarlanan kalktı. Elektrik fenerini yaktık. Başladık tetkikata. Bir de ne görelim? Bütün sokak boyunca küme küme, tepe tepe taş yığınları yükselmekte.

Bu yükselen tepelerin arasından bir cambaz çevikliği ve bir kutup kâşifi cesaretiyle ilerleyerek, çukurlara bata çıka bacanağın evine sağ salim ulaşabildik.

Şimdi bacanağı dinleyin :

— Şu geldiğiniz yolu bu hale getiren biziz. Hoş, yol eskiden daha iyi değildi ama mahalleli el birliğiyle bir kat beter ettik. Nasıl mı oldu bu iş? Dinle. Yol üstündeki evler elbirliği oldu. Belediye de yardım edeceğini vaat etti. Mahalleli dişinden tırnağından arttırıp 400 lira kadar topladı. Belediyenin de yardım vaadi var ya. Hemen yolun tamirine başlanıldı. Fakat bizim 400 papel ancak taşları kırıp yolun kenarına yığmaya yetti. Taşların döşenmesi için belediyenin mevut yardımı gerekti. Fakat..."

Bacanak, "fakat" deyince işin sonunu anladık. "Fakat"la başlayan her cümlenin sonu malum.

Bir mahalle halkı bütün belediye ve yol vergilerini verdikleri halde yollarını yine kendileri tamir ettirmeye kalkışıyorlar. Para topluyorlar aralarında, işe başlıyorlar. Belediye de yardımı vaat ediyor. Fakat...

[Orhan Selim / Akşam, 7.4.1936]

Mevut : vaat edilmiş.

AVRUPA'NIN 30 FRANKLIK İSTİKBALİ

Avrupa'da yaşayan bir insanın istikbali önceden öğrenmesi çok sade bir iş! Avrupalı toprakdaş istikbalini öğrenmek istiyor musun? Evet mi? Öyleyse gayet kolay. Bir yığın "profesörler" bu istikbali bildirmek işini üzerlerine almışlar. Elbet de bedava değil, bedeli mukabili.

İşte gözümün önünde, Avrupa gazetelerinde sürüsüne rastlanan ilanlardan biri :

"..... adrese on satır geçmemek üzere el yazınızı ve imzanızı gönderiniz. Bir hafta sonra istikbalinizi anlamış olursunuz. Ücret 150 franktır."

150 frank bizim paramızla 12 lira eder. Çok değil mi? İnsan istikbalini öğrenmeyi ne kadar merak etse, yine de birden 12 lirayı ortaya çıkaramaz. Hele bu işsizlik ve "Oldu da bitti maşallah!" denmesine rağmen bitmeyen buhran devrinde 150 frank çok paradır. İstikbali daha ucuza öğrenmek kabil değil mi? Kabil! Bu işin dampingi yok mu? Var elbette! İşte bir ilan daha :

"..... profesör ..... adresine bir önden, iki yandan çekilmiş fotoğraf gönderiniz, bütün inceliklerinizle istikbalinizi öğrenmiş olursunuz. Vakit kaybetmeye gelmez. Ücret yalnız 30 franktır."

Eh! Neyse! 30 frank, bizim paramızla 250 kuruş da çok ama, mesela Fransa'da, Almanya'da, 250 kuruşla istikbalin ne olacağını öğrenmeye değer hani!

İşin şakası bir yana. Fakat her gün koskoca ilanlar çıkabildiklerine göre Avrupa'daki bu "profesör falcıların" işleri yolunda gidiyor demektir. Falcılığın bilhassa büyük sosyal endişeler, fırtınalardan önceki ağır havalar devrinde dal budak saldığı düşünülürse, Avrupa'daki yakın istikbalin 30 frank da etmeyecek kadar kötü olduğu anlaşılır.

[Orhan Selim / Akşam, 8.4.1936]

BİR LÜKS TEHLİKESİNİ ATLATTIK

Kibrit Şirketi lüks kibrit çıkarmaktan vazgeçmiş. Uzun uzadıya, derinden derine yaptığı tetkikat, tahkikat ve tensikat ile Kibrit Şirketi şu neticeye varmış ki, kutu kibritleri 60 paraya satılırken 20 çöp lüks kibriti, bütün lükslüklerine rağmen, 50 paraya sürmek mümkün değildir.

Şirket böyle bir kanaate ulaşmak için oldukça yoruldu, gazeteler lüks kibritler "çıktı, çıkıyor, çıkacak" diye bizi oldukça telaşlandırdıydılar. Fakat işte çok şükür telaşımız boşuna çıktı. Sevinin şehirdaşlar, bir lüks tehlikesini kolayca savuşturduk.

İnsan bir garip nesnedir. Bir korku atlattıktan sonra bülbül kesilir. Eh, ben de insanım, şu lüks kibrit tehlikesini atlattıktan sonra da ben de "bülbül" kesileceğim elbette.

Şimdi dinleyin :

Önce soruyorum :

Kibrit Şirketi'nin aklına lüks kibrit yapmak nereden ve nasıl geldi acaba? Apartmanın, otomobilin, insanın, insan ruhunun "lüks"ü olur ama kibritin lüksü olmaz, olamaz gibi geliyor bana. Bizzat kibrit anlamının içinde bir yandan cimrilik, bir yandan demokratlık vardır. Lüks kibrit kullanmak "ihtiyacında" olanların bu lüks ihtiyaçlarını lüks çakmakla "tatmin" ettikleri şirketçe malum değil miydi?

Soracaklarımı bu kadarla bitirip, diyeceklerime geliyorum :

Bir kutu kibritin altmış paraya satılması pahalıdır. Şirket'in sarfiyatında geçen yıla göre yüzde 25 bir çokluk olduğuna göre işleri tıkırında gidiyor demektir. Şu tıkırda gidişten biz müstehlikler de biraz çimlensek, kibrit hiç olmazsa 50 paraya indirilse ne çıkar?

Lüks kibrit çıkarmak için yaptığı tahkikat ve tetkikatı bu Şirket bu bakımdan da, yalnız biraz daha süratle, yapsa fena mı olur?

"Hey gafil! Boşuna çene yoruyorsun! Kibritçinin malını ucuzlatmasını, kârından bir damlacık vazgeçmesini istemek iktisat

kanunlarının toptan cahili olmaktır!" diyeceksiniz. Deyiniz. Haklısınız!

[Orhan Selim / Akşam, 9.4.1936]

Tensikat : düzenleme; *Müstehlik* : tüketici.

BAŞLIKLAR KONUŞUYOR

Gazetelerin yazı başlarına büyük puntolarla koydukları başlıklar bazen yalan söyler bazen doğru. Başlık bazen altındaki haberi tevil eder, örtbas etmeye çalışır, bazen altındaki haberin en keskin ifadesi olur.

Böylelikle gazete başlıklarının çok karışık, anlaşılması çok güç bir dilleri vardır.

Ben bu dilden biraz anlarım. Dünkü Akşam gazetesinin bazı başlıklarını alarak size bu dille bir iki söz söylemek istedim. Bana öyle geldi ki, altındaki haberlerin sadece keskin birer ifadesi olan bu seçme başlıklar uzun bir yazıdan daha açık ve anlayışlı bir biçimde size söylemek istediklerimi anlatacaklardır. İşte başlıyorum :

1. M. Mussolini diyor ki : Habeş kuvvetleri tamamen imha edilecektir. Bu gayr-i kabil-i içtinaptır.,

2. İtalyanlar, insanı kör eden zehirli gaz kullanıyorlarmış.

3. İtalya'da asabiyet artıyor. "Müstemleke harbinde başka devletler de zehirli gaz kullandılar!" diyorlar.

4. İngiltere İtalya'ya karşı yeni tedbirler alınmasını istiyor.

5. Meksika Milletler Cemiyeti'ne şiddetli bir mektup göndermiş. İtalya'ya karşı müessir tedbirler alınmamasını şiddetle protesto ediyor.

6. Ekvator zecri tedbirleri kaldırdı. Arjantin'in de aynı harekette bulunması bekleniyor.

7. Fransa zecri tedbirlerin arttırılmamasını temine çalışıyor.

8. Siyasi vaziyet çok gergin.

[Orhan Selim / Akşam, 10.4.1936]

Tevil : sözü çevirme; *İmha* : yok etme; *Gayr-i kabil-i içtinap* : sakınılması olanaksız; *Müessir* : etkili; *Zecri tedbir* : istenileni yaptırmak için başvurulan zorlayıcı önlem.

YEMİŞ VE İSKELE

Yemiş denince insanın aklına al al yanaklı elmalar, güneşli portakallar, kıpkırmızı karpuzlar, şeftaliler, erikler, bir temiz ahenk içinde bütün bir renk, tat, serinlik ve ışık dünyası gelir.

***

İskele sözünün mecazi manası liriktir. Aydınlık ve masmavi bir yol boyunca heyecanla uğranılan, bir parça hüzünle bırakılan iskeleler, hayatta insanın şöyle bir rastlayıp kaybettiği iyi yüzlü, temiz yürekli dostları hatırlatır.

***

"Yemiş" ve "İskele" sözleri ayrı ayrı oldukları zaman insanın gözü önüne damağının tadına ve yüreğin kulağına bu kadar temiz ve hoşa giden nesneler getirirler de, bir araya gelince; yani, YEMİŞ İSKELESI olunca pislik, münasebetsizlik, rahatsızlık rekorunu kıran bir baş belası biçiminde ortaya çıkarlar.

YEMİŞ İSKELESİ İstanbul şehrinde bile pisliği, haraplığı, berbatlığıyla göze çarpar.

Medeni hayvanların bile bir dakika barınamayacakları bu denizde dura dura çürümüş gaz sandığında Haliç vapurlarını işletenlerin bir yarım saat ayakta dikilmelerini can ve gönülden dilerim. Onlara bundan büyük ceza olmaz!..

[Orhan Selim / Akşam, 12.4.1936]

İLAN

Tramvaydayım. Tramvaydayım, demek kâfi değil, 1936 yılı 12 Nisan Pazar günü sabah saat 11'de tramvaydayım. Gazete okuyorum. Gazete okuyorum demek de yetmez, 1936/12 Nisan Pazar tarihli bir gazete okuyorum. Birdenbire şaşırdım. Bir müzayede ilanı. "Bir müzayede ilanında insanı şaşırtacak ne olabilir?" demeyin. Sabredin. Bu ilan 1936 yılı 9 Nisan Cuma günü yapılacak olan bir müzayedeye şehirdaşları davet ediyor. Hem de davetinde, "Aman acele edin, fırsatı kaçırmayın, kelepire konmak için tam vakittir," diyen bir eda var. İyi ama, ayın dokuzunda yapılacak bir müzayedeye ayın on ikisinde nasıl yetişmeli. Bizim bildiğimiz ayların günleri 1, 2, 3..... 28, 29 yahut 30, 31 diye gider dayanır, yoksa 31, 30, yahut 29, 28 ..... 3, 2, 1 diye tersine akmaz.

İki gün önce yapılacak bir müzayedeyi iki gün sonra haber veren bu telaşçı ilandan başımı kaldırdım, tam karşıda, tramvay kapısının üstünde, üzümü üzüme, inciri incire, fındığı fındığa ve köylüsü köylüye benzemeyen bir resim ilişti gözüme. Baktım Okudum. "Milli tasarruf haftasındayız, üzüm, incir, fındık ye! Misafirlerine bunları ikram et!" gibi bir yazı... Ve minelgarip! Tasarruf haftası geçeli aylar var. Yoksa her işte tasarrufu tavsiye eden cemiyet günlerde tasarrufun tersine taraftar olup haftaları kırıp kırıp ay mı yapıyor?..

Ben bu çeşit derin(?!) düşüncelerdeyken tramvay durdu. İndim. Karşı duvarda koskocaman yemyeşil bir el şu satırları yazmakla meşgul : "20 İlkteşrin sayım günüdür!"

Tersim mi döndü acaba?.. Yoksa bu sene 20 İlkteşrinde yine sayım mı yapılacak?..

Bana kalırsa ilan işlerinde bu kadar dalgınlık iyi değildir. Dünya işlerinin gidişi ve maruf tabiriyle "derd-i maişet" ile zaten karmakarışık olan şehirdaşların kafalarını bir de böyle geçmiş şeyleri gelecek şeyler gibi ilan edip karıştırmak günahtır.

[Orhan Selim / Akşam, 13.4.1936]

Minelgaraip : garip şeylerden; *Maruf* : bilinen, tanınmış, ünlü; *Derd-i maişet* : geçim derdi.

349 MU? 357 Mİ? 348 Mİ?

Meğerse yalnız, dün yazmış olduğum gibi, içinde yaşadığımız yılların hadiselerini ilan ediş ve bildirişte değil, tarihe mal olmuş "vukuat"ın yıllarını bilmekte de kargaşalığa düşülüyormuş.

Bir gün tanınmış bir tarihçi bana demiştir ki : "Osmanlı tarihini yazan 'tezkerenüvis' ve "vakanüvisler' padişahların doğum, ölüm tarihlerini tespit etmeyi ilk ve en mühim iş bildikleri halde bunu bile beceremeyişlerdir. Birinin söylediğini, ötekisininki tutmaz."

Meğerse bu birbirini tutmayan "tarihler" için "tezkerenüvisler"e, "vakanüvisler"e kadar gitmeye lüzum yokmuş. Bir okuyucumdan aldığım mektupta biribirini tutmayan tarihsel ölüm tarihlerinin hâlâ "revaçta" olduğu bildiriliyor. Bizim okuyucu diyor ki :

"Mimar Sinan ihtifalinin yapılacağını ve yapıldığını haber veren iki ayrı gazete okudum. Bir de konferans dinledim. İki gazete ve bir konferansta üç ayrı tarih : 349, 348, 357... Bu üç ayrı yıl Mimar Sinan'ın öldüğü tarihler!?.

"İyi ama, Mimar Sinan hangi yılda ölmüş?.. 348'de mi?.. 349'da mı?.. 357'de mi?.. Hangisine inanalım?.. 348'le 349 arasında bir yıl fark var, asırların akışında bir yıl nedir? deyip geçsek de 348 ile 357 arasındaki 9 yılı ne yapacağız?.."

Okuyucumun bu sorgusuna verilecek bir tek cevap vardır : Sinan'ın hangi tarihte öldüğünü bile bilmeden ihtifalini yapmak oldukça acayiptir ama, zaten yapılacak iş onun ölüm yıldönümünü değil eserlerinin, hayatının yıldönümlerini yapmaktır.

[Orhan Selim / Akşam, 14.4.1936]

Vukuat : olanlar, olgular; *Tezkerenüvis* : biyografi yazarı; *Vakanüvis* : olanları sırasıyla yazan tarihçi; *Revaç* : sürüm, geçerlik; *İhtifal* : anma töreni.

BEN VE BİR MEKTUP

Başka "fıkracılar"ı bilmem ama, ara sıra "okuyucu mektupları" imdada yetişmese ben, Orhan Selim'in hali dumandır. Zaten, havalar alaca bulaca gidiyor da, ondan mı? Her gün incir çekirdeği doldurmayan, düşünceyle alakası olmayan nesneler yazınanın verdiği usanç yüzünden mi? Yoksa umumiyetle ben Orhan Selim'den bıkıp usandığım için mi? Neden "fıkra" yazmak işi günden güne ağır bir yük gibi çöküyor omuzuma? Artık ben yazan böyle dedikten sonra, vay beni okuyanların haline! Büyük bir samimiyetle söylüyorum, kendi payıma ben Orhan Selim'i okumuyorum.

"Lafı niye uzatıp durursun, bir diyeceğin varsa, çabucak söyle de, tesadüfen satırlarına takılan gözlerimiz boşu boşuna yorulmasınlar," diyorsunuz. Haklısınız. Diyeceğimi diyeyim. Daha doğrusu, yine bir okuyucudan aldığım mektubu, aşağıya geçireyim :

OKUYUCUMUN MEKTUBU :

"Orhan Selim,

"Haliç iskelelerine, bakımsız yollara ve tramvaylara çatmaktan başka elinden bir iş gelmediğini, gelemeyeceğini bildiğim için, yine Tramvay Şirketi'nden şikâyet ettireceğim sana.

"Mesele şu : Beşiktaş'ta bir tramvay deposu vardır. Bunun biraz ötesinde Fatih-Beşiktaş arabaları manevra yaparlar. Halbuki bu manevra mahallinin iki üç metre ötesinden Bebek-Ortaköy-Eminönü tramvayları geçer. Bu tramvaylara giderken atlamak âdettir. Fakta bu yüzden Beşiktaş-Fatih arabalarıyle Bebek-Eminönü arabaları arasında ezilmek işten bile değildir. Şimdiye kadar ezilmelerine ramak kalanlar oldu. Yarın öbürgün bu "ramak" kalmalar sahici kaza biçimine girecek. O zaman sütun sütun yazılar yazılacak. İyisi mi sen şimdiden bunu haber ver de 'büyüklük' sende kalsın. Tramvay Şirketi yazını okur da bu işi düzeltirse bizim bu semtte 'hayır dua' alırsın!"

"Hayır dua" almak için, Tramvay Şirketi'nin bu yazımı okuyup aldıracağı için, büyüklük bende kalsın için değil, bu sütunu

doldurmak lazım geldiği için "okuyucu mektubu"nu buraya geçirdim işte.

[Orhan Selim / Akşam, 15.4.1936]

ÖLÜLER DÜNYASININ SINIFLARI

Belediye, kaldıracağı ölülerin cenaze merasimlerini beş sınıfa ayıracakmış. Peşin peşin 200 lirayı veren birinci sınıfa girecekmiş.

Eh, sınıfsız ölüm dünyası beş sınıfa bölündükten sonra, birinci sınıfa girmek için 200 lira çok değil mi diyeceksiniz. Hem bakın aldığı 200 liraya karşılık belediye neler temin edecekmiş :

1. Lahit; 2. En sağlam birinci nevi malzemeden tabut; 3. Bir mükemmel çelenk; 4. Markası lüks 20 binek otomobili, yahut canınız otobüs isterse 4 otobüs; 5. En dayanıklı, birinci nevi malzeme ile teçhiz ve tekfin; 6. Sesleri dokunaklı, seçme zevat tarafından dini merasim; 7. İki gazetede ilan; 8. Bir cenaze otomobili...

Hani bu listeyi okuduktan sonra, belediyenin cennette bir köşk, üç huri, iki gılmanı da niçin temin etmediğini insan merak ediyor.

Fakat doğrusunu isterseniz bu kadar avantasına rağmen belediyenin istediği para yine çoktur. Ölümün bu kadar ucuzladığı, Avrupa işlerinin bu gidişiyle kim bilir daha ne kadar ucuzlayacağı bir devirde birinci sınıflığına rağmen 200 lira çok para...

Diyeceksiniz ki, 200 lira çok geliyorsa git 15 liralığına yazıl. Ölüler dünyasına beşinci sınıf azası olarak gir. Bunu bana diyorsanız, demeyin, ben zaten dünyada birinci sınıfa itibar etmiş değilim ki... İsterse, belediye beni çöpçü arabasıyla kaldırsın, vızgelir.

[Orhan Selim / Akşam, 16.4.1936]

Lahit : kenarları kâgir, üstü kapak taşlarıyla örtülü sin; *Teçhiz* : donatım; *Tekvin* : kefenleme; *Zevat* : kişiler; *Gılman* : cennette hizmet gören oğlanlar.

MONTAJ

Fotoğraf montajı derler bir şey vardır. Ayrı ayrı resimleri kesip bir mevzu etrafında toplayarak yapılır.

Düşündüm. Fotoğraf montajı, hatta müzik, tiyatro montajı oluyor da neden gazete haberleri montajı olmasın.

Düşündüğümü aşağıda okuyacağınız biçimde gerçekleştirdim. Muvaffak olup olmadığım sizin takdirinize kalmış :

Fransa'da çıkan "Temps" gazetesi diyor ki :

Bir İngiliz-İtalyan harbi medeniyet için cinayet olur.

Diğer taraftan, Habeş İmparatoriçesi radyo ile söylediği nutkunda, zehirli gazların yurttaşlarına ne ıstıraplar verdiğini bütün cihana duyurmak istemiştir.

Diğer taraftan, Lombardia vapuru 123 zabit, 1533 asker ve 1521 işçi ile doğu Afrika'ya hareket etmiştir.

Diğer taraftan, "Temps" gazetesi zecri tedbirlerin bırakılarak Stresa cephesini yeniden kuracak bir anlaşma yapılmasını temenni ediyor.

Diğer taraftan, Habeşler İtalyanların kesif tayyare bombardımanlarına rağmen...

Diğer taraftan, Habeş arazisini taksim için İtalya ile İngiltere arasında Londra'da gizli müzakere oluyor.

Ve diğer taraftan, "Deyli Telgraf" Habeş hükümetinin, Habeş istiklalinin korunması hususundaki mesaisinden dolayı İngiltere hükümetine geçen hafta resmen teşekkürlerini iblağ ettiğini bildirmektedir.

[Orhan Selim / Akşam, 17.4.1936]

Zecri tedbir : istenileni yaptırmak için başvurulan zorlayıcı önlem; *Kesif* : yoğun; *Mesai* : çalışmalar, emekler; *İblağ* : ulaştırma, eriştirme.

SİGORTA

Evim yok ki sigorta ettireyim. Yangından, zelzeleden bizim ev sahibi korksun.

Hayat sigortasına yazılmak bir gün bile aklıma gelmedi. Yazılmak istesem bile bu dileğimi yerine getirecek bir şirketin çıkıp çıkmayacağı belli değil. Hastalıklı, hayatı dehşetli tehlikede bir adam olduğum için değil. Taksitleri veremeyeceğimi bilirler de ondan.

Sigorta işleriyle bu kadar alakadar olmayan bir insanım ama, şu Feniks Şirketi'nin işi beni bir hayli düşündürdü. Daha doğrusu şu bir iki gün, birdenbire gelen yazın tadını çıkarmak için, hiçbir şey düşünmemeye karar verdim de Feniks Sigorta Şirketi'nin marifetine takıldı kafam.

Ama ne sigorta şirketiymiş mübarek.

Hani insan işbu şirkete sigorta olduktan sonra başka bir şirkete de onu sigorta ettirmesi lazım geliyor.

Üstat Feniks 30.000 liralık sigorta işi yaptıktan sonra burada, paraları Viyana'ya göndermiş, Şimdi taahhütlerinin ancak yüzde seksenini yerine getirebiliyor.

Bu işte yananlar yandı demek! Başları sağolsun demek bile düşmez bana.

Dünyada öyle bir ekonomik sistem var ki, Feniks Sigorta Şirketi'nin bile, onu sigorta etmek isteyeceği belli değildir.

[Orhan Selim / Akşam, 19.4.1936]

BAHAR GEÇİNCE

Bir mecmua birçok yazıcılara şu sorguyu sormuş :

— Bahar gelince hangi mısraları hatırlarsınız?

Yazıcılar bu sorguya cevap veriyorlar.

Ben de düşündüm. Bahar gelince acaba hangi mısraları hatırlarım? Hangi ışıklı, ferah, sevinçli sözler gelir aklıma?

Belki inanmazsınız ama, doğrusunu söyleyeyim mi? Baharın gelişi bana bir tek şiir, bir tek şiirden bir tek satır ile hatırlatmıyor. Hayır! Taa sıcaklar adamakıllı basıncaya kadar ben "şiir" den uzak, uzak da laf mı, "şiir" yazan, "şiir" sözüyle ilk akla gelen o renk, ışık, ses dünyasından nefret eder bir adam haline giriyorum. Büyük insan ve insanlık acılarını anlatan mısralar bile bana bu işe yelteniyorlarmış gibi geliyor. Bilmem anlatabiliyor muyum? Bilmem bunu burda anlatabilecek miyim? Denizde aydınlığı, kırlarda rahatlığı, havalarda kokularıyla bir saadet şarkısı, bir ferahlık abidesi, bir güzellik ve iyilik sağnağı halinde bahar gelince ben kızgın, hiddetli, aksi, barut gibi, bir adam oluyorum.

Her bahar, anladığıma, inandığıma daha çok inandırıyor beni bir yandan. Bir yandansa çocuklaşıyorum. Sebeplerini bildiğim, geçici olduklarına iman ettiğim halde "sosyal haksızlıklar" denen şeylere karşı bir liseli infiali uyanıyor içimde.

"Sularin, hayvanların, otların tabiatı bu kadar büyük, bu kadar güzel, böyle ulaşılmaz bir verimle canlanırken, insanların dünyası neden böyle hazin! Böyle kepaze!" gibi şeyler aklıma geliyor. Baharı o baharın içinde yaşayanlarla bir araya getirince çıldıracak gibi oluyorum.

Dedim ya bahar beni bir bakımdan çocuklaştırıyor, bir bakımdan kuvvetleştirip olgunlaştırıyor. Fakat bugün, hiçbir ışıklı, renkli, sevinçli mısra getirmiyor hatırıma!

[Orhan Selim / Akşam, 20.4.1936]

İnfial : içerleme, güceniklik, kızgınlık.

BİLMEM HANGİ GÖLÜN CANAVARI

İngiltere'de, İskoçya taraflarında olacak sanırım, bir göl vardır. Gölün adı aklımda değil de canavarı aklımda. Siz de hatırladınız mı? Senelerdir gazeteler yazar durur : "İngiltere'deki gölün canavarı yine göründü"; "Canavarın sinemasını almak için bir heyet-i ilmiye yola çıktı"; "Göldeki canavar 100 metre boyundaymış!".

Aklınıza geldi değil mi?

Bu beynelmilel İngiliz canavarını geçenlerde o civarlarda dolaşan üç çocuk görmüşler yine. Telgraf telgraf üstüne. Ajanslar vızır vızır işliyor. İngiltere allak bullak. Millet İskoçya'daki göl canavarını görmeye geliyor.

Bütün bu işler oladursun,birdenbire benim nazar-ı dikkatime bir şey çarptı. Mübarek hayvan kaç yıldır hep bu mevsimde boy gösterir. Havalar ısınır ısınmaz kocaman ateş gözlü, korkunç kafasını gölün aydınlık sularından çıkararak, boğum boğum kuyruğunu dalgalara vurmaya başlar. Kışın ne onu bir gören çıkar, ne de telgraflar İngiliz canavarı yine gözüktü diye ortalığı birbirine katarlar!

Bu hayvan neden hep böyle baharda gösteriyor kendisini diye, tahkikata giriştim. Tahkikatım bana şu neticeyi verdi : Canavarın yuvası olan göl ve civarı otelleriyle, eğlence yerleriyle bir sayfiyedir. Canavar da bu otellere müşteri çekmek, eğlence yerlerinde para harcattırmak için basit bir reklam vasıtası.

Ne tuhaf şey değil mi? Yıllardır basit bir yalana, basit bir ticaret reklamına büyük bir insan kalabalığı inanıp duruyor. Canavarı topu topu yirmi kişiden fazla gören olmadığı halde yüz binlerce insan bu yirmi kişiye hâlâ inanarak canavarı görmeye gidiyorlar.

Ne tuhaf şey değil mi? Hayır çok tuhaf şey değil! Bütün bir insanlık dünyası, "Bilmem hangi gölün canavarı" gibi kuyruklu yalana inanıyor. Onların yanında "Bilmem hani gölün canavarı" çok zararsız bir mahluk kalır..

[Orhan Selim / Akşam, 21.4.1936]

Heyet-i ilmiye : bilim heyeti; *Nazar-ı dikkat* : dikkatli bakış.

BİR MAÇ SEYRETTİM

Geçen gün bir dostum dayattı, "İlle de gidip Fener-Galatasaray maçını seyredelim," dedi. Ben de kıramadım dostumu, gittim maçı seyrettim.

Futbol maçı denilen şey dört bir yanında binlerce insanın toplandığı bir meydanda yapılıyor. Meydana, teker teker saydım, yirmi iki delikanlı çıkarılıyor. On birinin üstünde sarı kırmızı yollu yollu gömlekler, öteki on birindeyse lacivert sarı fanilalar. Ama yirmi ikisi de kısa pantolonlu ve kocaman ayakkabılı.

Meydanın iki başında iki kale var. Mesele, topu bu kale denilen direklerin arasından geçirmekmiş.

Her ne hal ise, okuyucularımın çoğu bu hususta benden çok bilgili oldukları için fazla tafsilat vermeyelim.

Birdenbire bir düdük öttü ve oyun başladı.

Yirmi iki delikanlı kan ter içinde ha babam ha koşuyorlar.

Toptan ziyade basıyorlar tekmeyi, atıyorlar çelmeyi, vuruyorlar kakmayı birbirine. Bir taraf, "Topu ille de ben sokacağım sizin kaleye," diyor; öte taraf, "Hayır bu marifeti ben göstereceğim!" iddiasında...

Ne yalan söyleyeyim bu hengâmede ben de heyecanlanmadım değil.

Fakat benim heyecanlanmam, etraftaki binlerce seyircinin coşkunluğu yanında devede kulak kabilinden.

Oyunu seyredenler ikiye bölünmüşler. Her biri kendi partisinin çocuklarını teşvik eder, düşman tarafa küfrü basar bir durumda.

Herkes istediğini söylüyor. Herkes dilediği gibi bağırıp çağırıyor. Ortalıkta bir söz, bir düşünce hürriyeti, alabildiğine...

Bu işin birçok tarafları hoşuma gitmedi, dersem yalan söylemiş olurum. Muayyen bir manada, demokrasiyi anlamak isteyenler Taksim Stadyumu'na gitsinler. Ben kendi payıma güzel ve berrak ve heyecanlı bir iki saat geçirdim, orada.

[Orhan Selim / Akşam, 23.4.1936]

***

Tavşan korktuğu için kaçmaz, kaçtığı için korkar.

***

Tutunduğun dallar birer birer kırılıyorsa, kabahati dallarda bulma! O dalları yetiştiren ağacın çürümüş olduğunu anlayacak kadar feraset göster.

***

Söz gümüşse sükût altındır, derler. Bu lakırdının tarihini araştırın. Söz söyletilmeyen bir devirde ortaya çıktığını anlayacaksınız.

***

Hürriyet, zaruretlerin idrakidir.

***

Mücerret ve mutlak hakikatler arama! Durmaksızın değişen bir âlem içinde gülünç ve zavallı olursun.

***

Allahın hakkını Allaha, Sezar'ın hakkını Sezar'a ver! demiş. Ya, esirin hakkı? O kendi hakkını kendi alacak.

Esir kendi hakkını kendi alamazsa, ötekiler aldıkları haktan ona bir zırnık bile vermezler. İşte Habeşistan!

***

Bir sorguya :

— Evet, hayır!'la cevap vermesini bilmeyenler, içinde bulunduğumuz bu başsız ve sonsuz akışta o sorguya cevap bulamamışlar demektir.

***

İnsan, içinde yaşadığı muhiti, tabiatı değiştirerek kendi "tabiatını", kendi kendini de değiştirir.

İnsan dünyasına ait olan herhangi bir bilgide, ekonomide, felsefede, sosyolojide, hatta doktorluk ve biyolojide bu temel göz önüne alınmazsa insanı anlamak kabil olmaz...

[Orhan Selim / Akşam, 24.4.1936]

Feraset : anlayış; *Zaruret* : zorunluluk; *İdrak* : akıl erdirme, algılama; *Mücerret* : soyut; *Mutlak* : saltık; *Muhit* : çevre.

DİYORLAR Kİ

1. Onlardan biri diyor ki :

"Radyo sahipleri İstanbul radyosunu dinlemek değil, hatta makinesi bu yaramaz yaygaracıyı susturamayanlar onun şerrinden kurtulmak için uzun dalgaları bile açmıyorlar.

"Bununla beraber bu müessese birçok vatandaştan fuzuli para alıyor.

"Ücret hizmet mukabilidir. Ne yapıyorsun ki sana para verelim?..

"Bu doğru mudur? Bu şerait altında bu müessese böyle bir ücret almaya kendinde hak bulabilir mi?..

"Ücreti verelim, verelim ama halini ıslah ederek istihkak kesbetmeye çalışsın değil mi?.."

N. Fahri

2. Onlardan başka biri diyor ki :

"Kırk yıldır havagazı yakıyorum. Kırk yıl sözünü lafın gelişi sanmayınız. Otuz dokuzdan sonra gelen kırk sayısıyla kırk yıl havagazı saatinin kirasını verdim.

"Geçen gün bize gelen bir mühendis hesap etti. Kırk yılda verdiğim kira parasıyla en aşağı sekiz tane havagazı saati satın alabilirdim. Bu ne iştir? Bu ne biçim kira?.. Bu ne garip alışveriştir?..

Hadiye Ali

3. Yine onlardan biri diyor ki :

"Ben on bir buçukluk birinci nevi sigara içerim. Sizin de bu çeşidin tiryakisi olduğunuzu birçok yazılarınızda okudum.

"Yenice'yi sattırmak için piyangolar, envai türlü reklamlar yapılırken, en çok sürümü olan bizim on bir buçukluğun daha kutusunu bile düzeltmediler? On bir buçukluk, evde en çok işi gören ahretlik de, Yenice evin has şımarık, tembel kızı mı? On bir buçukluk Üsküdar yakası da, Yenice Ayaspaşa mı?.

Necip

Onlar daha birçok şeyler diyorlar. Ben dediklerinden ancak bu kadarını alabildim. Orhan Selim'in babayiğitliği bu kadar.

[Orhan Selim / Akşam, 25.4.1936]

Şer : kötülük; *Fuzuli* : yersiz, gereksiz; *Şerait* : koşullar; *Islah* : düzeltme, iyileştirme; *İstihkak* : hak, hak etme; *Kesb* : kazanma; *Envai türlü* : çeşit çeşit.

MARUL

Bir tek marulun yeşil, serin yaprakları içinde bütün bir ilkbahar ve yaz başlangıcı vardır. Marul kendi kendine yeten biricik yeşilliktir. Ne salata gibi zeytinyağı ve sirkenin yardımına ihtiyacı vardır, ne enginar, ıspanak filan gibi pişirilmeye... Bir tutam tuz ve bir akar su oldu mu marul "emrinize amade" demektir.

Marul, şapur şapur yendiği vakit şapırtısı iğrenç olmayan biricik yiyecektir. Şeftaliye, kiraza, hatta çileğe doyulur, marula doyulmaz.

Marul yemenin yalnız bir güçlüğü vardır. İnsan bu yemişlerin en demokratını bir eliyle tutmaya, öteki eliyle onun yapraklarını teker teker soymaya mecburdur. İyi ama tuzu ne yapmalı? Bizim bir bildik var. O bu zorluğu şöyle başarmıştı : Marulu baş aşağı tutar, kökünü tersinden bir tuzluk gibi oyar ve tuzu bu oyuğa kordu.

İstanbul marul mevsimine girdi. Ben de bu yazıyı bir taraftan göbekli bir Yedikule'nin icabına bakarken yazıyordum. İçeri bir arkadaş girdi ve beni marulla baş başa görünce bağırdı :

— Ne yapıyorsun? Canına kastin mi var? Tifo mu olmak istiyorsun? Marulların lağım sularıyla sulandığını bilmiyor musun?

Donakaldım. Marulun zümrüt gibi yeşil, ipek gibi ince ve halis süt gibi yağlı yaprağı elimden düştü.

Hakikaten marullar lağım sularıyla mı besleniyorlar? Marul yemekle tifoya tutulmak tehlikesi var mıdır? Bu hususta belediyenin fikri nedir? Ne tavsiye ediyor? İstanbul halkı, sahici İstanbullular, işçisi, esnafı, küçük memuru en sevgili yemişlerinden, maruldan mahrum mu kalacaklar? Bunu resmen öğrenmek hiç fena olmayacak.

[Orhan Selim / Akşam, 28.4.1936]

İKİ ÖLÜM

Gazetelerde iki yerli haber ön planda duruyor : 1. Yusuf İzzettin kendi kendini mi öldürdü, yoksa öldürüldü mü? 2. Boğaziçi can çekişiyor. Boğaziçi'ni öldürüyorlar mı? Kendi kendine mi ölüyor?

Yusuf İzzettin'in işi beni alakalandırmaz. İster kendi canına kendi eliyle, berberinin usturası yahut bilmem ne kalfanın dikiş makasıyla kıymış olsun. İsterse İttihatçılar onu öldürmüş olsunlar. Bana ne? Bence bu hadise tarih bakımından da bir "tarihi zabıta" romanının sınırını aşamaz. Yusuf İzzettin sağ kalsaydı ne olurdu ki, ölmüş yahut öldürülmüş olsun ne çıkar?..

Fakat Boğaziçi böyle değil. Boğaziçi'nin ölümüyle yakından ilgiliyim. Boğaziçi'nde hele onun Anadolu yakasında İstanbul'un fakir ve orta halli aileleri oturuyorlar bugün. Boğaziçi eskisi gibi bir "mümtaz ve muteber zevatın sayfiyesi değildir artık. Ve bundan dolayıdır ki, ben Boğaziçi'nin ölümüyle alakadarım.

Boğaziçi'ni öldürüyorlar. Fakat onu öldürenlerin elinde ne bıçak, ne zehir şişesi, ne tabanca var.. On sekiz santimetre murabbaı bir bilet, kaplumbağa süratiyle yürüyen uskurlar, güneş batar batmaz bir köşeye sinen vapurlar, yolsuzluk, çarşısızlık, eczanesizlik öldürüyor onu.

Boğaziçi'ni öldürüyorlar.

Günün birinde Belediye Boğaziçi'ni beşinci sınıf bir cenaze "merasimiyle" kaldıracak. Ne yirmi otomobil, ne birinci nevi malzemeden tabut, ne de sesi yanık hafızlar! Atıverecek fukara mahallesi Boğaziçi'ni külüstür bir cenaze arabasına, "Çek şunun leşini şehirden dışarı!" diyecek.

Günün birinde "Boğaziçi kendi eliyle mi canına kıydı, yoksa öldürüldü mü?" diye, bir çanta yüzünden değil, eski bir gidip gelme Şirket-i Hayriye biletinin meydana çıkmasıyla ortalık birbirine girecek.

İşte o "günün birinde" belki Akşam'ın bu nüshası yarınki

gazetecilerin eline geçer diye yazıyorum : "Boğaziçi öldürülmüştür!"

[Orhan Selim / Akşam, 29.4.1934]

Mümtaz : seçkin; *Muteber* : saygın; *Zevat* : kişiler; *Murabba* : kare; *Nevi* : çeşit, tür.

FRANSA'NIN 200 AİLESİ

Hesap etmişler müstemlekeleriyle falan filan beraber koskoca Fransa'yı 200 aile avuçlarının içine bir portakal gibi almışlar sıkıp suyunu çıkarıyorlarmış.

Bunu söyleyen ve adetlerle, vesikalarla ispat eden ben değilim, bizzat Fransız gazeteleridir. Tabii Fransız gazetelerinin hepsi değil, bu iki yüz aile tarafından satın alınmamış olanlar.

Eskiden bir kral ve bu kralın etrafında toplanmış asilzade ve papazlarla idare edilen, onların çiftliği halinde olan Fransa'nın, şimdi de iki yüz banker, büyük endüstriyel iki yüz işadamınca bir yenilik biçimine sokulmuş olması üzerinde durulup düşünülecek bir meseledir.

Dahası var, yine Fransız gazetelerinin yazdıklarına göre, bu iki yüz aileye girenlerden çelik tröstü direktörü bir Mösyö Vendel varmış ki son yıllarda Almanya'ya boyuna çelik ve demir satmış, bugünkü Alman toplarının çoğu bu Fransız çeliğiyle dökülmüşler.

Son Fransız seçimi bir taraftan bu iki yüz aileye karşı, bir taraftan bu iki yüz ailenin adamları ve ajanları marifetiyle yapıldı, yapılacak. Seçimlerin sonunda ya iki yüz ailenin saltanatına bir darbe indirilmiş olacak, ya bu saltanat parlamento kadrosunda takviye edilecek.

İşte bunun içindir ki, birçok memleketlerin "iki yüz" aileleri ve onların matbuatı büyük bir merakla Fransız seçiminin sonunu bekliyorlar. Bundan dolayı, Fransız seçimi sadece Fransa'nın işi olmaktan çıkmış, bir dünya işi olmuştur.

Fransız gazetelerine göre Fransa'da iki yüz ailenin bu seçimde yenilmesi, dünya sulhunun lehine; kazanması, aleyhinedir.

Fransa'nın dahili işlerine karışmasak bile, dünya barışıyla yakından ilgili olduğumuz için iki yüz ailenin akibeti elbette ki bizi de alakadar eder.

[Orhan Selim / Akşam, 30.4.1936]

YAĞMUR VE KÖYLÜ

Anadolu'da bereketli yağmurlar yağıyormuş, köylü sevinç içindeymiş.

Yağmur köylünün en büyük dostu, en candan yardımcısıdır. Ovanın eteğinden, yahut dağların tepesinden gözüküveren bir yağmur bulutu, hele bu mevsimde, en iyi haberleri getiren bir müjdecidir köylü için.

Bu öyle bir hakikattir ki, biz şehirlilerin çocukları kıraat kitaplarındaki hikâye ve manzumelerle öğrenirler bunu. Her kıraat kitabında yağmurun köylüye ettiği iyiliğe dair ya bir manzume, ya bir hikâye vardır.

Köylülere gelince, onlar bu hakikati kıraat kitaplarında değil, tarlalarında okurlar.

Fakat bir işin hakikat olması o hakikatı değiştirmemeyi icap ettirmez.

İşte toprağın yağmura bu bağlılığı bu çeşit, elden geldiği kadar, değiştirilmesi lazım gelen hakikatlerdendir.

Bunun bilhassa Anadolu'nun bazı mıntıkalarında bir an önce bir "hakikat" olmaktan çıkması gerektir.

Bunun için ise yapılacak ilk işlerden birisi Anadolu nehirlerinden azami istifade etmek, bentler yapmaktır.

Yoksa, toprak açık bir ağız gibi bir damla suyu yalnız gökyüzünden beklediği müddetçe, köy istihsali çok ileri gidemez.

[Orhan Selim / Akşam, 3.5.1936]

BİR KONUŞMA

— Krallar kralı, imparator, Necaşi Haile Selasiye âr-ı firarı irtikâp etti.

— Başka ne yapabilirdi?..

— Ölürdü.

Sadece, herhangi bir Habeş köylüsü gibi tayyare bombasının açtığı bir çukurda, yahut demirden dağlar gibi gelen tankların tekerlekleriyle, yahut bir zehirli gaz dumanıyla boğularak ölebilirdi.

— Ama böylece, böyle sadece ölebilmek için krallar kralı, imparator, Necaşi Haile Selasiye değil, sadece bir Habeş köylüsü olmak lazımdır. Oysaki o krallar kralı, imparator Necaşi'dir.

— Çark tersine dönseydi de ateş makineleri, tanklar, tayyareler ve para, yalınayak ve ak gömlekli Habeş köylüsüne yenilseydi, ne olacaktı?..

— Krallar kralı, imparator, Necaşi Haile Selasiye de tıpkı Menelik gibi bir Fransız ressamına yağlı boya tablosunu yaptıracak ve resimdeki nişanların taşları boyayla değil sahici mücevherlerle işlenecekti. Adisababa'da Menelik'in heykeli yanına belki ondan daha büyük ve tunç atı onun atından daha çok şaha kalkmış bir Haile Selasiye heykeli dikilecekti. Ve ak gömlekli yalınayak Habeş köylüleri tankların tekerlekleri altında ezilip zehirli gazlarla ciğerlerini kusa kusa kurtardıkları yurtlarında yine Raslarına kölelik ederken krallar kralı, imparator, Necaşi tarihe geçecekti.

Fakat çark tersine dönmedi işte. Tayyare, tank, para, ak gömlek ve çıplak ayağı yendi. Krallar kralı herhangi bir Habeşli gibi ölemeyeceği için şahane ailesi ve derebey kumandanlarıyla kaçtı. Şimdi o rahat ve konforlu bir Avrupa otelinin salonlarında yurdunu düşman almış "biçare?!" bir imparator gibi tarihe geçerken Habeş köylüleri kardeşlerinin çürüyen etleri ve kemikleriyle gübrelenmiş topraklarda iki kat ezilecek, iki kat soyulacaklardır.

[Orhan Selim / Akşam, 6.5.1936]

Âr : utanılacak şey; *Firar* : kaçma, kaçarak kurtulma; *İrtikâp* : kötü iş yapma; *Âr-ı firarı irtikâp etme* : kaçma utancını üstlenme.

EKMEK, HÜRRİYET VE SULH

Fransız seçimi "Halk Cephesi" fırkalarının büyük zaferiyle bitti. Seçimi, EKMEK, HÜRRİYET ve SULH kazandı.

Seçim kavgalarında Halk Cephesi'ne karşı çıkan sağ cenah fırkaları "Milli tesanüt" şiarını ileri sürmüşler ve bütün Fransa'yı kayıtsız ve şartsız bu bayrak altında toplanmaya çağırmışlardı.

Buna karşılık Halk Cephesi "Milli uzlaşma" bayrağını sağ cenahtan daha yükseğe kaldırmış ve bu bayrağın bir tarafına : "Fransa'yı soyan 200 aileden ve onların yardakçılarından başka bütün Fransızların birliğini istiyoruz!" şiarını yazmış, öbür tarafına ise "ekmek, hürriyet ve sulh" sözlerini alevden kelimelerle işlemiştir.

200 aileden ve onların uşaklarından başka bütün Fransızların uzlaşması+ekmek+sulh+hürriyet=Halk cephesinin zaferi olmuştur.

Bu zafer sadece Fransa'nın dahili bir işi değildir. Bu zafer bütün dünyada sulhun sağlamlaşması uğrunda atılmış bir adımdır.

Birçok büyük halk ihtilallerinin memleketi olan hakiki Fransa ekmeğini, hürriyetini ve sulhunu kolay kolay elden çıkarmak istemediğini ispat ederek dünyanın karanlık havasında bir ümit ışığı gibi yeniden yükselebildi.

İspanya'da, Halk Cephesi'nin zaferinden sonra hemen Fransa'da da bu cephenin muzaffer oluşu beşeriyet için büyük bir müjdedir.

[Orhan Selim / Akşam, 7.5.1935]

Fırka : parti; *Tesanüt* : dayanışma, omuzdaşlık; *Şiar* : ayırıcı belirti, ayırıcı nitelik; *Beşeriyet* : insanlık.

***

Küçücük bahçeli kiralık bir evde oturur.

Bahar başlangıcında, bir pazar günü onu görmeye gittim. Elyazma kitaplarla dolu bir kütüphanesi vardır ki içindeki her kitabın tezhibine, her kitabın yaprakları arasından gizli gizli yükselen sarımtırak kâğıt kokusuna doyum olmaz.

Bahçenin yeşil boyalı tahta kapısından içeri girince onu orta yerde toprağı kazar buldum.

— Merhaba kolay gelsin! dedim.

— Eyvallah, buyur, dedi.

— Ne yapıyorsun? dedim.

— Ağaç dikeceğim, dedi.

Yanı başında durdum. Toprağı kazmak işini bitirince biraz ötede yerde yeni doğmuş bir çocuk gibi yatan fidanı aldı. Dikti. Sonra toprakla besledi fidanın köklerini. Çukuru örttü.

— Bu iş de oldu, dedi.

— Ne ağacı dikiyorsun, dedim.

— Çam, dedi.

— Bu, kaç yıl sonra bir delikanlı boyunda olacak? dedim.

— Eh, dedi, bir on beş yıl sonra. Ama, sen bunu gel de elli sene sonra gör asıl.

Hiç cevap vermedim. Kirayla oturduğu ve belki yakında çıkacağı evin bahçesine elli yıl sonra tam ağaç biçimine girecek olan çam fidanını diken adama saygıyla baktım. Ve birdenbire gözümün önünde büyük idealistleri harekete getiren, şairane tabiriyle, "sırrın" bir kapısı açıldı.

[Orhan Selim / Akşam, 8.5.1936]

Tezhip : bir yazıyı yaldız ve boya ile bezeme.

DİLLENMEK

İzmir'de bir dilsiz, kırda, bir ağaç altında birdenbire dillenmiş. Şimdi herkes bu birdenbire dile gelen dilsizle alakadarmış.

Bu havadisi bir arkadaşla beraber okuduk. Arkadaş dedi ki :

— Vah, vah, acıdım delikanlıya. Şimdi dili açıldıktan sonra kim bilir bu açılan dili yüzünden ne belalara girecek. O zaman dilsizliğin kadrini anlayacak ama, iş işten geçmiş olacak.

Güldüm.

— Haksızsın, dedim. Dil bela değildir. Dilsizlik beladır. "Bülbülün çektiği dili belasıdır" derler. Ne boş söz! Bülbül, dili olduğu için bülbüldür. Pençe yerine kaz ayağı taşıyan bir aslan nasıl aslan değilse, dili olmayan bülbül de bülbüllükten çıkar, bir balık olur.

Hem sen ne sanıyorsun, bütün bülbüller içinde :

— Aman başımıza bela geliyor, şu dilimizden bizi kurtarın!.. diyecek bir tek bülbül çıkar mı?..

Dahası var, bülbülün dili yüzünden başına gelen bela nedir? Tutup kafese koymaya çalışırlar, değil mi?.. İyi ama bülbül ne yapar? Kafese girince ötmez. Yani asıl en güzel şarkısını o zaman söyler...

Bu sefer, benim bu sözlerime arkadaşım güldü.

[Orhan Selim / Akşam, 12.5.1936]

KANAAT

İki üç arkadaş konuşuyorduk :

— Fransa'da Halk Cephesi hükümeti nasıl kuracak?

— Radikaller iştirak edecekler mi?

— Fransa'nın dış politikasında ne gibi değişiklikler olacak?

Her kafadan bir ses çıkıyordu. Söze karışmayan yalnız Hüseyin'di. Hüseyin bir ticaret evinde 40 lira maaşlı bir memurdur. Ne emvali vardır, ne akarı. Ömründe İstanbul'dan dışarı çıkmamıştır ve Türkiye Cumhuriyeti tebaasıdır.

Hüseyin hakkında bütün bu izahatı niçin mi veriyorum? Şimdi anlarsınız.

Fransa hakkındaki konuşmamız sona ermiş ve bir edebiyat bahsine geçmek üzereydik ki, yukarda da söylediğim gibi, o zamana kadar söze karışmamış olan Hüseyin birdenbire atıldı :

— Fransa'da solların kazanması çok fena oldu, dedi.

Hepimiz hayretle yüzüne baktık. Hayretimiz Hüseyin'in böyle bir kanaat beslemesinden ziyade, bu sözü söylerken takındığı tavır, sesinde kırılan acıdan dolayı idi.

Ben sordum :

— Neden Hüseyin? Fransa'da solların seçimi kazanması niçin fena oldu?

Bu sefer şaşmak sırası Hüseyin'e gelmişti. "Sanki bu da sorulur mu?" gibilerden yüzüme baktı ve :

— Neden olacak, dedi, okumadın mı? Müterakki bir sistemle bütün vergilerin ağırlığını, zenginlerin, emval ve akar sahiplerinin omuzuna yükleteceklermiş.

Hüseyin'in bu cevabı kanı tepeme çıkardı :

— Behey, Hüseyin! Bundan sana ne? Sen emval ve akar sahibi misin? Fransız tebaası mısın? Yoksa Fransa'da fabrikaların, apartmanların mı var? diye haykırmak istedim. Fakat zorla tuttum kendimi. Çünkü vereceği cevabı biliyordum :

— Kanaat-i vicdaniyem bu merkezde. Kanaate hürmet etmeyi

hâlâ öğrenemedin! deyip konferansa başlayacak. Bendeyse bu çeşit kanaat-i vicdaniyeli palavrayı dinleyecek hal yok.

[Orhan Selim / Akşam, 13.5.1936]

Emval : mallar; *Akar* : gelir getiren mülk; *Müterakki* : ileri, ilerlemiş; *Kanaat-i vicdaniye* : vicdani kanı, düşünce.

YIL TATİLİ

Vapurlarının, tramvaylarının, arabalarının berbatlığına rağmen İstanbul yazlıklarıyla kışlıkları birbirine en yakın, adeta birbiri içine karışmış şehirlerden biridir.

Kadıköy hem yazlıktır, hem kışlık. Göztepe, Erenköy, Bostancı filan İstanbul'un burnu dibindedir. Boğaziçi yine öyle. Biraz uzakça olan Adalar'dır. Ama yine bir saatlik yol.

Oysaki birçok Avrupa şehirlerinde yazlığa çıkmak, şöyle kırda, deniz kıyısında kafa ve vücut dinlendirmek için ya saatlerce şimendifer, otobüs yolculuğu yapmak lazım gelir, yahut başka bir vilayete taşınmak icap eder.

İstanbul böyle yazlığıyla kışlığı bir arada bir şehir olmasına rağmen İstanbulluların çoğu, hele bilhassa orta ve fakir sınıflar yazlıklardan hiç istifade edemezler. Çoluklarını çocuklarını, bir kolayını bulup bir yazlığa götürebilen bir aile babası yine her sabah erkenden, hatta daha erkenden kalkar işine gider, sonra yine her akşam yorgun argın evine döner. Yazlığa taşınmaktan ettiği bütün istifade, eskisine göre, bir iki tramvayda daha ezilmek, bir iki vapurda daha bunalmaktır.

Bu neden böyle oluyor?.. En dar çerçevesi içinde tetkik edilirse bunun böyle oluşunun sebeplerinden biri de hayatını her gün çalışarak kazanan İstanbulluların, yani İstanbullu ekseriyetin sene tatili denilen nesneden mahrum oluşlarıdır.

Bu çeşit yurttaş mektebini bitirdikten sonra "tatil" denilen nesneye ancak bir daha ölüm döşeğinde kavuşur. Hafta tatilini tatilden saymıyorum.

İş kanununa, memurin talimatnamesine konması lazım gelen maddelerden birisi de ücretli ve maaşlı herkesin en aşağı otuz günlük, "yıl tatili" olmalıdır.

On bir ay çalışan bir insanın hiç olmazsa arka arkaya otuz gün, ücretini ve maaşını kaybetmeksizin dinlenebilmesi en basit haklardan biridir.

[Orhan Selim / Akşam, 14.5.1936]

HOKKABAZIN HÜNERİ

Bir profesör türedi. Adını anmayan, resmini basmayan gazete kalmıyor. Şu adını bir türlü hatırlayamadığım yeni Habeş Hidivi general Roma'da ne kadar meşhursa bugün, bu profesör de İstanbul'a o kadar, hatta daha çok ün saldı.

Ben bu şöhretli, hiç olmazsa addaşların çoğu gibi boşu boşuna tıraş etmeyen, bütün vazifesi insana bir iki saat hoşça vakit geçirtmek olan hokkabaz profesörü daha gidip görmedim.

Fakat, Hikmet Feridun'un dediğine bakılırsa, üstadın en önemli hünerlerinden biri de kendini seyre gelenlerin ceplerinde kaç para olduğunu bilmesiymiş.

İstanbulluların çoğunun cebinde kaç para olduğunu bilmek o kadar da büyük bir marifet değildir, ama ne de olsa mademki üstadın böyle bir gizliyi görmek, okumak hüneri var, ben onun yerinde olsam soluğu hemen Milletler Cemiyeti'nde alırdım. Kim bilir, orda alttan alta örülen ne çorapların ipliğini pazara çıkarabilirdi.

Ama diyeceksiniz ki hokkabaz hokkabazlığını hokkabaz olmayanlara, bu hünerin cahillerine yutturabilir. El elden üstündür. Milletler Cemiyeti'nde bu gibi işlerin öyle ustaları var ki, bizim profesör onların yanında Portakalcı oğlunun çırağı kadar bile marifet gösteremez. Doğru. Doğru söze ne denir?

[Orhan Selim / Akşam, 16.5.1936]

BİR HAKİKAT MERAKLISI

Profesör hokkabazın gördüğü rağbet, her nedense, birçok hokkabaz profesörleri sinirlendirdi.

Kendi payıma ben ne hokkabazlık ne de profesörlükle ilgili olmadığım, için Beyoğlu'nda ibraz-ı hüner eden üstadı kıskanmadım. Bilakis geçen gece bu işin meraklıları arasına ben de katılarak illüzyonizm profesörünün marifetlerini görmeye gittim.

Elhak, insanın parmağı ağzında kalıyor. Hiç kimseye zararı dokunmayan bu hokkabazların birer süt kuzusu gibi masum oluşları da ayrıca memnun ediyor adamı.

Yalnız bir iş garibime gitti. Tam marifetlerinin en meraklılarını seyrediyorduk ki seyirciler arasından bir bay bağırarak fırladı sahneye. Profesöre hitaben :

— Elinizdeki iskambillerin arka tarafını da görelim! Sandıkta kadın kesilirken içine bakalım! filan gibi itirazlarda bulundu. Yani, sizin anlayacağınız, hokkabazın hilesini yakalamak istedi.

Profesör de şaştı bu itirazlara, biz de şaştık. Hele yanımda oturan bir seyircinin bu hususiaki şaşkınlığı öyle bir dereceyi buldu ki, sahneye çıkan "hakikat" meraklısı itirazcıya, şöylece seslendi :

— A! birader. Bu adamcağız profesörüm dediyse, addaşlarımdan başka türlüyüm, gösterdiğim hünerlerde hile yoktur! demedi ya! Adı üstünde hokkabazlık yapıyor işte. Mucize göstermiyor. Elbette bu işin hilesi hud'ası vardır. Ne diye hem kendini, hem onu, hem de bizi üzersin!.. Gel yerine otur! Yutmadığını anlatmak istiyorsan, biz de yutmuyoruz. Biliyoruz ki kadını sahiden kesmiyor. Göz boyacılık bu!

Fakat ötekisi, sahnedeki, bu haklı sözlere aldırış bile etmedi. İlle de, hokkabazlık seyredeceğini bile bile geldiği bir âlemde hokkabazın hokkabazlık ettiğini ispata uğraşıyor.

Zavallı adam.

[Orhan Selim / Akşam, 19.5.1936]

İbraz-ı hüner : hünerini ortaya koyma, hüner gösterme; *Hud'a* : hile, düzen.

"ZEHİRLİ BİR NEBATTIR!"

Baytar Fakültesi Parazitoloji Enstitüsü şefi Dr. A. Nevzat bizim arkadaşlardan birine bir mektup göndermiş, sütten, balıktan ve marulla salatadan bahsediyor.

Süt işine aklım ermez. Onu anamdan emdikten sonra tadı pek hoşuma gitmemiş olmalı ki, burnumdan gelmediği halde, bir daha ağzıma koymadım.

Fakat balıkla marul ve salata öyle değil. Balıkların biricik kusuru dillerini yutmuş, sessiz sedasız mahluklar olmalarıdır. Bundan başka kabahatleri yoktur, bence.

Marulla salataya gelince, bana kalırsa biraz da ekonomik krizin tesellisi olarak ortaya çıkan vitamin nazariyelerinden sonra biz evcek bu yeşilliklere fazla düştük. Bakıyorum, bizim gibi yeşillik düşkünleri de artıyor. Etin kilosu elli, suda yaşayan balıklarınki ateş pahasına oldukça bu yeşillik düşkünlüğü dolu dizgin artacağa benzer.

İşte bundan dolayı bir mütehassısın balık ve marulla salata hakkındaki düşüncelerini okuyucularıma kısaca bildirmeyi faydalı buldum.

Dr. A. Nevzat diyor ki :

"Orhan Selim'in balık çantası yaptırmak istediğini öğrendim. Herhalde artık tetkik ederek erkek ve dişi balıkları da — bu kadar balık meraklısı olunca — tefrik ediyordur. Boğaziçinde 70 çeşit kadar balık vardır. Buna rağmen biz türlü balık yemekleri yapmasını bilmeyiz. Dişi balıklardan kocaman yumurtalıklar çıkar, biz bunları atarız. Halbuki bunlardan nefis yemekler yapılır... Geçenlerde bir de maruldan bahsedildi. Marul, hususiyle bizde, zehirli bir nebattır. Vaktim olmadı, yoksa bir marul resmi yaptırtacak ve marulun yaprakları arasında (tifo, kolera, hesapsız parazit kist ve yumurtalarının) ve daha buna benzer hastalık etkenlerinin bulunduğunu gösterecek ve altına da : "Şu gördüğünüz nebat ZEHİRLİ BİR NEBATTIR ilavesini yazacaktım. Salata da öyle..."

Dr. A. Nevzat'ın marul ve salata için söylediklerini okuduktan sonra birçoklarının benim gibi :

— Meğerse yaşamamız bir mucizeymiş! diyeceklerini anlıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 24.5.1936]

Tefrik : ayırma, ayırt etme.

HALEP ORADAYSA!..

Belediye otomobillerin elektrikli düdük ve klakson çalmalarını yasak etti. Artık şoförler yalnız el kornası çalacaklar. Sebep? İstanbul şehr-i şehirinde gürültüyü azaltmak.

İstanbul çok gürültülü bir şehir midir? Değil midir? Bu ayrı mesele. Fakat eğer İstanbul gereğinden çok gürültülü bir şehir addediliyorsa, bu gürültüyü azaltmak için otomobillere yalnız el kornası çaldırtmak hiçbir şey ifade etmez. İstanbul gibi bir şehirde otomobillerin düdük ve klakson sesleri beşinci, altıncı derecede bir gürültü kaynağıdır. Bir orman uğultusu içinde ispinoz kuşlarının ötüşlerini yasak etmek gibi bir şey bu.

Diyeceksiniz ki; ister az olsun, ister çok bir gürültü kaynağını kurutmanın ne zararı var? Varsın şoförler yalnız, bisiklet kornaları gibi el kornaları çalsınlar!

Bence, bu itirazınızda ve bu düşüncenizde haksızsınız.. Bu kararın zararı var. Hem de çok. Hem de büyük.

Anlatayım :

Eğer bir istatistik tutulmuşsa ve bu istatistik sahiden istatistikse, görülmüştür ki, görülecektir ki taksi otomobillerinin yaptığı kazalarda kabahatin, ne bileyim, yüzde sekseni, yani mühim bir yekûnu şoföre ait değildir. Fakat kör kör parmağım gözüne otomobilin altına atılanda, yahut evinin bahçesinde dolaşıyormuş gibi dalgın dalgın, iki yanına sallanarak caddede gidendedir.

Avrupa şehirlerinde tutulan istatistikler bu neticeyi gösterdiklerine göre bizdekiler haydi haydi mutlaka böyle bir netice vereceklerdir.

Şimdi yolda gidenleri ayıltmaya elektrikli düdük ve klakson gürültüsü bile kâfi gelmezken, el kornalarının minimini sesleri nasıl olur da, içlerine benim de dahil olduğum bu dalgın şehirdaşları ikaz edebilir?..

Halep oradaysa arşın burada!

Belediyenin istatistik müdüriyeti "gürültü mücadelesinin" başladığı günden itibaren otomobil altında kalanların sayısını

saymaya başlasın, eğer alacağı netice beni haklı çıkarmazsa, eğer bu çeşit kazalar çoğalmazsa, otomobillerde el kornaları bile lüzümsuzdur diye ilk yazıyı yazacak ben olayım!..

[Orhan Selim / Akşam, 25.5.1936]

ANLAYANA SİVRİSİNEK SAZ!..

Cemal Nadir'in karikatür sergisini görmek için Yalova yoluyla Bursa'ya gidiyordum. Büyükada'yı geçtik. Vapur tenhalaştı. Şurdan burdan konuşurken söz profesör hokkabazın hünerlerine geldi. Her birimiz bu marifetlerin mekanizmasını kendimize göre izah ettik. Sonra hiçbirimiz hokkabazlığın inceliklerine vâkıf olmadığımızı anlayarak sustuk. Tam bu anda kulağıma bir konuşma ilişti :

— "İstanbul'daki hokkabaz göz bağcılığı yapıyor. Bütün hüneri elçabukluğunda ve âletlerinde. Fakat, efendim, bir mecmuada okudum İngiltere âlimlerinden birisi Hindistan'da yıllarca tetkikat yaptıktan sonra Londra'ya dönmüş. Geçenlerde bir ilim meclisinde tecrübeler yapmış. Düşünün bir kere, tam bir buçuk saat kalbini durdurmuş. Bir buçuk saat. Laf değil, bir buçuk saat kalbi işlemediği halde öylece sırt üstü yattıktan sonra tekrar kalbini işletmeye başlamış. Bu bir hakikat, efendim. Hilesi filan yok bunun. Düşünün biz yavaşlayan bir kalbi biraz hızlı işletmek için envai türlü şırıngalar yapıyoruz da çok defa muvaffak olamıyoruz."

Konuşma buraya gelince, döndüm. Merakla baktım. Bu sözleri söyleyen, İngiltereli âlimin Hindistan'daki tetkikatı neticesinde kalbini bir buçuk saat durdurduktan sonra yine işlettiğine inanan Tıbbiyeli bir gençti. Yarının doktoru bir talebe...

Ne diyeyim. Anlayana sivrisinek saz, anlamayana...

[Orhan Selim / Akşam, 28.5.1936]

Vâkıf : bilen; *Envai türlü* : çeşit çeşit.

İNSAN VE TABİAT

İnsan elinin dokunmadığı tabiat güzel değildir, bence.

Ben insanoğluyum, üstünde benim ellerimin izini taşıyan tabiatı, benim tabiatımı severim.

Derisinde gemilerin dümen suyundan kalmış köpükler ve ufuklarında kalın bacaların dumanları kıvrılmayan denizler sadece bir boşluktur benim için.

Balta girmemiş ormandan bana ne? Benim için orman baltam girdiği vakit ormandır.

Bana yabani kırların güzelliğinden ve haşmetinden ve daha bilmem nesinden söz açmayın!

Yabani kır, ipekli bir halı gibi yol yol, renk renk işlediği ve sürüldüğü zaman güzeldir.

Toprağı, denizi, ormanı severim. Benim dışımda, benim ellerimden ve kafamdan uzak durdukları müddetçe değil, benim dışımda, fakat benim ellerim ve kafamla işlendikleri nisbette.

Çünkü bilirim ki, insanoğlu kendi çevresini saran tabiatı, toprağı, ormanı, kırı, dağı, taşı, denizi, iklimi bile değiştirerek kendi tabiatını, kendi kendini de değiştirir.

İnsanoğlu tabiatın bağrından kopardığı, yontup işlediği, tahlil ve terkip ettiği, sopayla, taş baltayla, kara sabanla, traktörle, dinamoyla tabiatı işleyerek ve onu kendi başına değişiş temposundan yüzlerce misli çok bir hızla değiştirerek onu ve kendini bugünkü haline getirmiş, yarınki haline getirecektir. Ve bu böylece akıp gidecektir.

Her keşfedilmemiş toprak parçası, her balta girmemiş orman ve insan ayağa basmamış buz denizi, bu akışın dışında kaldıkları müddetçe bana hiçbir şey ifade etmezler. Benim için "yok"turlar.

[Orhan Selim / Akşam, 29.5.1936]

Haşmet : görkem; *Tahlil* : çözümleme; *Terkip* : bileştirme, bileşim; *İfade etmek* : önem taşımak.

HALK İÇİN KOLAYLIK

Şu "halk", "halk için" sözlerine bitiyorum. Hele bu sözlerin sonuna bir de "kolaylık" koymuyorlar mı, gülmekten bayılasım geliyor!

"Halk için kolaylık!"

Gir bu tahta perdenin arkasına, gene bildiğini oku, yaptığını yap, fakat bunların hepsi bu sefer "Halk için kolaylık!" olacaktır.

Misal mi istiyorsunuz? Bu "halk", "halk için kolaylık" hünerbazlığına örnek mi göster, diyorsunuz?

İşte Şirket-i Hayriye'nin "halk için, halka kolaylık" olsun diye aldığı tedbirlere bakın.

Düşünün bir kere ne mühim kolaylıklar gösteriyor Şirket, nasıl halkı koruyor? 80 günlük ücret mukabili Boğaziçi halkı 122 gün Şirket vapurlarında yolculuk yapabilecek!

Hakikaten halk için yapılmış ne büyük fedakârlık, değil mi?

Fakat ne yapalım ki bu "kolaylığın" bir de "ama"sı var.

80 günlük ücretle 122 gün yolculuk yapılacak ama, mesela Beykoz'dan "halk" mensubu bu kolaylıktan istifade etmek isterse, birinci mevki için peşin 28 lira, ikinci mevki için 24 lira verecek.

Gördünüz mü kolaylığı!

Ya Şirket "halk"ın ne demek olduğunu bilmiyor yahut da 40-50 lira kazancı olan "halk"tan bir adamın 28-24 lirayı tıkır tıkır peşinen sayamayacak kadar "halktan" olduğunun farkında değil!

Dahası var.

"Halka kolaylık" olsun diye, "Halk için" Köprü'den Bebek'e bilet ücretlerini, gidip gelme, 10 kuruşa indirmiş.

Ne mükemmel, değil mi?

Acele etmeyin bunun da bir "ama"sı var.

Köprü-Bebek gidip gelme 10 kuruşa indirilmiş ama Köprü-Üsküdar 17,50'da duruyor.

Ya şirket için Bebek'le Köprü'nün arası Üsküdar'la Köprü arasındaki mesafeden daha kısadır, yahut da Üsküdarlıları "Halk" tan saymıyor.

Bu yalnız Üsküdar için değil. Tramvay ve kara nakliyatının rekabeti mevzubahis olmayan bütün iskeleler için aşağı yukarı böyle...

"Halk için", "Halka kolaylık için"... Dedim ya!.. Ne diye yim?..

[Orhan Selim / Akşam, 30.5.1936]

TALEBE PASOLARI

Belçika'da 13 yaşından yukarı çocukları, delikanlıları mektebe gönderirler mi, göndermezler mi? Belçika'da lise ve üniversite talebeleri 8 yaşında çocuklar mıdır? Bilmiyorum. Fakat Belçika sermayesiyle işleyen İstanbul Tünel ve Tramvay Şirketi 13 yaşından yukarısının talebelik etmelerini münasip görmediği için mekteplilere paso vermez.

Bu şirket bir yana bırakılacak olursa, öteki nakil vasıtalarında talebe paso alır.

Geçen gün bir üniversiteli ile konuşuyordum. Dedi ki :

"Bir talebenin bir şirketten paso alabilmesi için o şirketin uğrağı, iskele ve istasyonları olan yerlerde oturması lazımdır. Mesela Akay'dan paso alacak bir talebenin ancak Kadıköy, Adalar gibi yerlerde "ikametgâh"ı olmalıdır. Kadıköy'de oturan bir talebe, mesela, Haliç yahut Şirket-i Hayriye vapurları için paso alamaz.

"Önümüz yaz. Bütün bir sene çalıştıktan sonra, biraz da, hiç olmazsa İstanbul'u dolaşmak hakkımızdır sanıyorum. Fakat İstanbul'u gezmek kolay iş mi? Şehir büyük, geniş. Nakil vasıtaları pahalı. Eldeki pasolar ise yalnız ayrı ayrı semtlerde geçer. Buna bir çare bulunamaz mı? İstanbul'da ucuz yolculuğumuz temin edilemez mi?"

Üniversiteliyi haklı buldum. Bence, bunun bir çaresi var, hiç olmazsa, yaz, tatil mevsimi için talebelere bütün nakil vasıtalarında muteber olacak tek bir paso verilmelidir. Bu yapılması o kadar güç olmayan, hesaplara kitaplara ihtiyaç göstermeyen bir iştir sanıyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 31.5.1936]

Münasip : uygun; *İkametgâh* : konut; *Muteber* : yürürlükte olan, geçerli.

BAY MİSTİK

Bayım MİSTİK'tir!

Bayım mistiktir, ama yemekte tabak tabak mistizme değil, tabak tabak levreğin âlâsına, kebabın yumuşağına ve pilavın yağlısına iltihak eder.

Bayım MİSTİK'tir!

Bayım mistiktir, ama ruhunu mistizmle sarhoş etmek isterken bile, midesini yardımcı çağırır. Votkanın sertine, rakının altınbaşına, biranın köpüklüsüne ve alışkanlığı varsa eğer kokainin halisine başvurur. Sonra sabahları ağrıyan başını ve bulanan midesini susturmak için mistik bir iki satır okuyacağına karbonatla aspirin esfel hizmetlerinden medet umar!..

Bayım MİSTİK'tir!

Bayım mistiktir, ama ne sırtında aba, ne elinde asa vardır. Elbisesi modaya uygun, iskarpinleri halis glasedir.

Ruh hamlesiyle, bir nefes gibi yolları aşacak yerde tramvaya, taksiye, vapura biner...

Sokakta kadınlara söz atar ve barda dansözleri sıkıştırır ve bütün bunları yaparken aklına bir tek mistik beyit gelmez...

Bayım MİSTİK'tir!

Leon Blum'u ekmek bıçağıyla kesmek lazım geldiğini söyleyen meşhur kralcı Fransız yazıcısından ders almıştır.

Bayraklarına ölü kafaları nakşettiren yine Fransız "Kont de Larok" gibi mistik hamlenin yaratıcılığına inanır.

Ve "Kandit", "Grenguvar", "Nuvel Literer" gibi yine Fransız mecmuaları kapanır da, ben burada Yunus Emre'ye Paris modası üzere dikilmiş papaz cübbesi giydiremem diye korktuğu için, Fransa'da "Halk Cephesi"nin zaferini beşeriyet için felaket telakki eder.

Bayım MİSTİK'tir!

Bayımın mistikliği ölçülüdür, hesaplıdır, menfaatlere dayanır, pratiktir. Fakat ona sorarsanız, mistizm bütün bunların üstündedir, bir anlatılmaz, sezilir ruh haletidir, mistizm her yerde hazır ve

nazırdır, onu kaybetmek hayvanlaşmak demektir...

Bayım MİSTİK'tir!

Ve bayımın bütün hüneri, hünerbazlığı mistik oluşundadır. Çünkü o yüzünü bu peçenin altından gösterdiği gün karşınızda ya kolay bir şöhret avcısı, ya bir avantürist göreceksinizdir...

[Orhan Selim / Akşam, 2.6.1936]

İltihak : katılma; *Esfel* : alçak, aşağı; *Aba* : kaba kumaştan derviş giysisi; *Asa* : dervişlerin taşıdığı uzun sopa; *Nakşettirmek* : ipek ya da sırma ile işlemek, resmetmek; *Beşeriyet* : insanlık; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etmek; *Halet* : durum; *Hazır ve nazır* : bulunan ve bakan, gören.

İSTANBUL BELEDİYESİ'NE BAĞLI SULAR İDARESİ'NCE OKUNA!..

Sual :

Yeni bir eve taşındınız. Ev sahibiyle konturato yapıldı. Pılı pırtı gönderildi. Siz de o gece geldiniz yeni kâşaneye. Elinizi yıkayacaksınız. Musluğu açtınız. Su yok.

Evin semti Beyoğlu yakasında olduğuna göre ne yapmak lazım?

Elcevap :

Hemen ertesi günü Taksim'de İstanbul Belediyesi'ne bağlı Sular İdaresi'ne gidip suyu açtırmak gerektir...

Fakat :

Biz de öyle yaptık. Sular İdaresi'ne gittik. Taşındığımız evin, adresini, numarasını verdik. Daha ne vermek lazım gelirse verelim, dedik.

Bize dediler ki :

İlkönce, her şeyden önce, peşin peşin 10 lira 80 kuruş vereceksiniz...

Şaşırdık. Tepemiz attı. Sorduk :

— Neden? Depozito, saat kirası filan diye mi?

— Hayır dediler. Sizden önce o evde oturan kiracının bize 10 lira 80 kuruş borcu kalmıştır. Bu borcu sizin ödemeniz gerektir. Eğer ödemezseniz musluklarınızdan su akıtmayız!

Bu ne iştir?

Biz şaştık bu cevaba! Şaşmayan varsa bildirsin, biz de şaşmamak lazım geldiğini anlayalım. Bizden önceki kiracı su borcunu vermemişse kabahat bizde mi? Onun borcunu ne diye biz

ödeyelim? Biz bizden önceki kiracının borcunu ödemiyoruz diye niçin susuz kalalım?

Bir adres :

İstanbul Belediyesi'ne bağlı Sular İdaresi bu iş kimin başından geçmiş diye merak eder belki. Adresi veriyorum : Bomonti, Gürcü Kilisesi civarı, Havvariyun sokak, No. 88...

Başkaları da :

Ben bu yazıyı yazarken bir arkadaş dedi ki :

— Bu acayip mantıkla hareket eden daha başka şirketler de var!

Ben de okuyucularıma rica ediyorum. Başlarına bu çeşit iş gelen varsa bildirsin bana. Belki bir yardımım dokunur!.

[Orhan Selim / Akşam, 3.6.1936]

NEDEN?

Dedi ki :

Liseyi bitirdim. Anam, babam, hısımım, akrabam yok. Gelir sahibi de değilim. Liseyi arkadaşlarımın ve bazı hocalarımın yardımıyla bitirebildim. Lise tahsilinden sonra bir de üniversite var. Oraya girmek için İstanbul'a geldim. Müracaat ettim, fakat almadılar. Yanlış anlamayınız, ben fakir ve kimsesiz olduğum için talebe yurtlarından birinde yiyip içerek, yatıp kalkarak üniversiteye devam edebilirim. İşte benim böyle bir tahsil yapamayacağımı söylediler.

Sebep :

— Sebep? dedim. Seni herhangi bir talebe yurduna almamalarının sebebi?

— Yüzüme iyi bakınız, dedi.

Yüzüne baktım. Sonra baştan aşağı gözden geçirdim onu, iriyarı. İyi beslenmemiş olmasına rağmen insana, "Delikanlıyım!" diyen bir hali var.

— Bir şey göremiyorum, dedim. Yoksa verem gibi filan bulaşık bir hastalığın mı var?.. Hoş bu da olsa, nihayet, seni tedavi ettirip almaları lazım...

— Hayır, dedi, hiçbir hastalığım yok. Yalnız gözümün birisi kördür. İyi bakın. Camdan gözümün birisi... Fakat öteki gözüm sağlam. Tek gözümle iki gözlüymüşüm gibi görebiliyorum. Okumama mani değil tek gözlü olmam. Liseyi bu tek gözle bitirdim.. Fakat işte, bir gözüm kör diye almıyorlar beni... Tek gözlü olmam Üniversiteye sokmuyor beni. Çünkü onlar okutmazlarsa, kendim okuyamam. Beş param yok...

Adres :

Bu yukarıya yazdıklarım aynıyla vakidir. Arzu edenlere tek gözlü olduğu için okuması münasip bulunmayan delikanlının adresini verebilirim...

[Orhan Selim / Akşam, 4.6.1936]

Vaki : olan, olmuş; *Münasip* : uygun.

YİNE BAY MİSTİK

Babıâli Caddesinde bazı kelimelerin kullanılması kıyamet koparıyor. Ezcümle Kokain, Mistik, "Nuvel Literer", "Kandit", Fransız "Ateşhaç" teşkilatı reisi Larok'un adı, avantürye, avanturacı, dalkavuk, Yunus Emre'nin pabuçları, fırıldak, ve bilhassa Mistik, kelimelerini kullanmak ateşle oynamak gibi bir şey oldu.

Eğer bu kelimelerden herhangi birini kullanacak olsanız, biraz daha ileri gidip mesela, kokainle Larok ve fırıldak sözlerini bir araya getirseniz hemen üstatlardan biri, ana avrat söverek haykırıyor :

— Vay! Beni kastetmiş yine! Vay! Ödlek! Vay hayasız! Açıktan açığa adımı yazacak yerde ima ve kinaye ile lakabımı söylemiş! Vay mahalle çocuğu vay!

Şaşarsınız! "Kokain, Larok ve Fırıldak" sözlerini niçin "ille bunlar benim" diye yalnız o kendi üstüne alınıyor? Bu vasıfları ondan başka taşıyan yok mu?

Fakat bu suallere cevap bulmadan başka bir üstat daha çıkar ortaya ve o da dert yanmaya başlar :

— Yalnız, "kokain", "Larok", "fırıldak" dememiş, "mistik" de demiş. Bu sözleri onun için değil, benim için yazmış.

Yine şaşarsınız. Fakat artık bu şaşmanızın içinde bir memnuniyet gizlidir. Çünkü ulaşmak istediğiniz hedefe ulaşmışsınızdır.

Artık sizin için dört beş kelimenizin nasıl hepsine birden dokunduğunu dinlemek bir zevktir. İşte konuşuyorlar :

— Bu sözleri benim için yazdı. Fakat benden korktuğu için adımı söyleyemiyor.

— Hayır, senin için değil, benim için yazdı. Senden korkmaz, benden korkar.

— Hayır, hayır, ikiniz için de değil! Benim için. İş ortada, sizin için olsaydı "kokain", "fırıldak" demez, sade "mistik" derdi. Hem o benden hepinizden çok korkar. Adımı bile ağzına alamaz!

Hedefinize nasıl ulaştığınızı görüyorsunuz ya! Çünkü siz şundan yahut bundan korktuğunuz için değil, sadece onlardan

hiçbirini teker teker kastetmeyip topunu birden baltalamak istediğinizden dolayı, tek bir isim yazacak yerde hepsini birden gösteren sosyal bir enmüzeci ifade etmek emeliyle bu işi yapmış, bu kelimeleri sıralamışsınızdır. Maksadınız bir ferde "taş atmak" değil, bütün bir sürüyü bir tip biçimde toplayıp teşhir etmektir.

Hani bir ördek hikâyesi vardır. Herifin birine "ördek" lakabı takmışlar. Bir gün kahvede o şehre yeni gelmiş olan bir yolcu :

— Bugün yağmur yağacak! demiş!..

"Ördek" bu, "Yağmur yağacak" sözünü duyunca :

— Polis! Polis! diye bağırmaya başlamış. Bu adam yağmur yağacak, yağmur yağınca göl olacak, gölde ördek yüzecek, diye ima ve kinaye yoluyla beni tahkir etti! Gelin! Yetişin! Şu terbiyesizi tevkif edin!..

Bizim buralarda da ördek bir tane olsaydı, yağmur sözünü etmeye ihtiyaç kalmazdı. Doğrudan doğruya "Ördek!" derdiniz. Fakat yalnız "yağmur"dan değil, mesela "kuyruk", "yeşil baş" sözlerinden de işkillenen bir sürü ördek olunca ne yapmalı?

Yapılacak iş gayet basittir. Yağmuru, suyu, kuyruğu, yeşil başı bütün bu sözleri kullanırsınız. Ve onlara dersiniz ki :

— Ey ördek üstatlar! Sözüm birinize değil, topunuza birdendir. Sizinle teker teker kavga etmek merhalesi aşılmıştır artık. Beyza şişelerinizi, Yunus Emre'nizin pabuçlarını, Nuvel Literer'i ve Larok'un altın üstüne işlemeli ölü kafasını, yamak ve yardağınızı toplayıp, eğer isterseniz "Polis!" diye de vak! vak! eylemekte devam ederek çıkın karşıma!

Fakat bilin ki, şimdilik, hiçbiriniz teker teker, adınızla sanınızla yoksunuz benim için. Benim için topunuzu birleştiren bir tek "BAY MİSTİK" tipi var. Hodri meydan, Bay Mistik!..

[Orhan Selim / Akşam, 5.6.1936]

Ezcümle : başka şeyler arasında; *İma* : dolaylı olarak anlatma; *Kinaye* : üstü örtülü, dokunaklı söz; *Lakap* : takılmış ad; *Enmüzec* : örnek; *İfade* : anlatma; *Tahkir* : aşağılama; *Merhale* : aşama; *Beyza* : çok ak.

TAKSİM SORMAGİR SOKAĞI

Taksim'in aşağılarında, Cihangir ve Ayaspaşa apartmanlarının arkalarını çevirdikleri bir fukara mahallesi vardır. Adına : SORMAGİR sokağı diyorlar.

İçine "Cihanın" girmesi tavsiye edilen Cihangir'le Ayasapaşa'nın arasında sıkışıp kalmış olan bu mahalleye niçin sormadan girilmesi tavsiye ediliyor?

Ve bu sorup, sorulmamak yalnız içeri girmek isteyenlere ait midir, yoksa. Belediye de SORMAGİR'in, yalnız "SORMA!" tarafını bildiği için bu mahalleyi, bu mahalle ahvalini sorup soruşturmuyor mu?

Sormagir'e herhangi bir belediye memurunun bir kerecik girmesini tavsiye ederim. Çünkü burada, bilmecburiye yaşayan şehirdaşlar vardır. Onlar sorulmadan girilen mahallelerine yalnız çöpçülerin çöp arabalarını boşaltmak için girdiklerini görüyorlar.

Evet, Sormagir Mahallesi, Ahırkapı açıkları gibi çöplerin dökülmesi lazım gelen bir yer telakki olunuyor. Çöpçüler buraya çöp almak için değil, çöp dökmeye giriyorlar. Mahallenin tepesinde yüksek Taksim apartmanlarının da arka pencere ve balkonlarından mahalle içine atılan süprüntüleri, dökülen oturakları çöp arabalarının yığdıkları mezbele dağlarının üstüne ilave ederseniz, Sormagir'e niçin böyle bir isim verilmiş olduğu anlaşılır.

Bana kalırsa, bir dakikacık olsun, belediyenin SORMAGİR'e girmesi ve bazı şeyler sorup, bazı işler yapması gerektir.

[Orhan Selim / Akşam, 6.6.1936]

Ahval: haller; *Bilmecburiye* : zorunlu olarak; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etmek; *Mezbele* : çöplük.

BAY MİSTİK'İN KURNAZLIĞI YAHUT "TAKTİK"

İçlerinden biri topunun namına söz söyledi. Benim de sözüm topunun firması olan Bay Mistik'edir.

***

Bay Mistik kurnazdır.

Sahib-it-taktiktir.

Küfreder. "Küfür ediyorsun!" der. Müfteridir. İftiraya uğradığını söyler.

Bay Mistik o kadar kurnazdır ki bu marifeti yüzüne vurulduğu zaman :

— İspat edin! diye böbürlenir.

Çünkü Bay Mistik bilir ki, onun küfürbazlığını, müfteriliğini, jurnalcılığını ispat etmek için şimdiye kadar yaptığı "polemik"leri teker teker, yeni baştan neşretmek lazımdır. Her satırında "tabansız", "kancık", "ödlek", "Kemeraltı esprisi" gibi âlimane mistik kelamlara rastlanan; "Hain materyalistler gençliği mahvediyor, bunlara karşı ne yapıyoruz? Topunu birden niçin kesmiyoruz?"a yakın "fikir münakaşaları"yla dolu yazılarını kelime kelime hatırlatmak gerektir.

Halbuki bu yapılmaya değer bir iş değildir. Hem çok uzun sürer, çok yer tutar, hem de bilineni bir daha bildirmek gibi komik bir şey olur.

İşte o da bunu hesap ettiği için, "İspat edin!.." demiş ve kurnazlığını, beylik taktiğini kullanarak :

— Benim gibi ağzına kötü kelam almaz, jurnal etmez, hiç kimseye : "Senin nazarında halk serseridir" diye iftira eylemez, âlim, fazıl bir zata, "Maddi endişelerle kanaatini değiştirir, küfürbazın âlâsı ve müfterinin pişkinidir diyorlar!" diye feryadı basmıştır.

Dedim ya, Bay Mistik kurnazdır.

Sahib-it-taktiktir.

İşte yine bu kurnaz Bay Mistik'e "iftira?!" ediyorum. Diyorum ki :

Onun kurnazlığı bir fırıldağın kurnazlığı gibidir.

Bir bakarsınız : hudutsuz, mücerret "hürriyet" taraftarıdır. Sonra döner, "disiplinli" hürriyetten yana çıkar.

Bir bakarsınız : ebedi hiçbir sosyal kıymetin mevcut olmadığını söyler. Sonra döner, ebedi ve değişmez kıymetlerden dem vurur.

Bir bakarsınız : "izm"le biten her çeşit mefhumun düşmanıdır. Sonra döner, bazı "izm"li mefhumlara bağlanır.

Ne yapalım? Bay Mistik kurnazdır.

Sahib-it-taktiktir.

Babıâli caddesinde Kont de Larok gibi dolaşıp, taktik icabı, haykırır :

— Var mı bana yan bakan? Biz adamı "Höt!" diyip kaçırırız! Karşımızda kimse dikiş tutturamaz! Biz falancaya bir göz attık, herif "Pes!" dedi... Filancadan şu hesabı sorduk. Korkudan küçük dilini yuttu... Biz biliriz, başkası bilmez!.. Dünyanın akıl hocası biziz... Şunu da biz adam ettik, şu da bizim sayemizde şöhret sahibi oldu... Her telden çalan saz bizdedir. Sosyoloji mi istersin? Buyur!... Felsefe mi?.. Âlâsı bizde!... Edebiyat mı? Gel öğretelim!.. Doktorluk, mühendislik, hepsi bizde!.."

Bay Mistik kurnazdır!..

Bay Mistik'in öyle çeşit çeşit kurnazlıkları vardır ki, bugün burda hepsini tafsile imkân yok.

O yine, ister geçen seferki adıyla, ister başka bir isimle, başka bir imzayla göstersin kendini. Biz de elimizden geleni yapmaya çalışır, Bay Mistik'in kurnazlıklarını ve taktiğini incelemeye devam ederiz...

[Orhan Selim / Akşam, 7.6.1936]

Sahib-it-taktik : taktikçi; *Müfteri* : İftira atan; *Kelam* : söz; *Fazıl* : erdemli; *Endişe* : kaygı; *Mücerret* : soyut; *Mefhum* : kavram; *Tafsil* : bir şeyi ayrıntılarıyla anlatma.

BİLANÇO

1. "BAY MİSTİK" diye bir yazı yazdım.

2. Cevap geldi :

— "Taş atıyor bana," dedi. "Benden korktuğu için ismimi yazmamış," dedi.. "Sefil mevcudiyetli kancık, ödlek," dedi. "Bu işe polisin müdahalesi hayırlı olur," dedi.

3. Ben, "YİNE BAY MİSTİK" diye bir yazı daha yazdım :

— "Bay MİSTİK bir sosyal tiptir ki içinde yalnız SEN değil, o da, ötekisi de, topunuz birden varsınız," dedim. "Ne sana, ne ona, ne ötekisine 'taş atıyorum', SENİ de, onu da, ötekisini de, topunuzu birden teşhir ediyorum," dedim. "Zaten," dedim, "topunuz birden bunu üstünüze alınmışsınız. Çok doğru etmişsiniz. Şimdi, isterseniz, kafa kafaya verip topunuz birden, yahut topunuzun namına içinizden birisi cevap versin. 'Ödlek', 'kancık', 'sefil mevcudiyetli' gibi âlimane kelamları kullanmanıza, 'Polis!' diye feryat etmenize de izin veriyorum," dedim. "Hodri meydan BAY MİSTİK!" dedim!

4. Topunun namına, yani BAY MİSTİK firması mümessili olarak bu firmanin Larok, kokain ve fırıldak cephesi cevabı verdi. Halkı sahnede hünerbazlık eden bir "profesör" mevkiinden gören üstat onun bu bakımdan "mistik" bir tarifini yaptı. Paradide oturanla locada oturanı mistik bir göz biçiminde "tehdit" etti. Ve bana :

— "Sen küfürbazsın, müfterisin," dedi. "Vaktiyle benim için jurnalcı filan diye laflar etmiştin, bunları ispat et," dedi. "Ben 'Höt' deyince kaçma!.." dedi.

5. Ben mevzuun birdenbire değiştirilmesini, "BAY MİSTİK" yazısına cevap verilecek yerde mistik bir halk tarifiyle işe başlanıp eski defterlerin yoklanmasını yadırgamadım. Çünkü Bay Mistik, yalnız bu Larok, kokain, fırıldak cenahında değil, bütün cenahlarında kurnazdır, sahib-it-taktiktir.

Tuttum, bu sefer, "BAY MİSTİK'İN KURNAZLIKLARI" diye bir yazı yazdım. Ve benden muhtelif marifetlerinin ispatını isteyene, hatta sadece yeni yazılarını hatırlatarak, aynen şunları

yazdım :

"Onun küfürbazlığını, müfteriliğini, jurnalcılığını ispat etmek için şimdiye kadar yaptığı 'polemik'leri teker teker, yeni baştan neşretmek lazımdır. Her satırında 'tabansız', 'kancık', 'ödlek', 'Kemeraltı esprisi' gibi âlimane, mistik kelamlara rastlanan; 'Hain materyalistler gençliği mahvediyor, bunlara karşı ne yapıyoruz? Topunu birden niçin kesmiyoruz?'a yakın 'fikir münakaşaları'yla dolu yazılarını kelime kelime hatırlatmak gerektir," dedim.

Anlayana sivrisinek saz! değil mi?

Ben Bay Mistik'i davulsuz, zurnasız sazdan anlar telakki ettiğim için bu kadarla iktifa ettim. "Bilineni bir daha bildirmek komik bir şey olur" diye "ispat" bahsine bir nokta koydum.

6. O, yine cevap verdi.

İspat bahsinde çok uzaklara gitmeden yakın mazisinden aldığım delilleri anlamamazlıktan gelerek :

— "Marifetlerimi ispat edemediler. Tahta perde arkasından sokak ağzıyla konuşmaya devam etsinler. Meydan boştur : Fikir, iddia ve ispat meydanı!" dedi. Ve sesini kesti.

Şimdi eğer bu vaziyet karşısında ben :

— "Karşımızda düşman var bildik. Kılıcımızı çektik. Hamle ettik. Fakat kılıcımız taşların üstünde kayan bir gölgeye çarptı. Çünkü bizim kılıca sarıldığımızı gören düşman fertiği kırmış, köşeyi çoktan dönmüş!" dersem.

Yakışık alır mı?..

Almaz. Çünkü bu çeşit âlimane böbürleniş topyekûn Bay Mistik firmasının hususiyetidir.

Bu vaziyet karşısında benim son sözüm şudur :

— Bay Mistik, çok kullandığı bir tabirle "fertiği kırdıktan" sonra, taktik icabı boş bıraktığı meydana tekrar dönerse, bu meydanda yine ana avrat söverek, bin bir dereden su getirip, işine gelmeyen şeyleri anlamamakta inat ederse, "Ben onu demedim, bunu dedim, benim ispatını istediğim o değil, buydu," diyerek yaygarayı basarsa, bizim için yapılacak iş : "Paradi"ye çıkıp profesörün gösterdiği hünerleri seyretmekten ibaret kalacaktır.

[Orhan Selim / Akşam, 9.6.1936]

Müfteri : iftira atan; *Cenah* : kanat, yan; *Sahib-it-taktik* : taktikçi; *Kelam* : söz; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etme; *İktifa* : yetinme.

RAMİ VE EYÜP OTOBÜSLERİ

Rami ve Eyüp otobüsleri Sirkeci'ye kadar inmezler. Sultanahmet'te dururlar.

Rami ve Eyüp'te aşağı yukarı on binden fazla şehirdaş oturur. Ve öyle sanıyorum ki Rami ve Eyüplülerin içinde hususi otomobili olanların sayısı parmakla gösterilecek kadar azdır. Buna karşılık bu semtler ahalisinin çoğu İstanbul'a inerler. Kimisi talebe, kimisi küçük memur, kimisi esnaf ve işçidir. Mektepleri, daireleri, atölyeleri, dükkânları İstanbul'dadır.

Şimdi bana merak oldu. Bu semtlerin halkını İstanbul'a taşıyan otobüsler niçin Sirkeci'ye kadar inmiyorlar da Sultanahmet'te stop diyorlar?

Sirkeci'de otobüs durak yeri mi yok?

Var!

Otobüslerin Sirkeci'ye kadar inmesi Tramvay Şirketi'nin mi işine gelmiyor?

Bu böyle bile olsa, mademki Rami ve Eyüp'e kadar tramvay hattı yoktur. Nazar-ı itibara alınmaz!

Öyleyse niçin Ramili ve Eyüplü şehirdaşlar ille Sultanahmet'te otobüsten indiriliyorlar? Sirkeci taraflarında işleri olanlar bir parça da yürüyüş idmanı yapmalı diye mi?

Sordum soruşturdum ve haber aldım ki bu semtler halkı otobüslerin Sirkeci'ye kadar inmeleri ve ordan hareket etmeleri için müracaat etmişler.

Müracaat edilince ne olur?

Tetkik, tetebbu ve müzakereye konulur!

Bir iş de tetkik, tetebbu ve müzakereye konuldu mu, Ramililerle Eyüplülere, Eyüp sabrı dilemekten başka bir şey kalmaz demektir...

[Orhan Selim / Akşam, 11.6.1936]

Nazar-ı itibar : önem veren bakış; *Nazar-ı itibara alınmaz* : önem verilmez; *Tetebbu* : araştırma, irdeleme.

BİR İLAN

Dün Akşam gazetesinde "İpekli kumaşlar ve çoraplar. İnhitatın önüne geçmek için tedbir alınacak" başlığı altında bir haber çıktı. Okumuşsunuzdur. Okumadınızsa okuyunuz.

Ben bu haberi okumadan önce birçok mağazalarda şuna yakın ilanlara rastladıydım : "Çorapları garanti edemeyiz!"

Bu ilanlar beni bir hayli düşündürdü.

Ne yapalım? İnsan her zaman "maaliyat" düşünmez ya, bazen de böyle şeyleri düşünür.

Şimdiye kadar, hangi dükkâna girseniz size :

— Bu kumaş yirmi sene dayanır. Tramvay kazasına uğramaz, pazar günleri köprünün Kadıköy yahut Adalar iskelesinden bilet almazsanız bu kumaştan yaptıracağınız elbiseyi küçültüp oğlunuza bile giydirebilirsiniz, derlerdi. Yahut :

— Bu saat üç sene garantilidir. Sokakta, tramvay duraklarında, iskele ve istasyonlardaki saatlere bakarak boyuna ayarını değiştirmezseniz, üç sene tıkır tıkır işler, diye teminat verirlerdi.

Bu teminatlara, bu sözlere inanmak olmazdı elbet. Çünkü tramvay kazasına uğramasanız, pazar günleri Kadıköy'e yahut Ada'ya gitmeseniz, saatinizi, bilhassa şehirdaşlar saatlerini öğrensin diye konulan saatlerle ayar etmeseniz bile, yirmi yıl dayanacağı söylenen kumaşların bir yılda parçalandıklarını, üç yıla garanti edilen saatlerin altı ayda bozulacaklarını bilirdiniz. Bilirdiniz ama, yine içinizde, "Kim bilir belki doğru söylüyor!" diye bir teselli kalırdı.

Halbuki şimdi dükkâncı bile sattığı çorabı resmen garanti edemeyecek hale geldikten sonra, bunu yüzünüze dobra dobra söylemeye başlayınca bu tesellidenden de mahrum oluyorsunuz.

Hani "hakikat"i bilmek iyi şeydir ama bu kadarı da, onu değiştiremediğiniz için, can sıkıyor.

[Orhan Selim / Akşam, 12.6.1936]

İnhitat : çökme, gerileme; *Maaliyat* : yüksek, derin düşünceler.

GİTMEMELİ

Berlin Olimpiyatları'na gitmemek lazım!

Benim bildiğim beynelmilel bir yarışa hiç olmazsa yüzde elli kazanmak ihtimaliyle gidilir.

Berlin Olimpiyatları'nda Türkiyeli futbolcuların şampiyon olmak değil, ikinci ve üçüncü gelmek ihtimalleri yüzde kaçtır?

Kış Olimpiyatları'nda karikatür mecmualarında onlar için bedavadan, bizim için tuzluya kaçan mevzular verildi. Sonra buraya dönüp, "Falanca hastalandı, falancanın başına kaza geldi de bu hale düştük. Yoksa yüzümüzün akıyla çıkardık!" gibi lakırdılar edildi.

Aynı lakırdıları yine tekrar dinlemekten ve sondan bilmem kaçıncı gelmektense gitmemek daha doğru değil mi?

Berlin Olimpiyatları'na gitmemek lazım. Bu gidenler için yolda eğlenceli, oynayanlar için futbol sahasında acı olacak yolculuğa çıkmamak lazım. Bu işe harcanacak parayla sporun birçok delik deşikleri kapatılabilinir. Hiçbir şey yapılmasa, fakir ve yardımsız kulüplere yardım edilebilinir.

Böyle iki üç, kenar ve kıyıda kalmış ve içlerinde çok değerli sporcular taşıyan kulüplere yardım Berlin seyahatinden çok daha faydalıdır.

Olimpiyatlara gitmemeli!

[Orhan Selim / Akşam, 13.6.1936]

ŞEHİR MECLİSİ MİLLETLER CEMİYETİ Mİ?

Pazar ruhsatiyesi yüzünden Belediye ile esnaf arasındaki ihtilaf malum.

Esnaf diyor ki : "Tarife ağırdır. Biz bu parayı veremeyiz. Tarifeyi indirin ki pazar günümüzü bile feda ederek şehirdaşların pazar günleri bile ihmal edilemeyecek işlerini görebilelim."

Belediye diyor ki : "Ben tarifeyi değiştiremem. Bunu ancak Şehir Meclisi toplantısı müzakere edebilir. Halbuki Şehir Meclisi'nin toplanması için aylar lazım. Ama siz merak etmeyin. Şimdi düşünüp taşınıyoruz. Belki bu işi Daimi Encümen de halledebilir. Eğer tetkikatımız neticesinde Daimi Encümen bu işte sahib-i salahiyet görülürse mesele yok..."

Ben diyorum ki : "Pazar ruhsatları tarifesi hakikaten ağırdır. Bugünkü şartlara göre değiştirmek lazımdır, bu işi Daimi Encümen yapabilir mi, yapamaz mı, onun salahiyeti dahilinde mi, değil mi? diye düşünülecek ve tetkikat yapılacak yerde Şehir Meclisi fevkalade bir toplantıya çağırılsın!

"Eğer Şehir Meclisi bu kadar mühim bir iş için de fevkalade toplantıya çağırılmazsa, Habeş meselesini halletmek için davet edilecek değil ya!

"Şehir Meclisi Milletler Cemiyeti mi? Toplanması onunki kadar güç ve bir tuhaf mı yoksa?"

[Orhan Selim / Akşam, 14.6.1936]

İhtilaf : anlaşmazlık; *Sahib-i salahiyet* : yetki sahibi.

KADIKÖY SU ŞİRKETİ

Yaz geldi. Havalar ısındı. Suya her zamankinden daha çok ihtiyaç var.

Mademki bu böyledir, mademki suya olan ihtiyacımız çoğaldı. O durur mu? Marifetini gösterecektir elbet. Koca bir semtin suyu başına çömelmiş, masallardaki devler gibi çeşmeleri kesmiş olan Kadıköy Su Şirketi hünerini gösterecek, suyu akıtmayacaktır.

Yaz geldi. En fakirimiz bile akşam eve döndüğü vakit bir kova soğuk su dökünmek ister.

Mademki bu böyledir. Mademki bir kova su dökünmemizi olsun onun buyruğuna bağlı bırakmışız. Buyruğunu, kudretini göstermeden edebilir mi? Edemez. Alışmış bir kere. Azizliğini yapacaktır. Suyumuzu kesecektir.

Yaz geldi. Kadıköylüler yine üzüntü içinde. Bütün bir kış borularını tamir etmeyen, tertibatını gözden geçirmeyen şirket yaz gelir gelmez tamirat hevesine kapılacaktır.

Yaz geldi. Ve Kadıköylüler yazın geldiğini geçen hafta iki defa kesilen sudan anladılar.

Ne olur, şu bizim suyumuzu ikide bir kesen Şirket'in suyunu Belediye toptan kesse de o bizden, biz ondan kurtulsak.

[Orhan Selim / Akşam, 16.6.1936]

Tertibat : düzen, düzenleniş.

16 YAŞINDAKİ KELEPÇELİ ÇOCUK

Şöyle bir okuyucu mektubu aldım. Olduğu gibi aşağıya geçiriyorum :

"Dünkü gün Antalya hükümet konağından elleri kelepçeli, 16 yaşlarında, başında orta mektep kasketi bulunan bir çocuğun jandarma refakatinde ağlayarak hapishaneye sevkedildiğini görenler hayret içinde kaldılar. Memlekette herkesin hürmet ve muhabbetini kazanmış fakir bir aileye mensup olan bu çocuğun ne gibi bir suç işlediğini herkes birbirine sordu. Tabii okuyucularımız da merak etmişlerdir. Meseleyi anlatalım :

"Belediyenin bisikletle dolaşmayı yasak ettiği bir caddede dolaşmış. Hakkında takibat yapılmış. Ailesinin verecek beş lira para cezası olmadığı için, tevkif edilerek hapishaneye sevkedilmiş..."

Okuyucunuz : Mustafa Işık.

***

Eğer okuyucumuz Mustafa Işık'ın verdiği haber doğru ise, eğer herhalde arkadaşlarından birinden ariyet aldığı bisikletle "bisikletle dolaşılması yasak" olan bir yoldan geçtiyse ve bu büyük suçunu ödemek üzere beş lira veremedi diye, 16 yaşında fakir bir çocuk, ellerine kelepçe vurulmuş hapse atılmışsa, eğer...

Bu bahsi, bu Sabahattin Ali'nin bile hikâyelerinde az bulduğu bu feci mevzuu, ancak "eğer bu hakikaten olmuşsa" deyip bitirmek bana düşer. Gerisi, bu haberi ya tasdik, ya tekzip etmek suretiyle Antalya makamatına!

[Orhan Selim / Akşam, 18.6.1936]

Ariyet : eğreti, ödünç; *Makamat* : makamlar, yetkili görevlilerin orunları.

***

1.

Bir dostum :

— Ben bir apartmanda oturuyorum dedi. Küçük bir apartman. Kazancım dört beş aydır daraldı. Apartman sahibiyle anlaştık. Üç aydır aylık vermiyorum. Vaziyetim düzelince borçlarımı topyekûn ödeyeceğim.

Fakat oturduğum apartmanın bir kapıcısı var. Kendisine meseleyi anlattığım halde günde iki defa bana gelir ve apartman kirası ister. Her seferinde işi anlatırım. Anlamaz, ertesi günü suratı biraz daha asık dikilir karşıma :

— Üç aylık kira birikti, der. Ya veriniz, ya apartmandan çıkınız.

Bu apartman sahibinden daha çok apartman sahibi olan kapıcıya ne dersin?

Güldüm :

— Vazifesi, dedim. Bodrumunda bir odasına sığındığı apartmanı, maaşını kiracılardan aldığı halde kiracılara karşı korumak kapıcının vazifesi. Belki feci, belki komik, belki mantıksız ama vazifesi. O bu vazifeyi yaptığı için kapıcıdır. Ve kapıcılar vazifeşinas olduğu için senin apartman sahibi sana karşı kredi yapmış.

2.

Bazı sözler vardır ki bir hakikat gösterirler. Fakat kullanıla kullanıla, tıpkı elden ele geçen nikel paralar gibi aşınırlar, üstlerindeki yazılar ve kıymetlerini gösteren rakam silinir...

O sözü söyleriz, fakat artık ifade ettiği hakikatin derinliği üstünde düşünmeyiz. İşte, bence, bu sözlerden birisi de :

"Bilmeyen değil, bilmediğini bilmeyenden hayır gelmez!" lakırdısıdır.

3.

Herhangi bir sosyal hadiseyi tetkik ederken, bir inkılabın bilançosunu yaparken onu donmuş, taş kesilmiş bir nesne olarak değil, akışında mütalaa etmek gerektir. Böyle yapılmazsa, vasıtalar, sevkülceyş unsurları asıl ana hatla birbirine karıştırılır. Ne tetkik eden tetkik ettiği mevzuu kavrayabilir, ne de yapılan tetkikin kimseye faydası olur.

[Orhan Selim / Akşam, 19.6.1936]

Vazifeşinas : işine bağlı; *Mütalaa* : irdeleme; *Vasıta* : araç; *Sevkülceyş* : strateji.

SARIGÜZEL

İstanbul'un bir semti vardır. Adına "Sarıgüzel" derler.

Sarıgüzel. Bu isim, "sarı" ve "güzel" sözlerinin bir araya gelişi, insanın gözü önüne neler getiriyor. Kehribar gibi sarı üzümler veren bağları, bol güneşle yıkanan temiz taş yapıları ve çeşmelerinden akşam serinliği gibi akan ışıltılı sularıyla sarışın bir güzele benzeyen bir şehir parçası.

Fakat yalnız görünüşe değil, isme de aldanmamalı.

Sarıgüzel bu doğru sözün şahididir. Bakınız, yazın tozdan, kışın çamurdan geçilmeyen sokakları, geceleri havagazı fenerleriyle olsun aydınlanmayan karanlığı, harap evleriyle, o, İstanbul Belediyesi'nin üvey evlatlarından bir fıkara semtidir.

Bu semt ahalisi sularını çeşmelerden iplik kalınlığında akan nesneyle temin eder. Fakat son günlerde çeşmeler de kurudu. Su yolcuların himmetiyle, Sarıgüzel halkı sudan da mahrum kaldı. Şimdi herkes elinde kovaları, bazen ta Fatih'e kadar inerek su arıyor.

Sarıgüzel'in adı kuru çeşme değil. Fakat, dedim ya isme bakıp aldanmamalı.

[Orhan Selim / Akşam, 23.6.1936]

Himmet : yardım, emek, (alaylı söyleyişte işini kaytarma); *Mahrum* : yoksun.

DÜELLO

Boğazlar Konferansı'nın uyandırdığı alaka içinde kaybolmasaydı bir avukatın, iki meslektaşını düelloya davet etmiş olması daha bir hayli uzar, bir hayli fotoğraf alınmasına, yazı yazılmasına, mülakat yapılmasına, mürekkep ve kâğıt sarfedilmesine sebep olurdu.

Fakat dedim ya birinci sayfalarda ancak bir iki gün yer tutabildikten sonra kısa haberler sütununa çabucak geçiverdi.

Oysaki, bu düelloya davet ediş hadisesi hiç de alay edilecek, çabucak ikinci sayfaya geçirilecek bir hadise değildir.

Bu her şeyden önce bir zihniyetin en keskin şekilde ifadesidir ki, aynı zihniyeti ayrı ayrı derecelerde, muayyen sosyal tabakalara mensup yığınlarla insanlarda görebiliriz.

Ferdin, kırılan izzet-i nefsini cebir ve şiddete başvurarak, "şövalyekâri", "kahramanca?!" tamire kalkışması bilhassa geçim şartları bakımından "ferdiyetçi" olan muhitlerde rastlanan bir hadisedir.

Bu iptidai zihniyet, bir adamın, başka bir adama karşı ferden, icabında onu öldürerek "izzet-i nefsini" korumaya kalkışması, bu bilhassa Ortaçağ ekonomisinin temelleri üstünde vaktiyle yükselmiş olan psikoloji bugün bazı sosyal sistemler tarafından ihya edilmek isteniyor.

Bizdeki avukat düellosu doğrudan doğruya bu irticaın bir inikâsıdır, demek istemiyorum. Fakat herhalde üzerinde daha çok ve ciddiyetle durulması lazım gelen bir işarettir.

[Orhan Selim / Akşam, 26.6.1936]

Mülakat : görüşme, konuşma, röportaj; *İzzet-i nefis* : onur, öz saygısı; *Cebir* : zor; *Şövalyekâri* : şövalyece; *İptidai* : ilkel; *İhya* : canlandırma, diriltme; *İnikâs* : yansıma.

ALAKA

Evvelki gün bir gazete idarehanesindeydim. Yazı işleri müdürünün telefonu birdenbire çaldı ve şöyle bir haber alındı : Topkapı-Çatalca şosesi üzerinde ve Davutpaşa Kışlası önünde feci bir otobüs kazası oldu. 28 yaralı var.

Yazı işleri müdürü masasından fırladı ve gazete sahibine koştu. Meseleyi anlattı :

— İkinci tabı yapalım mı? dedi.

Gazete sahibi şu cevabı verdi :

— Mesele gayet mühim. Eğer Amerika'da filan böyle bir hadise olsa gazeteler ikinci tabı değil, üçüncü, dördüncü baskılar yapar, halka kaza kurbanlarının her saati vaziyetlerini bildirirler. Fakat bizde bunu yapmak olmaz. Okuyucular : "Bir kaza için de ikinci tabı yapılır mı?" diye kızarlar.

İkinci tabı yapılmadı ve okuyucular bu korkunç kazadan ancak dün, yani bir gün sonra haber aldılar.

***

Alaka denilen nesne yalnız kendiliğinden doğmaz. Alaka denilen şey tıpkı bir fidan gibi beslenir, sulanır, aşılanır ve terbiye de edilir. Bakımsız ve aşısız yabani bir yemiş ağacı fidanı nasıl çelimsiz büyür, tatsız yemişler verirse, beslenmeyen, aşılanmayan alakalar da öyledir çelimsiz ve çok kere manasız olurlar.

Okuyucunun alakası ya ekseriya kötü ve ters aşılarla aşılanıyor, yahut da ona lazım gelen aşı hiç yapılmıyor.

Okuyucunun, 28 insanın canına mal olan bir kazaya karşı alaka duyması, bu kazayı bildiren ikinci ve üçüncü tabıları alakayla okuması lazımdır. Eğer bu alakayı duymuyorsa kabahat onun değil.

[Orhan Selim / Akşam, 28.6.1936]

Tabı : basım.

ELEKTRİK ŞİRKETİ'NDEN SORULDU!

Hikâyenin geçtiği yer İstanbul'un herhangi bir semti olabilir. Fakat biz hakikatten ayrılmamak için doğrusunu söyleyelim : ERENKÖY.

Hikâyenin yeri tespit edildikten sonra vakaya girelim :

Gece. Saat dokuz. Bir ev. Evde bir hasta var. Boğazının yarım saatte bir temizlenmesi icap eden bir hasta. Oldukça tehlikeli. Boğaz temizlemek de ecnebi şirketlerin kökünü topyekûn kazımaktan daha kolay bir iş değil.

Birdenbire elektrik telleri kontak yapıyor. Belki rüzgârdan, belki başka bir sebepten. Evin bütün ışıkları sönüveriyor. Ters anlamayın, elektrikleri bozulan yalnız hastanın evidir.

Bu vaziyette akla ilk gelen şey ne olabilir?

— Şirket'e telefon etmek!

Şirket'e telefon ediliyor. Hem Kadıköy şubesine, hem İstanbul'dakine.

Alınan cevap şudur :

— Gece saat dokuzdan sonra elektriğinizi tamir ettirmek için adam yollayamayız. Yarın sabaha kadar bekleyeceksiniz!

Yani, mum yakıp derdinize bakın! diyor şirket.

Şimdi soruyorum.

Elektrik Şirketi, dünyanın bütün büyük şehirlerinde olduğu gibi İstanbul'da da gecenin ve gündüzün her saatinde abonelerinin işini görmeye mecbur değil midir?

Yoksa Şirket, geceleri muhtelif semtler için nöbetçi imdat teşkilatı yapamayacak, yani iki, haydi haydi dört beş motosikletli yardım nöbetçilerine gece yevmiyesi veremeyecek kadar az mı para kazanıyor?

Bu sualler Elektrik Şirketi'nden soruldu!

[Orhan Selim / Akşam, 30.6.1936]

PUTPERESTLİK

Putperestlik, daha doğrusu en geniş manasıyla *fetişizm*, yalnız ağaçtan oyulmuş putlara, korkunç tunç sanemlere, marazi tezahürüyle kadın iskarpinlerine tapınak, insanlar arasındaki münasebetleri eşyalar arasındaki münasebetler haline getirmek ve cansız nesneyi, kalıbı canlı telakki etmekle olmaz.

Putperestliğin, fetişizmin bir şekli daha vardır. Bu şekil şümulu, tesiri ve aldatıcı mahiyeti bakımından korkunçtur. Buna bir çeşit *mefhumlar putperestliği* diyebiliriz.

Bu putperestliğin tezahürü ne ağaç oyma putları, ne bakır sanemler, ne de kadın iskarpinleri üzerindedir. O, ahlak, iyilik, güzellik, müsavat, adalet, hürriyet, demokrasi filan gibi mefhumları, sözleri bizatihi değeri olan, ebedi birer kategori telâkki eder, yahut böyle gösterir. Bu soy putperestler için bunlar, tarih akışında, sosyal şartlara göre içi, özü değişen ve bu özlerine, *konkre*, müşahhas muhtevalarına göre ayrı ayrı mahiyetler alan, ayrı ayrı münasebetleri ifade eden kalıplar değildirler. Müstakillen, kalıp, söz şekil olarak yaşıyan realitelerdir.

Mesela *hürriyet* sözü, mefhumu, anlamı.

Eflatun'un hürriyet telakkisiyle Jan Jak Ruso'nun, Engels'in hürriyet telakkileri arasında köklerini sosyal şartlardan alan, müşahhas muhteva farkları vardır. Üçünün hürriyetperverliği arasında hürriyet sözünün lügatteki kalıbından başka müşterek hiçbir şey yoktur.

Tarihte zaman zaman ortaya çıkan hürriyetperverler ayrı ayrı sosyal şartların icap ettirdiği hürriyeti ifade etmişlerdir.

Bazıları için hürriyet bir "fırka-yı mümtaze"nin hürriyete kavuşmasıdır, bazıları için ise hürriyet bu fırkayı mümtazeyi hürriyetten mahrum ederek, onu sosyal varlığıyla ortadan kaldırıp "fırka-yı gayr-i mümtaze"nin hürriyete kavuşmasıdır.

Bu böyle olduğu halde bütün bu mefhumların özlerine,

muhtevalarına değil kalıplarına, şekillerine tapınmak su katılmamış putperestlikten başka bir şey değildir.

[Orhan Selim / Akşam, 1.7.1936]

Sanem : put; *Marazi* : sayrıl, hastalıkla ilgili; *Tezahür* : belirme, görünme, ortaya çıkma; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etme; *Şümul* : kapsam; *Mahiyet* : nitelik; *Mefhum* : kavram; *Bizatihi* : kendinden, özünden; *Konkre* (concret) : somut; *Müşahhas* : somut; *Muhteva* : içerik; *Müstakilen* : bağımsız olarak; *Hürriyetperver* : özgürlük yanlısı; *Fırka* : insan kalabalığı, grubu; *Mümtaz* : seçkin; *Fırka-yı mümtaze* : seçkin insan topluluğu; *Fırka-yı gayr-i mümtaze* : seçkin olmayan insan topluluğu.

YA TEKZİP, YA TASDİK

İmzası, adresi bende mahfuz olan bir okuyucudan şöyle bir mektup aldım. Bunu ben objektif bir haber diye yazıyorum. Tekzibi veya tasdiki lazım gelen bir haber olduğu için ortaya çıkarıyorum.

Mektup şu :

"Bay Sabri adında biri Ünye'de bir miras davasına şahs-ı salis sıfatıyla dahildir.

"Bay Sabri'nin bütün hisseleri kendi üzerine alabilmesi için diğer varislerin davadan vazgeçmeleri lazımdır. Bunları davadan vazgeçirtmek için ise akla ilk gelen çare davanın habire uzatılmasıdır. Davayı uzatmak için ise bir yol vardır, tebliğ edilen ilamları inkar etmek.

"Bay Sabri'ye Ünye mahkemesince tebliğ edilen ilamlar bu vatandaş tarafından inkâr ediliyor. Bu sefer ilamın sureti çıkarılıp kendisine gönderiliyor, itiraz ediyor. Böylelikle belki formalite bakımından hakkını kullanıyor, fakat hakikatte dava, şahs-ı salisin hukuk formalitelerini bu suretle kullanması yüzünden yedi senedir uzayıp gitmektedir. Hukuk formalitelerinin böyle bir işe vasıta olmaları doğru mudur?"

Mektup bu kadar.

Dedim ya, bir miras davasının formaliteleriyle hiçbir alakam yok. Fakat yedi sene süren bir dava rekor bakımından beni alakadar ettiği için bu haberi, rekor meraklısı okuyucularıma bildirmeyi düşündüm. Diğer taraftan işin tekzibi veya tasdiki gelirse onu da aynen geçiririm.

[Orhan Selim / Akşam, 2.7.1936]

Mahfuz : saklı; *Şahs-ı salis* : üçüncü kişi; *Sıfat* : bir kimsenin görev ya da ödev bakımından özelliği.

PARA TESELLİSİ

Emtia münasebetlerinin hâkim olduğu cemiyetlerde, kundura boyasından tenorun sesine kadar her şeyin emtia, alınıp satılan mal haline geldikleri ekonomi sisteminde para yalnız değer ölçüsü, mübadele vasıtası falan değil aynı zamanda bir çeşit "teselli" vasıtası da oluyor.

Falanca filancayı tahkir ediyor mesela. Filânca mahkemeye başvurarak falancayı şu kadar para cezasına çarptırıyor. Böylelikle tahkire uğrayan tahkir edenden para alıp "izzet-i nefsini" korumuş oluyor. Teselli buluyor.

Hele bir ölünün acısını unutmak için paradan teselli ummak çok "tuhaf!"

Gazetelerde sık sık okursunuz. Bir doktor bir hastasını yanlış bir ameliyat neticesinde öldürmüş. Ölenin ailesi doktordan dört bin lira, beş bin lira, kırk bin lira tazminat istiyormuş.

Ben bu tazminat istenmesini ayıplamıyorum. Hele iş hayatında kazaya kurban giden işçinin ailesi elbette ki tazminat isteyecektir. Benim burada işaret ettiğim şey sadece : Ölüm acısının tesellisinin parada bulunduğu ve ölenin değerinin bile parayla ölçülüşü vakıasıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 3.7.1936]

Emtia : mallar, satılacak şeyler; *Mübadele* : değiş tokuş; *Tahkir* : aşağılama, onur kırma; *İzzet-i nefis* : onur, öz saygısı; *Vakıa* : oluntu.

BİLMEM NERENİN İMARI

Dünkü AKŞAM'da şöyle bir haber gözüme ilişti :

"Üsküdar'ın imarı. İskele meydanının tevsii kışa kadar bitecek."

Dikkat ediyorum hangi kasabanın yanında bir dağ, dağın tepesinde kar ve çam ağacı varsa, o kasabada çıkan gazeteler, o kasaba belediye erkâni derhal şu fikri ileri sürüyorlar :

"Bizim şirin kasabamız İsviçre'den nümunedir. İsviçre de laf mı? Eşine emsaline dünyanın hiçbir yerinde rastlanmaz. Bizim kasaba bir turizm merkezi olacaktır. Ha gayret!"

Dağı ve çamı olan kasabalar şehirler nasıl şippadak İsviçre'ye benzetiliyorsa, deresi ve deniz kıyısı olan yerler de hemencecik Avrupa'nın, Amerika'nın şu su şehrine, bu plajına teşbih ediliyor.

Bu zihniyetin başka bir gösterisi de "imar" sözüyle ifade edilmektedir.

Üsküdar'ın imarı serlevhasının altında bu imarın İskele Meydanı'nı genişletmek olduğunu anlıyorsunuz. Yani göze derhal batacak, cakalı faaliyet. Üsküdar'ın İskele Meydanı'nı bilmem hangi Avrupa şehrinin bilmem ne meydanı gibi yapmak.

Üsküdar'da imar işine neden İskele Meydanı'nın açılmasıyla başlanıyor. Üsküdar ki İstanbul'un en kalabalık, fakat en bakımsız semtidir. Mahalle aralarında geçilecek yol yoktur ve bu sokakların birçoğu geceleri karanlıktır. Elektriğin girmediği mahalleler yığınladır. İmara niçin bu mahalle içlerinden, yani asıl Üsküdarlının, esnafın, işçinin, küçük memurun oturduğu sokaklardan başlanmıyor.

Üsküdar'ın İskele Meydanı isterse Paris'in Konkord Meydanı'na benzetilsin. O meydanın iki adım ötesinde karanlık, harap, köstebek yolu gibi sokaklar durdukça bu iskele meydanından Üsküdarlıya ne fayda var?

[Orhan Selim / Akşam, 4.7.1936]

Teşbih : benzetme; *Serlevha* : başlık.

DOLANDIRICI

Ara sıra gazetelerde muhtelif dolandırıcılık vakaları okuruz.

1. "Herifin biri Köprü'de bir baya yaklaşmış :

"— Bende bir yüzük var, demiş. Ucuzca satarım. Elden düşme.

"Bay yüzüğe bakmış : en aşağı beş yüz lira eder. Halbuki yüzüğü satan 40 lira istiyor. Derhal kırk lirayı vermiş ve satıcının bir kâğıda sararak kendisine uzattığı yüzüğü almış. Fakat bir müddet sonra yüzüğe yine bir göz atmak isteyip kâğıdı açınca içinde beş kuruşluk niyetlerde satılan yüzüklerden birisi olduğunu görmüş. Elçabukluğuna getirilip dolandırıldığını anlayan bay, polise müracaat etmiş. Dolandırıcı hokkabaz yakalanmış."

2. "Ali isminde bir adam Yalova'ya gitmek için Galata'da dolaşırken yanına bir adam yaklaşmış kendisiyle ahbap olmuş. Rıhtımda gezerlerken önlerinde giden birisi bir cüzdan düşürmüş. Ali'nin yeni ahbabı :

"— Aman bize kısmet çıktı, gel paylaşalım, diyerek, cüzdanı almış. Ali'yi yan sokaklardan birine sokmuş. Tam bu sırada da cüzdanı düşüren adam geri dönerek iki ahbap çavuşun yakasına yapışmış. Ali :

"— Benim bütün bir ellilikten başka param yok, istersen bak diye bütün bir 50 liralığı cüzdan sahibine vermiş. Cüzdan sahibi de parayı muayene ettikten sonra kâğıda sarıp Ali'ye iade ederek :

"— Bu benim param değil haydi git! demiş.

"Ali para cüzdanı kendisinde olduğu için fırsatı ganimet bilerek hemen oradan uzaklaşmış ve bir hayli ilerledikten sonra cüzdanı açmış. Fakat cüzdanın içinde geçmeyen eski Çarlık Rusyası paraları olduğunu görünce kendisine kâğıda sarılarak iade edilen elli liralığını cebinden çıkarmış. Bir de ne görsün? Kâğıdın içinde elli lirası yok.

"Polise müracaat etmiş... ilah..."

Bu dolandırıcılık vakalarını bir hayli çoğaltabiliriz. Yalnız bu vakalarda benim anlamadığım bir şey var.

500 liralık yüzüğü 40 liraya kapatmak isteyen, yere düşen cüzdanı iç etmek kurnazlığını gösterenler de dolandırıcı değil midirler? Belki dolandırılan dolandırıcı, fakat herhalde dolandırıcılığa teşebbüs edip dolandırılan dolandırıcı... Bu dolandırılan dolandırıcılarla, dolandıran dolandırıcı arasında ne fark var?

[Orhan Selim / Akşam, 5.7.1936]

DÖNEKLİK

Büyük idealistler ve sapına kadar mücahitler yanında eşi emsali az bulunar dönek politikacılar da yetiştiren memleketlerden birisi Fransa'dır. Hoş bu yalnız Fransa'nın hususiyetlerinden değildir, ama Fransa'dakilerin kendilerine has bir tarafları da olduğu inkâr edilemez. Laval sosyalistti. Eski Fransız başvekili ve hariciye nazırı o kadar "koyu" sosyalistti ki 22 Nisan 1914'te :

"Burjuvazinin adamları kalmadı. O, artık, sosyalist partisinin saflarından attığı müzahrefat içinde kendine elverişli adamlar aramak mecburiyetindedir," demişti. Ve çok geçmeden bizzat kendisi bu çöplüğe düşmüş, adamı olmayanların hizmetine girmişti.

Fakat son bir iki yıl içinde Fransa yeni bir dönek tipi yetiştirdi ki, bugün ismi okuyucularımızca meçhul olsa da, yarın herhalde duyulacaktır.

Ferdin siyasi, iktisadi, içtimai kanaatlerini değiştirebilmesi başka şeydir, fikri tekâmül başka, kalleşlik başka şeydir. Ekseriya bu ikisi birbirine karıştırılır. Ve her dönek kendini bir "dinamik", "realite icaplarına uymuş", "tekâmül etmiş?!" mütefekkir ve mücahit olarak göstermek ister. Fakat insanın kendi hareketini şu veya bu yolda tevile kalkışmasıyla o hareketin hakiki mahiyeti arasında dağlar kadar ayrılık vardır.

Bu sözlerime örnek olsun diye şu yukarda bahsettiğim adamın hayatını gösterebilirim size.

Bugün Fransa'da döneklik şampiyonunun adı Doriot'dur.

İşte size Doriot'un hayatından birkaç fasıl :

1924 senesi 11 Eylülünde Doriot, İspanyollara karşı milli kurtuluş cidaline girişmiş olan Abdülkerim'e şöyle bir telgraf çekmişti :

"Fas halkının İspanyol emperyalistlerine karşı kazandıkları zaferi selamlar ve Abdülkerim'i tebrik ederiz."

Yine 1924 senesi 26 Ağustosunda şöyle bir makale yazmıştı :

"Biz müstemlekeciliğin aleyhtarıyız. Müstemlekeler ve ahalisi

emperyalist vesayetten kurtulmalıdırlar. Fransız, İngiliz, İtalyan emperyalizmine karşı yaptıkları isyanlarda biz onlara müzaheret edeceğiz."

Şimdi aynı Doriot 1936 senesi 26 Haziranında şöyle yazıyor :

"Müstemlekelerde Metropolun (yani Fransa'nın) ekonomisini tamamlayan bir iktisat sistemi kurmak lazımdır. Fransız müstemlekelerinde Fransız kanunlarının himayesi altında rahat rahat yaşayan halkın refahı bu suretle biraz daha arttırılmış olur."

Henüz Doriot'un adı, o kadar duyulmuş değil. Fakat yarın duyulabilir. Ben okuyucularıma hem beynelmilel bir dönek tipi tanıtmak, hem de yarın bu isimle karşılaşırlarsa mahiyetini önceden bilsinler istedim.

[Orhan Selim / Akşam, 7.7.1936]

Mücahit : kutsal ülküler uğruna savaşan; *Nazır* : bakan; *Müzahrefat* : süprüntüler; *İçtimai* : toplumsal; *Tekâmül* : olgunlaşma; *Tevil* : sözü çevirme; *Mahiyet* : nitelik; *Cidal* : uğraşma, savaşma; *Vesayet* : vasilik; *Müzaheret* : arkalama, arka çıkma.

NİÇİN MUKAVELESİ BOZULMUYOR?

Şu Kadıköy ve Üsküdar Su Şirketi hakkında yazdığım yazıların mürekkebi onun verdiği sudan çoktur.

Yeryüzünde eşine emsaline az rast gelinen böyle verdiği sözü tutmaz, müşteriyle alay eder, taahhütlerini yerine getirmez bir amme işleri şirketi nasıl olur da hâlâ şehirdaşların burnuna gülebilir, anlamam!

İşbu Şirket marifetlerini son hadde vardırarak son günlerde bir ilan neşretti. İlan şöyle :

"Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi, tesisatının hal-i hazırıyla yaz aylarında şebekesinin yüksek mahallerinde, ve hususan Göztepe cihetlerinde bulunan abonelerine bilâinkıta su tevzi eylemek mümkün olmayacağını ihbar ile kesb-i şeref eyler!"

Gördünüz mü münasebetsizliği... Vazifesi su vermek olan, bu vazifeyi üzerine aldığı için yığınlarla para kazanmış bir Şirket bir "kesb-i şeref eyler" alayıyla, istihzasıyla taahhüdünü yerine getirmeyeceğini söyleyerek burnumuza gülüyor. Dünya politikasındaki emr-i vakiler siyasetini şirketler de kabullenecek olurlarsa yandık demektir.

Şehirdaşlar Kadıköy-Üsküdar Su Şirketi'nden "şeref" değil su istiyorlar. Şirket su veremeyecekse taahhüdünü yerine getirmediği için dağıtılır. Aboneleri parayı biraz geciktirecek olsa hemen suyu kesen bu şirketin kasasına akan altın suyunu kurutmak için ne bekleniyor?

Kadıköy ve Üsküdar Su Şirketi'nin mukavelesi derhal niçin bozulmuyor?

[Orhan Selim / Akşam, 8.7.1936]

Amme : kamu; *Hal-i hazır* : şimdiki durum; *Mahal* : yer; *Cihet* : yön; *Bilainkıta* : kesintisiz; *Tevzi* : dağıtma; *İhbar* : haber verme; *Kesb-i şeref eyler* : onur duyar; *İstihza* : gizli ya da ince alay; *Emr-i vaki* : oldu bitti.

BUNUN CEVABINI BEN VERECEK DEĞİLİM

"Ben (...) lisesi üçüncü sınıf talebesindenim" diye başlayan bir mektup aldım. Bu (...) lisesi üçüncü sınıf talebesi diyor ki :

"Mektep, biz daha sözlü imtihanlara başlamadan bir hafta önce bizden 15 lira kamp parası aldı. Halbuki resmen orta mekteplerin sekizinci sınıfına kamp yoktur. Neyse bunu bir tarafa bırakalım, diyeceğim ama diyemiyorum, çünkü paraları aldığı halde mektep idaresi şimdi de sekizinci sınıfa kamp yapmıyor. Elbise yok, diyor. Fakat kamp yapılacak diye birçok talebe, masraf ederek memleketlerinden kalkıp gelmişlerdir. Zaten mektep idaresi kamp parası vermeyen talebeyi imtihana sokmuyordu. Sekizinci sınıfta 40 kadar talebe olduğuna göre mektep idaresi, on beşer liradan altı yüz lirayı ne yaptı?"

Mümkün mertebe ifadesini ve bir hayli karışık olan kuruluşunu bozmadan buraya geçirdiğim bu talebe mektubunun cevabını ben verecek değilim. Cevap ve izah lise müdürüne düşer.

Fakat ne yalan söyleyeyim, öyle mektuplar alıyorum ki, bazılarını bu sütuna geçirdiğim halde, bu sütunda "Bu hadise ya tekzip, ya da tasdik edilmelidir", "Bunun cevabını veriniz!" dediğim halde aldırış eden olmuyor. Onun için bu sefer de (...) lisesi üçüncü sınıf talebesi benim vasıtamla sorduğu suale cevap alamazsa ben şaşmam ama o inkisar-ı hayale uğramasın!

[Orhan Selim / Akşam, 9.7.1936]

İnkisar-ı hayal : düş kırıklığı.

ŞARK VE ORYANTAL

İstanbul'un manzaralarını iki ayrı rejisör filme almış.

İkisini de gördüm.

Birisi "Oryantal". Bu "Oryantal" sözünün bütün adiliği kepazeliğiyle "Oryantal". "Oryantal" şarkkâri demektir, fakat şark demek değildir. Şarkla "şarkkâri" arasındaki farkı elbette anlıyorsunuz. Eski Eyüp şarktır. Fakat Piyer Loti'nin romanlarındaki Eyüp "şarkkâri"dir, "Oryantal"dır. Piyer Loti'nin bütün cıvıklığı şark'ı yazmayıp "şarkkâri" yazışındadır. Şark musikisi vardır. "Oryantal" musiki vardır. Şark mimarisi vardır. "Oryantal" mimari vardır.

"Şark", bir bakımdan, doğmuş, yaşamış ve ölmüş bir medeniyeti ifade eder. "Oryantal" sözü ise, bir sahtekârlığın, bir dolandırıcılığın, bir aşağılık züppeliğin ifadesidir.

Bunu, yukarda bahsettiğim iki filmde gördüm.

Dediğim gibi birisi İstanbul'un "Oryantal" bakımından resimlerini almıştı. Ötekisi İstanbul'u olduğu gibi resme çekmiş.

Mesela iki rejisör de Süleymaniye camisini işlemişler.

Birisinde, Oryantal kafalı olanında, Süleymaniye birinci planda kemerlerin, servilerin arasından bir Amerikan filmi şarkkâri dekorunun parçası gibi görünüyor. İnsan Süleymaniye'yi tanıyamıyor adeta.

Ötekisi ise, Süleymaniye'yi olduğu gibi taş, kurşun ve demir hacmiyle, ölçülerinin ahengi, ışıkları ve gölgelerinin realist sağlamlığıyla almış. Ve size Sinan'ın bu büyük eserini bütün materyalist ihtişamıyla gösteriyor.

Seyrettiğim bu iki film bana bir kere daha ispat etti ki, Şarka yapılan hücumla "Oryantal"a yapılan hücumu birleştirmemek lazımdır. Şark "egzotik" değildir. "Egzotik" olan "Oryantal"dır.

[Orhan Selim / Akşam, 10.7.1936]

Şarkkâri : doğuya özgü, doğuca.

VE...

Sizinle bugün yine gazete başlıklarının dili konuşsun istedim : Ben susuyorum. Söz onların.

1. Orta Avrupa'da yeni bir blok kuruluyor. Şimdilik bloka Almanya, İtalya Avusturya, Macaristan dahildir. Almanya başka devletlerin de girmesini temin için çalışıyor.

2. Habeşistan'da henüz harp bitmemiş. Habeş çetelerinin son taarruzunda ölenler resmen bildirilenlerden fazla imiş.

3. İngiliz filosu Akdeniz'de üç asır daha kalacak.

4. Habeşler Adisababa'ya ve Moje'ye baskın yaptılar. İki tren yoldan çıkarıldı, muharebe bütün gece sabaha kadar sürdü.

5. İngiltere silahlarını arttırıyor. Geçen seneye nisbetle 60 milyon sterlin fazla tahsisat verildi.

6. Japonlar Pekin'de. Japon garnizonu manevralar yapıyor.

VE

Ve evet bu altı başlıktan sonra bir yedinci başlık :

7. Verdun'da sulh için beynelmilel tezahürat. 12 ve 13 Temmuzda yapılacak tezahürlere her memleketten eski muharip heyetleri iştirak edecek...

Bütün yukarıki altı serlevhadan sonra bu yedincisi ne acı ve ne kadar zavallı değil mi?

[Orhan Selim / Akşam, 11.7.1936]

Tezahürat : gösteri; *Tezahür* : görünme, ortaya çıkma; *Muharip* : savaşçı.

YAZLARA DAİR

Böyle bocalamalardan, yağmurları pazar günlerine düşürüp azizlikler yaparak bademi, dutu, kayısıyı mahvettikten sonra kızgın yumruğuyla yaz beynimize iner de, onun hakkında bir tek yazı olsun yazmadan durulur mu?

Hatıralarımı yokluyorum. Şimdiye kadar İstanbul'da geçirdiğim yazların hiçbiri ötekisine benzemiyor.

Kimisinin yağmurları bol olmuştur; kimisinde bütün bir mevsim, çatlak toprağa bir serin damla düşmemiştir.

Kimisinde salatalıklar yerden fışkırmış, asma kabakları ölçüye gelmeyecek kadar uzayarak çardaklarını yıkmışlar, kiraz dalları basmış, pıtrak pıtrak altın kızıllığında kayısılar bahçeleri sarmış ve karpuzlar o kadar şişmanlamıştır ki ince kabuklarını çatlatmışlardır. Kimindeyse, çilek topraklı, vişne kurtlu, dut ezik ve sebzeler kavruk olmuştur.

Bazı yazlarda gazinocular sevinmiştir, plaj sahiplerinin yüzü gülmüştür. Bunlar yağmursuz geçen yazlardır.

Bazı yazlar ise sinemacıların, kapalı eğlence yerlerinin işine yaramıştır. Bunlar yağmurlu geçen yazlardır.

Yazların birbirine benzemeyişi tabii bir "muvazene" yapıyor. Yemişi az yazlarda yemişin değerini anlıyoruz, yemişi bol sıcaklar, serin yağmurların hasretini çektiriyor bize.

Fakat ben kendi payıma ilk nazarda tabii görülen bu "anarşik" muvazeneyi sevmiyorum.

Bu bize tabiat karşısında daha ne kadar esir olduğumuzu gösteriyor.

Ben tabiatı bütün yüreğim ve kafamla onu esir ettiğimiz zaman seveceğim...

[Orhan Selim / Akşam, 12.7.1936]

Muvazene : denge; *Nazar* : bakış.

YİNE OLİMPİYATA GİTMEK MESELESİ

Dün gazetelerde şöyle bir havadis vardı :

"Dünkü maçı gördükten sonra futbol takımımızı zayıf bulmuş olan Futbol Federasyonu, futbolcularımızın Olimpiyatlar'a iştirak edecek bir vaziyette bulunmadıklarına karar vermiştir. Binaenaleyh takımımızın Almanya'ya gönderilmemesi muhtemeldir."

Bu "ihtimalin" bir hakikat olması lazımdır. Futbolcular Olimpiyat'a gitmemelidirler. Futbol Federasyonu, bence esbab-i mucibe bakımından değil, netice bakımından doğru düşünüyor.

Atletizm Federasyonu ne kanaatte? Çoğu Balkan rekorlarını bile kırmamış olan atletleri gönderecek mi? Yoksa mutlaka, futbolcuların yaptıkları gibi bir deneme mi lazım? Eğer buna ihtiyaç varsa, Olimpiyatlar'dan önce herhangi bir değerli atletizm takımıyla Türkiye atletleri arasında bir müsabaka yaptırılsın. Ve atletlerin de Olimpiyatlar'a gitmemeleri lazım geldiği "bittecrübe sabit" olsun.

Yapılacak masrafa yazıktır. Dünya spor mecmualarına karikatür mevzuu olmak sporculuk değildir.

Bir kere daha yazmıştım. Olimpiyat yolculuğuna verilecek parayı Karagümrük kulüplerine, Anadolu şehirlerindeki birçok bakımsız spor teşekküllerine vermek çok daha faydalı olur.

Sekiz on sporcu ve bir hayli "spor teşkilatçısına" Almanya seyahati yaptırmakta mana yok. Elbette Olimpiyatlar'ın filmi alınacak. Bu filmi seyretmeleri yeter. Şaka etmiyorum. İleri sürülen bu iddiaya cevap veriyorum.

Spor halkın, halk kulüplerinin malı olmalıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 14.7.1936]

Esbab-i mucibe : gerektiren nedenler; *Bittecrübe sabit* : deneyerek kanıtlanmış.

ADAB-I UMUMİYE

Bu bir dava, bir iddia, bir istek ve iştiyak yazısı değildir. Bu sadece bir vakıayı tespit etmek isteyen bir yazıdır. Ve "adab-ı umumiye" düsturunu da hareket noktası, hudut ve çerçeve olarak kabul etmektedir.

Bu böylece söylendikten sonra yazıya başlıyorum :

Kadınlar ve erkekler, tabii kadın ve erkeklerin muayyen tabakaları, sayfiye yerlerinde, plajlarda, vapurlarla, trenlerle kırlara giderlerken başka türlü giyiniyorlar, Beyoğlu Caddesi'nde, mahallede, gazinoda, salonda ve evde başka türlü.

Halbuki plaj, kır, deniz ne kadar sıcaksa, Beyoğlu Caddesi, mahalle arası, sokak ve gazino, salon da o kadar sıcak.

Bakıyorum Kadıköy-Bostancı asfaltının üstünde ceketsiz, bol beyaz pantolonlu, baş açık, gömleğinin kolları sıvalı ve beyaz altı ince lastik ayakkabıyla dolaşan erkek Beyoğlu Caddesi'nde derhal kılığını değiştiriyor. Hele bu kılık ayrılığı kadınlarda daha çok.

Mayo giyerek, baş açık, ince bir eteklik ve sandalla erkeklerin arasında dolaşmak adab-ı umumiyeye mugayirse, kadınlar plajlarda, mahalle aralarında ve kırlarda erkeklerin arasında niçin böyle dolaşıyorlar ve aynı suretle erkekler kadınların yanına niçin bu kılıkta çıkıyorlar? Yok, bu kılık adab-ı umumiyeye mugayir değilse de sıcakların icabıysa niçin Beyoğlu Caddesi'nde de böyle dolaşılmıyor?..

İstanbul Beyoğlu Caddesiyle Florya Plajı ve Erenköy kırları ayrı ayrı adab-ı umumiye telakkileri olan ayrı kanunlarla idare edilen memleketler midir?..

Yok, eğer bu kılık değiştirmek mecburiyetinin adab-ı umumiye ile alakası yoksa ne ile alakası vardır? Ölçüsü nedir?..

Dedim ya eğer Beyoğlu Caddesi herhangi bir plajdan daha serin olsa aklım erecek.

Fakat değil!..

Bana, her şeyin bir usulü var, çorba kaşıkla içilir, sebze çatalla yenir, çeşidinden cevap vermeyin. Çünkü çorayı kaşıkla içirten ve

sebzeyi çatalla yedirten bizzat çorbanın ve sebzenin mahiyetidir. Bu bakımdan, giyim kuşam meselesinde de sıcağın, soğuğun tesiri olması lazımdır.

Şimdi tekrar düşünün bakalım, sıcağa karşı en uygun kıyafet olan — hiç olmazsa — kır elbisesiyle Beyoğlu Caddesinde niçin dolaşılmıyor?..

[Orhan Selim / Akşam, 15.7.1936]

Adab-ı umumiye : genel ahlak kuralları; *İştiyak* : özlem; *Vakıa* : oluntu; *Düstur* : genel kural, baş yasa; *Muayyen* : belirli; *Muğayir* : aykırı, uymaz; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etme; *Mahiyet* : nitelik.

YERLİ MALLAR SERGİSİ

Bir ecnebi ahbapla Yerli Mallar Sergisi'ni gezdik.

Bu çeşit birçok sergiler görmüş ve geçen senelerdeki Yerli Mallar Sergileri'ni de gezmiş olan ecnebi ahbabımın bu seneki sergi için söylediği sözleri buraya geçirmek istedim. İşte, dinleyin :

1. Serginin Taksim Bahçesi'nde yapılması yanlıştır :

a. Çünkü Taksim Bahçesi ayak altı değildir. Galatasaray'a nazaran uzaktır. Ve bu çeşit sergilere gelen halkın çoğu bilhassa sergi için değil, "şöyle bir yol üstü uğrayayım" diyerek gelir.

b. Taksim Bahçesi'nde sergiye girmek için 5 kuruş duhuliye veriliyor. Bu serginin aleyhine yapılmış psikolojik bir hatadır. Sergilere duhuliye koymak, bu duhuliye isterse bir kuruş olsun, derhal halkı soğutur. Değil sergilere, umumi bahçelere bile duhuliye koymak yanlıştır ki, Belediye İstanbul'da bu hataya sık sık düşüyor. Umumi bahçeler halkın bahçesidir, halk, evinin bahçesine girerken nasıl para vermezse, umumi bahçelere de girerken para vermemelidir.

2. Sergi çok zayıf :

a. Bu yıl sergiye giren müesseselerin ve esnafların sayısı geçen yıllardakine göre pek az. Belki geçen yıllar da azdı ama Galatasaray'ın dar bahçesinde bu azlık göze çarpmıyordu. Taksim Bahçesi'nde ise lüzumundan fazla göze çarpıyor.

b. Serginin zayıflığı çeşitsizlikte de göze çarpıyor. Sergide ne var? Akılda kalan çeşitler ne? Ağızlıklar, tütün, kolonya ve lavantalar, bir iki top kumaş ve kömür. Belki başka şeyler de var ama, insan sergiden çıktıktan sonra hatırlayamıyor.

3. Sergi fena tanzim edilmiş :

a. Serginin tertibi kötü. Taksim Bahçesi'ne göre plansız.

b. Sergideki pavyonlardan çoğu zevksiz. Yalnız Ali Suavi'nin yaptığı pavyonla, İnhisarlar'ınki iyi. Ali Suavi sergi pavyonlarında rengin ve düz keskin çizgilerin ehemmiyetini anlamış. Renkleri ve çizgileri büyük bir ustalıkla kullanmış. İnhisarlar pavyonunu yapan ressam da tahta unsurunu iyi kullanmış.

4. Luna Park berbat...

Serginin eğlence yeri Luna Park çoluk çocuk kandıran basit ve eğlencesiz bir kumar yeri halinde.

Velhasıl, Yerli Mallar Sergisi muvaffak olmamıştır.

[Orhan Selim / Akşam, 16.7.1936]

Duhuliye : giriş ücreti; *Tanzim* : düzenleme; *Tertip* : sıra, dizi, düzen; *Muvaffak* : başarılı.

İKİ VAKA

Dün birbiri arkasına iki vakanın şahidi oldum.

Bir küçük çocuk. Sıska. Yaşı belli değil. Çünkü nasıl bazı ihtiyarların yaşı belli olmazsa, bazı çocukların da yaşları belli olmaz.

Elinde bir kutu var. Yani, resmen, işporta sahibi. Resmen işportacı esnafından. Fındık satıyor.

Bir belediye memuru bu işportacı esnafından yaşı belli olmayan çocuğu derdest etti... Kaçak... İşportadaki fındıklar yere döküldüler.

Bu birinci vaka.

İkincisine gelince.

Bir delikanlı. Gazetelerin işçi buhranından bahsetmesine rağmen bu delikanlının bu buhrandan haberi yok ki, su satıyor. Koskoca adam bardağı on paradan su satarak istihsal hayatına iştirak ediyor.

Yine aynı manzara. Belediye memuru. Ve yere dökülen fındıklar değil, denize boşaltılan su...

Ben bu iki vakayı aynen kaydediyorum.

[Orhan Selim / Akşam, 19.7.1936]

İstihsal: üretim.

BU KEPAZELİK TEKRAR ETMEMELİ!

Dün gece bir sinemaya gittim. Bir film oynuyor. Alakadarlar ismini merak ederlerse söyleyebilirim.

Bu film nasıl oluyor da Türkiye'de gösterilebiliyor?

İstilacı bir emperyalizme karşı memleketini müdafaa eden bir millet adi eşkiyalar, çapulcular haline sokulmuş. Emperyalizmin uşakları kahraman olmuşlar.

Film öyle tertip edilmiş ki seyirci zorla istilacılarla beraber oluyor ve onların zaferini alkışlamaya mecbur ediliyor.

Türkiye'nin en büyük hususiyetlerinden birisi de vaktiyle bir antiemperyalist kavgaya girişmiş olmasıdır. Milli Kurtuluş Hareketi bir bakımdan antiemperyalist bir kavgadır.

Böyle bir kavganın hatıraları hâlâ taptazeyken, emperyalist istilanın bütün acılarını çekmiş bir şehirde nasıl olur da emperyalizmin methiyesini yapan böyle bir kepazelik gösterilir?

Bu filme, ki bunun gibileri çoktur, kim müsaade etmiş? Memleketlerini kurtarmak için ölenlerin üstünde yükselen emperyalist bandırasını alkışlamaya biz nasıl zorlanabiliriz?

Bu kepazelik bir daha tekrar etmemeli. Türkiye seyircileri aşk, kıskançlık dalaveresiyle, sinema yıldızlarının baldır ve bacaklarıyla emperyalizmi alkışlamaya teşvik edilmemelidir.

[Orhan Selim / Akşam, 20.7.1936]

Tertip etmek : düzenlemek; *Methiye* : övgü; *Bandıra* : yabancı devlet bayrağı.

FESTİVAL

"Bu yıl da Festival yapılacak. İstanbul kırk gün kırk gece eğlenecek."

Evvela, bu çeşit cümlelerde çok komik ve yersiz bulduğum şey "*İstanbul eğlenecek*" gibi laflardır. Festivalde İstanbul eğlenecek denince hiç olmazsa bu şehrin ekseriyeti eğlenecekmiş zehabı insanın aklına gelir. İstanbul'un nüfusu yedi yüz bin kadardır. Geçen seneki Festival'de bu yedi yüz binin kaç bini eğlendi ve bu yılki Festival'de kaç bini eğlenebilir? 700,000 kişilik bir şehirde 30.000, hatta 50,000 kişinin eğlenmesi — ki bu sayılar azamidir, mübalağalıdır — bütün şehrin eğlenmesi demek değildir. O halde "Festival'de İstanbul eğlenecektir" sözü hakikatten uzaktır. Festival'de olsa olsa beş, on bin İstanbullu eğlenecektir.

Bu böyle olunca, Festival'de bütün bir şehrin eğlenmek değil o şehrin bir küçük azlığını eğlendirmek mevzuu bahis olunca Belediye bu işi ancak bütün şehre kâr, para temin edecek bir maksatla yapabilir. Yani, Belediye festival yapar, bu iş için masrafa girer ki bundan kâr temin edip, para kazanıp bütçesini zenginleştirsin, bakımsız sokakları tamir etsin, hastahane açsın.

Demek istediğim şu : Festivaller, bugünkü şartlarında, ancak belediye hesabına ticari bir maksatla yapılabilirler. Bu bakımdan geçen seneki Festival Belediye'ye kaç para kazandırmıştır? Bu kazanılan parayla eğlenceye iştirak edemeyen hangi bakımsız sokak tamir edilmiştir? Bu seneki Festivalin Belediye'ye kaç para kazandırması düşünülüyor? Bu kazançla ne gibi işler yapılacak?

Bunu sormak ve anlamak her şehirdaşın hakkıdır.

Yok eğer festivaller böyle bir maksatla yapılmıyorsa, İstanbul Belediyesi'nin bütün İstanbul namına festivallere para vermeye, masrafa girmeye hakkı yoktur.

[Orhan Selim / Akşam, 22.7.1936]

Zehap : sanı; *Mevzuu bahis* : söz konusu.

BEYLİK BİR YAZI

Bu beylik bir yazıdır. Her yıl sıcaklar bastı mı her yazıcı bunu yazar; karikatüristler, başta Cemal Nadir, bu mevzu etrafında resimler çizerler, Amca Bey kıyametler koparır.

Bu yaz da sıcaklar bastı. Âdet yerini buldu. Yazdılar. Çizdiler. Sıra bana geldi. Ben de yazıyorum yine.

İstanbul, dört tarafı tuzlu su ile muhat, Karadeniz'le Akdeniz'i birleştiren iki boğazın ortasındaki Marmara denizine nazır bir beldedir. Dünyanın dörtte üçü su, dörtte biri karadır. İstanbul'un ise dörtte üç buçuğu deniz dörtte yarımı topraktır denilebilir mi?..

İstanbul'da deniz hava kadar bol, bulutlar kadar çok, yemişten, etten, ekmekten fazladır. Böyle olmakla beraber hiçbir şey İstanbul'da deniz kadar pahalı değil. Kışın ortasında çilek, yazın ortasında taze lahana denizden, deniz suyu ve deniz kumundan daha ucuzdur İstanbul'da.

İstanbul'daki deniz ve deniz kumu ihtikârı Umumi Harp'teki şeker ihtikârı ayarında bir şey...

Plaja gitmek lüks yapmak haline sokulmuş.

Bu bakımdan, yaz mevsiminde İstanbul beş altı plaj sahibinin diktatorası altındadır.

Bir gaz sandıklarından yapılmış soyunma barakası 75 kuruş, bir pamuk mayonun kirası 50 kuruş, bir...

Fakat dedim ya, bu yazı, bu itirazlar beyliktir. Her yıl yapılır ve kimse aldırmaz. Her yıl şehir cayır cayır yanarken deniz suyu da ateş pahasına çıkar. Âdet olmuş bir kere. Bir şey bir defa âdet olmayagörsün..

[Orhan Selim / Akşam, 23.7.1936]

Muhat : kuşatılmış, çevrilmiş; *Nazır* : bakan; *İhtikâr* : vurgunculuk, vurgun; *Umumi Harp* : Birinci Dünya Savaşı.

SİMİT VE GALETA!

Benim bir bildik vardır. Bu bildiğimi bütün öteki tanışlarımdan ayırt eden hususiyet teferruat adamı oluşudur. En akla hayale gelmeyen şeylere dikkat eder, bunları derler toplar ve umumi büyük neticeler çıkarır. Muhitten, çevreden merkeze gitmek onun düşünüş mekanizmasının biricik manivelasıdır.

Geçen gün bana dedi ki :

"— Hangi şehre, hangi kasabaya gitsem simitçilere, galetacılara dikkat ederim. Simit ve galeta satışını gözden geçiririm. Eğer o şehir veya kasabada simitçi ve galetacılar çoksa, simit ve galeta ucuzsa anlarım ki işler kötü gidiyor. İşsizlik o şehirde almış yürümüş, kazancın dibine darı ekilmiş. Simit ve galeta satışının artması işsizliğin çoğaldığını, kazancın azaldığını gösterir. Simit ve galeta bir yerde ölü olduğunu haber veren kuşlar gibidir. Ve her simitçinin sesi bana bu kuşların çığlıklarını hatırlatır."

Bizim bildiğin bu müşahedesi ne kadar ilmidir bilmem. Fakat mesela bu bakımdan muhtelif devirlerde İstanbul'un tetkikini yapmak meraklı bir iş olur gibi geliyor bana.

[Orhan Selim / Akşam, 25.7.1936]

Muhit : çevre; *Müşahede* : gözlem.

İSPANYA'DA AKSİ İNKILAP VE SADRİ ERTEM'İN BİR YAZISI

İspanya hadiselerine dair Türkiye matbuatında yalnız telgraf haberleri çıkmıştı. Bu hadiselerin içyüzü okuyuculara anlatılmamıştı.

Dün SADRİ ERTEM'in yazısını okudum. İspanya hadiselerinin içyüzünü anlatıyor. Diyor ki :

"İhtilal tam bir aksi inkılap cephesi tutuyor. Yalnız sosyalizmi değil, demokrasiyi bile hiçe saymak azmindedir.

"İhtilalin unsurları hakiki millet fertleri değildir. Bazı serseri ecnebi lejyonları ve memlekette hiçbir ıslahatın, hiçbir halk hareketinin meydana çıkmasına taraftar olmayan doksan kadar aile fertleridir.

"Aksülamel tamamen sınıfi mahiyettedir...

"...İspanyol ordusu bünyesi, Avrupa'nın bütün orta zamandan kalma ananelerine dayanan ordulardan biridir. Yani yüksek rütbeli zabitler sosyalizmi değil, demokrasiyi bile hazmedecek vaziyette değillerdir...

"...Sosyalistler harıl harıl arazi taksimi yapmaktadırlar. Ve silahlı kuvvetler de aristokrasinin elindedir.."

SADRİ ERTEM'in bu yazısı İspanya'daki faciayı anlatan ve çok zamanında ve yerinde çıkmış bir görüştür.

Yalnız, İspanya'da irtica çoluk çocuk, kadın erkek, şehir ve köy bütün bir emekçi İspanyol halkını kan ve ateş içinde ezmeye çalışırken kaydedilmesi lazım gelen bir nokta daha vardır.

İspanya'da bu en mürteci unsurları teşkil eden asiler muzaffer olurlarsa dünya sulhu, bu sulhün bugün yegâne temeli olan "demokratik" cephesinden yara alacaktır. İspanya sulh unsuru olmaktan çıkacak harp unsuru olacaktır. Dünya sulhunu korumak için uğraşan bütün milletler, işte bir de bu bakımdan İspanyol hadiselerini heyecanla takip etmektedirler.

[Orhan Selim / Akşam, 26.7.1936]

Aksi inkılap : karşı devrim; *Islahat* : düzeltme, iyileştirme; *Aksülamel* : tepki; *Anane* : gelenek.

13 SAAT!

Dün gazetelerde şöyle bir haber okudunuz :

"Pazar günü akşam saat 20,36'da Haydarpaşa'dan kalkan tren Kızıltoprak önünden geçerken hat boyunda, Yanko adında, 55 yaşlarında bir adamcağıza çarpmıştır. Zavallı Yanko'nun ayakları kesilmiştir. Nümune Hastahanesi'nde kazadan üç saat sonra ölmüştür."

Bu habere göre :

1. Kaza, pazar günü 20,36'da olmuş;

2. Kazadan üç saat sonra adamcağız hastahanede öldüğüne nazaran, hemen kaldırılıp götürülmüş.

Şimdi gelelim bize bu korkunç faciayı bir kere daha yazdırtan sebebe :

Pazar günü 20,36 ile pazartesi günü 9,36 arasında tam 13 saat vardır. Bu bir.

Pazar günü 20,36'dan pazartesi 9,36'ya kadar hava güzeldi, ay ışığı vardı. Bu iki.

Sabah saat dörtte gün ağarır ve beşte ortalık günlük güneşliktir. Bu üç...

Bu üç noktayı aklınızda tutun ve şimdi söyleyeceğim hadise hakkında bir hüküm veriniz :

Bu sabah Erenköy'den 9,23'de geçen ve Haydarpaşa'da bekleyen vapura yolcu götüren tren bir saat rötar yaptı. Sebep? 13 saat önce olan kaza hakkındaki tahkikatın bitmemiş olması.

Diyeceksiniz ki, bir kaza tahkikatı 13 saat değil, 130 saat de sürebilir ve icap ederse trenler 24 saat geç kalabilirler.

Buna verilecek bir tek cevabım vardır ki, bu da benim soracağım şu sualdir :

İşbu kazanın tahkikatına pazartesi sabahı saat kaçta başlanmıştır ve tahkikata memur olanlar güneş doğar doğmaz kaza mahilline gelmişler midir? Eğer pazar günü saat 20,36'dan itibaren de, mahallinde, orasını aydınlatarak tahkikat ve tetkikat yapılmışsa ve bu faaliyet yalnız seyri bakımından uzamışsa, diyeceğim yok.

Fakat eğer, geceden vazgeçtim, tahkikata sabah saat yedide, sekizde başlanmışsa o vakit diyeceğim var...

[Orhan Selim / Akşam, 28.7.1936]

EĞER MİLLETİM BENİ ÇAĞIRIRSA!

Bazen öyle zamanlarda ve öyle yerlerde söylenmiş öyle sözler vardır ki, bunları söyleyenlerin mürailiği, hiçliği ne kadar malum olursa olsun, yine bu sözleri nasıl olup da söyleyebildiklerine şaşarsınız.

Bana bu cümleyi yazdırtan eski İspanya Kralı Alfons'un son günlerde söylediği şu sözler oldu :

— Eğer milletim beni çağırırsa ben hazırım!..

Anlıyorsunuz ya Alfons diyor ki :

— Eğer İspanya'da faşizm muzaffer olursa ve beni tekrar tahta geçirmek lütfunda bulunursa ben de reddetmem, yeniden İspanya kralı olmaya razıyım."

Bu sözü böyle apaçık söylese mesele yok!.. Sayısı yüzü geçmeyen büyük toprak sahibi İspanyol asilzadeleri ve büyük İspanyol kapitalinin silahlandırdığı, ayaklandırdığı parayla satın alınmış, İspanyol milletiyle hiçbir alakası olmayan bir güruh, İspanyol milletini kan ve ateşle boğarak İspanya'yı tekrar ele geçirirlerse, ben de kral olmaya hazırım" dese yine şaşılmaz.

Fakat, "Eğer milletim beni çağırırsa, ben hazırım" diye laf ettiği vakit insan, hazretten her şey beklediği halde, yine bu küstahlığın karşısında şöyle bir duralıyor.

İspanyol milleti ve Alfons. Alfons'a ve onun efendilerine karşı kadınlarına varıncaya dek çarpışan İspanyol milletinin Alfons'u çağırması!.. Millet sözü ve hakiki millet mefhumu ancak son yıllarda bu kadar tersine kullanılmıştır!

[Orhan Selim / Akşam, 29.7.1936]

Mürai : ikiyüzlü; *Mefhum* : kavram.

MEHTAP VE AY IŞIĞI

Mehtap kelimesi komiktir. Yalnız mehtap kelimesi değil mehtap sözünün çizdiği manzara da melodram, şairane olduğu için gülünçtür. Dikkat edin, "ay ışığı"ndan değil "mehtap"dan bahsediyorum.

Ay ışığı, uçsuz bucaksız, dalgalı, dalgasız, fakat her zaman tabiatın en ahenkli, en kudretli unsuru olan denizin havasında ve sularında vardır. Sıhhatlidir, dinçtir, güzelliği temizliğinden gelir.

Mehtap, servilerin komik dekorları içindedir. Yahut bir harabenin eğriliği büğrülüğü arasından suratı kötü makyajlı bir melodram aktörü gibi bakar.

Ay ışığı, geceleri göz alabildiğine uzanan kırların, tarlaların, dağların ve mesafelerin, genişliğin, sınırsızlığın aydınlığıdır. Ay ışığında yüzlerce ağız gürbüz şarkılar söyler.

Mehtap, suyu yosunlu, durgun bir havuzun içinden, enayi bir sözde şair gibi gözler süzgün, saçlar uzun bakar. Sevda sözleri değil, âşıkane laflar edilir mehtabın altında...

Sözü uzatmayayım, sanatta, resimde, musikide, edebiyatta filan iki türlü lirizm vardır. Mehtabın lirizmi, ay ışığının lirizmi.

Ben umumiyetle lirizme düşman değilim. Benim komik bulduğum lirizm "Mehtap lirizmi"dir.

[Orhan Selim / Akşam, 30.7.1936]

YA DOĞRU OLSAYDI!

"Anadolu gazetelerinden birinde bir havadis çıktı." Bu havadise göre, Fındık Pınarı yaylasında gezen uyuz köpeklerden biri üç günden beri kuduz alaimi göstererek gelene geçene saldırmaktaymış. Mehmet isminde birini de kulağından ısırmışmış.

Bu havadisi veren Anadolu gazetesi yazısını "haber alınmıştır" sözüyle bitiriyor.

Böyle bir haber aldığını söyleyen gazeteye ertesi günü şehrin en büyük amiri tarafından şöyle bir tezkere gönderilmiş :

"21 Temmuz 1936 günlü ve 1058 sayılı nüshanızda bahsedilen Fındık Pınarı'ndaki kuduz vakasının olmadığını ve hilaf-ı hakikat neşriyat ile yayla halkını endişeye düşüren ve alakadar memurları kuduz taharrisine sevkeden yazıdan dolayı Vilayetçe gazete hakkında dava açıldığını bildiririm.

"Keyfiyetin gazetenizin aynı sütununda dercini rica ederim."

Ne buyrulur?..

Bir gazete filanca yerde şöyle bir vaka olmuş diye haber almış. Bunu da yazmış. Zaten bir bakıma göre gazetelerin vazifesi de bu değil mi?.. Haber alacaklar, "haber aldık" diye yazacaklar. Bu haberle alakadar makamlar varsa harekete geçecek veya o haberin icap ettirdiği tedbirleri alacak, yahut da haber asılsızdır diyecek. Fakat hiçbir zaman "bizim memurları boşu boşuna yordunuz" diye dava açmayacak. Haberi yazmak gazetenin işi, hele böyle kuduz filan gibi vakaları derhal yazmak lazım. Böyle bir haber gelir, gazete, eğer doğru mu değil mi diye tahkikata girişirse vakit geçer ve eğer hakikaten doğruysa tahkikat yüzünden kaybedeceği zamanla kuduz köpeğe yardım etmiş olur.

Anadolu gazetesi de bunu düşünüp derhal haberi yazmış. Ama anlaşılan haber doğru değilmiş. Âlâ. Fakat ya doğru olsaydı!.. Ya kuduz hadisesi doğru olduğu halde gazete bunu haber alıp "Tahkikatını yapmadım," yahut "yapamam elimde imkânlarım yok!" diye yazmaktan vazgeçseydi.

Gazeteler hakkında dava açılırken gazetenin hiç olmazsa

istihbarat bakımından oynayabileceği role mani olmamayı düşünmek lazım!.

[Orhan Selim / Akşam, 31.7.1936]

Alaim : alametler, izler; *Hilaf-ı hakikat* : gerçeğe aykırı; *Taharri* : arama, araştırma; *Keyfiyet* : durum, nitelik; *Derç* : koyma, geçirme; *İstihbarat* : alınan haberler.

SORUYORUM

Soruyorum :
Yemiş iskelesi kaç paraya tamir olunur? Ne zaman tamir olunacaktır? Yemiş iskelesenin tamiri Belediye'nin işi değil midir?..

Soruyorum :
Üsküdar ve Kadıköy Su Şirketi ne zaman dağıtılacaktır? Bu Şirket'i derhal dağıtmak için bütün şartlar yok mudur?..

Soruyorum :
Sarıgüzel ne zaman akmayan çeşmelerin ve su yolcularının istibdadından kurtulacaktır? Belediye su gitmeyen semtlere su götürmek için ne gibi hazırlıklar yapmıştır?..

Soruyorum :
Haliç İstanbul hudutları içinde midir, değil midir? İstanbul hududu içindeyse neden Defterdar'la, Eyüp'le, mesela Ayaspaşa ve diğer "mümtaz" semtler gibi uğraşılmıyor. Belediye için bütün semtler müsavi değil midir?..

Soruyorum :
İstanbul'da hiç olmazsa yeni bir tane hastahane açmak için teşebbüslere girişilmiş midir?..

Soruyorum :
Belediye halk için parasız plajlar açmayı düşünüyor mu? Bilhassa fukara mahallelerinde çocuk bahçeleri yapacak mı?..

Soruyorum :
Görüyorsunuz ya sorduklarım belki "incir çekirdeği" doldurmayan şeylerdir. Fakat bu "incir çekirdeği" doldurmayan sorguların cevabını almak isterdim yine...

[Orhan Selim / Akşam, 1.8.1936]

İstibdat : zorbalık; *Mümtaz* : seçkin; *Müsavi* : eşit.

BEN BUNU GAZETELERE YAZARIM!

Caddebostan'da bir plaj vardır. Plajın yanında bir bahçeli gazino. Adı : "SAYFİYE" gazinosu mu, "SAYFİYE" bahçesi mi, işte öyle bir şey.

Dün sabah bu gazinoya gittim. Bir pazar günü denize bakan bir ağaçlık altında bir fincan kahve içmek sefahat yapmak, lükslüğe heves etmek, ayağını yorganına göre uzatmamak demek değildir. Daha doğrusu, benim gibi ayda birbiri üstüne altmış kâğıt kazanabilen bir insanın bütçesini bir pazar günü, bir ağaç altında denize karşı içeceği bir fincan kahve sarsmaz, diye düşündüm.

Bir fincan kahve 5 kuruş, bilemedin 10 kuruş.

Öğle üstü, tam 12'de kalktım. Bay garsona sordum :

— 5 kuruş mu? 10 kuruş mu?

Üstat hayretle yüzüme baktı :

— 25 kuruş, dedi.

Bir fincan kahve 25 kuruş.

— Pahalı, dedim. İnsaf edin yahu. Bir matbaada bir fincan kahveyi 3 kuruşa içiyoruz. Haydi burada iki kuruş da denize bakmak parası verelim, eder beş kuruş. İki kuruş da ağaç altında oturduğumuz için alın, eder yedi kuruş. Üç kuruş da deniz manzarası, havası ve ağaç gölgesi inhisarı için verelim eder iki çeyrek... 25 kuruşu nereden çıkardın?

Garson gayet haklı olarak :

— Çıkaran ben değilim. Pazar günleri böyle tarife koymuşlar, dedi.

— Peki ama niçin? dedim.

— Pazar günleri cazbant vardır da ondan.

Etrafıma bakındım. Benden 15 kuruş fazlayı cazbant dinlettik diye alıyorlardı. Halbuki cazbant filan yoktu ortada. Zaten mübareğin sesini duysaydım içeri girmezdim.

— Cazbant nerede? dedim.

Garson güldü :

— Daha gelmedi, dedi, öğleden sonra gelecek...

Bir laf vardır "zehr-i hand" mı, "zehr-i hande" mi, yani zehirli zehirli, acı acı gülmek sırası bana geldi :

— Dinlemediğim, olmayan, ancak öğleden sonra gelip çalacak olan cazbandın parasını da benden istemek ne demektir? dedim. İnsandan olmayan, dinlemediği bir şeyin parası alınır mı? dedim. Ben bunu gazetelere yazarım, dedim.

Garson yine güldü. Ama bu seferki gülüşünde Hanya'yı Konya'yı çok iyi ve derinden anlamış bir filozof gülüşünün çeşnisi vardı...

İşte ben bunu gazetelere yazıyorum. Fakat garsonun o gülüşünü haklı buluyorum. Çünkü yazdık da, ne çıkacak sanki!..

[Orhan Selim / Akşam, 3.8.1936]

Sefahat : uçarılık, zevke düşkünlük.

BU NE BİÇİM MERASİM?

Bir olimpiyat mektubunda şu satırları okudum :

"...Daha sonra Olimpiyat yemini yapıldı. Her takımın bayrak taşıyıcıları ilerlediler. Yarım daire teşkil ettiler. Ve her biri takımı namına yeminini tekrarladı.

"Yeminin her tekrarlanışında bütün bayraklar selam vaziyetine getiriliyor...

"...Yemin merasiminin devamı müddetince bandolar Halluya ilahisini (Hazreti İsa'nın Kudüs'e girdiği vakit söylenen ilahiyi) çalıyorlardı..."

***

Bir A. A. telgrafında şu satırlar vardı :

"Bu sabah on birinci Olimpiyat Oyunları'nın açılması münasebetiyle Protestan mabedi ile Saint-Hedwige kilisesinde dini ayinler yapılmıştır...

"...Dini ayin yapıldığı sırada 935 kilisenin çanları hep birden çalmıştır..."

***

Biliyoruz ki Olimpiyatlara resmen Hıristiyan devletlerden başka resmen Müslüman, Mecusi, Budist ve laik devlet sporcuları da iştirak etti. Olimpiyat'taki sporcuların arasında ferdi vicdan kanaatleri bakımından Hıristiyan sporcular olduğu gibi Müslüman, Mecusi, Budist, hatta belki dinsiz sporcular da vardır.

***

Mektuptan aldığım parçayla, telgraftan aldığım satırları okuyunuz. Sonra benim mütalaama da bir göz gezdirin. Ve bana hak verin :

— Bu ne biçim merasim?.. On birinci spor oyunları mı açılıyor yoksa Vatikan'da dini ayin mi?.

[Orhan Selim / Akşam, 4.8.1936]

Mütalaa : düşünce, oy.

ŞAKA!

Bazı şeyler vardır ki şaka kaldırmazlar. Şaka ne kadar "ince", ne kadar "zekice" yapılırsa yapılsın bu bazı şeylere dair olunca soğuk ve adi bir gıdıklama gibi gelir adama.

***

İspanya'da halk kadınlarının asilere, mürtecilere karşı silaha sarılarak erkek kardeşlerinin yanında dövüştüklerini haber aldık. Bu yığınlarla ve birbirinden büyük kadınların fotoğraflarını gördük. Fransa halk ihtilallerinde, Anadolu milli kurtuluş cidalinde, Sovyet inkılabı yıllarında da böyle isimsiz kitle kadınları anayken çocuklarını nasıl severlerse dövüşürken de öyle gıllığışsız, cakasız ve numara filan yapmaksızın çarpıştılar.

Fakat...

***

Fakat gazetelerde bu kadınlarla sözüm ona şaka yapmak heveskârlığı aldı yürüdü. Kırmızı dudaklı Karmen'lere benzetildi bunlar, "Böyle güzel gözlü kadınlara karşı kim durabilir?" gibi zampara ağzıyla harfendazlık yapıldı. Hele son günlerde bazı yazıcılar İspanya'nın bu Emine'lerinden, Fatma'larından bahsederken : "Bir elde ruj, pudra, bir elde silah cepheye giden İspanyol güzelleri" gibi serlevhalar kullandılar.

***

Şakanın bu çeşidi ayıptır.

[Orhan Selim / Akşam, 6.8.1936]

Cidal : savaşma; *Harfendazlık* : söz atma; *Serlevha* : başlık.

"TEVİL TEKERRÜRDEN İBARETTİR"

"Şu Olimpiyatlar'a gitmeyelim," diyenlerden birisi de bendim. Hatta bu yüzden, sağ olsun, bildik sporcu delikanlılardan birisi de beni bir temiz azarlamış, atletlik hakkında müfit malumat vermişti. Ben de onun sayesinde bu müthiş bilgi sahasında çok önemli şeyler öğrenmiştim.

***

Bugünlerde hangi gazeteyi açsanız, ya bir mütekait sporcunun, ya bir eski idarecinin, ya umumiyetle bu çeşit işler mütehassısının bir makalesine, bir mülakatına, bir mektubuna rastlıyorsunuz.

Bütün bu mektuplar, mülakatlar, makaleler birbirine benziyor. Dahası var, dört sene evvel, beş sene önce, yedi sene, sekiz sene, ve ne bileyim ben, böyle vesileler veren bütün yıllardan önce yine böyle yazılar yazılmış, mülakatlar verilmiştir. Onlar da bugünkülerin tıpkısı.

***

Olimpiyatlar'a gidildi de ne oldu? Bu yolculuğa yapılan masraf spor için daha faydalı bir sahaya harcanamaz mıydı? Bu kadar bakımsız halk kulüpleri var!

Bunu sorduğunuz vakit size şöyle bir cevap veriliyor :

— Olimpiyat'ta pekâlâ çok daha iyi neticeler alabilirdik. Fakat şu hatalar yapıldı, bu işe ehemmiyet verilmedi, şu, bu, bu, şu...

***

Tarih tekerrürden ibaret değildir. Fakat "TEVİL" tekerrürden ibaret...

[Orhan Selim / Akşam, 7.8.1936]

Tevil : sözü çevirme; *Tekerrür* : yineleme, tekrarlama; *Müfit* : yararlı; *Malumat* : bilgi; *Mütekait* : emekli; *Mülakat* : konuşma, röportaj.

25'LİKLER

Yeni yirmi beşlikler ufaklık sözünü lüzumundan fazla gerçekleştiriyor. Yani, yeni 25'liklerde ufaklık sözü münasebetsiz bir hakikat olmuş. Yani yeni yirmi beşlikler ufaklığın ufaklığı kadar ufak, ufacık.

25 kuruş en çok kullanılan paradır. Cigaranın arasında on bir buçukluk, adı büyük "Birinci Nevi" neyse paralar arasında da yirmi beşlik odur.

Fakat nasıl en çok kullanılan on bir buçukluk cigara en itinasız bir kutu içindeyse, nasıl bu en hamarat çocuğuna İnhisarlar İdaresi üvey evlat muamelesi yapıyorsa, yeni 25 kuruşluk paralar da darphanece öyle telakki olunuyor.

Yeni 25'liğin eski on paradan farkı yok. O kadar minimini, öyle ele avuca sığmaz, mikroskopla tetkik edilmeden üstünün yazısı okunmaz şeyler ki, bunları insan çok defa 25 kuruşu on para yerine vermeyeyim diye dakikalarca ince eleyip sık dokumaya mecbur kalıyor.

Ne olurdu yirmi beş kuruş on paradan, yirmi paradan bir parça daha büyükçe olsaydı.. Para kesme usulünde bir silsile-i meratip yok mudur?

Diyeceksiniz ki olan olmuş bir kere, şimdi ne yazsan boş! Hem yeni on paralıklar çıkarsa, bunların 25'liklerden daha küçük olmayacakları ne malum!

Cevaplarıma itirazlarınızın sonundan başlayayım.

Yeni yirmi beşliklerden daha ufak para kesilemez. Bunlardan daha küçüğü kırıntı olur.

Sonra, piyasada hâlâ eski yirmi beşliklerin, maruf tabirleriyle manda gözlerinin dönüp durduklarına göre daha bir hayli yeni yirmi beşlik basılacak. Hiç olmazsa bunları ele avuca sığar bir biçimde yapmak mümkün değil midir?

[Orhan Selim / Akşam, 8.8.1936]

Telakki : kabul edilme; *Silsile-i meratip* : dereceler zinciri, değer sıralaması.

TATİL

Bir kere daha yazdıydım. Yine yazıyorum.

Çalışan insanın dinlenmesi bir hak mıdır? Değil midir?

Değilse, yazdıklarım ve yazacaklarımın sizce manası yoktur. Fakat dinlenmeyi bir hak olarak kabul ediyorsanız, yazdıklarıma ve yazacaklarıma da hak veriniz.

Ücretle çalışan, memur, münevver, işçi gibi insanların büyük bir ekseriyeti bizde "tatil" denilen şeyi yalnız mektep sıralarında okurken bilirler. Ve bu mektep tatillerini bütün ömürlerince bir daha geri gelmez sevinçli bir çocukluk rüyası gibi hafızalarında taşırlar.

Oysaki on bir ay çalışan bir insanın bir ay, hiç olmazsa on beş gün sırt üstü yatıp dinlenmesi, çoluk çocuğuyla hiç olmazsa on beş gün "dağdağa-yı hayatı" düşünmeden yaşayabilmesi kadar asgari hak var mıdır?.

Ücret işlemek şartıyla yıllık tatillerin kabul edilmesi lazımdır. Bu lüzum üzerinde ısrar edilmeli. Bu en basit hakkın tahakkuk etmesi gerektir.

[Orhan Selim / Akşam, 11.8.1936]

Hafıza : bellek; *Dağdağa-yı hayat* : yaşam gürültüsü; *Tahakkuk* : gerçekleşme.

ŞİDDETLİ EMİR

Belediye, "Bilmem ne nizamnamesine uygun değildir, seyrüseferin nizam ve intizamını bozuyor," diye taksi otomobillerinin on kuruşa müşteri taşımalarını yasak etmiş.

Dünkü AKŞAM'da bu hususa dair şu satırlar vardı :

"Belediye, dün şubelere şiddetli bir emir vermiştir. Bu emre göre on kuruş mukabilinde yolcu taşıyan şoförler şiddetle ceza görecekler, bu hareketin tekerrürü halinde vesikaları alınacaktır."

***

Ne tuhaf şey!

İstanbul Belediyesi İstanbul halkı namına on kuruşa müşteri taşıdıklarından dolayı taksi şoförlerine teşekkür edecek yerde, onların vesikalarını almaya kalkışıyor.

On kuruşa müşteri taşımak kimin zararınadır?..

Herhalde İstanbul halkının zararına değil.

Bilakis İstanbul halkı bu sayede, Tramvay Şirketi'nin seyrüsefere değil, "hayvan" nakliyatı prensiplerine bile uymayan "servisinden" biraz olsun kurtulabiliyordu.

İstanbul Belediyesi şiddetli emirlerini Tramvay Şirketi'ne verecek yerde bizi bu diktatörlükten kurtarmaya çalışan taksilere veriyor.

Ne tuhaf şey!..

***

Ucuza müşteri taşıyor diye bir taksiyi şiddetli cezaya çarpmak ucuza ekmek satıyor diye bir fırıncıyı cezalandırmak gibi bir şey.

Bizim bildiğimiz ihtikârla, muhtekirle mücadele edilir. Yoksa Tramvay Şirketi'nin nakliyat ihtikârına karşı koyan, ihtikâr düşmanlarıyla değil!..

Hem bir vatandaşı on kuruşa otomobile binmekten kim men

edebilir? Şoför beni on kuruşa götürmeye razı olduktan, ben daha dört vatandaşın benimle aynı taksiye binmelerine rıza gösterdikten sonra Belediye bu işte neci olur?..

[Orhan Selim / Akşam, 12.8.1936]

Seyrüsefer : trafik; *Nizam* : düzen; *Tekerrür* : yineleme, tekrar etme; *İhtikâr* : vurgunculuk, yurgun; *Muhtekir* : vurguncu.

BİR PARÇA BİLGİ

Gazetelerin hemen hepsinde Anadolu Ajansı'nın şöyle bir telgrafı çıktı :

"Paris 10 (A.A.) — Sol cenah müntehasının naşir-i efkârı olan 'Le Jour' gazetesinin hususi muhabirinin İspanya'dan bildirdiğine göre, General Franko ile General Mola'nın kuvvetleri bu ayın sekizinde....."

***

Derler ki Türkiye münevverliği en çok Fransız kültürünün tesiri altındadır.

Yabancı dillerin içinde Fransızca en çok yayılmış lisandır bizde.

Her gazete idarehanesi hiç olmazsa dört beş Fransız gazetesine abonedir.

"Fransa ahvalini Fransızlar kadar yakından bilen, takip eden memleketlerden birisi de Türkiye"dir diye bir iddia da vardır.

***

"Le Jour" gazetesi Fransa'da, Paris'te çıkar.

"Le Jour" gazetesi SOL CENAH MÜNTEHASI'nın değil, SAĞ CENAH MÜNTEHASI'nındır. Sol cenah müntehasının çıkardığı gazetenin ismi HUMANITE'dir.

***

Diyeceksiniz ki :

— (A.A.) telgrafı "sağ' yerine "sol" yazarak bir musahhih hatasına kurban gitmiş.

Ben de derim ki :

— Peki bu telgrafı koyan gazeteler de aynı musahhih hatasını

niçin tekrar etmişler?..

Halbuki mevzuu bahis "Le Jour" gazetesi muhabirinin İspanya'dan gönderdiği telgrafın muhtevası bile o gazetenin sağ veya solluğunu pekâlâ gösteriyor.

***

Bir parça bilgi!..

[Orhan Selim / Akşam, 13.8.1936]

Sol cenah müntehası : aşırı sol kanat; *Naşir-i efkâr* : düşüncelerin yayıcısı, yayın organı; *Ahval* : haller, durum; *Sağ cenah müntehası* : aşırı sağ kanat; *Mevzuu bahis* : söz konusu; *Muhteva* : içerik.

ABDÜLHAMİT'E METHİYE

"Sultan Gazi Abdülhamit-i Sâni hazretleri hastegân ve eytam hakkındaki ulüvv-i merhamet ve şefkat-i hümayunlarının yeni bir delilini ibraz buyurmak arzusuyla Fransa Sefiri Mösyö Konatiye'nin istirhamı üzerine 1902'de işbu arsayı La Paix Hastahanesi'ne ihsan buyurmuşlar ve masarifini taraf-ı hümayundan bittesviye muhafaza duvarları inşa ettirmişlerdir. 1320."

1. Şu yukarıya yazdığım satırlar bir tarihi roman muharririnin tefrikasında kullandığı vesaikten biri değildir.

2. Şu yukarıya yazdığım satırlar hatt-ı talik üzere eski harflerle de kaleme alınıp, her nedense unutulmuş bir kitabe de değildir.

3. Şu yukarıya yazdığım satırlar 1936 senesinde, mermer bir levhanın üstüne YENİ HARFLER'le hakkedilmiştir. Şişli tramvay deposunun yanındaki hastanenin kapısındadır.

Yeni harflerle, "Sultan Gazi Abdülhamit-i Sâni hazretlerinin ulüvv-i merhametleri" hakkında methiye okumak insanın tuhafına gidiyor.

Bakındı hele, "Sultan Gazi Abdülhamit-i Sâni şefkat-ı hümayunlarının yeni bir delilini ibraz buyurmak arzusuyla" neler yapmış!..

Bu palavra 1320-1902 yılında resmen yutulurdu. Fakat 1936 yılında mermer bir levhanın üstünde yeni harflerle bunu yutacak budala yoktur gibi geliyor bana.

Abdülhamit kimin malını kime ihsan buyurmuş?

Abdülhamit'in yetimlere karşı şefkat ve merhameti!..

Bu gülünç levhayı ordan indirtmek lazımdır. İster Kanuni Sultan Süleyman, ister Abdülhamit devrinde, velhasıl hangi devirde olursa olsun, her açılan hastahane, her dikilen abide halkın parası, halkın alın teri eseridir. Mermer levhalarda halka teşekkür etmek lazım, "Sultan Gazi Abdülhamit"e değil...

[Orhan Selim / Akşam, 14.8.1936]

Methiye : övgü; *Abdülhamit-i Sâni* : ikinci Abdülhamit; *Hastegân* : hastalar; *Eytam* : yetimler; *Ulüvv-i merhamet* : acıma yüceliği; *Şefkat-i hümayun* : padişahça esirgeyicilik, sevgi; *Delil* : kanıt; *İbraz* : ortaya çıkarma, gösterme; *İstirham* : yalvarma; *Masarif* : masraflar, giderler; *Taraf-ı hümayundan bittesviye* : saray tarafından ödenerek; *Vesaik* : belgeler; *Hatt-ı talik* : talik yazı; *Kitabe* : kazılı yazı; *Hakkedilmek* : kazınarak yazılmış; *Abide* : anıt.

Bunu bir dostum anlattı. Beni pek alakadar etmez ama alakadarları bulunur diye yazıyorum.

***

"Geçen gün bir düğün davetiyesi aldım. Kenarları yaldızlı. İki yaprak. Bizim hatuna :

"— Gidelim, dedim. Eski dosttur.

"Hatun razı oldu.

"Düğün günü geldi. Hazırlandık. Hatun en iyi elbisesini giydi. Biz de lacivertleri kuşandık. Bir buket de çiçek uydurduk. Tam yola çıkarken, düğün evinin adresini unuttuğumu farkettim. Davetiyeyi yukarda unutmuşum. Daha aşağı inmeyen hatuna seslendim :

"— Şu davetiyeye bak da adresi oku, dedim :

"Hatun bir müddet sonra pencereden, suratı bir karış asık seslendi :

"— Ben gelmiyorum.

"Davetiyeyi aşağı fırlattı :

"— Al adresi kendin oku!.. Git!..

"Şaşırdım :

"— Neye caydın, yahu, dedim. Ne oldun birdenbire?

"Hatun bağırdı :

"— Gözün kör mü? Davetiyeyi oku da gör sade seni çağırmışlar. Ben davetli değilim.

"Hatunun hakkı varmış. Sahiden de yalnız beni davet etmişler.."

Bizim bildik bu hikâyeyi anlatırken dinleyenlerden birisi atıldı :

"— Aynı iş benim başıma da geldi, dedi. Hem ben resmi bir baloya çağırıldım. Ama yalnız ben. Bizim madamı da adam yerine koymamışlar..."

Bu sözler üzerine bir üçüncüsü atıldı :

"— Harem, selamlık, dedi. Benim de başıma böyle bir iş geldi."

***

Ne düğüne, ne baloya gitmediğim için bizim hatunla aramızda böyle bir iş geçmedi. Başlarından böyle bir iş geçenler düşünsün!

[Orhan Selim / Akşam, 15.8.1936]

SOĞUK SU VE BENİM İRTİCAM

Makine düşmanı değilim. Bilakis makinenin inkılapçı, ileri, yaratıcı rolüne inananlardanım.

Fakat...

Fakat elektrikle buz yapan makinelerde soğumuş sulardan hiçbir şey anlamıyorum.

Makine bahsinde bu benim yegâne mürteci tarafım.

Makinede soğutulmuş su, tadını kaybediyor. Soğuk su olmaktan çıkıyor, laboratuvar müstahzaratı gibi bir şey oluyor.

Makinede soğutulmuş suyun terkibi değişiyor galiba. Soğukluğu su soğukluğu değil, içimi su içimine benzemiyor.

Bu soğuk su bahsinde ben öyle koyu bir mürteciim ki hasır karlıklarda soğutulmuş sulardan bile bir şey anlamam. Onlar bile bana uydurmasyon acı gibi bir şey gelirler.

Bence su yalnız bir koyu kırmızı toprak testi içinde soğutulmalıdır.

Üstüne ıslak bez sarılıp açık bir pencere önüne konulmuş bir testiyle soğuyan su tadını, içimini kaybetmez. Testinin hafif bir de pişmiş toprak kokusu var ki o da suyun serinliğine siner. Ve testide soğumuş suyu bardağa koyduğunuz vakit bardak buhara tutulmuş gibi buğulanmaz.

Dedim ya, bu su soğutmak bahsinde dehşetli mürteciim. Kusurum affedilsin...

[Orhan Selim / Akşam, 16.8.1936]

İrtica : gericilik; *Mürteci* : gerici; *Müstahzarat* : hazır ilaçlar.

BİR FOTOĞRAF

Fransızca resimli bir mecmuada şöyle bir fotoğraf gördüm.

"İspanya'da harabelerinden duman tüten bir şehrin sokağı. Yerde ölüler yatıyor. Bir kamyon. Kamyonun içinde sarıklı ve agelli Faslı Araplar var. Büyük bir hayretle yerdeki ölülere, harabelerden tüten dumana bakıyorlar. Hele kara sakalı, beyaz sarığının altında bir bıçak sapı gibi kıvrılmış bir Faslı var ki şaşırmış, çocuk gibi gülüyor."

Bu fotoğrafın altında şu iki satırlık yazı vardı :

"İspanyol asilerinin Fas'tan getirdikleri yerli askerler hükümet kuvvetlerini yenerek zaptettikleri bir İspanyol şehrinde.."

***

Bazen bir küçük fotoğraf dört ciltlik bir sosyoloji eserinin, beş saat süren bir nutkun anlatamadığını bir anda sezdirir.

Fotoğraf makinesi bazen yalancıdır ama, doğru söylediği vakit hakikatleri onun kadar kuvvetle verebilen yoktur.

***

Bugün İspanyol halkını ve şehirlerini imha etmek için Faslı köylüleri ve çobanları kullananlar, vaktiyle, bundan birkaç yıl önce de Fas halkını ve şehirlerini imha etmek için İspanyol köylülerini, çobanlarını ve işçilerini kullanmıştı.

Vaktiyle Fas halkı istiklali için çarpışırken bu istiklali onlara vermemekte hiçbir menfaati olmayanlar Fas'ta ölmeye ve öldürmeye gönderildiler.

Bugün İspanyol halkı istiklali için çarpışırken aynı iş Faslıya yaptırılıyor.

[Orhan Selim / Akşam, 18.8.1936]

EYLÜL GELİYOR

Eylül geliyor!

Gelir a! demeyin. Eylülle beraber, akşamüzerleri gitgide serinliği artan rüzgâr, gitgide taneleri büyüyen yağmurlar da gelecek.

Güneş, bol sarı ışığını boz bulutların arkasına çekecek, deniz kıyılarının ince kumlarını serin rüzgârlar gibi okşayan suları hatırlayıp : "Ne yazık kış geliyor!" diyeceğiz.

***

Eylül geliyor. Günler bir tekerlek gibi dönmededir. Mademki günler dönüyor, Eylül elbette ki gelecekti, gelecek.

Oysaki, kurşun renkli ıslak gökyüzü üşüten rüzgârıyla Eylül gelince, sanki ona bir köşe başında rastlamışız gibi ürkeceğiz. Hayatın durdurulamaz, başsız ve sonsuz akışında, her hadise gibi sanki onu da birdenbire bulacağız.

***

Eylülü, hazırlayan, onu yaklaştıran, onu sürükleyip getiren minimini dakikaları, biraz daha iri saatleri, aklı karalı günleri, pazarlı, cumalı haftaları hesaplamadığımız içindir ki Eylülle yüz yüze geldiğimiz vakit afallıyoruz.

***

Eylül geliyor.

Sandıkta paltosu olan da, yaz üstü yağmurluğunu satan da onu beklenilmeyen bir misafir gibi karşılayacaktır. Tekâmülle inkılap denilen şeylerin arasındaki bağı bilmedikleri için.

[Orhan Selim / Akşam, 19.8.1936]

Tekâmül : evrim, gelişim, olgunlaşma; *İnkılap* : devrim, dönüşüm.

MÜZELER

Birçok mevzuları bir, bir daha, bir daha yazmak lazım geliyor.. "Ettekrarü ahsen velev kâne 180!"

***

Müzeler lüks eşya mı addedilir? Bilmiyorum. Daha doğrusu, bu hususdaki resmi telâkkiden haberim yok.

Müze ile mesela Tokatlıyan, Perapalas, Parkotel arasında kâr, kazanç, vergi bakımından bir ayrılık var mıdır?

Bu cihetin de cahiliyim.

Fakat, benim görüşüme göre müzeler bugünün insanları tarafından ne kadar çok gezilir, müzelerden bugün yaşayan insan kalabalıkları ne kadar çok istifade ederse bu müesseseler de o nisbette "müzelik" olmaktan çıkarlar, hayatla bağı olan sahici müzeler haline gelirler.

***

Topkapı Sarayı'nı ele alalım.

Burada çinileriyle, Harem dairesi, yumruk kadar zümrütleri, incili tahtları, harikalı kumaşlarıyla Hazine dairesi filan vardır.

Buraları gezmek, bu kumaş, taş, tahta, mermer ve çini halinde tecessüm etmiş tarihi okumak her vatandaşın hakkıdır.

Aynı hak Eski Eserler Müzesi için de varittir.

Fakat, evet yine fakat, "hak" denilen şey gerçeklenmek imkânına sahip olmazsa kuru bir laftır!.. .

Müzeleri gezmek her vatandaşın hakkı ama, bunu gerçeklendirmek her babayiğitin kârı değil.

Mesela, Topkapı Sarayı'nı gezmek için 100 kuruştan fazla para lazım.

Karısı, kendisi, anası ve çocuğuyla bu "müzeden istifade etmek hakkını" kullanmak isteyen bir vatandaşın bu işe üç dört lira tahsis

etmesi lazım.

Bu müze tahsisatını bütçesine koyabilecek kaç vatandaş var?..

***

Müzeler halkındır.
Müzeler bar değildir.
Müzeleri gezmek çok, ama çok ucuza mal olmalı!..

[Orhan Selim / Akşam, 22.8.1936]

Ettekrarü ahsen velev kâne 180 : yüz seksen kez de olsa yinelemek yararlıdır; *Telakki* : anlayış, görüş, kabul etme; *Cihet* : yön; *Tecessüm* : cisimlenme; *Varit* : olabileceği akla gelen; *Tahsis* : ayırma; *Tahsisat* : ödenek.

SEYYAH KIYAFETİ

Bir arkadaş anlattı :

— Sıcaklar dayanılmaz bir hale geldikten sonra ben kılık kıyafetimde "müthiş bir inkılap?!" yaptım.

Fakat her inkılap gibi bunun da bir hazırlık devresi oldu.

İlkönce şapkamı elime alıp dolaşmaya başladım. Sonra "şapkayı giymiyorum mademki," dedim, "elimde taşımakta ne mâna var!" Şapkasız sokağa çıktım.

Bir müddet geçti. Ve bir gün ceketimi çıkarmazsam sıcaktan bayılacağımı anladım. Çıkardım ceketi, aldım koluma. Bir hafta kadar da sokaklarda böyle ceket kolda dolaştık. Sonra, nihayet, "o müthiş inkılap" anı geldi. Bir sabah evden çıkarken ceketimi almadım. Baş açık, bir pantolon, yakası açık bir gömlekle işe gidip gelmeye başladım.

Arkadaşlar şapkasızlığıma, ceketim varken kravatsız açık yakalılığıma, hatta ceketim kolumda dolaşmama bile itiraz etmemişlerdi. Fakat ceketi kolumda taşıyacağıma evde bırakınca alay, itiraz başladı.

Ben aldırmadım. Daha aldırmayacaktım, fakat bizim "müthiş inkılabın" ikinci günü sokakta adım atamaz olunca pusulayı şaşırdım.

Nasıl şaşırmayayım! Evden çıktım tramvaya doğru yürürken bir taksi önledi beni ve şoför büyük bir saygıyla beni selamlayarak :

— Mösyö, Mister, Hern, Sinyor, Gospodin! diye bütün dillerde bir sürü "efendi" sıralayarak ille arabasına almak istedi. Ve ben ancak halis bir İstanbul şivesiyle :

— Karaköy'e 10 kuruşa dolmuş yapıyorsan bineyim, deyince yakamı bıraktı.

Tramvayda yanına oturduğum ihtiyar bir madam hemen lisan-ı Fransevi ile tekellüme başlayarak bana "Bosfor"da görülecek yerleri tavsiye etti.

Kapalıçarşı'da bir işim vardı. Fakat ayağımı içeri atar atmaz bütün dükkânlardan başlar uzandı ve bir yığın tespihçi, ağızlıkçı,

pirinç deve ve cıgara satan esnaf etrafımı aldılar. Ellerinden güç bela ve yine ancak Türkçem sayesinde kurtuldum.

Ertesi gün yine böyle. Beni seyyah sanıyorlardı. Ve üçüncü gün şapkamı, ceketimi giymekten, kravatımı takmaktan, sıcakta eriyip mahvolmaktan başka çare kalmadığını anladım.

Şu seyyahlar İstanbul'a faydalı oluyorlar mı, bilmem ama, bana zararları dokundu.

[Orhan Selim / Akşam, 25.8.1936]

Lisan-ı Fransevi : Fransızca dili; *Tekellüm* : söyleme, konuşma.

KUVA-Yİ İNZİBATİYE

Türk diline girmiş en korkunç terkiplerden birisi de "KUVÂ-Yİ İNZİBATİYE" terkibidir.

Bu iki kelime bütün bir nesle neler hatırlatmaz. Köyleri yakan, tarlaları ateşe veren gözü kanlı bir güruh! Memleketi emperyalizme satmış bir hükümdar ve onun yardakçılarının harekete getirdikleri bir ölüm mekanizması. İstilacıların altınıyla "Şerait! Saltanat!" diye bağıran bir serseriler ordusu.

Antiemperyalist Milli Kurtuluş Hareketi'nde Türkiye'nin başında işte böyle bir "Kuva-yi İnzibatiye" belası vardı.

Başka şartlar dahilinde başka türlü "kuva-yi inzibatiye"lere Sovyet İnkilabı yıllarında "Kolçak, Denikin, Yudeniç" orduları firması altında rastlandı.

Bugün yine bu "kuva-yi inzibatiye" İspanya'da General Franko, general Mola bayrağı altındadır.

Ayrı ayrı şartların verimi olan bütün "kuva-yi inzibatiye"lerin müşterek tarafları yok değildir.

Gerek Türk Milli Kurtuluş Hareketi'nde, gerek Sovyet İnkılabı'nda, gerekse bugün İspanya'da rastladığımız bu kuvvetler evvela cemiyetin en geri, en mürteci unsurlarını temsil ederler. Sonra hepsi ecnebi parası, ecnebi silahı ile harekete geçmişlerdir. Ve sınıfi menfaatlerini korumak için memleketlerini emperyalizme satmaya amadedirler.

Bundan dolayı her yerde "kuva-yi inzibatiye"ye karşı yapılan mücadele aynı zamanda bir istiklal mücadelesi şeklini alır.

[Orhan Selim / Akşam, 26.8.1936]

Kuva-yi inzibatiye : inzibat kuvvetleri; *Amade* : hazır.

OKUYUCULARIMA

Sizden sık sık mektup alıyorum. Çoğu şikâyet mektubu. Çoğunu neşretmek isterim. Çünkü havadan, sudan, incir çekirdeği doldurmayan şeyleri yazıp durmaktansa size faydası dokunabilmesi muhtemel bir iş yapmayı tercih ederim.

Fakat bana gönderdiğiniz mektupların çoğunda yalnız isimleriniz var. Adresinizi yazmıyorsunuz.

Siz de takdir edersiniz ki, adresi olmayan bir mektubun şikâyetinden bahsedemem. Çünkü, nihayet, bu şikâyetinizin sebep olduğu hadiseyi yok etmek istiyorsunuz. Fakat adresiniz olmazsa, şikâyetinize vesile olan hadisenin nerede geçtiği nasıl belli olacak?..

Mesela dün bir mektup aldım. Daktiloyla yazılmış; bir vergi muamelesinden şikâyet ediyor. Altında yalnız "Mustafa" diye bir imza var.

Çok şayan-ı dikkat bulduğum bu mektubu yazmam için İstanbul'daki en aşağı yüz bin Mustafa'dan hangisinin bu mektubu yazdığını bilmem lazım.

Hepinizden, bu meyanda meçhul Mustafa'dan rica ederim mektuplarınızın altına mufassal adreslerinizi yazınız. Çünkü görüyorsunuz ya, böyle bir mektubu yazarken başına :

"Mektup bende mahfuzdur, uydurma değildir" diye bir kayıt düşüyorum.

Adresli mektuplarınızı beklerim.

[Orhan Selim / Akşam, 28.8.1936]

Şayan-ı dikkat : dikkate değer; *Bu meyanda* : bu arada; *Mufassal* : ayrıntılı; *Mahfuz* : saklı, korunmuş.

YİNE YENİCE VE ON BİR BUÇUKLUK...

İnhisarlar İdaresi'nin şımarık çocuğu "Yenice"dir. Fakat her şımarık çocuk gibi, tembel, haylaz, kendini beğenmiş, kendini kimseye sevdirememişin biri olacak ki peder ve validesi bu çocuklarını bizlere sevdirmek için ellerinden geleni yapıyorlar. "Bu çocuğumuzu severseniz, size otomobiller, radyolar, likörler vereceğiz!" diyorlar. Duvarlara afişler asmışlar. Hani kabil olsa bütün öteki çocuklarını reddederek, mirastan mahrum bırakarak, yalnız Yenice'lerini bağırlarına basacaklar.

Halbuki bu peder ile validenin başka bir çocukları daha var.. Bulaşıkları yıkayan, ortalığı süpüren, yemeği pişiren, hatta dışarda en çok çalışıp eve en çok para getiren, sessiz, üstü başı perişan, bakımsız bir çocuk. Resmi ismi : BİRİNCİ... Biz kendi aramızda ona ON BİR BUÇUKLUK deriz.

Onun hakkında da, ben kendi payıma kaç yazı yazdım. "Eve ekmek getiren asıl bu delikanlıdır. Biraz da babası anası onun üstüne başına baksın!" dedim. Fakat dinleyen kim! Bizim ahbap hâlâ yeni, temiz bir elbise olsun giyemedi...

Ne tuhaf şey şu dünya!.. Tufeyliler baş tacı edilirken, hamaratlar, asıl gelir kaynakları yerden yere çalınıyorlar...

[Orhan Selim / Akşam, 29.8.1936]

Peder : baba; *Valide* : ana; *Tufeyli* : asalak.

"DIR" VE "DI"

Galiba onlar bizden biz de onlardan kurtulduk artık. Yahut birbirimizin yakasını bırakmaya çok az bir zaman kaldı. Bir iki yağmur daha, adamakıllı bir akşam serinliği, ondan sonra paydos!

Dün yine iki okuyucumdan mektup geldi. "Yandık! Soyulduk! Aldıran yok!" diye feryat ediyorlar. "Yaz," diyorlar bana, "bir daha, bir, bir daha, bir daha yaz!"

Fakat artık yazmaya da lüzum kalmayacak. Belediye'nin halledemediği işbu "mühim meseleyi"(?!) yağmur ve soğuk halledecek!

Bazı okuyucularım, yüreği bu "mühim meseleden"(?!) yananlar, neden bahsettiğimi anlamışlardır. Fakat herkes arif olmaz.

Şikâyetimiz "gazino ihtikârındandır." Daha doğrusu, şikâyetimiz, mevhum balet ve davul zurna cazı ile bir fincan kahvenin 50 kuruşa satılmasındandır. Evet "dır". Bu yıllık "dı" oldu bu iş artık.

Fakat gelecek yıl yine "dır" diye yazacağız. Biz "dır, dır" edeceğiz amma kimse aldırmayacak ve gelecek yıl da "dır, dır"ımız "dı, dı" olup bitecek!..

Zaten nice "dır" lar böyle "dı, idi" haline gelip tekrar "dır" laşarak sürüp gidiyor.

Dünya : dır+dı+dır+dı ilah...

[Orhan Selim / Akşam, 30.8.1936]

İhtikâr : vurgunculuk, vurgun; *Arif* : pek anlayışlı ve sezgili (kimse); *Mevhum* : var diye düşünülen.

EĞER VARİT İSE...

Bu da bir okuyucu mektubudur. Bunun da aslı bende mahfuz. Yani arzu edildiği takdirde derhal ibraz olunur.

***

İstanbul, 26/8/936

Dün eve gittim. Annemi evde yatar buldum. Sabahleyin bir şeyi yoktu. Akşamı böyle bir humma neden? Sebebini anlatayım da siz de ne isterseniz yazın :

Bir vergi muamelesi için üç memur mahalleyi aramaya çıkmışlar, bu meyanda tabii bizim eve de gelmişler. Ev sahibimizle sokak kapısı bir olan bir evde otururuz. Ev sahibimizin bir oğlu var. Bir senedir anasından, babasından ayrı oturuyormuş. Memurlar bu çocuğu soruyorlar. Ev sahibi her ne kadar onun evde olmadığını söylüyor ve komşular da buna şahitlik ediyorlarsa da memurlar :

— Örtün başınızı, içerisini arayacağız, diyorlar.

Ev sahibi kadının kocası evde yok. Ben evde değilim. Yalnız kadınlar var evde. Ve memurların elinde de evi araştırmalarına izin veren bir resmi kâğıt yok.

Bu vaziyet karşısında asabı bozulan ev sahibi kadın düşüp bayılıyor.

Komşular müdahale ediyor. Resmi makamattan taharri emri olmadan içeri girilemeyeceğini söylüyorlar.

Memurlar, bunun üzerine 24 saat sonra tekrar geleceklerini söyleyip gidiyorlar.

Şimdi soruyorum :

Resmi izin olmadan bir vergi kaçakçısını aramak için bir eve girilebilinir mi?.. Bundan başka 24 saat mühlet verilerek vergi kaçağı aranır mı?.

***

Eğer mektubun muhtevası aynıyla vaki ise okuyucumun bu iki suali büyük bir hayretle sormakta hakkı var.

[Orhan Selim / Akşam, 31.8.1936]

Varit : olabileceği akla gelen; *Mahfuz* : saklı, korunmuş; *İbraz* : ortaya çıkarma, gösterme; *Humma* : ateş; *Makamat* : makamlar, yetkili görevlilerin orunları; *Taharri* : arama, araştırma; *Muhteva* : içerik.

CAMBAZLIK

Geçen gün Olimpiyatlar'a dair bir yazı okudum.

Yazıyı yazan eski meşhur koşuculardan Ömer Besim. Umumiyetle spor işlerinde — bizim mikyasımızda — salahiyet sahibi olan Besim'in yazısını buldum. Bir daha okudum. Dikkate değer taraflarını aşağıya alıyorum :

"Olimpiyatlar'a gelen 53 milletin imkân dahilinde iştirak ettiği müsabakaların hemen birçoğunda Amerikalılar büyük muvaffakıyet gösterdi.

"Atletizmi silip süpürdüler, serbest güreşi kazandılar, yüzmeleri, boksu, basketbolu bir çırpıda temizlediler.

"Futbolu İtalya, Greko Romen güreşleri de Şimal memleketleri bir çırpıda temizlediler.

"...Almanya oyunların biteceği günlerde birdenbire ileri fırlayarak başa geçen bir vaziyet aldı."

Besim, Almanya'nın birdenbire böyle bir vaziyet alışını şöyle izah ediyor :

"Barfikste tek parmakla amuda kalkmak, halkada yüzüstü takla atmak, beygir ve kuzuda baş aşağı durup yarım çark ederek geri dönmek, olduğu yerde perende atmak, tek kürekle Padi Bot idare etmek, küreksiz Padi Bot ile yarış v.s. derken, Almanya yapılan müsabakalarda kaybettiği puanları birer birer kapatarak dokuz birincilik farkıyla bütün dünyayı mağlup etmeye muvaffak olarak birinci oluverdi."

Yani, Besim'in dediklerinden pekâlâ anlaşıldığı gibi cambazlık karışmış işe. Cambazlık spor mudur? Değil midir? Bunun cevabını Besim şu suretle veriyor :

"Almanlar bu hareketleriyle fena çığır açtılar... bu... Olimpiyatlar'ın istikbali bakımından herhalde hayırlı değildir."

[Orhan Selim / Akşam, 2.9.1936]

Mikyas : ölçek, ölçü; *Salahiyet* : yetki.

KONTROL

İstanbul Tramvay Şirketi namına müşterileri ve biletçileri kontrole memur olan kontrollerden birine dair bir hikâye anlatacağım.

Dün Taksim'den Şişli-Tünel arabalarından birine bindim. Araba ikinci mevki. Arabanın numarası : 608.

Tramvaya niçin binilir?.. Daha doğrusu, niçin tramvaya binmek mecburiyetinde kalınır?..

Otomobile binecek para olmadığı, bütün sıkıntılarına rağmen tramvay yürümekten bir parça daha hızlı gittiği için.

Ben de bu sebeplerle tramvaya binmiştim.

Fakat bindiğim tramvay bir türlü hareket etmiyordu. Yolcular sabırsızlanıyor, arkamızda başka arabalar birikiyor, ve lakin biz yerimizden kımıldanamıyorduk.

Sebep?..

Arka sahanlığa, yanında bir tahta parçası olan bir adam binmiş. 77 numaralı kontrol, bir taraftan bu adamı arabadan indirmek istiyor, bir taraftan da onu bir durak önce tramvaya bindiren biletçiye çıkışıyor.

Tahta parçalı adam, tramvaydan inmiyor. "Arabaya bindim. Bir durak geldim. Böyle bir tahta parçasıyla tramvaya binmek yasaktır diye bir emir yok. Paramı verin, ineyim," diyor.

Fakat kontrol "vazifeşinas?!" Hiç kimseyi rahatsız etmeyen adamı ille de indirmek istiyor.

Bir hayli münakaşadan sonra araba hareket edebildi. Tahtalı adam muzaffer oldu. Fakat kabak biletçinin başına patlayacaktır. Bay kontrolün onu rapor edip elli kuruş ceza kestireceği muhakkak!..

Tramvaya bavulla binilir mi? Binilmez mi? Bir yassı tahta parçasıyla tramvaya binmek, hiç kimseyi rahatsız etmediğine ve bizzat kontrol kadar yer işgal etmediğine göre, niçin yasaktır? Biletçi, mantığı yerinde, aklı başında bir adam olduğu için mi 50 kuruş ceza verecek?..

[Orhan Selim / Akşam, 5.9.1936]

Vazifeşinas : ödevcil, işini bağlı; *Muzaffer* : zafer kazanmış, utkulu.

BEKÇİ PARASI

İstanbul'un mahalle bekçilerine bir çeşit elbise, bir çeşit şapka giydirdiler. Yani başlarından abani sarıkları, sırtlarından gocukları, çenelerinden sakalları ve ellerinden kalın sesli sopaları alındı. Fakat...

Fakat İstanbul mahalle bekçisinin sosyal kuruluş protokolunda resmi mevkii nedir?

Bekçi devlet memuru mudur?

Bekçi belediye memuru mudur?

Bekçinin polisten, jandarmadan ve belediye memurundan ayrı ne gibi vazifeleri vardır?

Hırsızlara karşı mahalleyi korumak mı? Bu polisin işi!

Mahallenin temizliğine bakmak mı? Bu belediye memurunun işi!

Ölü kaldırmak mı? Bu imamın ve yine belediye memurunun işi!

Sonra...

Sonra bekçiye her ay aylığı halk veriyor.

Bazı bekçiler 50 kuruş, bazıları 25-30 kuruş aidat topluyor.

Ben kendi hesabıma her ev değiştirişte ayrı ayrı miktarlarda bekçi parası verdim.

Bütün bunlardan demem şu ki, bekçiye ihtiyaç yoktur. Bu bir.

Eğer bekçiye mutlaka ihtiyaç varsa bekçi parası bir hale yola konulmalı, her evden muayyen bir para toplanılmalıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 6.9.1936]

Abani : ipekten, sarımtırak dallı nakışlarla işlenmiş bir çeşit beyaz kumaş; *Aidat* : ödenti; *Muayyen* : belli, önceden kararlaştırılan.

APARTMAN İSİMLERİ

Köpeğe, kediye, ata, insana isim konur. Fakat balığa, lambaya, iskemleye, masaya isim takıldığını pek duymadım.

Başka şehirlerde nasıldır bilmiyorum, İstanbul'da eskiden saraylardan, camilerden, medreselerden ve Frenk villalarından başka yapılara da isim konmazdı.

Anlaşılan, eski telakkiye göre, ev, konak, kulübe; balık, lamba, masa, iskemle fasilesinden addedilirmiş.

Şimdi, apartman inşaatı alıp yürüyeli bunlar da köpek, kedi, insan, at kategorisine sokuldular, yani her apartmanın numarasından başka bir de adı var.

Apartman isimleri garabet şaheserleri. Kimisine "Geyik", "Turna", "Aslan", "Kaplan" gibi hayvan isimleri konuyor. Kimisinin nüfus cüzdanında "Ay Işığı", "Sevdim Seni", "İlahi Ses" gibi şairane isimler kayıtlı. Bazıları ise şöyle isimler taşıyorlar : "Hamdi Bey Apartmanı", "Ayşe Hanım Apartmanı".

Benim en tuhafıma giden bu sonuncular. Böyle "bey" ve "hanımlığını" ilan edenler.

Bey ve hanıma öyle alışılmış ki buradaki garabet ilk bakışta göze çarpmıyor. Fakat bu isimleri yeni tarzda söylesek "Bay Hamdi, "Bayan Ayşe" apartmanı olacak.

Bütün bunları yazarken okuyucularımın itirazlarını biliyorum : "Zenginin malı fakirin çenesini yorar!" diyecekler. Ben çenenin de zamanında, mühim bir kuvvet olduğuna inananlardanım.

[Orhan Selim / Akşam, 7.9.1936]

Telakki : anlayış, görüş, kabul etme; *Fasile* : grup, aile.

ŞEHRİN MAKYAJI

Selâmi İzzet Sedes dedi ki :

"— Gazeteciler belediyeye çok defa haksız yere de çatarlar. Meselâ Yemiş ve Yemiş iskelesinin hale yola sokulması için yüz binlerce lira lâzımdır. Çünkü bütün o havaliyi altüst etmeden yapılacak olan herhangi bir ıslahatın faydası yoktur. Yüz binlerle lira ise kolay kolay bulunamaz. Belediye buna ne yapsın?

Fakat..."

Selâmi İzzet Sedes "fakat" faslına gelince alâkam çoğaldı.

"— Fakat bazı şeyler var ki hakikaten çok az bir masrafla derhal tahakkuk ettirilebilir. Bu şeylere 'şehrin makiyajı' diyebiliriz. Evet İstanbul'un makiyajı yok. Meselâ bazı binalar badana edilmek, boyanmak suretiyle bütün bir sokağın manzarası aydınlanabilir. Konservatuar binasının canım mermerleri kurşun kalem çizgileriyle berbat. Burayı bir sabunlu su tertemiz edebilir.

Beyoğlu belediye şubesi boyanınca o civarın yüzü güldü. Çemberlitaş'ta eski maarif binası tamir edildi, o cadde de göze tertemiz görünüyor.

Belediye caddelerdeki binaların boyanmasını mecburî kılmalıdır..."

Selâmı İzzet Sedes'in şehir makyajı hakkındaki düşüncelerini nasıl buluyorsunuz bilmem. Ben kendi payıma en çıkmaz boyalarla yapılan yüz makyajlarının bile bir balo gecesi müddetince dayanabildiklerini duyduğum için "şehir makyajı" hakkında oldukça bedbinim.

[Orhan Selim / Akşam, 8.9.1936]

MUHASEBE

Festival bitti...

Yani İstanbul'un "40 gün 40 gece" eğlencesi sona erdi.

Ben kendi payıma bu "düğün derneğin" yalnız "sergiler" faslından istifade ettim.

Karikatür, fotoğraf, resim, halı sergileri mutlaka "festivale", "40 gün 40 geceye" bağlı şeyler olmadığına göre bunları bir tarafa bıraktıktan sonra işin bir muhasebesini yapmak lazım.

Bu şunun için de lazım ki, geçen sene festival yapılmıştı, bu sene de yapıldı, hem de 40 gün 40 gece sürdürülerek, gelecek sene de festival yapılacak ve belki 6 ay sürecek.

Bu böyle olunca festivalin bir muhasebesini yapmak zaruridir.

Sual : Bu sene festival muvaffak oldu mu?..

Cevap : Hayır. Hatta denebilir ki, geçen seneki daha muvaffaktı.

Sual : Bu seneki festival niçin muvaffak olmadı?..

Cevap : Çünkü geçen senekine nazaran yeni bir şey yoktu. Eskilerin tekrarı bile, mesela dans trupları bakımından, daha kötüydü. Halbuki festivallere gelen yerli ahalinin sayısı mahduttur. Bu eğlencelere İstanbul'un ancak yüzde beşi iştirak eder. Daha doğrusu bu şartlar içinde "edebilir".

Dışardan seyyah ise bu çeşit festivallere alaka göstermez. Niçin? "Niçini" uzun sürer...

Sual : O halde ne yapmalı?..

Cevap : Gelecek sene de festival yapılacaksa bu senekinden ders alınmalı. Bu ders almak ise çok su götürdüğü için "İstanbul'u 40 gün 40 gece eğlendirmekten" şimdilik vazgeçmeli...

[Orhan Selim / Akşam, 9.9.1936]

Mahdut : sınırlı, az.

RADYO

Radyo yeni ellere geçti. Bunu gazetelerde okuyup öğrendik.

Bundan sonra benim kendi payıma radyodan bazı beklediklerim var. Birer birer sayayım.

Mesela, en evvel, radyo makinelerinin lüks eşya olmaktan çıkarılması. İcap eden muamelenin bir an evvel yapılmasıyla bu makinelerin ucuzlattırılması.

Sonra, programda dünya haberlerine derhal daha fazla ehemmiyet verilmesi. Haber servisinde o gün akşam gazetelerinde çıkmış olan ajans telgraflarıyla kifaf-ı nefs edilmemesi.

Tiyatro mevsimine girildiğine göre, hem Şehir Tiyatrosu'ndan, hem de mesela Naşit'ten transmisyonlar yapılması.

Halk musikisinin yalnız eski plaklara inhisar ettirilmemesi.

Sonra... sonrası sonraya, şimdilik bu kadar yapılsın yeter.

[Orhan Selim / Akşam, 10.9.1936]

Kifaf-ı nefs etme : ancak yetecek kadarla doyma.

ŞEHRİN YOL POLİTİKASI

— Sur dışındaki yollar yapılıyor. Yapılsın. Yapılan yol nerde olursa olsun iyi ve faydalı şeydir.

Fakat, insanın önünde yapılacak birçok faydalı işler olunca ve bunların topu birden, bir anda başarılamazsa ilkönce en lüzumlu, en faydalısından başlar. Değil mi?

— Evet!

***

Bundan iki yıl önce AKŞAM'da bir fotoğraf çıkmıştı. İsmi resmen cadde olan bir "yol"un fotoğrafı.

AKŞAM bu fotoğrafı yolsuzluk örneği, yolların, sokakların, caddelerin ne halde bulunduğunun nümunesi diye koymuştu.

Ben bu fotoğrafın çıkışından iki yıl sonra, dün, o yolun içinden geçtim.

Kasımpaşa'da tersane arkasında Hasköy'e giden bu "cadde" semtin en işlek yollarından biridir. Fakat iki yıl önceki fotoğraf sanki dün çekilmiş gibi.

Sordum, soruşturdum.

Yazın toz, kışın çamur.

***

Geçenlerde yağmurlar yağdı, seller aktı ve bir kız çocuğu... derede değil, çayda değil, gölde değil, denizde değil... Kasımpaşa'da sokakta boğuldu.

***

İstanbul şehrinin yol ve imar politikasında, birinci planı, üstlerinde çocuklar boğulmayan, toz ve çamur miktarı hiç olmazsa yüzde otuz azaltılmış sokaklar tutmalıdırlar. Bu sokaklar bilhassa,

şehrin en kalabalık yerleri olan kenar semtlerindedir. Ve kenar semtler, hakikaten, şehrin can damarıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 13.9.1936]

TEPETAKLAK HAKİKATLER

İspanya'da halkın büyük bir ekseriyetinin isteğiyle iktidara geçmiş olan meşru hükümete karşı, faşistler, ecnebi lejyonlarını satın alarak, Fas yerlilerini kandırarak, dışardan yardım görerek ayaklandılar. Çoluk çocuk keserek, şehirler yakarak yürüdüler.

"Büyük" dünya gazeteleri bu "kuva-yi inzibatiye" isyanına bir milli hareket süsü vermek istedi. Hatta o kadar ileri gitti ki, yangın ve katliamlardan bu cinayetleri yapan asileri değil, çoluk çocuğunu, hakkını ve hürriyetini korumak isteyen İspanyol halkını ve hükümetini mesul tutmaya yeltendi.

***

Son haberlere göre şimdi de Portekiz'de bir kalkınma varmış. Fakat bu sefer isyan edenler bir avuç mürteci değil, halkmış. İspanya'daki asilere yardım edilmemesi için harekete geçen bu halk hareketi eğer bir parça tutunursa o zaman mahut Avrupa matbuatını dinleyin.

İspanya'daki asiler "kahraman", "milli" oldular?!. Portekiz'dekiler hemen "haydut", "alçak" olurlar?!. İspanya'daki asiler "süt kuzusu"?! postuna sokuldular... Portekiz'dekilere "aç kurt"?! maskesi takılır...

Bu marifetli büyük Avrupa matbuatının efkâr-ı umumiyeye el çabukluğuyla yutturmak istediği "hakikatlerin?!" mahiyetini 1912-22 senelerini yaşamış olan Türkiye çok iyi bilir. Biz "büyük dünya radyolarının" sesi ve matbuatının satırları arasında tepe taklak getirilmiş hakikatleri ayakları üstüne oturtup görmeye çalışmışızdır.

[Orhan Selim / Akşam, 14.9.1936]

Meşru : yasanın ve kamu vicdanının doğru bulduğu; *Kuva-yi inzibatiye* : inzibat kuvvetleri; *Mesul* : sorumlu; *Mahut* : bilinen, adı geçen; *Efkâr-ı umumiye* : kamuoyu; *Mahiyet* : nitelik.

HARPÇİ VE SULHÇU MİLLET

İstanbul gazetelerinde okudum. Bir İngiliz yazıcısı : "Milletleri harpçi ve barışçı diye ikiye ayırmak yanlıştır. Çünkü milletleri harpçi ve sulhçu yapan onların başında bulunan idarecilerdir," demiş.

İngiliz yazıcısının bu fikrinde hakikatin büyük bir payı var. Elbette ki milletler harbetmek istemezler. Falih Rıfkı'nın bir yazısında dediği gibi, her milletin ekseriyetini teşkil eden köylü, işçi, çalışan namuslu münevver bir harbin ateşi içinde ölmek ve öldürmek istemez.

Fakat, yukarda da söyledim ya, İngiliz yazıcısının fikrinde hakikatin payı var. O kadar. Bunun tam hakikat olabilmesi için fikri daha derinleştirmek, kaynaklara gitmek lazım.

Bir milleti harpçi veya sulhcu gösteren, onu harbe sürüklemek, yahut sulh içinde yaşatmak isteyen idarecilerdir. Fakat bu idareciler nerden, nasıl ortaya çıkarlar? Neden ve ne suretle harp etmek istemeyen bir milletin ekseriyetini ölmeye ve öldürmeye göndertebilirler? İşte asıl sorulması lazım gelen sual, derinleştirilmesi icap eden fikir budur.

"Harp insanların yaratılışında vardır" gibi mülahazalar ilimden uzak, bizzat milletleri harbe sürüklemek isteyenlerin ilim kisvesi altında etrafa yaydıkları propagandadır.

Bütün beşeri tarihte, bugüne kadar muharebelerin yapılmış olması da harbin "tıynet-i beşerde meknuz" olduğunu ispat etmez. "Tıynet-i beşerde meknuz", ebedi gibi görünen nice şeyler onları doğuran sebepler ortadan kalktıktan sonra yok olmuşlardır. "Tıynet-i beşer" kadar değişen, kendi kendini red ve inkâr eden az nesne vardır.

Bundan dolayı harp havasının estiği bugünlerde bir taraftan "milletleri" harpçi yahut sulhcu yapan sosyal, tarihi sebepleri araştırmak, bir taraftan da bizzat harbi bir zaruret kılan illiyeti kavramak gerekir. Ve anlamak lazımdır ki bu sebep ve illiyet ortadan kalkmadıkça "harpçi idareciler" daima var olacaktır.

[Orhan Selim / Akşam, 17.9.1936]

Mülahaza : düşünce; *Kisve* : kılık; *Beşeri* : insanoğlu ile ilgili; *Tıynet* : maya; *Meknuz* : gömülü, saklı; *Tıynet-i beşerde meknuz* : insanın mayasında saklı; *Ebedi* : sonsuz, ölümsüz; *İlliyet* : nedensellik.

HACI VEYSİ MAHALLESİ

Adresi bermutat bende mahfuz olan bir okuyucu mektubu aldım. Uzun bir mektup. Bugün bu sütuna yazı yazmak hakkını ancak bu mektubun içinden parçalar seçmek suretiyle kullandıktan sonra sözü Muharrem Mete'ye bırakıyorum :

"Dün akşam Sarıgüzel'de oturan bir tanıdığı görmeye gidiyordum.

"Saat 7, Fatih tramvay durak yerinde, Milli Kütüphane'yi ve solda bilhassa akşamları burada yabancı gibi duran iki üç apartmanı geçtikten sonra caddedeki sokaklardan birine saptım. Bozuk düzen yollarda bir iki dakika yürüdükten sonra bir korkunç yolsuzluk, ışıksızlık ve sessizliğin içine girdim. Her adımda kırık bir minare, dişlek duvarlar, çamur, çamur, çamur. Nihayet karşıdan bir ışık gördüm. Yürüdüm. Bir bakkal. Bana :

"— Aradığın yeri bulamazsın, dön evine git, dedi. Ben gündüz bile o geldiğin yoldan zor çıkıyorum.

"Fakat ben ısrar ettim. Tarif etti. Yürüdüm. Yağmur, karanlık. Güçbela bir kibrit çakıp saatime baktım. Dokuz buçuk, Bakkal haklıymış. Dönmek lazım. Fakat o da ne? Ayağımın altından sesler geliyor. Karanlıkta, toprağın içinden gelen insan sesleri.

"Bir evin damında mıyım? Eğildim, toprağı ve etrafı gözden geçirdim. Ve anladım ki hakikaten bir yeraltı mağarasının üstündeyim. Mağarada sekiz, dokuz kişilik bir aile var. Bir delik. Aşağı baktım. Bir kadın yemek pişiriyor. İçerisi duman. Yüzlerini seçemediğim erkekler konuşuyorlar. Türkçe, İstanbul şivesiyle. Bir çocuk ağlıyor.

"Ben yeraltı insanlarını tepeden seyrederken yukarda yanımda bir fener peyda oldu. Bir kadın ve bir delikanlı. Onlar da geldiler. Aşağıyı seyrettiler. Sordum :

"— Bu semtin ismi ne?

"— Sarıgüzel, Hacı Veysi Mahallesi.

"Hacı Veysi Mahallesi, seni ömrüm oldukça unutmayacağım."

[Orhan Selim / Akşam, 20.9.1936]

Bermutat : adet olduğu üzere; *Mahfuz* : saklı, korunmuş.

BÖYLE MEKTUP GÖNDERMEYİNİZ!

Her gazeteye okuyucularından birçok mektuplar gelir. Ben kendi payıma, ara sıra okuyucu mektuplarını bu sütuna geçirmeye başladım başlayalı her gün bir iki mektup alıyorum. Ve Orhan Selim olarak, iftiharla söylüyorum ki, aldığım mektupların arasında bir tek münasebetsizi yok. Eğer hepsini buraya geçiremiyorsam bu muhtevalarının biçimsizliğinden dolayı değildir.

Fakat gazetelere gelen mektupların hepsi böyle değil. Hepsi çok kere büyük kalabalıkları alakadar edecek haklı şikâyetlerin, intibaların ifadesi olmuyor.

Gazetelere gelen ve hatta neşredilen mektuplar arasında : "Ben onu seviyorum, o beni sevmiyor. Ne yapayım?..", "Karım galiba beni aldatıyor. Nasıl anlayayım?..", "O benden iki yaş küçük. Evleneyim mi?.." gibileri var ki bunları gönderenler işin alayındadırlar, yahut ne yazdıklarını, ne yaptıklarını bilemeyecek kadar hasta... Çünkü, sevilmek için gazeteden muska isteyen, karısını yakalamak için gazeteden akıl danışan, bu kadar mahrem işlerini kalabalığın ortasına çıkaran insanların ya ciddiyetinden, ya sıhhatinden şüphe etmekte haklıyız.

[Orhan Selim / Akşam, 21.9.1936]

Muhteva : içerik; *İntiba* : izlenim.

YARIM TAHSİLLİLER

1. Bu mektubun adresi mahfuzdur.

2. Bu mektup herhangi bir "şikâyet" mektubu değildir. Çok dikkatle okunulması ve üzerinde durup düşünülmesi lazım gelen ve en aşağı on on beş bin insanı alâkadar eden bir meseledir.

3. Mektup şöyle :

"Ben 5 sınıflı öğretmen okulu mezunuyum. Geçen sene Dil Fakültesine yazıldım. Ankara'da gündüz tedrisat yapan bu fakülteye devam edebilmek için bir iş aradım. Fakat imkânı yok bulamadım. İşsiz, fakülteye devam imkânı mefkud. Ve Kânunuevvel sonuna kadar fakülteye devam edemezsem istikbal kapım bu şekilde bir daha açılmamak üzere kapanacak.

"Soruyorum :

a. Yüksek tahsili bu kadar müşkülatla yapacaksak, bu kadar müşkül okuyacaksak biz yarım tahsillilere niçin böyle ümit kapıları açılıyor?..

b. Biz muallim mektebi mezunu olmakla her türlü tahsil şekillerinden de mahrum mu edilmiş bulunuyoruz?..

c. Biz, muallim mektebi mezunları için feragatin timsali diyorlar. Bir parça da bize karşı feragat gösterilse de tahsilimizi, bilgimizi ilerletmek, istikbalimizi daha faydalı kılmak için attığımız adımda bize destek olunsa olmaz mı?.."

Yüksek tahsil meselesi bir de bu bakımdan göz önünde tutulmak lazımdır. Orta tahsillilerin yüksek tahsili de yapabilmeleri için onların geçimini nazar-ı itibara almazsak, yüksek tahsil bir imtiyaz olur.

[Orhan Selim / Akşam, 29.9.1936]

Tahsil : öğrenim; *Mahfuz* : saklı, korunmuş; *Tedrisat* : öğretim; *Mefkud* : olmayan, bulunmayan; *Müşkülat* : güçlükler, zorluklar; *Mahrum* : yoksun; *Feragat* : haklarından vazgeçme, tokgözlülük; *Timsal* : simge, sembol; *Nazar-ı itibara almak* : göz önünde tutmak; *İmtiyaz* : ayrıcalık.

ODUN SATIŞ YASAĞI

Bir gazetenin Anadolu muhabirlerinden biri şöyle bir haber yazıyor.:

"Orman Dairesi köylünün şehir dahilinde kurulan pazara odun getirip satmasını yasak etmişti, bunun üzerine köylü şehrin dışında elbirliği ile bir odun pazarı kuruverdi."

Şimdi bu haberin üstünde "ey okuyucu" biraz duralım.

Orman Dairesi'nin, şehir dahilinde kurulan pazara köylünün odun getirip satmasını yasak etmesinde ne gibi sebepler olabilir?

Ormanları korumak için bir tedbir midir bu?

Hayır!

Çünkü evvela ormanların korunması demek köylünün hiçbir suretle odun kesip pazarda satmaması demek değildir.

Ormanları korumak demek, kesişlerin muntazam, ormana zarar vermeyecek surette yapılması demektir.

Binaenaleyh, bu koruma tedbiri pazarda değil, kesiş mahallinde yapılır.

Zaten Orman Dairesi yalnız şehir dahilindeki pazarda odun satışını yasak ettiğine göre bu işin ormanları korumakla bir alakası yok!

Öyleyse köylüyü şehir pazarında odun satmaktan niçin men etmişler?

Pazarın manzarası bozulmasın, "şıklığına" halel gelmesin diye mi?

Bu ne acayip iştir!

Vatandaşlar pazara, çoğunun yegâne geçim vasıtası olan odunu getirip satmaktan nasıl men edilirler?

Böyle kararlar veren dairelerle meşgul olan yok mudur?

[Orhan Selim / Akşam, 30.9.1936]

Tedbir : önlem; *Mahal* : yer.

EKİP

Bir arkadaşla konuşuyorduk. Sordum :
— Balkan Olimpiyatları'nda kaçıncı olduk?
Arkadaş cevap verdi :
— Dördüncü olduk.
— Kaç ekip girdi oyunlara?
— Beş...

***

Berlin Olimpiyatları dolayısıyla bir yazı yazmıştım. Bir genç sporcu bana çattıydı :

— Hem spordan anlamaz, hem de burnunu böyle işlere sokar, daha atletizmde takım olmadığının farkında bile değil, dediydi.

Atletizmde futbol gibi takım olmadığını bilirim. Fakat yine bilirim ki atletizm ekibi denilen bir şey vardır. Ve eninde sonunda atletler becerdikleri işlere göre topyekûn bir ekip halinde sıraya konulurlar. Ve bu seferki gibi, bazı ekipler birinci, bazıları dördüncü ve beşinci olur.

Şimdi dördüncü olunmuş.

Atletizm ferdidir merdidir ama dördüncülük, beşincilik diye "ekipler"e topyekûn verilen bir numara var. Bu numara olmasa ne iyi olurdu, değil mi?

[Orhan Selim / Akşam, 4.10.1936]

SAAT KAÇTA

Bu bir okuyucu mektubu değildir. Bu bir okuyucuyla yüz be yüz konuşmadır. Nasıl her okuyucu mektubunu neşrederken "adresi mahfuzdur" dersem, buna da aynı şeyi söylüyorum. Bu konuşmayı yaptığım okuyucumun da "adresi mahfuz"dur.

Gelelim meseleye.

Okuyucum bana dedi ki :

— Ben fakir bir kadınım. Doktora verecek param yok. Şişli'de bir evde hizmetçilik ederim.

Fakirlerin de hastalanmaya hakları vardır. Değil mi? Günün birinde ben de kendimi hasta hissettim. Ve bir sabah Etfal Hastanesi'ne başvurdum. Bana dediler ki :

— Bugün muayene günü değil, hanım, yarın sabah gel!

Ertesi sabah gittim. Saat dokuzdu.

Bana dediler ki :

— Geç kaldın. Artık muayene edemezler, sen yarın sabah daha erken gel!

Ertesi sabah saat yedide gittim. Bana dediler ki :

— Günde anca 12 kişi muayene edilir. Senden evvel gelenler oldu. Yarın sabah daha erken gel!..

Ertesi sabah saat beş buçukta gittim. Fakat yine sıraya giremedim. Muayene olamadım.

Şimdi, söyleyin bana, saat kaçta gideyim?

***

Bu sualin cevabını ben verecek değilim! Vermesi lazım gelenler versinler!

[Orhan Selim / Akşam, 5.10.1936]

Yüz be yüz : yüz yüze; *Mahfuz* : saklı, korunmuş.

SULHUN ZAFERİ

Fransa'da silahlı faşist teşkilatları resmen dağıtıldı. Fakat Fransız faşistleri işin kolayını buldular. Ve birçok siyasi partiler kurdular. Bunlardan birisi de "Fransız Sosyal Partisi"dir.

Geçenlerde, bu sözde "parti" hakikatte eski silahlı birliklerin devamı olan teşekkül, halk cephesinin yaptığı nümayişe karşı bir nümayişle sokağa çıktı. Paris'te kargaşalıklara, vatandaşların birbirine girmelerine sebep oldu.

Dün gelen bir telgraf Fransız Halk Cephesi hükümetinin her ne şekilde olurlarsa olsun faşist teşekkül ve partilerini dağıtacağını bildiriyordu.

Bugünkü Fransız hükümeti "Ekmek, sulh ve hürriyet" şiarını atan halkçı partilerin müzaheret ve iştirakiyle meydana çıkmıştır. İspanya hadiseleri ve Frank meselesinde hükümete müzaheret eden birçok teşekküller takip edilen hatt-ı hareketi beğenmemekle beraber yine verdikleri sözde durmuşlar, Blum'u devirmemişlerdir. Çünkü her şeyden önce Fransa'da yenilmesi icap eden bir faşizm tehlikesi vardır.

Fransa'da Halk Cephesi ekmeği, sulhu ve hürriyeti koruyabilmek için demokrasi düşmanı, vatandaş kavgaları kundakçısı Fransız faşist teşekküllerini resmen değil, hakikaten dağıtmaya mecburdur.

Blum bunu yapamazsa komşusu İspanya'da geçen hadiselerden en ufak bir ders olsun almamış demektir.

Fransa'da faşist teşekkül ve partilerin sahiden dağıtılması sulhun ve hürriyetin zaferi olacaktır. Dünya sulhuyla çok yakından alakadar olan bizler için bu bir müjdedir.

[Orhan Selim / Akşam, 7.10.1936]

Şiar : ayırıcı belirti, ayırıcı nitelik; *Müzaheret* : arkalama, yardım etme; *Hatt-ı hareket* : davranış yolu.

BİR AMERİKAN GARABETİ

Evvelki gün evde oturuyorum. Vakit akşam. Yorgun argın işten dönmüşüm. Kapının zili çalındı. Ama nasıl, sanki bizim katta yangın çıkmış da, haberimiz yokmuş da, haber veriyorlarmış : "Canınızı kurtarın, yanıyorsunuz!.." diyorlarmış...

Yerimden fırladım. Odadan kapıya gidene kadar zil durmamacasına haykırdı.

Kapıyı açtım. Bizim oğlanın arkadaşlarından biri, dokuz yaşında bir çocuk, arkasında hiç tanımadığım 50 yaşlarında bir madam.

Çocuğun yüzü sapsarı, gözleri dolu dolu. Madamın kaşları çatık. Burnundan soluyor.

Çocuk beni görür görmez bacaklarımın arasından dayak yemiş bir kedi yavrusu gibi sıyrılarak içeriye girdi.

Madam, acayip bir Fransızca ile sordu :

— Fransızca bilir misiniz, Mösyö?

— Bilirim, Madam, dedim. Ne istiyorsunuz?

Madam ihtişamla yine sordu :

— Şu içeri giren çocuk sizin oğlunuz mudur?..

— Hayır. Ne olacak! Bir bildik çocuğu...

— Fakat sizin eve girdi. Siz de ondan mesul sayılırsınız. Biraz evvel bu çocuğu aşağıda, elinde lastik bir taş sapanıyla yakaladım...

— Size taş mı atıyordu, madam?..

— Hayır!..

— Camları mı taşlıyordu?..

— Hayır!..

— Öyleyse!..

Madam Hazretleri sesini büsbütün azametleştirerek :

— Ben Himaye-i Hayvanat Cemiyeti'nin azasıyım, dedi. Bizim cemiyet, çocukların böyle sapan taşımalarıyla mücadele ediyor.

— Demek demin yakaladığınız çocuk bir kediyi, yahut dalda bir kuşu taşlıyordu...

— Hayır... Fakat taşlar elbette!.. Siz bunu hemen men etmezseniz...

Madam artık bağırıyordu.

— Lütfen, madam, dedim, bağırmayın! Sizin cemiyetinizi ben oldukça garip bulanlardanım zaten.

Bu sözüm madamayı köpürttü. İsmimi, kim olduğumu sordu : "Sizin cemiyetin himayesine ihtiyacım yok!." dedim, "İsmimi ille öğrenmek istiyorsanız tahkikat yapın! güle güle!.."

Madama homurdanarak gitti. Sonra öğrendim ki yanına bir de polis alıp gelmiş hakkımda tahkikat yapmış!..

***

Hani filmlerde görürüz, Amerika'da bir yığın "himaye" cemiyetleri vardır. Azalarının çoğu ihtiyar kızlar olan bu Amerika "cemiyet"leri çocukları analarından ayırırlar, filmlerin "ahlaki" olup olmadığını kontrol ederler.

Bu Amerikan garabetlerinin "Himaye-i Hayvanat Cemiyeti" firmasıyla bizde de ortaya çıkması tuhafıma gitti.

Ne bu çeşit hayvan sevgisi propagandası yapılır, ne de İstanbul şehrinde Türkçe bile konuşmayan hadit mizaçlı madamlarla çocukların elindeki sapan taşlarına karşı mücadele olunur...

[Orhan Selim / Akşam, 8.10.1936]

Garabet : gariplik; *Mesul* : sorumlu; *Himaye-i Hayvanat* : Hayvanları Koruma; *Hadit* : öfkeli, çok kızgın, sert; *Mizaç* : insanın yaratılış ve ruh özelliklerinin tümü, huy.

İSTANBUL'UN BULUTLARI

Bir sinema mecmuasında okudum, Amerikalı bir rejisör bir kır manzarası çekerken gökyüzüne bulutlar gelsin diye iki hafta olduğu yerde takım taklavatıyla kamp kurup beklemiş.

Demek oluyor ki Amerika'da resme ve filme gelir bulutlar her zaman bulunmuyor.

Bu "sinema haberi" bana İstanbul'un bulutlarını hatırlattı.

Oldukça yer dolaşmış bir insanım. Birçok şehirler, kırlar, denizler, ayrı ayrı iklimlerde ayrı ayrı mevsimler ve gökyüzleri gördüm. Fakat sonbahar ve ilkbaharda İstanbul'un başında dolaşan bulutlar kadar güzelini, haşmetlisini, renklisini hiçbir yerde görmedim.

İstanbul, hele sonbaharda, hele güneş doğar ve batarken bir bulutlar şehridir.

İstanbul'un bulutlarına denizin maviliği bir ışıltı halinde vurur. İstanbul bulutları bazen yelkenlerini doludizgin açmış kadırgalar, kalyonlar gibi gökyüzünde yüzerler, bazen korkunç hayvanlar biçimine girerler ve bazen ince kadın çehreleri çizerler.

İstanbul bulutlarının bu kadar merak verici oluşu İstanbul şehri için bir kazançtır. İnsan çok defa bulutlara bakarak aşağıdaki sokakların pisliğini, berbatlığını, bakımsızlığını görmez. Bu bakımdan Belediyenin İstanbul bulutlarına medyun-u şükran olması lazımdır.

[Orhan Selim / Akşam, 11.10.1936]

Medyun-u şükran : iyiliğe karşı borçlu.

ENAYİ

Bugünkü dünyada "enayi" denilen bir tip vardır. Bu tip, kendisine bu sıfatı verdiren hareketleri, farz-ı muhal, 500 yıl önce yahut 500 yıl sonra yapsaydı ona hiç de "enayi" demezlerdi.

Enayi bugünün şartlarını, bu şartların asıl sebeplerini anlayamayan hüsn-i niyeti safdilliğe inkılâp etmiş iyi insandır. Enayi zavallıdır. Fakat bugün enayiye "enayi" diyenlerin bir cephesi de, başka bir bakımdan enayi kadar acınacak mahluklardır.

***

Enayinin dost ve bildik bir terzisi vardır. Enayi, bu terziye elbise yaptırır, fakat dosttan "senet" almak aklına gelmez, daha doğrusu, böyle bir hareketi yakışıksız bulur. Borcunu öder. Enayi borcunu öder ama "dost terzi" borcunu ödemedi diye mahkemeye başvurur. Enayinin elinde senet olmadığı için mahkeme aleyhte hüküm verir. Enayi borcunu iki defa ödemiş olur. Ve herkes, hatta, marifetli dost terzi bile ona "enayi" der...

Enayi hiçbir zaman alacağını alamaz. Vermezler. Enayiye olan borç ödenmez.

Enayi, yolda giderken bir ihtiyar kadının otomobil altında çiğneneceğini görür. Atılır. Kadını kurtarır. Fakat kendi bacağı kırılır. Tanımadığı ihtiyar bir kadın uğruna bacağını kırdırana "enayi" derler.

Enayi güzellikle, tatlılıkla, kurtlara vaız ve nasihat ederek dünyayı düzeltmeye kalkar. Ve tabii enayiliğini bir kere daha ortaya çıkarır.

Enayi sever. İnanır. Aldatılacağını düşünmek bile sevgilisine küfretmek gibi gelir ona. Fakat günün birinde, herkesten sonra, enayiliğini anlar...

Enayinin dostu yoktur. Kimse, dişleri ve tırnakları olmayan, affeden, kin tutmayan, enayice iyilik etmek isteyen enayiyi saymaz. Saygı olmayınca sevgi, sevgi olmayınca dostluk olmaz.

Velhasıl bugünkü dünyada enayi denilen bir tip vardır. Ve enayi olmayanların çoğu hayatlarında ancak bir iki kere enayi oldukları vakit "enayi"ye kızarlar. Çünkü enayiye kızmak bile enayilik sayılır. Bugünkü dünyada enayiden yalnız istifade olunur, enayiyle yalnız alay edilir.

[Orhan Selim / Akşam, 12.10.1936]

Farz-ı muhal : olmayacak şey ama, diyelim ki; *Hüsn-i niyet* : iyi niyet, temiz yüreklilik; *Safdil* : kolayca aldatılan; *İnkılâp* : dönüşme.

SULAR İDARESİ'NDEN SORULDU

Bir "kâr-ı kadim" okuyucumdan uzun bir mektup aldım. İçinde dört beş mesele var. Hepsini haklı buldum. Birisini aynen yazıyorum :

"5 Eylül 1936 tarihli Pazartesi AKŞAM gazetesinin bir tarafında, Sular İdaresi'nin yeni borular ve şehre daha fazla su isalesi için tazyiki arttıracak makine getirteceğini okudum. Ve beni bir düşünce ve bir keder aldı.

"Şöyle ki : Terkos Kumpanyası zamanında Beyoğlu'nda bir apartmanın altı dairesi için, her üç ayda bir, 13,75 kuruş taksit ve sene nihayetinde de 'aksidan' diyerek on ila on iki lira veririm.

"Vakta ki, Terkos Kumpanyası dağılıp iş Belediye'ye geçti. Epeyi zaman sular akmaz oldu. Esbabını öğrendik, boruları tamire başlamışlar. Çok şükür, müddet-i kalilede hepsi yapıldı. Fakat, borular yapıldıkça her üç ayda bir fatura kâğıdının yekûnu da yükseldi. 13,75 kuruştan yirmiye, yirmi beşe, otuza, otuz sekize, elhasıl elli yedi liraya çıktı. Mübalağa değil, makbuzlar mahfuzdur... Bu gidişle halimiz nice olur?.."

Kâr-ı kadim okuyucumun bu asrî derdi, birçok şehirdaşların derdidir. Çaresi buluna, cevabı verile.

[Orhan Selim / Akşam, 13.10.1936]

Kâr-ı kadim : eski zaman işi; *İsale* : akıtmak; *Esbap* : sebepler, nedenler; *Müddet-i kalile* : az zamanda; *Elhasıl* : sözün kısası; *Mahfuz* : saklı, korunmuş; *Asrî* : modern, çağcıl.

BİR KADIKÖYLÜNÜN MEKTUBU

Kadıköy'de çok oturdum. Çocukluğumun bir parçası bu kasaba-köy'de geçti. İşte bunun içindir ki, bir semtçilik irticaiyle, Kadıköylü okuyucularımdan gelen mektupları — ne yalan söyleyeyim — daha merakla okurum.

Bir Kadıköylü okuyucum son yazdığı mektupta diyor ki :

"Haydarpaşa mendireğinin yapıldığı deniz kısmının altı bir çamur ovasıdır. Mendireğin önüne lodosu kesmek için atılan büyük taşları geçen seneki lodos yerinden kaydırmış ve mendireğin bedenini takviye eden blokların altını oymuştur. Bu tahribatı gözle görmek bile kabildir. Eğer bir an önce bu işin önüne geçilmezse mendirek bu seneki lodoslarda bir kat daha göçecek... Bu bir... gelelim ikincisine :

"Kadıköy'ün ortasından, kangren olmuş, mülevves bir uzuv gibi Kurbağalıdere "akar". Stadyuma, mekteplere yakın, onların burnu dibinde olan bu dere, hakikatte bir bataklıktır.

"Ya burası kurutulmalı, yahut adamakıllı temizlenmeli."

Görüyorsunuz ya benim Kadıköylü okuyucu mendirekle dereyi dolamış diline. O — ileri bir semtçilik kafasıyla — kendi mahallesini, sokağını değil, bütün kasabayı düşünüyor. Düşünedursun. Düşünmek de tesellidir bazen.

[Orhan Selim / Akşam, 21.10.1936]

İrtica : gericilik, geri dönücülük; *Tahribat* : yıkıp bozmalar; *Mülevves* : kirli, pis; *Uzuv* : organ.

EMİNÖNÜ-BEBEK

Bu yazıma uzun bir mukaddemeyle başlar, "nakil vasıtaları" hakkında teşbihler yaparak "edebiyatçılığımı", fenni, tarihi, sosyal malumat vererek "âlimliğimi" elâleme gösterirdim.

Fakat son günlerde moda olan bu hokkabazlıktan vazgeçerek düpedüz yazacaklarımı yazayım.

Eminönü'yle Bebek arasında işleyen tramvaylar gece saat 10'dan yani 22'den sonra yirmi dakikada bir boy gösteriyorlar.

Gece saat 10'dan sonra işleri biten bir yığın şehirdaş vardır ki Eminönü ile Bebek arasında otururlar. Eminönü ile Bebek arasındaki semtler gece ondan sonra uyuyan mahalleler değildir. Ve tramvay şirketinin hiçbir vesile ile bu semtler halkını yirmi dakika bekletmeye hakkı yoktur. Bu bir.

Gelelim ikincisine :

Eminönü'nden son tramvay 24'de kalkar. Bizim bildiğimiz böyle günün son vasıtaları, hiç olmazsa, 5, 10 dakika geç kalkarlar. Halbuki iş tersine, bu son araba ekseriya 5-10 dakika erken kalkıyor...

Gelelim üçüncüsüne :

Dolmabahçe tramvay durağı en kalabalık durak yerlerinden biridir.

Güneşte, karda, yağmurda burada yığınlarla insan bekleşir. Şirketin bu durağa üstü kapalı bir "bekleme yeri" yapması lazımdır.

[Orhan Selim / Akşam, 25.10.1936]

Mukaddeme : giriş; *Nakil vasıtaları* : taşıt araçları; *Teşbih* : benzetme; *Malumat* : bilgi.

FOTOĞRAF HAYIRPERVERLİĞİ

Bu fotoğrafların gazetelerdeki salgın mevsimleri bilhassa muhtelif bayramların arifesidir.

Bu fotoğrafların aşağı yukarı hepsi birbirine benzer, yalnız bazıları iki tanedir, bazıları bir tane.

Gazeteler bu fotoğrafları niçin korlar? Teşvik için mi? Takdir için mi? Âdet olmuş diye mi? Bilmiyorum. Fakat ben kendi payıma ne zaman bu fotoğraflara rastlasam yüzüm buruşur.

Eninde sonunda bu fotoğrafların hepsinde şu şekilleri görürsünüz : Bahçemsi bir yer, yahut bir kapı önü, yahut bir oda. Ortada mutlaka büyükçe bir masa vardır. Hatta fotoğrafın fonu kapı önü olsa bile bu masaya rastlanır. Masanın üstüne Mahmutpaşa tertibi yün yelekler, küçük çocuk hırkaları, kunduralar konmuştur. Bunlar öyle bir itinayla tertip edilmiştir ki, bir dükkâncı da malını göstermek için ancak bu kadar maharet gösterebilir.

Masanın sağında yüzleri iftiharla gülen ve ekserisi şişman şık bayanlar durur. Hepsi objektife bakmıştırlar.

Masanın solunda ekseriya kucağında bir çocuk fakir bir kadın görülür. Ve onun arkasında ona ve çocuğuna benzeyen beş altı insan başı daha gülümsemeye çalışır.

Şişman şık bayanlar bir hayır müessesesinin azalarıdırlar ve masanın üstündeki eşyaları o fakir kadınlarla çocuklara dağıtmışlardır.

Bazen bu fotoğrafların içindeki şekiller şu biçime girer : Önde yere oturmuş başları tıraşlı sekiz on çocuk. Üstlerinde kimisine bol, kimisine dar gelen yeni elbiseler vardır. Arkada iskemlelere yerleşmiş baylar ve bayanlar, hayırperverler...

Dedim ya, gazeteler bu fotoğrafları niçin basarlar? Bilmiyorum. Fakat böyle nümayişli, teşhirli hayırperverlik benim yüzümü buruşturur. Ve kendilerini "hayırperver" olarak fotoğrafla ilan eden bu baylara, bayanlar şaşarım.

[Orhan Selim / Akşam, 31.10.1936]

Hayırperver : iyiliksever; *Muhtelif* : çeşitli; *Arife* : önceki gün, öngün; *İtina* : özen; *Tertip* : sıra, düzen; *Maharet* : beceriklilik, ustalık; *İftihar* : kıvanç, övünç; *Hayır* : iyilik, yardım; *Nümayiş* : gösteri; *Teşhir* : gösterme, sergileme.

GEBE

"Gebe" sözünü vaktiyle ayıp ve münasebetsiz telakki etmişler ki buna "hamile" demek lüzumunu duymuşlar. Çünkü dikkat ediyorum, eskiden Arapça ve Acemce isimleri kullanılan mefhumların, haraketlerin çoğu böyle ayıp yahut münasebetsiz telakki edilen şeylerdir.

Oysa ki "gebelik" mefhumu, "gebe" sözü kadar büyük, insanı şaşırtacak kadar güzel söz ve mefhum az vardır.

Doğurmak, kâinatın en kudretli tezahürüdür.

Doğuran su, doğuran ateş, doğuran ağaç, doğuran toprak, doğuran insan!..

Gebe kadın ne muazzam bir varlıktır. İnsanın kendi kendini istihsal etmesi kadar güzel şey bilmiyorum.

Bana öyle geliyor ki sokakta, insanlar arasında kayıtsız ve şartsız gururla gezmek hakkına yalnız gebe kadınlar sahiptir.

Gebe kadın...

Bütün bunları şöyle bir neticeye ulaşmak için yazabilirdim :

"Bu böyle olduğu halde İstanbul gibi koskocaman bir şehirde parasız, hatta paralı, doğum yurtları, hastaneler, gebe kadınlara yardım müesseseleri çok azdır. İnanılmayacak kadar azdır.

"Umumiyetle bütün memlekette doğum teşkilatı noksan bir haldedir..."

Fakat hayır, sözü buraya getirecek değildim. Söz buraya pekâlâ gelebilir ama ben bugün, üç gündenberi tekrar canlanan, ışıklanan, ısınan tabiatın içinde "Gebe" mefhumunu hatırlarken, balığı, insanı, cemiyeti ile bütün kâinatın "gebeliklerini" düşünecek kadar şairane ve ukalayım!

[Orhan Selim / Akşam, 1.11.1936]

Telakki : anlayış, görüş, kabul etme; *Mefhum* : kavram; *Tezahür* : belirme, görünme, ortaya çıkma; *İstihsal* : üretim, üretme; *Ukala* : bilgiçlik taslayan.

MADRİD

Sadri Ertem, son fıkralarından birinde, Madrid'e asiler girerlerse bu şehrin alacağı manzarayı şöyle tarif ediyor :

"...Ölüm ve kan pıhtısı halinde uzayıp giden Madrid kaldırımları üstünde Franko'nun mahmuzları şakırdayacak, günlük kokusu, İsa kellesi, ortası tıraşlı papaz başları ve feodallar el ele yürüyecekler..."

***

Öyle şehirler vardır ki hayatlarının bir dönüm noktasında tarihe tamamen, boydan boya başka bir mahiyet alarak yeniden girerler. Mesela 1789 ve 1871'den sonra Paris, 1917'den sonra Moskova, antiemperyalist milli kurtuluş mücadelesinden sonra Ankara...

İşte bugün Madrid de böyle şehirlerden biri oldu.

Madrid içini dışını bir hamleyle değiştirdi, yarı can sıkıcı, ağır kanlı bir feodal-kapitalist şehri olmaktan çıktı, yeniden doğarak, hürriyet ve kurtuluş için dövüşen, çocuklarından ihtiyar kadınlarına varıncaya kadar karanlık irticaın karşısına tek bir yumruk gibi dikilen bir şehir olarak girdi.

Madrid artık layemuttur. *"Herkes silah başına! Ya yeneceğiz, ya öleceğiz!"* diye haykıran Madrid'in kaldırımlarında, Sadri Ertem'in dediği gibi, asi general Franko'nun kanlı mahmuzları belki şakırdayacaktır. Fakat bu şakırtılar o kaldırımlardan yükselmiş olan "Ya hürriyet, ya ölüm!" türküsünün akislerini hiçbir zaman boğamayacaktır.

[Orhan Selim / Akşam, 7.11.1936]

Mahiyet : nitelik; *Layemut* : ölmez.

GAZETE BAŞLIKLARI

Gazetelerin siyasi temayüllerini, muhtelif meseleler hakkında aldıkları vaziyetleri ve nokta-i nazarlarını anlamak için, neşrettikleri haberlerin, telgrafların üstüne koydukları başlıkları okumak bile bazen yeter.

Bir hadiseye dair bir gazeteye, 7 muhtelif kaynaktan yirmi telgraf gelir. Gazete bu hadise hakkındaki nokta-i nazarına hangi telgraf uyuyorsa onun içinden bir satırı alarak kalın puntolarla başa geçirir. Ve ekseriya bu başlığın hakikati ifade edip etmediğine bakılmaz.

Lafı uzatmaktansa size bir iki misal getireyim. İşte, İspanya hadiselerine dair aynı telgrafların başlarına konulan ve tamamen zıt başlıklar :

1. Milliyetçilere yeni kuvvetler iltihak etti. İngiltere'nin General Franko hükümetini tanıyacağı söylenmektedir.

2. Madrid kapıları önünde çok şiddetli bir harp başladı. Hükümet nikbin. Madrid kuvvetleri Naval Karnero'yu asilerden istirdat ettiler...

Görülüyor ya aynı telgraf haberlerinin başına geçirilen bu serlevhalardan birisi "asiler"den yana, ikincisi meşru hükümetten tarafa gibi bir zehap uyandırıyor.

Bir misal daha :

1. İngiltere Şarki Avrupa Paktı'na girmeyecek. Avam Kamarası'nda mühim müzakereler.

2. Avam Kamarası'nda müzakereler. M. Çemberlayn bir Şark Paktı yapılması lüzumundan bahsetti.

Görülüyor ya. Aynı telgrafın iki ayrı serlevhası. Sanılır ki birinci gazete "Şark Paktı"nın aleyhindedir. İkinci gazete — farkında olmadan — ya bitaraftır, yahut böyle bir pakta mütemayil...

Bu iki misalden sonra demek istediğim şu : Gazetelerden başlıkları okuyup hadiseleri anlamak kabil değildir. Dünya havadisleri hakkında doğru bir fikir sahibi olmak isteyenler hiç olmazsa

iki gazetenin başlıklarını değil, telgraflarını okumaya mecburdurlar.

[Orhan Selim / Akşam, 8.11.1936]

Temayül : eğilim; *Muhtelif* : çeşitli; *Nokta-i nazar* : görüş; *İltihak* : katılma; *Nikbin* : iyimser; *İstirdat* : geri alma, kurtarma; *Serlevha* : başlık; *Meşru* : yasanın ve kamu vicdanının doğru bulduğu; *Zehap* : sanı; *Mütemayil* : eğilimli.

BÜROKRASİ

"1935 mali senesinde Gaziantep'te idim. O yılın ikincikânun ayında İstanbul emrine verildim.

"Gaziantep'te yol parası iki taksitte haziran ve ikinciteşrin aylarında alınır.

"Ben, son taksit zamanı ikinciteşrinde iki taksit tutarı olan 4 lirayı birden vermiştim. Bu suretle 1935 senesi yol parasından — nereye gidersem gideyim — muaf tutulmam gerekecekti.

"Oysaki...

"Oysaki İstanbul'da ikinci taksit mart ayında verilirmiş.

"Ben mart ayında Gaziantep'ten İstanbul'a nakledilmiş olduğumdan İstanbul Belediyesi bu parayı — ikinci defa — maaşımdan kesti.

"Bir dilekçe verdim. Meseleyi anlattım. Ben, 'Gaziantep'te yol paramı verdim,' dedim.

"Dilekçe Antep'e gönderildi. Orası cevap verdi. Burası cevapta noksan bulup yine oraya sordu. Orası yine cevap verdi. Burası yine sordu... ilah... Yani sekiz dokuz ay geçti böylelikle. Ben ise, ne Antep'in aldığını, ne buranın kestiğini geri alamadım.

"1. İyi iş altı ayda çıkar, derler. Ben sekiz ay bekledim.

"2. Buna ne derler?"

Cevap :

— Eski ismiyle kırtasiyecilik, asri soyadıyla bürokrasi...

[Orhan Selim / Akşam, 11.11.1936]

TÜNEL GİŞESİNİN ÖLÇÜSÜ

"Tramvay, tren, tünel, vapur gibi nakil vasıtaları olan şehirlerde şehirdaşları birinci, ikinci ve bazen de, üçüncü mevkilik diye ayırmak mümkündür."

Bizim bildiğin bu, ilimden uzak tasnifine gülüp geçecektim. Fakat birdenbire aklıma Tünel gişesi geldi. Evet, tünelin iki başındaki gişeleri düşündüm. Ve hatırladım ki ben kendi payıma ne zaman Tünel'e binecek olsam gişeye bir beş kuruş atarım, gişenin arkasındaki memur yüzüme şöyle bir bakar ve hiçbir şey sormadan, bir yüz parayla bir ikinci mevki markası atar önüme.

Şimdiye kadar buna ehemmiyet vermemiştim. Bizim bildiğin ilimden uzak tasnifini dinledikten sonra Tünel işi gözümde ehemmiyet aldı. Hemen gittim. Gişeye yine bir beş kuruşluk uzattım ve yine bana bir ikinci mevki marka verdiler.

Şaştım artık. Tünel'in öbür başında kerli ferli ahbaplardan birisine rastladım. Aşağı inmek için gişeden marka alıyordu. Dikkat ettim onun uzattığı çeyreğe mukabil bir birinci mevki marka verdiler.

Hemen kerli ferli ahbaba yanaştım. Ve öğrendim ki, gişedeki memur onun da yüzüne bakar ve ona da bir şey sormadan, hep böyle birinci mevki marka verirmiş.

O günden sonra tecrübelerimi ve tetkiklerimi derinleştirdim. Şöyle bir neticeye ulaştım ki, bir insanın İstanbul'da kaçıncı mevkilik gösterişi olduğunu anlaması için en pratik yol Tünel gişesidir.

Bu yazdıklarımın doğruluğunu anlamanız için, tavsiye ederim, Tünel gişesine gidin bir şey söylemeden bir çeyrek uzatın ve size verilecek olan markaya göre mevkiinizi, anlayın...

[Orhan Selim / Akşam, 13.11.1936]

Nakil vasıtası : taşıt aracı; *Tasnif* : bölümleme, sıralama; *Kerli ferli* : kılığı düzgün, yaşlıca, gösterişli (kimse).

1. YAYA KALDIRIMI

Dün sabah Taksim Ayaspaşa Caddesi'nden Dolmabahçe'ye iniyordum. Az kaldı, bugünkü gazetelerin zabıta haberleri arasında : *"Orhan Selim dün bir otomobil kazası neticesinde ölmüştür"* diye bir satır okutturacaktım size. Yani caddeden aşağı doğru inerken bir otomobilin tekerlekleri altından zor kurtulup kendimi yaya kaldırıma atabildim. Şoför hemen otomobili durdurdu : "Kardeşim," dedi, "bu kadar geniş kaldırım varken caddenin ortasında ne arıyorsun?.."

Şoför haklıydı ama, ben de haksız değildim. Ve şoföre haksız olmadığımı ispat eden ben olmadım. Kaldırımına çıkmış olduğum apartmanlardan birisinin balkonu açıldı ve tepemden aşağı, cinsi meşkûk bir leğen su döküldü.

Şoför bana baktı. Ben şoföre baktım. Koskoca kaldırım dururken niçin caddenin ortasından yürümek tehlikesini göze almış olduğumu anladı.

2. ŞEHİR TİYATROSU KAÇTA BAŞLAMALI?

Kadıköylü bir okuyucum diyor ki :

"Şehir Tiyatrosu'nda *Bir Kadının Hayatı* ismiyle oynanan piyes saat sekizde başlıyor ve 10,35'de bitiyordu. Böylelikle, Kadıköy'e son vapur 11,45'te olduğuna göre, biz 55 dakika Köprü'de pinekliyorduk.

Şimdi Şehir Tiyatrosu'nda Maksim Gorki'nin piyesi oynanıyor. Bu sefer oyun 8,30'da başlıyor ve 11,10'da ancak üçüncü perdesi bitiyor. Böylelikle biz, 11,45 vapurunu kaçırmamak için dördüncü perdeyi görmeden çıkıyoruz. Bu meselenin bir hal çaresi yok mudur?.."

Cevap :

Bence İstanbul şehrinin nakil vasıtaları ve coğrafi hususiyeti nazar-ı itibara alınarak, Şehir Tiyatrosu, piyeslerin uzunluğuna ve kısalığına göre ya saat "8" de, ya "8,30"da başlamalı. Bu teklif, belki "intizam ve ciddiyet" mefhumuyla uygun düşmez ama, pratiktir. Ve bir teklifin pratik olması birçok kusurlarını örtbas eder.

[Orhan Selim / Akşam, 14.11.1936]

Zabıta : kolluk, polis; *Meşkûk* : şüpheli; *Nakil vasıtası* : taşıt aracı; *Nazar-ı itibara almak* : göz önünde tutmak; *İntizam* : düzen; *Mefhum* : kavram.

ULUS'UN BİR MAKALESİ VE ANADOLU AJANSI

Ulus gazetesinde Burhan imzasıyla İspanya hadiselerine ve bu hadiseler karşısında Türk milletinin duyduğu hislere dair bir yazı çıktı.

Bu çok şayan-ı dikkat makalesinde Burhan Belge asilere karşı Madrid'i ve bütün İspanya hürriyet ve istiklalini müdafaa eden Madrid hükümetini şöyle anlatıyor :

"Cumhuriyet nizamı ve meşru bir surette elde edilmiş haklar namına vuruşan ve karşıdaki kuvvetlerin üstün olmalarına rağmen, davalarını müdafaa etmekten yılmayan şuurlu bir halk hareketi..."

Burhan Belge Madrid hükümetinin bu çok doğru tarifini yaptıktan sonra makalesini şöyle bitiriyor :

"Biz Türkler, Cumhuriyet ve halk için çarpışmanın ne olduğunu biliriz. Mukabil propagandanın da ne olduğunu biliriz. Bir zamanlar, bizim kuvvetlerimize 'şakiler, bâgiler' dedikleri gibi, Başımıza, Avrupa'nın aynı propaganda merkezleri, 'haydut başı' adını takmışlardı. İnkılaplarını bir halk hareketine borçlu olan bir milletin, başka bir milletin halk hareketi karşısında duyacağı şey, ancak müspet ve lehte bir heyecanla sevgi olabilir.

"Madrid sokaklarındaki barikatları başında ölen özbeöz halk çocuklarının destanlara geçecek kahramanlıkları karşısında bizlerin başka türlü hislerle dolu olmamıza, bizzat tarihimiz mani olsa gerektir. Kaldı ki, bu hususta, menfaat bakımından da söylenecek sözler az değildir."

Ben, kendi payıma, Burhan Belge'nin Ulus gazetesinde çıkan bu satırlarını büyük bir zevkle ve ibretle okudum. Fakat bu ve bunun gibi makaleleri asıl okuması ve anlaması lazım gelen bir müessese vardır ki adına (A.A.) yani, Anadolu Ajansı derler.

Anadolu Ajansı sadece bir ticaret müessesesi değildir. Anadolu Ajansı gazeteler, Türk ve dünya efkâr-ı umumiyesine, muhtelif kaynaklardan aldığı telgrafları verirken, yabancı propagandalara

bilmeyerek vasıta olmamalıdır. Bir hareketi tavsif ederken, adlandırırken kullandığı tabirlere dikkat etmelidir.

İspanya'daki asileri "milliyetçiler", "nasyonalistler" diye dünyaya yutturmak isteyen mürteci menfaatlerin diliyle, farkında olmaksızın bile, konuşmamalıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 18.11.1936]

Şayan-ı dikkat : dikkate değer; *Nizam* : düzen; *Meşru* : yasanın ve kamu vicdanının doğru bulduğu; *Şuurlu* : bilinçli; *Mukabil* : karşı; *Şaki* : haydut; *Bâgi* : asi; *Müspet* : olumlu; *Lehte* : yandaş; *Efkâr-ı umumiye* : kamuoyu; *Muhtelif* : çeşitli; *Tavsif* : nitelendirme; *Tabir* : deyim; *Mürteci* : gerici.

HAKLISINIZ! PAHALIDIR!

Okuyucularımdan dört beş mektup aldım. Nâzım Hikmet'in Yenikitapçı tarafından basılan *Bedreddin Destanı* isimli risaleceğini çok pahalı buluyorlar ve bana diyorlar ki :

"— Mektep kitaplarının pahalılığından uzun uzadıya bahsettin. Öteki kitapların da pahalı olduğunu niçin yazmıyorsun?.."

Okuyucularımın bu sözlerine, mevzubahis risaleceği basan Yenikitapçı şöyle bir cevap verebilir :

— Mektep kitapları, ekmek gibi, havayic-i zaruriyedendir. Bunlar alınması mecburi olan şeylerdir. Halbuki herhangi bir yazıcının çıkardığı bir roman, bir şiir, bir bilmem ne kitabı böyle değildir. Hiç kimse bunları almak *mecburiyetinde* tutulmamıştır. Binaenaleyh mektep kitaplarıyla sair neşriyatı bir safa koymamak icap eder."

Evet mevzubahis risalenin tâbii böyle bir cevap verebilir, ama ben bu kanaatte değilim. Mektep kitaplarının talebeler için alınması mecburidir, fakat mesele öteki kitaplar için de *manevi* bir mecburiyet duygusunun yaratılmasında, okuma zevkini en geniş tabakalara kadar zerketmektedir. Bunun için de başvurulacak çarelerden birisi cins tefrik etmeksizin ucuz kitap neşretmektir.

Binaenaleyh, saygı değer okuyucularım, tepeden tırnağa kadar hakkınız var *Bedreddin Destanı* isimli dört formalık risale 50 kuruşa hakikaten pahalıdır.

[Orhan Selim / Akşam, 20.11.1936]

Mevzubahis : söz konusu; *Havayic-i zaruriye* : mutlaka giderilecek gereksinimler; *Tâbii* : yayıncısı; *Tefrik* : ayırma.

SAHUR DAVULU

Sahur davulundan şikâyet eden mektuplar alıyorum. Evet, mektuplar. İtiraf ederim ki, şimdiye kadar, hiçbir mesele hakkında bu kadar çok ve ısrarlı şikâyet mektubu almamışımdır.

İşte gelen mektuplardan birisini gelişigüzel seçiyorum :

"Boğaziçi'nde Çengelköy'de oturuyorum. Her sabah altı vapuruyla işime gitmek mecburiyetindeyim. Kolay şey değil... Fakat Ramazanları bu 'kolay şey değil' sözü büsbütün manalanıyor. Çünkü gece saat üç dedi mi 'Güm güm de, güm güm' sahur davulu beynimizin içinde gümlüyor. Bizim ev de, aksi gibi, iki mahallenin fasl-ı müştereğinde. Yani her iki mahallenin davulu, biri bırakıp, biri alıyor... Can kurtaran yok mu?"

Sahur davulundan şikâyet eden okuyucularım tepeden tırnağa haklıdırlar. Davulla herhangi bir saatin ilanı usulü yirminci "asr-ı medeni"de çok tuhaf. Hiç kimsenin hiç kimseyi gece uykusunda rahatsız etmek hakkı yoktur sanıyorum. Sahura kalkacak olanlar başka vasıtalarla uyanabilirler. Bir kısım şehirdaş sahura kalkacak diye hastaların, çocukların, sahura kalkmayanların uykularını tepelerine sıçratmakta mana yok.

[Orhan Selim / Akşam, 22.11.1936]

Fasl-ı müşterek : arakesit; *Asr-ı medeni* : uygar yüzyıl.

MADRİD Mİ? BURGOS MU?

Bundan birkaç gün önce bir genç bir gazetede bir yazı yazmış ve İspanya hadiseleri karşısında Türkiye matbuatının bazılarında, hatta "Ulus gazetesinde bile" bir Madrid çığırtkanlığı ve müdafaasına rastladığını, bu mesele etrafında gazetelerin "şu veya bu muharririn şahsi menfaatlerine veya temayüllerine alet" olduklarını söylemişti.

İspanya hadiseleri karşısında bazı muharrirlerin meşru İspanya hükümetini "müdafaa etmelerini", "Madrid'e çığırtkanlık yapmalarını" doğru bulmayan genç, asilerden bahsederken : "Memleketin bir ucundan başlayıp ta hükümet merkezinin içine kadar ilerleyen bir harekete artık ihtilal demek daha münasiptir," diye asilerin müdafaasını yapmaktan kendini alamıyordu. Hele bu müdafaa aynı gencin yine İspanyol asilerinden bahsederken : "Her hükümete karşı yapılan kıyam mutlaka alçakça bir hareket değildir," demesiyle büsbütün ortaya çıkıyordu.

Bu yazıyı o gence yazdıran sebep Falih Rıfkı Atay'ın Ulus gazetesinde çıkan bir makalesiydi. Şimdi aynı Ulus gazetesinde Falih Rıfkı Atay bu meseleye bir daha temas ediyor ve meseleyi kökünden şu suretle halletmiş bulunuyor:

"Türkiye'nin enternasyonal başlıca davası nedir? Milletler Cemiyeti sulhunu kuvvetlendirmek! Eğer temenni etmek bir işe yararsa biz Avrupa'da Milletler Cemiyeti sulhunu kuvvetlendirmeyi maksat edinen rejimlerin çoğalmasını arzu ederiz.

"...Madrid mi? Burgos mu? Fakat biraz nezaket lazım : İspanya'nın Türkiye'deki mümessili Madrid'e mensuptur ve Türkiye İspanya Elçisi Madrid nezdinde mümessilimizdir. Madrid mi? Burgos mu? Temenni mi etmek istiyorsunuz? Hangisi barışçı ise. Hangisi Milletler Cemiyeti cephesinden ise. Hangisi Avrupa'nın ve Akdeniz'in sulhuna yardım edecekse!"

Görülüyor ya, mesele çok doğru ve sarih olarak konmuştur. Madrid mi? Burgos mu? Milletler Cemiyeti cephesinden olan, barışçı, Avrupa'da ve Akdeniz'de sulhu bozacak zümrelerle alakası

bulunmayan Madrid'in zaferini temenni etmek, çığırtkanlık yapmak, hele bu bahiste alakası anlaşılmayan "şahsi menfaat" gütmek demek değildir. Bu, bence, aynı zamanda Türkiye bakımından dünya barışından yana olmak demektir.

[Orhan Selim / Akşam, 26.11.1936]

Temayül : eğilim; *Meşru* : yasanın ve kamu vicdanının doğru bulduğu; *Münasip* : uygun; *Kıyam* : ayağa kalkma, ayaklanma; *Nezd* : yan; *Sarih* : açık.

PAZAR TATİLİ

Berberlerin pazar tatilinden sonra bizim mahalle berberi bana dedi ki :

"— Pazar tatili bizim, yani mahalle araları berberlerinin aleyhinedir. Çünkü biz bilhassa pazar günleri iş yapardık. Bu tatil büyük cadde boyu berberlerinin işine yaradı."

Bu sözler, berberlerin ekseriyetini teşkil eden küçük mahalle berberlerinin hepsinin düşüncesini ifade eder mi, etmez mi, bilmiyorum. Bana bu satırları yazdıran, cıgara ve tütün satan dükkâncılardan birisinin sahibinden aldığım bir mektup oldu. Küçük tütün dükkâncısı okuyucum diyor ki :

"Ben dört yıldan beri tütüncüyüm. Bu dört yıl içinde ancak 5-6 defa sinemaya ve bir defa da tiyatroya gidebildim. Çünkü her Tanrının günü sabah saat 7'den gece on buçuğa, hatta on bire kadar dükkânımı açık tutmaya — bilfiil — mecburum.

"Biz tütüncülerin de istirahatini temin edecek bir çare bulunamaz mı? Hiç olmazsa Balkan hükümet merkezlerinin bazılarında olduğu gibi pazar günleri öğleden sonra tütüncü gişeleri tatil yapamazlar mı?"

Tütüncü okuyucumun bu dileği küçük tütüncü gişelerinin ekseriyetince de istenilir mi, istenilmez mi? Asıl bu mesele halledildikten sonra bir karar verilmesi cidden lazımdır.

[Orhan Selim / Akşam, 27.11.1936]

Bilfiil : gerçek olarak, lafla değil işle.

HER ÖLÜ "RAHMETLE" ANILMAZ!

Geçen gün bizim mahallede, evimizin karşısında, gırtlak vereminden bir delikanlı öldü. Biri dünyada, birisi de karısının karnında iki çocuk bıraktı. Ölen adam bir eski hasta olduğuna göre, ya bakımsızlıktan ve yahut da hastalığın seyrinden öldü diyelim.

İspanya'da her gün ne kadar insan ölüyor! Hindistan'da aç midelerini Ganj'ın "mukaddes" çamurlu suyu ile doldurmak için kendilerini kurban edenler çok.

"Ölüye kin tutulmaz" derler. Ölüm, bir adamın bütün "günahları"na, dünyadayken işlediği aleni, vicdani bütün suçlarına bir sünger çeker. Sözün kısası, ölene karşı saygı gösterilir, ölüsü yıkanır, paklanır ve gömülür.

Fakat öyle insanlar vardır ki onların ölümleri bile "günahlar"ını affettiremez. Onların dirileri kadar ölüleri de bizde uyandırdıkları nefret, kin gibi duyguları silemez.

Misal mi istersiniz : İşte Bazil Zaharof!..

Bazil Zaharof'u, ben kendi payıma, "rahmetle" anmıyorum! Ve bana öyle geliyor ki bu adamı rahmetle anacak mirasçılarından başka kimse yoktur.

***

ALENİ TEŞEKKÜR :

İki doktora, Tevfik Remzi ile Fazıl Şerafettin'e aleni bir teşekkür borcum var. Bunu büyük bir zevkle eda ediyorum.

O. S.

[Orhan Selim / Akşam, 1.12.1936]

Seyir : yürüyüş, ilerleyiş; *Mukaddes* : kutsal; *Aleni* : açık, herkesin içinde yapılan; *Eda etmek* : ödemek.

VEREMLİLERİ KORUMAK

Dünkü gazetelerin birinde şu havadisi okudum :

"Memleketimizde maalesef fazla miktarda görülen verem illetinin ilmi kısmıyla meşgul olan Tüberküloz Cemiyeti, bu yılın ikinci Umumi Toplantısını yapacaktır.

"... İkinci Umumi Toplantıda son zamanlarda tesadüf edilen ve yeni teşhisler yapılan vakalar üzerinde muhtelif doktorlar tarafından tebliğler yapılacaktır... ilah."

Ve farkında olmadan bu satırların üstünde epey durmuşum.

Bugün, herhangi bir sokağa girin, herhangi bir fabrikaya sokulun, herhangi bir mektepte inceleme yapın, karşınızda birçok veremli bulacaksınız.

Adım başında bu hastalık. Dostlarınızın, akrabalarınızın birkaçı mutlaka bu hastalıktan mustarip. Bu hastaların çoğu ya havasız basık bir odada gıdasızlıktan veya yaşama zorluğunun balyozu altında işlerinin başında erimektedirler.

İstanbul'da, veremliler için ayrılan yatak sayısı — sanatoryum ve hastanelerde — dört yüzü geçmez. Bir doktor dostum yalnız İstanbul'da 20-30 bin veremli bulunduğunu söyledi.

Verem illetinin ilmi kısmıyla uğraşmak elbette ki lazımdır. Fakat bu meseleyi kökünden sökmez! Bu işin bir de sosyal cephesi var ki asıl bizi düşündüren odur.

Yeni tedavi usulleri bulmak elbette ki meşkûr bir insani hizmettir. Ne fayda ki, sanatoryum veya hastane kapısından girmeden önce ve bir tedavi görmeden ölen yüzlerce, binlerce hastaları ne yapmalı?..

Bu Umumi Toplantısı'nda, Verem Mücadele Cemiyeti, ruznamesine bu maddeyi kor mu? Bilemem!..

[Orhan Selim / Akşam, 2.12.1936]

Mustarip : ıstırabı olan, acı çeken; *Meşkûr* : beğenilmiş, övülmüş; *Ruzname* : gündem.

HİNDİ VE KAZ BOLLUĞU

Biga'da hindi ve kaz bolluğu varmış.

Sığır etinin yüzünü bile ara sıra gören İstanbulluların çoğu için böyle — herhalde tombul ve yağlı — hindi ve kazlara hasret çekmek kadar tabii ne olabilir?..

Biga'da beş kiloluk, kaz ve hindiler ellişer kuruşa satılıyormuş. Daha doğrusu, satılığa çıkarılıyormuş ama alıcı çıkmadığı için zavallı hayvancıklar geldikleri gibi sürü halinde, boyunları bükük geri götürülüyormuş.

Elli kuruş, İstanbul'da, yarısı kemik, yarısı kirli bez gibi bir yağ tabakasıyla örtülü, ancak dört kilo kömürün hızıyla pişebilen tadı namalum bir kilo et parasıdır.

Beş kiloluk bir hindi!.. Bu mübarek hayvanı orta halli, üç nüfuslu bir aile üç gün yiyebilir. Velakin bu mazhariyete ancak Biga'da sahip olunabiliyor.

Diyeceksiniz ki : "İyi ama Biga'daki bu hindi ve kaz ucuzluğunun iştira kabiliyetsizliğinden gelmediği ne malum?.."

Mümkündür. Ve bu mümkün olunca Bigalıları kıskanmakta mana kalmaz. O zaman akla gelen temenni :

"Hiç olmazsa hindi ve kaz sahasında istihsalle istihlak arasında bir muvazene kurulmuş olsa!"dan ibaret kalır.

[Orhan Selim / Akşam, 4.12.1936]

Namalum : bilinmeyen; *Mübarek* : kutlu, uğurlu; *Mazhariyet* : ergi, erişmişlik; *İştira* : satın alma; *İstihsal* : üretim; *İstihlak* : tüketim.

AÇIK BACAK VE EMPERYALİZM PROPAGANDASI

Avrupa ve Amerika filmciliğinde yine emperyalist devletlerin propagandası bütün kuvvetiyle önemli bir yer tutmaya başladı. Yalnız şu bir hafta içinde iki Beyoğlu sinemasında emperyalist bir devletin "satvet, azamet ve adaletini" gösteren iki film gösterdiler bize. Birisinde, emperyalizmin uşağı olan bir yerli zencinin nasıl Afrika'ya "medeniyet" getirdiği, nasıl emperyalist yayılışların bir "refah" ve "adalet" hamlesi(?) olduğu yutturulmak isteniyordu. Ötekisinde, emperyalizme karşı koymak isteklerinin nasıl eninde sonunda yenileceği(?) ispat ediliyor.

Bundan dört beş yıl önce *Beyaz Gölgeler* çeşidinden filmler görmüştük. Bunlarda tersine, emperyalizmin "medeniyet" dalaveresi altında sömürgelere bir veba salgını gibi girdiği, çocukça da olsa gösterilmektedir. Hatta geçen yıl *Eskimo* filmi bile emperyalist palavranın yüzündeki maskeyi ucundan da olsa yırtıp kaldırıyordu.

Bu yılki sinema veriminin ise böyle birdenbire ters cepheye geçmesi neden? Neden yine piyasa emperyalizm propagandasıyla doldu?

Sinemanın propaganda işlerinde oynadığı büyük rol göz önünde tutulunca, dünya emperyalizminin bu yola yeniden, bu kadar kuvvetle başvuruşu insanı düşündürmüyor değil.

[Orhan Selim / Akşam, 5.12.1936]

Satvet : zorlu, sindirici güç; *Azamet* : ululuk.

TAKSİT

Odun, kömür, soba taksitle alınır; elbise, ayakkabı, çamaşır, radyo taksitle... Ev, apartman taksitle yaptırılırmış. Sözün kısası taksitle alınmayan, taksitle verilmeyen, taksite bağlanmayan hiçbir şey yok gibi. Hatta hayatımızı bile ölüme gün be gün, saat be saat taksitle veriyoruz.

Bu hayat faslı müstesna, taksitle alışveriş usulünü ilk icat eden Amerikalılarmış. Hatta Amerikalılar...

Diyeceksiniz ki, "Lafı uzatıyorsun, sen de söylemek istediğini taksit taksit söylemekten vazgeç de sadede gel!"

Doğru. Sadede geleyim.

Taksidin ilk mucidi olan Amerikalılar yeni bir taksit sahası daha bulmuşlar. Bir aya kadar hapis cezasına çarpılan vatandaşlara bir kolaylık olsun diye bu cezayı, taksite bağlamışlar. Mesela bir Amerikalı 20 gün hapse mi mahkûm oldu, haftada bir gün, pazarları, hapishaneye gidip cezasını yirmi hafta taksitle ödüyormuş...

Fena usul değil herhalde. Bu usul daha büyük ve orta hapis cezalarına da tatbik edilirse birçok Amerikalı işinden gücünden, çoluğundan çocuğundan ayrılmadan taksitle cezasını ödeyecek demektir.

Şaka bir tarafa, bu usulün tatbik kabiliyeti var mıdır diye düşünmeye değer herhalde..

[Orhan Selim / Akşam, 6.12.1936]

Mucit : : icat eden.

MİLLİ KURTULUŞ HAREKETLERİNİN İKİ VASFI

Milli Kurtuluş hareketlerinin, bilhassa yirminci asırda milli istiklal için yapılan mücadele ve hareketlerin birbirinden ayrılmış iki mühim vasfı vardır :

1. Milli kurtuluş, milli istiklal kavgası istilacı emperyalizmine ve yahut onun kullandığı kuvvetlere, ordulara karşı silahla, süngüyle yapılan bir harptir.

2. Milli kurtuluş hareketi, milli istiklal davası, dahildeki irticaa, dahilde emperyalizmin yerli ajanlarına, dahilde o milletin ileri hamlelerine mani olmak isteyen zümrelere ve müesseselere karşı çevrilmiş bir kavgadır.

Milli kurtuluş hareketlerinin bir vahdet teşkil eden bu iki vasfını birbirinden ayırmak olmaz. Mesela, bir milli kurtuluş hareketinde ikinci vasfı görmemek, anlamamak o hareketin İNKILAPÇI tarafını inkâr etmek demektir.

Bir milli kurtuluş harbini, bir istiklal davasını bu inkılapçı tarafından tecrit etmek, böyle bir davada o milletin, yalnız harici düşmana, istilacı orduya karşı değil, dahili irticaa ve irtica müesseselerine karşı da dövüştüğünü örtbas etmeye çalışmak bizzat o hareketin ileri hamlesini anlamamaktır.

[Orhan Selim / Akşam, 7.12.1936]

Vasıf : nitelik; *Vahdet* : birlik, teklik; *Tecrit* : ayırma, soyutlama, yalıtma.

KÖTÜ BİR HABER

Linç diye bir nesne vardır; bunun doğduğu yer, Birleşik Amerika'dır.

Orada, yalnız rengiyle bahtı karalar, bir sürü beyaz, pembe yanaklı yeni dünya insanları tarafından, bilmem hangi "mis"e yan baktı, bilmem hangi "mukaddes" beyaz bir adama dokundu diye parçalanır, etiyle kemiği darmadağın edilir.

Bu âdet, Okyanus'un öbür ucundan, İstanbul limanına uğramadan doğru Erzincan'a geçmiş bulunuyor.

Havadisi belki okumuşsunuzdur :

"Erzincan'da — bilmem ne mahallesinde — Bakkal Midik Mehmet adında bir adamcağızın, oturduğu mahalle halkından yirmi otuz kişi, bir alacak yüzünden, çarşı ortasında başına çöküp sopa, bıçak, kama ve hançerlerle zavallıyı parça parça etmişlerdir... ilah.."

Bilmem ne mahallesi Erzincanlıları yaman adamlarmış doğrusu. Bakkalın suçu şu olmalı :

Gidip bu mahalle halkından alacağını istemiştir...

Bu havadis beni korkuttu. Korkum, alacaklı oluşumdan gelmiyor. (Çok şükür kimsede bir alacağım yok.)

Endişem şu ki, hadiseyi, buranın mahalle bakkalları, kömürcüleri, oduncuları işitirler ve İstanbul mahallelilerine artık bir daha borçla yiyecek, yakacak vermezler de mahalleli aç kalır.

[Orhan Selim / Akşam, 10.12.1936]

ALMAN FAŞİZMİ VE IRKÇILIĞI

Telman'ı anarak

Bu kitap Théodor Balk'ın *Races Mythe e Vérité*, Ernst Henry'nin *Hitler Over Europe*, B. M. Bernadiner'in *Filosofia Nietzsche i Fascism* isimli eserlerinden iktibas edilip toplanmıştır.

TARİHİN AKIŞINDA IRK NAZARİYELERİ

"Ari", "Ari ırk", "Ari fikir" bütün bunlar yeni mefhumlardır. Aşağı yukarı yüz yaşındadırlar. "Irk" fikri biraz daha ihtiyarcadır. Biz ona, Avrupa'da, XVI. asırdan itibaren rastlıyoruz. Fakat daha ortada ne umumiyetle "ırk", ne de bilhassa "Ari ırk" yokken insanlar kendi gruplarıyla başka gruplar, kendi kabileleriyle başka kabileler, kendi kavimleriyle başka kavimler, kendi şehirleriyle başka şehirler ve kendi sınıflarıyla başka sınıflar arasında farklar olduğunu düşünmüşlerdir.

O zamanlardan bugüne kadar yalnız metodlar değişmiş, fakat vardıkları netice bugünkü "modern" alimlerinkinin daima tıpkısı olmuştur : Mensup oldukları grubu beşeri meziyetlerin rekorcusu telakki etmek!. Böylelikle bugün "Arilik" biçiminde ortaya çıkan nesne kavimlere, sınıflara ve asırlara göre maskesini değiştirmekten başka bir şey yapmamıştır.

İptidai Kavimlerde

İptidai kavimler kendi yüksekliklerinin, diğerlerine göre tefevvuklarının esbabı mucibesini fevkalarz kuvvetlerin, allahların iradesinde bulurlardı.

Sürülerinin peşinde yeni otlaklar bulmak için durup dinlenmeden dolaşan göçebeler yollarının üstünde başka kabilelere, komşulara, aynı otlaklardan istifade etmek isteyenlere rastladıkça çarpışırlardı. Bu çarpışmaların kanlı muharebeler biçimini aldığı da olurdu. Ve allahlarının yeryüzündeki vekillerinin buyruğuyla, mağlup kabilelerin esirleri katliam edilirdi.

Fakat göçebe kavimler, yavaş yavaş toprağa yerleştikçe, ziraatla uğraşır oldukça esirlere karşı tuttukları yol da değişmeye başladı. Esirleri kesmekten vazgeçtiler. Onları tarlalarda ve ev işlerinde kullanmayı daha muvafık buldular.

Artık toprağa yerleşen eski göçebelerin tanrıları, kendilerine tapmayan öteki kabilelerden alınan esirlerin esaretini tayin kıldı. Esirlerin esir düştükleri kavimlerin çocuklarıyla evlenmelerini yasak etti.

Atina ve Roma'da

Atina ve Roma oldukça yüksek bir inkişaf basamağına ulaşabilmişlerdi. Atina ve Roma'nın çiçeklenme devrinde *İlyada* ile *Odysseia* yazılmış, Aristo ve Demokrit'in sistemleri icadedilmişti. Akropol ve Romen Forumu, oyma mermer saraylar, birbirinden göz alıcı şehirler kurulmuştu. Bütün bunları kuranlar yüzlerce isimsiz kollardı. Yüzlerce, binlerce isimsiz kol taşları yontmuş, kadırgaları yürütmüş, tek kelimeyle, en ağır en pis işleri görmüştü. Bu yüzlerce, binlerce isimsiz kol muharebelerin verimiydi.

Atina ve Roma'dan daha aşağı bir inkişaf merhalesindeki kavimlerde esareti tayin eden, kutlulayan Allahtı. Ekonomi ve ilimde daha bilgili olan Romalılarla Yunanlılar, bu hususta, Allaha yeni bir yardımcı buldular : Esareti "mazur göstermek", "tebriye etmek", "haklı çıkarmak" için "TABİAT"a başvurdular.

Aristo diyordu ki :

"Tabiat, barbar kavimleri daha aşağı yaratarak onları Yunanlılara esir olarak verdi".

Tabiat Yunanlılarla barbar kavimler arasında,

"Canla gövde, insanla hayvan arasındaki ayrılıklar kadar farklar yarattı".

Romalılar esirlerinin sarı yahut siyah saçlı olmalarına, kafataslarının yuvarlaklığına yahut uzunluğuna, Cermanya'dan yahut Habeşistan'dan gelmiş bulunmalarına aldırış etmezlerdi. Irkçılığın bu çeşit "yüksek ilmi" tetkikleri ancak yirminci asrın mahsulüdür.

Yukarda da söylediğimiz gibi Atina ve Roma'nın kendilerine uygun bir "ırklar nazariyesi" vardı. Harp meydanlarında yakaladıkları bütün barbarlar TABİAT tarafından onlara esirlik etmek için yaratılmışlardı.

Fakat, ne şayanı dikkattir ki, Aristo'nun kavmi olan Yunanlılar da "tabiat tarafından" başkalarını esir etmek hakkına sahip oldukları halde "günün birinde" Roma'nın esiri oluverdiler.

Kristof Kolomb'un Hindistan'a en kısa yolu bulmak için İspanya kıyılarından yelken açışı 400 yıl öncedir. Ve 400 yıl önce Kristof Kolomb Hindistan'a en kısa yolu bulayım derken Amerika'yı keşfedip geri döndüğü vakit Haşmetlu Kralın Maliye Nazırı Gabriel Sanchez'e verdiği muhtırada şu satırları da yazmıştı :

"Juana adalarında külliyetli baharat ve büyük altın madenleri bulunmaktadır. Bir küçük iğne mukabilinde, gemicilerimiz yerlilerden 2 buçuk Castillans ağırlığında altın parçaları alıyorlardı."

Gemilerin seyir defterinden topladıkları vesikalara dayanarak, devrin ulemasından Herrara ve Oviedo cenapları, bu altın kıymeti bilmez yerliler hakkında bir rapor yazmışlardı. Bu rapora göre bu yerliler hayvanları andırmaktaydılar. Derileri esmerdi, Avrupa dillerini anlamıyorlar, hatta Mesih'in adını bile duymamış bulunuyorlardı. Herhalde bunlar âdemoğlu değillerdi. Ve âdemoğlu olsalar bile herhalde başka bir ırka mensuptular.

Herrara ve Oviedo cenapları raporlarında her ne kadar "Irk" kelimesini kullanmıyorlarsa da bunu onların bu hususta ki ıstılah keşfetmek beceriksizliklerine vermemiz lazım gelir. Fakat ne olursa olsun, biz bu iki İspanyolu modern ırklar nazariyesinin bayraktarları gibi, yani HOMO SAPIENS nevinin birinden ötekine geçilmez uçurumlarla ırklara bölündüğü prensibini güden nazariyenin, mübeşşirleri olarak selamlayabiliriz.

Kristof Kolomb'un peşinden Amerika'ya müthiş kârlı ve kanlı bir akın başladı. Ve altın kıymeti bilmez yerliler İspanyolların istediklerini güzellikle vermedikçe onlara barut ve kurşun meram anlattı.

Fakat İsa'nın akidesine göre insanların hepsi birbirlerinin kardeşi değiller miydi? Böylelikle Hıristiyanlık "nazariye"leriyle Amerika'daki pratik arasında bir tezat baş göstermiş oluyordu. İlahiyatçılar bu zıddiyeti halletmek çaresini bulmakta gecikmediler.

1517 yılının temmuzunda İspanya Kralı İkinci Charles büyük bir meclisi meşveret topladı. Ruznamenin birinci maddesi "Hindistan Meselesi" idi. Daire despotu Quevdo bu mesele hakkında bir rapor tanzim etmek vazifesiyle tavzif kılınmıştı. Ve vazifesini bihakkın herkesi memnun ederek yerine getirdi. Mesih'in hakkını

Mesih'e, kralın hakkını İkinci Charles'a ve tüccarların hakkını tüccarlara verdi : İndiolar, "TABİAT"ça mütefessihtiler. Onları bir başlarına bırakmak günah-ı kebairden birini işlemek demekti. Bunları Allahın en iyi hadimlerinin ihtimamına bırakmak gerekti. Allahın en iyi hadimleri de İspanyollar olduğu için bu Allahsız vahşilerin ruhlarını ancak onlar temizleyebilirlerdi.

Aynı asırda yine ırk nazariyecilerinden Sepulveda, bu putperest İndiolar'ı yarattığından dolayı Halik-ı Âzâm'a karşı büyük bir minnettarlık duyduğunu yazıyordu. Çünkü bu putperestleri putlarından vazgeçirmek en yüksek amellerden biri olacaktı. Ve eğer bu "insan-aşağıları" insan olmamakta ısrar ederlerse onları "haklarından, topraklarından" ve elbette altınlarından mahrum etmek kadar doğru hareket olabilir miydi?

Böylelikle renkli ırkların aşağılığı nazariyesi doğmuş oluyordu artık.

Bu, genç ticaret sermayesinin nazariyesiydi. Bu nazariyenin metodu henüz ilahiyata dayanmaktadır. Burda aşağı ırk İNDİOLAR'dır. Yüksek, aksoylu ırk ise İSPANYOLLAR.

Donkişotlar Devrinde

Sıra donkişotlar devrine geldi.

Yelkenliler Amerika'dan, o zamanki adıyla "Garbi Hindistan"dan ve adalarından inanılmayacak kadar çok altın yığınları, değerli taşlar, baharat, ipek ve kadife taşımaktaydılar. Fakat servet asilzade şövalyelerin şatolarında değil, zengin tüccarların depolarında birikmektedir.

Şövalyeler şatolarının oymalı ve armalı ocaklarının başlarında oturmuşlar, külleşen ateşe bakarak büyük eski günlerin zafer rüyalarını görüyorlar. Ah! ne eski günlerdi onlar!.. Her irili ufaklı derebey malikânesi bir devletti. Ne güzel günlerdi ki o günler, tüccar alışveriş etmek, burjuvalar kundura yapmak ve mum eritmek iznini almak için baç verirlerdi. Fakat heyhat! fakat efsus! fakat bir kelimeyle bunlar hep mazi olmuştu.

Şehirler kuvvetleşmiş, burjuvalar zenginleşmiş ve eskiden şövalyelerin senli benli konuştukları, yardım edip etmemekte hür oldukları krallarla prensler hâkimi mutlak kesilmişlerdi.

Memleketlerin birçoğunda hükümet-i mutlakalar kurulmuş, böylelikle, kelimenin modern manasıyla "devlet" doğmuştu.

Artık saray güneştir. Asalet ve ruhban bu güneşin etrafında tavaf etmekte ve ışıklarını ondan almakta. Bankerlerle tüccarların ışıkları daha sönükçedir. Bunların kilometreler uzunluğunda soyadları ve unvanları yok. Birinci ve ikinci tabakalar gibi vergiden muaf değillerdir. Fakat kasalarının karnı ve faaliyetlerinin sahası her gün biraz daha büyümekte ve genişlemektedir.

Oysaki, öte yanda, küçük şövalyeler kümeslerinde yumurtalarını saymak, ocaklarının başlarında hülyaya dalmak ve serflerini kırbaçlamaktadırlar. Bu çeşit verimli işler(?!) arasında bazıları kitap da yazıyor. "Cesaret", "safiyet", "hürriyet" havasının estiği eski günleri anan acı kitaplar.

François Hatman bu çeşit kitap yazıcılardan birîdir. Bir kitabında diyor ki : "Franklar eskiden hür bir kavimdiler. Kralları-nı kendileri seçerlerdi. Frankların devleti hürriyetin devletiydi."

François Hatman'ın buradaki isyanı ne köylüler, ne sanatkârlar, ne de fakirler içindir. Onun mutlakiyet idaresinde hürriyetlerini kaybettiklerinden bahsettiği insanlar küçük asilzadeler, aksoylu ailelerdir. Ve o, bunların namına Frank kabilelerinin büyük kurultayını toplamak istiyor.

Christophe Sheurl, *Libellüs de laudibus germanie* adındaki eserinde Cermanya'yı terennüm etmektedir. Ona göre, Cermanya asaletin kaynağıdır.

Sheurl'den bir asır sonra ise Kont de Baulainvilliers dekadan şövalyeliğin gözüyle dünyayı şöyle görüyordu :

"Gaule (Gol) ülkesinin fatihleri Cermen Franklardır. Gauloilar (Golvalar) ise Gol ülkesinin yerlileri. Asalet, Frankların soyundan gelmedir. Köylülerin, serflerin, şehir fıkarasının ecdadı ise Golvalardır. Krallara gelince onlar bulaşık bir ırkın piçleridirler. Merkeziyetçi, monarşik hükümetlerin başlarında bulunan krallar Frank ırkını, yani asilzadeleri yok etmeye karar vermişlerdir. Ve bu maksatla serfleri yani Golvalar'ı azat etmişlerdir. Bu vaziyet karşısında Cermen ırkı ne topraklarından, ne de haklarından bir karışını bile feda etmemeli, imtiyazlarını sonuna kadar korumaya çalışmalıdır."

Böylelikle, Baulainvilliers "tesviyeci" krallığa karşı kavgaya

girişmiş bulunuyordu ve o da bir kurultayın toplanmasını istiyordu. Yani, bir satırla ifade edersek, onun istediği şey : Yukarıya karşı "demokrasi", aşağıya karşı "aristokrasi"...

Asil Cerman ırkı nazariyesi doğmuştur. Onunla beraber "nivellement" tehlikesi palavrası da gün görmüş olmaktadır.

Dekadan Şövalyeliğin ırklar nazariyesi budur işte.

Bu nazariyede kullanılan metot "tarihe" dayanmaktadır. Nazariyeciler ise "tarihşinaslar". Aşağı ırk mı kimler? Golva köylüleri. Yüksek ırk? Cerman soyundan gelen asilzadeler.

Giyotin Devrinde

Giyotin ve makine devrine girildi.

Makine, birinci ve ikinci tabakaların oturdukları dalları kesen bir giyotin rolünü oynadı. Giyotin, birinci ve ikinci tabaka mümessillerinin kafasını uçuran bir makine oldu.

"Golva ırkı", üçüncü tabaka, son yıllar içinde, bankaların, manifaktürün ve ticaretin efendisi olacak kadar inkişaf etmişti. Ekonominin dev gibi dümeni onun elindeydi. Fakat siyasi iktidarda birinci ve ikinci tabakalar kurulup oturuyorlardı.

1789 yılı bu ziddiyete nihayet verdi. Fransa İnkılabı burjuvazinin kurtuluş seyrini, bir sıçramayla, tamamladı.

Bu yıllarda derebeyliğin ırklar nazariyesi bazı yeni renklerle boyanıyor. Artık tehlike, "tesviye taraftarı olan" kralların bulaşık ırkından değil, burjuvaziden gelmektedir.

Bastil'in zaptından bir yıl önce papaz Brézazard'ın *Observations sur l'histoire de France* adlı kitabı çıkıyor. Bu kitaba göre "hürriyet"in kaynağı Cermanya ormanlarıdır. Üçüncü tabaka aşağı bir ırktandır. Ve Cermen fatihlerin bunları hürriyetlerinden mahrum etmiş olmaları gayet doğrudur.

Dahası var. Bu gibi işlere dair kitap yazan bir başka "üstad"a, Montolsiere'e göre üçüncü tabakanın ırkında bir hususiyet bile yoktur. Bu tabaka esir ırkların bir halitasıdır. XII. asıra kadar iktidar "hür halk"ın elindeydi. XII. asırdan başlayarak ırkları karışık bir güruh gitgide kendini göstermeye başladı. Böylelikle sayı, sürü, değere galebe çalar oldu. 1789 yılında bu galebenin son sözü söylenmişti.

Bu suretle görülüyor ki bir vakitler aşağı, hatta karışık, melez ırk telakki edilen burjuvaziydi. Bugün ise bu ırk nazariyesini işçilere tatbik etmek sırası burjuvaziye gelmiştir. Yalnız unutmayalım ki Fransa İnkılabı yıllarının ırk nazariyesi yenilmiş derebeyliğin elinde sallanan son yırtık bayraktı.

Zenci Ticareti Devrinde

Kristof Kolomb'un halefleri, eteklerinden kan damlayan kara bir bulut gibi, Amerika'yı sardılar. Cortés Meksika'yı, Pizarro İnkalar'ın İmparatorluğunu yağma etti. Ve bugün yetmiş yedi katlı Manhattan yapılarının yükseldiği yere ilk defa Anglosakson yelkenliler demir attılar. Ve Anglosaksonlar Cortés'lerle Pizarro'ların işini büyük bir Cermen ciddiyetiyle tamamladılar.

XVII. ve XVIII. asırlarda altınla gümüş daha az ışıltılı biçimler aldılar : Şeker kamışı ve pamuk kılığına girdiler. Fakat şeker kamışıyla pamuğu elde etmek için çalışacak kollara ihtiyaç vardı. Hem de ucuza çalışacak kollara... Oysaki Amerika kıtasında bu kollar yok edilmişti. Cortés'lerle Pizarro'lar bunların toptan icaplarına bakmışlardı.

İşte bu devirlerde dünya borsalarının karatahtaları bir çeşit yeni matah ile zenginleşti. Bu malın alıcıları günden güne çoğalmaktaydı.

Afrika zencileri ticareti en verimli alışverişlerden biri oldu : "Esaret kanunu tabiatın kanunudur."?!

Bu alışverişin tüccarları kendilerini haklı çıkaracak avukatlar aramaya koyuldular.

Ve bulmakta gecikmediler :

"Zenciler çocuk kalmış bir ırktır." Bu görüşü ileri süren Petit de Brancourt, nazariyesinin temellerini şöyle kurdu : "Zenciler fikir hayatlarının inkişaflarında çocukluk basamağını aşamadan oldukları yerde kalmışlardır." Fakat bu nazariye lüzumu kadar ciddi değildi.

XIX. asrın başlangıçlarında esareti müdafaa eden avukatlar arasında daha derin "mütefekkir"lere rastlıyoruz. Ve bu mütefekkirler o devre kadar eşlerini görmediğimiz bir soydandırlar. Bunlar ne ilahiyatçı, ne filozof, ne da tarihşinastır. Bunlar insanı, onun

menşeini fizik ve entellektüel vasıflarını tetkike girişmişlerdir. Bunlara antropolog denmektedir. Şeker kamışı ve pamuk devrinde İngiliz ve Amerikan antropologları zencilerin insanla maymun arasında bir çeşit hayvan olduklarını iddia ediyorlardı. Bu iddiayı öyle "âlimane" ileri sürüyorlardı ki Topinard adındaki bir Fransız antropoloğu Amerikalı meslektaşlarından Giddo ve Nott'un, antropolojiyi, esir tüccarlarının menfaatlerine alet ettiklerini söylemek mecburiyetinde kalmıştı.

Böylelikle ortaya yeni bir ırk nazariyesi daha çıkmış oldu. Büyük müstemleke sermayesinin ve esir tüccarlarının ırk nazariyesi. Görüldüğü gibi metot oldukça inceleşmiştir, "ilmî katiyetlere" dayanmak arzusundadır. Artık ilahiyatın kapalı göklerini bırakmış tabii ilimlerin toprağını karıştırmaya başlamıştır.

Metotlar değişmiş, inkişaf etmiş, fakat prensip eskisinin aynıdır : Yüksek ırk efendilerin ırkıdır, beyaz ırk. Aşağı ırka gelince o yine esirlerin ırkıdır, bu sefer siyah ırk.

Mensucat Devrinde

Artık nazariyelerin çoğaldığı, mürekkepleştiği bir devre girmiş bulunuyoruz. Bu nazariyeler, insanın rehbersiz kolayca yol bulamayacağı bir yapı teşkil etmişlerdir.

İlkönce biz bu yapının mahzenlerine inelim. Ve orada temelleri gözden geçirelim. Burda XIX. asrın birinci yarısında yapılmış "Made in England" markasını taşıyan makineler vardır. Bu devirde İngiltere'de Manchester'de fabrikalar mantar gibi yerden fışkırmaktadırlar.

Bütün dünya Manchester'e ham madde yetiştirmeye çalışıyor. Bu devrin şiarı : Serbest rekabet. Kullandığı metaın adı : İş kuvveti. Her meta pazarda satın alınır. Metaın değerini değil, fiyatını tayin eden biricik kanun arz ve talep kanunudur. Devlet bu tabii kanuna hiçbir suretle müdahale etmemelidir. İş gününü 14 saat olarak tahdit etmeye kalkışan ve hatta bunu 12 saate kadar indirmeyi kuran kanunlar ferdin haklarını ihlal(?!) eden küstahça birer müdahaledir.

Diğer taraftan, devlet, gümrükleri ile harici ticaretin serbestisini bozmamalıdır. Çünkü gümrükler Manchester'in zararına ve

bacalarını utana sıkıla ancak tüttürmeye başlayan öteki memleketler sanayiinin lehinedir.

Artık mahzenlerde dolaştığımız yeter.

Şöyle bir iki kat yukarı çıkalım. O ne? "İktisad-ı Siyasi". Duralım. Bir kapının üstünde "Prof. Malthus" diye yazılı. İçeri girelim ve Malthus'ü, bu Manchester ideologunu dinleyelim : Açlık ve sefalet kötü nesnelerdir. Fakat kabahat hiç kimsede değil. Bütün günah nüfus kanunlarında. Beşeriyet her nesilde iki misli çoğalıyor. Oysaki toprağın verimi, istihsal bu çoğalışa ayak uyduramıyor ve geri kalıyor. Açlık ve sefalet de bu yüzden artıyor.

Şimdi bir kat daha aşağı, biyolojinin bulunduğu kata inelim :

Charles Darwin'in kapısını çalalım. Ekonomideki serbest rekabet, tabiatta hayat kavgasına uygun düşmektedir. Beceriksiz iş adamının iflası, köylünün ve dokumacının proleterizasyonu muhite fena intibak eden, muhite uyamayan fertlerin ve nevilerin tereddi edişlerinin aynıdır.

Patronların zenginleşmesi, iyi intibak eden nevilerin zaferine uygun düşüyor.

İstihsalin terakkisi, nevilerin inkişafının aynıdır.

Hasis tabiat ancak mahdut sayıda canlı varlıklara yiyecek verir. Bundan dolayı hayat, yiyecek elde etmek için girişilen amansız bir kavga; aynı cinsten ve aynı neviden ve başka cins ve neviden rakiplere karşı açılmış bir kavgadır.

Fakat bütün bu söylediklerimiz, bu paralelizm bizi yanlış bir neticeye ulaştırmamalıdır.

Darwin, biyoloji nazariyelerini devrinin ekonomik ve sosyal doktrinlerinden çıkarmış değildir. Darwin'in bu hususlardaki bilgisi bilakis çok zayıftır. Fakat... Eninde sonunda Darwin de sadece devrinin çocuğuydu.

Diğer taraftan şunu da unutmamak lazım : Darwinizmin gerek tabii bilgiler, gerekse başka ilimler için büyük bir inkılapçı ehemmiyeti vardır. Darwinizmin bu tarafına Friedrich Engels *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu* isimli eserinde ve *Anti-Dühring*'te büyük bir vuzuhla işaret etmiştir. Darwin, dünyanın yaratılışı hakkındaki dini efsaneleri yıkmış, nevilerin değişmediklerini söyleyen nazariyeleri devirmiştir.

Darwin, insanlar da dahil olmak üzere, bizi saran bütün tabiat

verimlerinin uzun bir inkişaf seyrinin mahsulleri olduklarını göstererek büyük hizmetlerinden birini yapmıştır.

Ve böylelikle, tabii ıstıfa, ilahi kuvvetler efsanesini tahtından indirmiştir. Fakat Darwin'in eserinde büyük hakikatlerle beraber birçok vuzuhsuzluklar da vardır.

Darwin, hayat kavgasını, nevilerin hudutsuz çoğalışlarının neticesi addediyor. Hakikatte ise bu hadise, nevilerin, tabiatın hasisliğine intibaklarıdır. Bir soy, tabiata ne kadar iyi intibak ederse, uyarsa, kendini muhafaza etmek için çoğalma, tekessür etme yoluna da o kadar az başvurur. Öyle böcekler vardır ki bir saatte milyonlarca çoğalırlar. En iyi organize olmuş varlığın, insanın ise dünyaya çocuk getirmesi için dokuz ay lazımdır. Kabiliyetlerimizin ölçüsü : nevin muhafazasında değil, muhafazası tarzındadır. Darwin, nevilerin değişebilme kabiliyetlerinin sebeplerini tetkik etmeyi de ihmal etmiştir. Bu değişmeler birer tesadüf eseri midirler? Darwin'den 50 yıl önce Lamarck da, nevilerin, dünyanın başlangıcından beri nasılsalar öyle kalmamış olduklarını, değiştiklerini söylediydi.

Bu iki biyolojistin görüşleri arasındaki ayrılık, tekâmülün mekanizması üstündedir. Lamarck'a göre, fertler muhite faal, aktif olarak intibak ederler ve selefleri kendilerinden müktesep vasıfları tevarüs eylerler. Darwin'de, tekâmül tamamiyle pasif bir seyir, bir prosesüstür, Lamarck'da ise, bilakis, aktif, faal!... "Darwin tekâmülün faktörü, amili olarak ölümü keşfetti, Lamarck hayatı..."

Yaşadığı devirde Lamarck görüşünü kabul ettiremedi. Kabahatin çoğu sisteminin metafizik zaaflarında, bilhassa antikapitalist temayüllerindeydi. Çünkü, müktesep vasıfların tevarüsü nazariyesi : Tereddinin anası sefalettir, yani fena gıda almaktır, çocukların çalışması, iş günlerinin uzunluğu ve sairedir neticesini doğurmaz mı?

Lamarck'ın nazariyesindeki cevher şudur ki, daha yüksek bir merhaleye ulaşmak için sefalet değil, ekmek lazımdır.

Bilhassa sözde ıslah edilmiş Darwinizm, yani Neo-Darwinizm, ırk nazariyelerinin inkişafında büyük bir rol oynamaktadır.

Neo-Darwinizm, Darwinizmin inkılapçı tarafını, *mutabilité*'yi bir yana bırakıyor. Onun öbür tarafına, ıstıfaya dört elle sarılıyor.

Artık İngiliz sanayinin yeryüzünde tek başına saltanat sürdüğü devirler geçmiştir. Belçika, Almanya, İsviçre, Fransa ve Amerika, hudutlarının çevresinde gümrük duvarları yükseltmişlerdir. Bu duvarların arkasında, artık hiç de utanıp sıkılmadan, fabrika bacaları tütmeye başlamıştır. Fabrikalar ham mevad yutuyorlar ve emtia kusuyorlar. Ham madde elde etmek, emtiaları sürmek ve sermaye koymak için müstemlekeler, dış pazarlar lazımdır. Yeni asrın şiarı : yayılmaktır.

Sosyoloji sahasına, tereddi ettirilip getirilen Darwinizm yeni bir maske taşıyor : Kuvvet, milletler ve devletler arasındaki kavga, tarihin ve terakkinin motorudur.

"Kuvvet haktır." (Thomas Carlyle)

Keltler İngiltere'deki kurtları ve yabani öküzleri imha etmişlerdi. Bu onların hakkıydı. Saksonlar, Keltler'i kovdular İngiltere'den. Bu da onların hakkıydı. Tötonlar, Cermenler kuvvetli ırktır. Dünyayı idare etmek de onların hakkıdır.

Emperyalizm günün meselesidir. Âlimler gözlerini arzımızın bilinmemiş köşelerine çeviriyorlar. İngiltere'nin yüksek vazifesi bu toprakları Britanya İmparatorluğu'na istihale ettirmektir.

Hintliler hürriyetleri için mi kavga ediyorlar? Ne küstahlık! Terbiye hiçbir zaman bir Hintliye bir İngilizin zekâsını veremez. (Spencer Wilkinson). Bir İngilizin beyni yeryüzündeki kafaların en mükemmelidir.

Medeni milletler arasındaki hayat kavgası ilmin, sanayinin, medeniyetin silahlarıyla yapılır. Fakat aşağı milletlere karşı yaptıkları kavgada, medeni milletler, toplarını ve mitralyözlerini konuşturmak hakkına sahiptirler. (Charles Pearson).

Bu müstemleke soyguncuğu devrinin en tipik mümessili Cecil Rhodes'dir. Rhodes, işe küçükten başladı. Johannesburg altın ocaklarında basit bir memurken günün birinde Cenubi Afrika'nın diktatörü oldu. Bu, kendisine doğru bol altın akan ve kendisi bol kan akıtan halis bir avantüristti. Fakat akan kan zenci kanıydı, insan ırkının istikbali için hiç de ehemmiyeti olmayan bir kan...

***

1871 yılı Alman İmparatorluğu'nun doğuşunu görüyor. Bismark, Paris kapılarında Alman birliğini kuruyor; amele komününün kırmızı bayrağını dalgalandıran Paris kapılarında.

Kömür ve demirde zengin Alman İmparatorluğu fabrikalar yapmakta, madenler kazmaktadır. Yeni pazarlar, yeni ham madde kaynakları bulma endişesine bile düşmüştür artık. Fakat geç kalmıştır. Dünya taksim edilmiştir bile. Almanya, Asya ve Amerika'daki bazı kırıntılarla kifaf-ı nefse mecburdur.

Kapitalizmin son veledi olan Alman emperyalizmi, iştihasını tatmin etmek isterse bunu ancak kendisinden daha talihli olan rakiplerinin zararına yapabilecek. Almanya 1871'den itibaren dünyanın yeni bir taksimine hazırlanıyor.

Bir taraftan da Alman sanayisi boyuna inkişaftadır. Alman proletaryası da inkişaf etmekte. Bu, haklarından mahrum bırakılmış bir sınıftır. (Sosyalistlere karşı Almanya'da bir kanun çıkarılmıştır.) Bu sınıfı aristokrasi, bürokrasi hırpalamakta, genç burjuvazi dolu dizgin istismar etmektedir. Fakat yüksek nazariyecileri olan bu sınıf birkaç on sene içinde dünyanın en kuvvetli ve teşkilatlı proleter hareketlerinden birini doğuruyor.

İçerde bu hareket ezilmek istenirken, gözlerini dışarıya da dikmiş olan Alman emperyalizmi ırklar nazariyesinde kendine en uygun ideolojiyi bulmuştur. Irkcılık, kuyruğunda, biyolojiyi, antropolojiyi, felsefeyi, etnolojiyi, ve sosyolojiyi sürüklemektedir.

Evvela biyolojiyi ele alalım. Darwinizm, Neo-Darwinizm biçimini almış. Değişme kabiliyetini bir yana atarak yalnız ıstıfaya sarılmış. Nevilerin tekâmülü üzerinde muhitin her türlü tesiri tamamiyle inkâr edilmektedir. "İrsi cevher hiçbir zaman değişmeksizin olduğu gibi kalır" görüşü hâkim.

Yeni nesilleri tayin eden, ana ve babaların içinde yaşadıkları muhit değil, irsi cevherdir. Bu irsi cevherin, yani plazmanın yanında vücut, *soma* vardır. Plazmayı bir nesilden öbürüne geçiren cinsi huceyrelerin yanında soma huceyreleri bulunuyor. Ardı ardına gelen nesilleri bir iplik gibi birbirine bağlayan verasettir. Fertler doğarlar, inkişaf ederler ve ölürler. "Vücut yahut soma, beyin de dahil olmak üzere bütün uzuvlarıyla, ırsi plazmayı beslemeye, zenginleştirmeye yarayan mürekkep bir uzuv gibi telakki olunabilir." (Schallmayer).

Neo-Darwinistler görüşlerini ispat etmek için Gregor Mendel'in tecrübelerine başvurdular. Mendel bir manastırın bahçıvanıydı. Uzun seneler fasulyeler üzerinde veraset meselesini tetkik etmişti.

Biz burada uzun uzadıya Mendel Kanunlarından bahs edecek değiliz. Merak edenler buna ait kitapları okuyabilirler. Yalnız şunu söylemek lazımdır ki Mendel'in çok mühim müşahedeleri basit bir riyaziye oyunu haline getirilmekle mahvolunmuşlardır. Ve bu riyaziye oyunları işi o hale getirmiştir ki dünya, dünya olalıdan beri yeni bir tek varlık bile doğmak imkânından mahrum edilmiştir.

Biz devam edelim : Mendel'e de dayanan Neo-Darwinistlere göre, irsi plazma her türlü harici tesirden masundur. Harici tesirlerin irsi plazma üzerinde hiçbir suretle dokunağı olamaz. Neviler yalnız ıstıfa yoluyla tekâmül etmişlerdir. Kavga ne kadar şiddetli, ne kadar merhametsiz olursa, gelecek nesil de o kadar kuvvetli olur ve hayata o kadar iyi uyabilir. Binaenaleyh ilerlemek, terakki etmek için lazım olan şey sefalet, yine sefalet, yine sefalettir.

Sefaletin önüne geçmek, "hayatta mağlup olmaya önceden mahkûm olan aşağı sınıfların alt tabakalarını" yardım teşkilatları, belediye hastaneleri, sıhhi muavenetlerle yaşatmaya uğraşmak, bütün bunlar tabii ıstıfa kanunlarına set çekmek demektir. (Tille) Nesli Avusturalya ırklarının seviyesine indirmeye çalışmaktır.

Yine Tille'ye göre en mükemmel sanatoryumlar, Paris'in ve Londra'nın kötü, pis fukara mahalleleridir. Çünkü buralarda hayat kavgasında mağlup olmuş kabiliyetsizler daha ikinci nesilde mahvolup gitmekte ve böylelikle ıstıfa kanunları doludizgin yaratıcı hükümlerini sürebilmektedirler.(?!)

Neo-Darwinistlerin hesapları gayet basittir : Eğer bir adam "esfel" ise (yani cemiyetin aşağıdaki sınıflarına mensup ise demek isteniyor) hayat kavgasında mahvolmaya mahkûmdur ki bu da fevkalade yolunda bir iştir. Yok eğer yüksek bir irsi plazma taşımakta ise, içtimai basamakları tırmanıp yükselecektir.

***

1853'de Paris'te bir Fransız diplomatının *Irkların Müsavi Olmadıkları Hakkında Deneme* adlı bir kitabı çıktı. Kitabı yazan

Kont Joseph-Arthur de Gobineau idi. Kitabın muhtevası ise, adından da anlaşılacağı gibi, insan ırklarının değer bakımından birbirlerinden farklı olduklarını ileri sürüyordu. İnsanın kâinatı ancak mensup olduğu ırkın hassasiyetiyle duyabileceğini iddia ediyordu.

Yeryüzünde belli başlı üç ırk vardı : Beyaz, siyah, sarı.

Siyah ırkın hususiyeti şöyle tarif edilmekteydi :

"Bu ırk en dar bir fikri çember içinden hiçbir zaman çıkamayacaktır."

Beyaz ırka gelince :

"Beyaz ırk, menşei itibariyle, güzelliğin, zekânın ve kuvvetin monopolunu almış bulunmaktadır."

Şeref ve izzet-i nefis telakkileri yalnız beyaz ırkın hususiyetleridir ve "sarılarla siyahların meçhulü" olan şeylerdir.

Yalnız beyaz ırklar medeniyet kurabilirler. Amma ve lâkin Yahudilere gelince :

"Bu millet, kendi iddiasına rağmen, hiçbir vakit özüne has bir medeniyet sahibi olamamıştır."

Tarih, ırkların kavgasıdır. Avrupa tarihi, Ari ırkın karışık Sami ırka karşı yaptığı mücadeledir.

Bütün büyük Ari devletler tereddi ederek yok olmuşlardır. Bu tereddilerin sebepleri Ari kanın yabancı kanlarla karışmasıdır. Yunanistan'la Roma bu yüzden göçmüşlerdir. Çünkü "Üniversalist prensip ırki faikiyeti tanımaz olmuştu." Yani, daha asri bir lisanla, enternasyonalizm nasyonalizme galebe çalmıştı.

Böylelikle görüyoruz ki : İnsan cemiyetinin hayvani hayatla en sathi, mihaniki bir materyalizm bakımından mukayesesi; şuurun ve zekânın hor görülmesi; dinî bir mistisizme iltica; tarihi, birbirine zıt ırkların kavgası olarak telakki etmek, beşeriyeti Ari-Sami tezadına irca; eski medeniyetlerin sukutlarını ırkların karışmasıyla izah; demokrasi, sosyalizm ve enternasyonalizm düşmanlığı ve bütün bunların Yahudi verimleri olduklarını ileri sürmek, bütün bu iddialar Gobineau'da da vardı.

Gobineau'nun en ateşli tilmizlerinden birisi de Houston Stewart Chamberlain'dir. Onun da dünyası Gobineau'da olduğu gibi iki kutupludur : Ari ve Sami.

"Mesele bizim Ari olup olmadığımızda değildir. Mesele bizim

Ari oluş tekevvünü içinde bulunuşumuzdadır... Yapılacak bir vazifemiz daha kalıyor : Bizi boğan semitizmden kurtulmak!"

Semitizm : Felsefi materyalizm ve demokrasi demektir. Bunlar ise Yahudi bankaları, ilim, sosyalizm ve akıldır.

Görülüyor ya, Rosenberg ve Hitler kendi "muhalledatları" için Chamberlain'den hazır sayfalar aşırmakta güçlük çekmemişler herhalde!

Almanya, Avusturya ve birçok ülkelerde "milli kapitalizm", Yahudi düşmanlığını, antisemitizmi, büyük sanayinin inkişafıyla inhitata doğru giden, sefalete düşen, proletarizasyon seyrine giren şehir ve köy küçük burjuvalarının kinini kendi üzerinden Yahudi kapitalistlerin üzerine çevirmek için kullanmıştır. Böylelikle on dokuzuncu asrın sonunda antisemitizm, ümitleri kırılan orta sınıfların ve köylülüğün bazı tabakalarının yeisini ifade etmektedir.

Artık Arilik fikri bütün hareketleriyle ortaya çıkmaya başlamıştır.

Ari ve Arilik

Şimdiye kadar boyuna "Arilik"ten bahsedip duruyoruz. Bu "Ari" kim? "Arilik" nedir?

XVIII. asrın sonlarında lisaniyatçılardan Anquetil Duperon sanskrit dilinde yazılmış çok eski iki kitap buldu. Sanskritçe ile birçok Avrupa dilleri arasında büyük benzerlikler göründü. Bu keşiften derhal şöyle bir netice çıkarıldı :

Avrupa dillerinin menşeleri birdir ve binaenaleyh Avrupa kavimlerinin de ecdadı birdir, müşterektir. Bu müşterek ecdat : İndo-Öropenler'dir. İndo-Öropenler'in beşiği merkezi Asya'dır. Orda, o beşikte doğan İndo-Öropenler, ARİLER yeryüzünün dört bucağına dağılmışlardır.

Kafaların kızışması, hayalin işlemesi için bu kadarı kâfiydi. Bu yeni nazariyenin etrafında romantik efsanelerin türeyişi gecikmeyecekti elbet. Ariler, Rousseau'nun tarif ettiği, tabiatın çocuklarıydı. Irklarının temizliğini koruyabildikleri müddetçe bir cennette yaşamıştılar. Irkları karışınca bu cennetten kovularak ceza gördüler.

Fakat Avrupa'da bu kadar çok ırkların bulunuşunu lisaniyata

dayanan bu Arilik nazariyesiyle nasıl izah etmeli?

Daha o devirlerde kafataslarını ölçmek moda olmadığı için, Avrupa'da yalnız dört ırkın bulunduğu söyleniyordu : Cermen, Latin, Slav, Sami.

Gobineau, buna çok diplomatça bir hal çaresi buldu :

Ari ırka bir parmak Sami ve bir damla zenci kanı karışmış Latin ırkı ortaya çıkmıştı. Slav ırkı ise Ari kanla Mogol kanının karışmasından husule gelmişti.

XIX. asrın ikinci yarısında ırk işleriyle uğraşan âlimlerin kafasında bazı ırki mihenkler(?!) tebellür etmeye başlıyor. Renk mihengi : Beyaz ırk, siyah ırk, sarı ırk, kırmızı ırk. Dil mihengi : Latin, Cermanik, Slav. Lisaniyat köklerinin mihengi : Ari ve Sami.

Artık, ARİ ortaya çıkmıştır. Gramer kaidelerinden yapılmış koltuk değneklerine dayanarak ayakta duruyor. Hem artık onun varlığı, böyle dimdik dikilip durması günden güne bir zaruret olmaktadır. Her şeyden önce emperyalizmin dış politikası ona ihtiyaç göstermektedir. Sonra, dahili anti-sosyalist politika da ondan yardım istemektedir. Böylelikle ne pahasına olursa olsun ARİ'nin koltuk değneklerini çoğaltmak, kuvvetleştirmek günün en mühim meselelerinden biridir. Ve bu meseleyi suret-i münasibede halletmek için içtimaiyatçılar, tarihçiler paçaları sıvamakta gecikmiyorlar.

Friedrich Lange : Cermen ırkı dünyayı ihya etmek vazifesini Allahtan almıştır, diyor.

Heinrich Dresman : Avrupa tarihi, Cermen ırkın Romano-Kelt ırkına karşı yaptığı muharebeler silsilesinden başka bir şey değildir, diye haykırıyor.

Chamberlain, Waltman, Gumplaviez ve daha birçokları bu çeşit derin görüşleri(?!) ileri sürmekte gecikmiyorlar.

Fakat bütün bunlar kâfi değildir. Elleri kumpaslı gözleri pertavsizli mütehassıslara ihtiyaç vardır.

1840 senesinde, profesör Andreas Retzius, elinde koskocaman bir kumpasla ortaya çıkıyor. Bu kumpas insanların kafataslarını ölçmeye yaramaktadır. Artık beşeriyet iki gruba ayrılmıştır : Birisinin kafası kısadır, ötekisininki uzun. Bunlardan birisine brakisefal diyorlar, ötekisine dolikosefal. Profesör Retzius ilkönce kafataslarının genişliklerini ölçüyor, sonra uzunluklarını. Kafatası-

nın en büyük genişliğinin uzunluğuna olan nisbetine kafatası indeksi derler. 100 olan bir indeks, kafatasının uzunluğuyla genişliğinin bir olduğunu gösterir. 80-82, brakisefallıkla dolikosefallığın ortasıdır. Bu ortanın üstünde olanlar brakisefal, altında olanlar dolikosefaldır.

Andreas Retzius, kafataslarını ölçen kraniometresini büyük bir dikkat ve itina ile kullanmıştı. Fakat tilmizleri işi azıtmakta gecikmediler.

Yeryüzünde dolikosefal ve brakisefal olmak üzere iki ırkın yaşadığı ilan edildi. Ancak çok geçmeden arada ihtilaf çıktı. Bazıları (Felix Von Luschan) bu iki ırktan ilkönce brakisefaller vardı, dolikosefallar bunlardan doğdu, dediler. Bazıları ise dolikosefalları ikiye ayırdı. Avrupa'nın şimalinde sarışın bir dolikosefal ırk yaşıyordu, cenubunda ise esmer dolikosefallar barınmıştı. Bunlardan birincisine *homo europeanus* adı takıldı; ikincisine *homo mediterraneus.*

Bir de bu ikisinin arasında, dağlarda, brakisefal bir ırkın yaşadığı iddia edildi ki buna da *homo alpinus* denildi.

Fakat, dünyada yalnız Avrupa kıtası yoktur. Dünyanın yalnız Avrupa'dan ibaret olmaması antropologların rahatını kaçırdı. Çünkü, ellerinde kumpasları, öteki kıtaları da dolaşmaya başlayınca fena halde afalladılar. Mogolların kafatası indeksleri 60 ile 100 arasında tehalüf etmekteydi. Demek oluyor ki Mogollar'ın arasında fevkalade dolikosefaller olduğu gibi, mükemmel brakisefaller de bulunuyordu. Bavyera köylüleri ne kadar brakisefalse Afrika'nın bazı cüce kabileleri de o kadar brakisefaldiler. Böylelikle, Bavyeralılar'ın, dolikosefal Meklemburglular'dan ziyade Afrika cücelerine yakın olmaları icabediyordu.

Antropoloji ne yapacağını şaşırmış bir haldeydi artık.

Biricik kurtuluş yolu kalıyordu; yeni indeksler, yeni ölçüler bulmak.

Kafatasları bir yana bırakıldı, saçların çeşitlerine, biçimlerine yapışıldı. Bu sefer beşeriyet yeniden üç gruba bölündü : 1. Düz saçlı ırklar, (Mogollar); 2. Kıvırcık saçlı ırklar (Zenciler); 3. Bukleli saçlı ırklar (Beyazlar). Fakat felakete bakın ki Avustralyalılar, Polenezyalılar arasından hem kıvırcık, hem düz, hem de bukleli saçlı olanlar derhal ortaya çıkıverdiler. Oysaki, bu Avustralya

yerlileri en saf bir ırktandılar. Beşeriyetin ilk tarihlerinden beri öteki kıtalardan denizle ayrılmışlardı. Böyle saf bir ırkta hem Zencilik, hem Mogolluk, hem de Beyazlığın bulunmasını nasıl izah etmeli?

İşler gitgide karışıyordu. Dokuz antropologdan her biri kendine göre dokuz tane yeni brakisefal ırk buldu. Sonra bir de öğrenildi ki meğerse bu dokuz yeni ırk bizim eski ahbap homo alpinus, alpin, alp ırkı değil miymişler!

Prusyalılar'ın Avusturya'yı yenişlerinden bir yıl ve Paris'in muhasarasından üç yıl önce Hölder, homo öropanus soyunun yeni bir çeşidini tarif ve tavsif ederek buna Tip Nordik, "Şimal Tipi" adını koydu.

1866'da, Penka Skandinavya'da ve Şimali Almanya'da yaşayanların eski Ari stoktan olduklarını keşfetti ve Nordik ismini bunlara taktı.

Bu şimalli ırkın ruhi ve fikri vasıfları çoktan tarif edilmiş bulunuyordu. Vaktiyle Boulainvilliers bu vasıfları Cermenlere; Gobineau, Arilere izafe etmişlerdi.

Vacher de Lapouge ırklar nazariyesinde bir adım daha attı. Her ırkın görebileceği, başarabileceği işleri şöylece tayin etti :

Dolikosefallere (yani şimallilere) : Fikir işlerini, ilim ve sanatı, müesseselerin müdürlüklerini verdi.

Brakisefallere : El işlerini, bilhassa ziraatı münasip buldu.

Lapouge :

"Ari her işte tercihen başa geçer, brakisefal de yerini ona sevinerek verir," diyordu.

Sınıflara gelince, bu Fransız ırklar nazariyecisi, bu hususta şunları yazıyordu :

"Sınıflar, içtimai ıstıfanın verimleridir ve sınıflar arasında öyle morfolojik farklar vardır ki, bu çok defa, kavimler arasındaki ırki ayrılıklardan daha büyüktür."

Böylelikle, sınıf ayrılıkları da ırk ayrılıkları gibi bir şey oluyor.

Cemiyetin yüksek sınıfları yüksek ırklarla tevafuk ediyor. Bir insanın kafatası ne kadar uzun olursa, zenginliği de o kadar çoktur deniliyor.

Vacher de Lapouge "katiyetle" iddia ediyor ki :

"Öropanus-Alpinus karışığı memleketlerde zenginlik kafatası

indeksiyle makûsen mütenasip olarak çoğalmaktadır."

Dahası var :

"Fakirleri içtimai basamakların alt katlarında tutan tesadüf değil, onların kongenital aşağılıklarıdır."

Vacher'in bu nazariyesiyle onun Yahudi düşmanlığını telif etmek biraz güç olacaktı ama, bereket versin ki Feder'in icadettiği "yağmacı" kapitalizmle "yaratıcı" kapitalizm imdada yetişiyor.

Yahudi kapitalistleri, "yağmacı" oluyorlar, Ari kapitalistler "yaratıcı".

"Carnegie'ler, Blair'ler, Armour'lar da Rothschild'ler kadar ve hatta onlardan daha zengindirler, fakat Amerika milyonerlerinde öyle bir büyüklük vardır ki, bu, Yahudi milyonerlerde yoktur."

***

Şimdi bütün bu bahiste söylediklerimizi kısaca hülasa edelim :

XIX. asrın ikinci yarısında rastladığımız ırk nazariyeleri lisaniyatçıların, tarihçilerin, diplomatların kafalarında dünyaya gelmiştir. Bu işte antropologlar kendilerini sonradan göstermişlerdir.

Bu ırk nazariyelerinin emperyalist bir mahiyeti vardır. İngilizler onu dünya hakimiyetleri için kullanmaktadırlar. Almanlar da öyle. Bu ırk nazariyeleri antiproleter, antisosyalisttirler. Burjuvazi onun öz hakimiyetini takviye için hizmetine almıştır.

Nihayet, bu nazariyeler antisemitiktirler. Eğer Şarki Prusya junkerleri Monte Carlo ve Cannes kumarhanelerinde servetlerini kaybetmişlerse, kabahat Yahudilerdedir. Eğer orta sınıflar, umumiyetle kapitalizmin inkişafıyla ekonomik iflasların bataklığı içinde yuvarlanıyorlarsa, kabahat yine Yahudilerdedir. Eğer işçiler teşkilatlanıyorlarsa, kabahat yine Yahudilerde.

1914 Dünya Harbi'nin başlamasıyla beraber antropologlar da mensup oldukları devletlerin propaganda servislerine yazılmakta gecikmediler.

Bu, bir ırklar muharebesiydi. Nordik ırkın, Şimalli ırkın, Alman ırkının şimalli olmayan bütün ırklara karşı muharebesi. (Prof. F. Helmke). Fakat orta yerde İngilizler de vardı. İyi ama, İngilizleri Nordik ırktan telakki etmek artık modası geçmiş bir

nazariyeydi. Alman antropologlarına göre İngilizler'in, Fransızlar'ın, Ruslar'ın, İtalyanlar'ın, bütün bunların damarlarında bir damla Nordik kanı yoktu.

Alman antropologlarının aldıkları bu cepheye karşı Fransız profesörleri de ellerini kollarını bağlayıp duracak değillerdi ya! Fransa'da Camille Spiess, Gobineau'yu şahit getirerek, gösterdi ki Almanların saf, temiz Arilikle hiçbir alakaları yoktur. Biricik saf, temiz Ariler İngilizlerdir ki, onlar da Fransa'nın müttefikidirler.

Böylelikle ırklar nazariyesi dünya emperyalist harbinde üstüne düşen vazifeyi hakkıyla yerine getirmiş oldu.

***

Şimdi, kitabımızın bu birinci kısmını bitirmeden önce tekrarlayabiliriz :

Bugün Ari, Nordik filan falan biçiminde ortaya çıkan ırklar nazariyesi, tarih boyunca, kavimlere, sınıflara, cemiyet şekillerine ve asırlara göre maskesini değiştirmekten başka bir şey yapmayan bir tasallut, yağma, zulüm ve istismar silahı olmuştur ve olmaktadır.

BİRİNCİ KISMIN SONU

IRKÇILIĞIN CENNETİNDE

Faşizm ve Alman Faşizmi

Kapitalizmin umumi buhran devri dünya emperyalist harbi günlerinden başlar. Şimdiki ekonomik krizin kökü kapitalizmin umumi buhranındadır. Dünya Harbi, kapitalizmin temellerini sararak, kemirerek ekonomik krizin taarruzunu kolaylaştırmıştır.

... Bu ne demektir?

"Bu her şeyden önce şu demektir ki emperyalist harbi ve onun neticeleri kapitalizmin tefessühünü kuvvetleştirmiş, onun muvazenesini bozmuştur, biz şimdi harpler ve inkılaplar devrinde yaşamaktayız, kapitalizm artık dünya iktisadiyatının biricik ve her tarafa şamil sistemi değildir..." (Stalin)

Artık dünyanın altıda birinde günden güne inkişaf eden, kuvvetleşen ve her inkişaf adımıyla kapitalizme karşı koyan bir sosyalist iktisat sistemi vardır. Bu muzaffer sosyalist sisteminin mevcudiyeti bile kapitalizmin çürüyüşünü göstermekte, onun temellerini sarsmaktadır.

Emperyalist harbi ve dünyanın altıda birinde sosyalizmin kurulmuş olması müstemleke ve yarı müstemlekelerde emperyalizmi kökünden baltalamış, bu ülkelerde emperyalizmin nüfuzunu, otoritesini kırmıştır. Artık emperyalizm bu memleketlerde eskisi gibi hüküm süremez olmuştur.

"Bu yine şu demektir ki, harp esnasında ve harpten sonra müstemlekelerde ve tabi memleketlerde kendi genç kapitalizmleri ortaya çıkmış ve büyümüştür, bunlar pazarlarda eski kapitalist memleketlere karşı muvaffakiyetle rekabet etmektedirler..." (Stalin)

Umumi harp, kapitalist memleketlerin büyük bir ekseriyetine işsizliği miras bırakmıştır. Bugün kapitalist iktisadiyatında, ihtiyat işsiz ordusu *daimi işsizler ordusu* haline istihale etmiştir.

Kapitalizmin bu umumi buhran devrinde, bir sıra kapitalist

memleketlerde, irtica en açık bir şekle — Faşist diktaturası biçimine girmektedir.

Şimdi bakalım hangi konkre, muayyen, tarihi şartlarda burjuva emperyalist irticaının seyri faşizm biçimine girer? Bu şartlar nelerdir?

Bunlar :

1. Kapitalist münasebetlerinin kararsızlığı;
2. Deklase olmuş sosyal unsurların külliyetli miktarda varlığı;
3. Şehir küçük burjuvazisi ve münevverliğin geniş tabakalarının fakirleşmesi, sefalete düşmesi;
4. Köy küçük burjuvazisinin memnuniyetsizliği;
5. Proletaryanın kitlevi taarruzlarının daimi tehdidi.

Burjuvazi, hakimiyetini sağlamlaştırmak için parlamento sisteminden gitgide vazgeçmek, fırkalar arasındaki münasebetlere ve kombinezonlara tabi olmayan faşist metoduna başvurmak mecburiyetinde kalmaktadır. Bu metot, doğrudan doğruya diktatura metodudur.

"Faşizm, mali sermayenin en mürteci, en şöven ve en emperyalist unsurlarının açık, terorist diktaturasıdır." (K. İ. İ. K. XIII. plenium tezleri.)

Tarihteki bütün istismarcı sınıfların tecrübelerinden istifade eden burjuvazi, kendi hakimiyetini takviye, rejimini kurtarmak, hiç olmazsa bu rejimin batışını bir parça geciktirmek için en kanlı, en ağır zulüm ve tazyik vasıtalarına başvuruyor.

Faşist rejimine karşı yapılan her protesto hareketi zincir ve barutla bastırılmaktadır. Böylelikle terör, burjuva hakimiyetinin en esaslı şekli oluyor.

Bir kitle temeli temin etmek isteyen inhisarcı sermaye, her türlü demagojik, muğalatalı vasıtalarla küçük burjuvaziyi, köylülüğü, memurları, zanaatkârları, lumpen proleterleri kendi tarafına çekmeye çalışıyor. Hatta işçi sınıfının geri kalmış tabakalarına bile burnunu sokuyor.

Büyük sermayenin tazyiki altında bulunan, küçük mülkiyetini elden kaçırmamak için çabalayan küçük burjuvazi, faşistlerin muğalatalı, şoven şiarlarına kolaylıkla kapılmaktadır.

Sosyal demokrasinin ihaneti yüzünden işçi sınıfının parçalanışı, bölünüşü, birçok kapitalist memleketlerde olgunlaşmış proleter

inkılapları kuvvetlerini, muvakkaten, burjuva irticaı kuvvetleri karşısında zayıf düşürdü. Bu bölünüş, ikiye parçalanış, proletaryanın köylü kitleleri ve fakir şehir küçük burjuva tabakaları üzerindeki tesirini, nüfuzunu da kırdı. Sosyal demokrasi bütün faaliyetiyle, proletarya diktaturası aleyhine yaptığı hücumlarla bu tabakaların, muvakkaten, sağa doğru kaymalarında amil oldu.

***

Son yıllarda Faşizmin gamalı haçına, muvakkaten, çivilenen memleketlerden biri de Almanya'dır. Dünya iktisadi buhranı bilhassa Almanya'da kendini kuvvetle göstermişti.

Versay Muahedesiyle, Almanya, Avrupa'daki topraklarından mühim bir parçasını ve bütün müstemlekelerini elden çıkarmıştı. Bundan başka, tazminat olarak 13 milyar altın frank ödeyecekti. Bu miktar, iki defa indirilmiş olmasına rağmen, Yung Planı mucibince, 59 yıl içinde her yıl 1900 milyon mark tediyesine mecburdu. Bu tazminatı ödeyebilmesi için Almanya'nın ihracatını çoğaltması lazımdı. Alman kapitalizmi işçi sınıfının yaşama ve geçinme şartlarını günden güne aşağılatarak, bu sınıfı dehşetle istismar ederek ihracatını arttırmak yolunu tuttu.

1929 yılında Alman işçisinin haftalık vasati kazancı 42 marktı. 1932'de bu vasati kazanç 21,6 marka kadar düştü.

Bütün bu vakalar proletaryanın inkılapçı hareketini günden güne çoğaltıyordu. Alman K. P.'si 1920 Reichstag seçiminde 950 bin rey aldığı halde 1932'de aldığı reyi 6 milyona çıkarmıştı.

Diğer taraftan Alman burjuvazisi, boyuna yükselen bu inkılapçı hareketle mücadeledededir. Versay Muahedesi yüzünden gayet kolaylıkla inkişaf etmek imkânlarını bulan şovenist-nasyonalist hareket büyüyor. Muğalatalı, sözde antikapilatist şiarlarla beslenen şovenist ve antisemitist propaganda küçük burjuva tabakaları arasında yayılmaktadır.

Fakat bütün bunlara rağmen, inkılap hareketinin boyuna yükselişi karşısında, burjuvazinin eski "demokratik" usulleri artık kendine kâfi gelmiyor. Faşistleşme seyri başlamıştır. İşçi sınıfı irtica ile mücadele için kuvvetlerini seferber etmektedir. Bu seferberlikte Alman sosyal demokrasisinin oynadığı hain, menfi rolü bir kere

daha hatırlamak lazım. Çünkü yukarda da söylemiş olduğumuz gibi, sosyal demokrasi işçi sınıfının kavgacı kuvvetlerini parçalayarak, proletaryanın küçük burjuva tabakaları üzerindeki nüfuz ve itibarını kırarak bu tabakaların Nasyonal Sosyalist Partisi'nin kucağına düşmelerinde kuvvetle müessir olmuştur.

Böylelikle, deminden beri saydığımız umumi ve hususi, konkre, muayyen, tarihi şartlar Almanya'da faşizmi, muvakkaten, muzaffer kıldı... Ancak bu bahsi bitirmeden önce şunu hatırlatmak isteriz :

Stalin, "Almanya'da faşizmin zaferine sadece işçi sınıfı zaafının alameti gibi bakmamak lazımdır; bu zaferi, yalnız sosyal demokrasinin işçi sınıfına yaptığı ihanetlerle faşizme yol açışı neticesi olarak telakki etmemek gerektir," dedikten sonra şunları yazıyor :

"Buna,* aynı zamanda, burjuvazinin zaafının alameti olarak bakmak lazımdır."

Neden mi?

Almanya'da faşizmin zaferi aynı zamanda burjuvazinin zaafını niçin mi gösterir? Çünkü burjuvazi artık eski parlamentarizm ve burjuva demokrasisi metotlarıyla saltanat sürmek iktidarında olmadığından dolayı,

"...iç politikada terorist idare metoduna başvurmak mecburiyetinde kalmıştır." (Stalin)

Yalnız bu kadar değil. Almanya'da faşizmin zaferi, burjuvazinin içine düştüğü vaziyetten sulhçu bir dış politikayla çıkacak iktidarda olmayışının da alametidir. "Bundan dolayı, o, harp politikasına başvurmak mecburiyetindedir." (Stalin)

Bir Adam Şunları Yazdı :

"Ve günün birinde felaket birdenbire patlak verdi. Gemiciler kamyonların üstlerine çıktılar ve halkı isyana çağırdılar. Kavmimizin 'hürriyeti, güzelliği ve izzet-i nefsi' için yapılan bu kavganın 'liderleri' iki üç Yahudi çapkınıydı.

"...İçlerinden hiçbiri harp etmemişti...Ve işte kızıl paçavralarını sallıyorlar. İlkönce, vatana karşı yapılan bu ihanetin aşağı yukarı mahalli bir mahiyet alacağını sandıydım. Bu deliliğin Münih'te de

(*) Almanya'da faşizmin zaferine. N.H.

patlayacağını tahayyül edemiyordum..."

Bu satırlar Avusturyalı bir memur çocuğunun, Adolf Hitler'in 9 İkinciteşrin 1918 hadiseleri karşısındaki tahassüsatıydı.

O devirlerde Almanya'da sürülerle Hitler vardı. Üniformalarıyla beraber, cakalarını, içtimai mevkilerini ve ekmeklerini kaybeden İmparatorluk zabitleri. Aşağı yukarı "basit" bir işçi kadar maaş almaya başlayan memurlar. Junkerler, müflis münevverler, istikballerini karanlık gören üniversite talebeleri.

Onlarca kendilerini bu hale sokan kimlerdi? "İşçiler, Spartakistler, hatta Sosyal Demokratlar." Bir kelimeyle tahrikatçılar. Ve bütün bunları idare eden Yahudiler.

Ne yapmalı? Hangi bayrağı kullanmalı?.

Siyah, beyaz, kırmızı bayrağı mı?

Bu bayrağın kitleler için çekici bir tarafı kalmamıştı artık. Prusya konservatörlerinin nasyonalizmi hapı yutmuştu. Kitleler, hatta küçük burjuva kitleleri bile, hayat şartlarının iyileşmesini, düzelmesini istiyorlardı.

Eski Alman nasyonalizmine yeni bir boya, bir "sosyalist" boyası vurulmalıydı. Hitler'in yeni kurduğu fırkanın adı, bundan dolayı, Alman Nasyonal-Sosyalist İşçi Partisi oldu.

Parti programının 25. maddesinde tröstlerin sosyalistleştirilmesi, tufeyli gelirin konfiskasyonu, mürabahanın kaldırılması ve toprakların tevzii meseleleri mevzubahisti. Fakat yine bu programda yalnız "Volksgenossen"lerin Alman vatandaşları addedilecekleri ileri sürülmüştü. Ve Yahudinin "Volksgenossen" olmadığı ilan edilmişti. 8. maddede, Alman olmayanların Almanya'da yerleşmeleri yasak edilmiş ve 23. maddede edebiyat adamlarının ve Alman matbuatında çalışacakların yalnız "Volksgenossen"lere mensup bulunmaları mecburiyeti istenmişti.

Aylar ve yıllar birbiri peşinden geçtiler. Sosyal demokratlar, nazır sandalyelerine kurulmuş oturuyorlardı. Ebert'in üzerlerinde "Sosyalizasyon yürüyor!" diye yazılı duvar afişlerini rüzgâr ve yağmur çoktan yırtmış, sarartıp soldurmuştu. Sosyalizmin en küçük bir izi bile görünürlerde yoktu. Sanayi sahipleri ve finans karunları fabrikaların ve bankaların hâkim-i mutlakı olmakta devam ediyorlar ve kulis arkasından Alman politikasının dümenini kullanıyorlardı.

Sokak, gitgide vaziyetinin kötüleştiğini görüyor. Kabahat kimde? Versay Muahedesini imza ederek Almanya'yı sırtından bıçaklayan Yahudilerde, "Marksist"lerde.(?!) Sokağa, bunun böyle olduğu telkin edilmektedir.

Sıra enflasyona gelmiştir. Orta sınıflar, rantiyeler, memurlar son meteliklerini de kaybetmişlerdir.

Kabahat kimin? Marksist enternasyonallerinin(?!) ve Yahudi bankalarının.(?!)

İşsizlerin sayısı çığ gibi birbiri üstüne yığılıp artmaktadır. 2.000.000, 3.000.000, 4.000.000, 5.000.000, 6.000.000.

Kabahat kimde? Siyah-kırmızı-sarı, Roma, Nev-York, Moskova, Amsterdam enternasyonallerinde.(?!)

Bütün bu "derin" görüşlerini propaganda etmek için Hitler iki metot kullanmaktadır. Birincisi :

"En büyük yalanda bile, her zaman, itimat ettirici bir amil vardır... Halk kitleleri yüreklerinin iptidai saflıklarıyla, küçük bir yalandan ziyade büyük yalanlara kapılırlar." (Hitler)

Hitler, şimdiye kadar yalnız İngilizlere has addedilen bu propaganda metodunu derhal tatbik etti ve büyük yalanlarını yaymaya başladı. Hakikatte, Alman komünistleri, iktidar mevkiindeki Sosyal Demokratlar tarafından takip edilip, hapse atılıp sopalanırken, "Marksizm ve sosyal demokrasi aynı şeydir, birdir," diye büyük bir yalanı sürdü ortaya. Ve yalanı daha genişleterek "Marksizmle beynelmilel kapital aynı kapıya çıkar" şiarını attı.

İkinci metoda gelince :

"(Halk kitlelerinin) zekâları mahdut, hafızaları kuvvetsizdir. Bu nazar-ı itibara alınarak, her tesir edici propaganda sayısı az fikirlerle tahdit olunmalıdır ve bunlar o kadar çok ve öyle mütemadiyen tekrarlanmalıdır ki, en son halk adamı bile kendine anlatılmak istenen şeyi kavrayabilsin."

Bir propaganda, "ilmi safrası ne kadar mütevazı olursa, kitlelerin hissiyatına o kadar çok dokunabilir ve o kadar çok muvaffak olabilir." (Hitler)

Fakat, Hitlerci propagandanın "mütevazı ilmi safrasında" biz antropolojinin hiç de mütevazı olmayan "hakikatlerini" bulabiliriz. Onun için tetkikimize antropolojiden başlayalım.

Bir iki sorgu soralım :

1. Bugün kaç ırk vardır?

2. Muhtelif ırkların mümeyyiz vasıfları nelerdir?

3. Irkların arasında ne gibi münasebetler vardır? Irklar nasıl meydana gelmişlerdir?

Bu sorgulardan her birine tek bir cevap almak kolay değildir.

İlkönce bu sorgulardan birincisine cevap almaya çalışalım. 1873'te Ernst Hächel, 12 beşeri ırk olduğunu söylüyordu. Fakat ondan altı yıl sonra bu 12, 24'e çıkarıldı. 1889'da Deniker, bu sayıyı fazla görmüş olacak ki 13 ile iktifa etti. Fakat 1900'de yine iş ilerledi, 17'ye çıktı. Bugün Profesör Günther'e gelince, Avrupa'da belli başlı 7 ırkın yaşadığını ileri sürüyor. Fakat meslekdaşlarının bazıları 2, bazıları 3, 6 ve bazıları 5 ırkla kifaf-ı nefs ediyorlar.

Almanya'nın antropoloji "Führer"i olan ve yukarda adı geçen Profesör Günther'in Avrupa'da yaşayan 7 ırkı şunlardır :

Nordik, Mediteranyen, Alpin, Dinarik, Balt, Vestfalyen, Südest...

Şimdi ikinci sorgumuza gelelim. Muhtelif Avrupa ırklarının hususiyetleri nelermiş, bunu anlayalım.

Bundan dört beş yıl önce Amerikalı antropologlardan Ripley, Alman meslekdaşlarından Otto Ammon'u ziyaret etmişti. Aralarında şöyle bir konuşma olduydu :

— Aziz meslektaşım, bana Alpin ırkın ideal mümessilinin fotoğrafını gösterir misiniz?

Profesör Ammon bu isteğe şöyle cevap vermişti :

— Maalesef, aziz meslektaşım, şimdiye kadar, özünde ırkının bütün karakterlerini toplayan bir tek ideal Alpin tipine rastlamadım.

Bu cevabı veren Profesör Ammon ırk nazariyesinin düşmanıdır sanılmasın. Bilakis bu cevabına rağmen ırk nazariyesinin şampiyonlarındandır ve ırkların tayin edici karakterlerini şöylece anlatmaktadır.

"Nordik ırk ince, uzun boylu, kıvraktır. Erkeklerinin boyu orta hesapla 1.74 metredir... Nordik ırk dolikosefaldır, kafatası indeksi takriben 75'tir. Yüzü incedir, alnı oldukça dar, burnu düz

ve ince, alt çene kemiği dar, çenesi büyükçedir...

"... Nordik ırkın derisi solgun pembedir ... saçları kumraldır ... Nordik gözler mavi, mavi-gri, yahut gridirler."

Mediteranyen yahut Garbi ırka gelince.

"... Kısa boyludur, ama bodur değil, daha ziyade ince ve çevik. Kafasının biçimi Nordik ırkınki gibidir. Fakat alnı daha basıktır. Burun kısadır. Derisi esmerdir. Saçları koyu kestane ve siyah..."

Alpin ırkı ele alalım :

"Küçük ve tıknazdır... Bacakları kısa ve kalındır. Başı yuvarlak ve geniştir... Derisi sarımtırak esmerdir..."

Balt, Vestfalyen ve Südest ırklarının tariflerini geçelim de, bakalım saygıdeğer Profesör, Avrupa'da olmayan bir ırk, Asiroid ve Arap ırkları hakkında ne buyuruyorlar :

"Asiroid ırkı Dinarik ırkın yakınıdır. Orta boylu, tıknaz ve yuvarlak başlıdır, sakalı boldur. Çifte çeneliliğe çok müstaittir...

"...Arap ırkı ise orta boyludur, dolikosefaldir. Dudakları oldukça kalındır... Arap ırkının Mediteranyen (Garbi) ırkla sıkı bir yakınlığı olsa gerektir."

Fakat iş yalnız ırkların saçlarını, burunlarını, endamlarını tarif etmekle kalmıyor. Bu çeşit antropologların bir yandan, en dar, en sathi manasıyla mekanik materyalist olmaları, öte yandan, felsefede "idealist" ve "mistik" olmalarına mani değildir. Onlar bir elleriyle kraniometreleri, kumpasları, öteki elleriyle "ebedi ruhu" tutmaktadırlar. Bundan dolayı da yalnız ırkların kaşlarını, gözlerini değil, onların "ebedi" ruhi vasıflarını da tarif ve tayin etmek iddiasını güdüyorlar.

Gobineau ve Chamberlain'den aşırdığı satırlarla Profesör Günther, Nordik ırkın manevi vasıflarını şöyle anlatmaktadır :

"Aristokrat sınıflara mensup bir insanın resmini yapmak isteyen mizah mecmuaları bunu, terçihen, Nordik ırkın çizgileriyle çizerler...

"...Filhakika, düşünen iradeyi, muhakemede selabeti... açık kalpliliği, adalet temayüllerini Nordik ırklardan gelmiş olanlara atfetmek bir kaidedir. Bu vasıflar Nordik ırkın bazı fertlerinde en temiz kahramanlık, siyasi şeflik kabiliyetleri ve artistik deha derecesine kadar yükselir. Nordik ırktan gelmiş olan büyük adamların sayısı garp memleketlerinde ekseriyettedir. Oysaki,

Nordik karakterleri olmayan büyük adamlar bu memleketlerde küçük bir ekalliyettir."

Profesör Günther'in bu iddialarını ondan 25 yıl önce ileri süren Ludwig Waltman Fransa ve İtalya'da yetişen meşhur adamlar hakkında tetkikat yapmak için bir uzun yolculuğa girişmişti. Tetkikatının neticesinde bu ülkelerde yetişen bütün meşhur adamları TÖTON'laştırmıştı.* Nasıl mı? Ne suretle mi? Gayet basit! Haklarında tetkikat yaptığı meşhur adamların isimlerini değiştirerek.

Waltman'ın derin tahkikatıyla, Diderot → Tietroh olmuş, Leonardo dà Vinci'ye Vinckle adı takılmış, Alighieri → Aigler, Giordano Bruno → Braun diye yeniden vaftiz edilmişlerdi.

Profesör Günther ve yaranı işte bu çeşit vesikalar ve tetkikat-ı ilmiye ile hakikati bulmaya çalışmaktadırlar.

Her ne hal ise, biz bahsimize devam edelim ve bakalım profesör cenabları Alpin ırkın manevi vasıflarını nasıl tarif ediyorlar :

"Alpin ırk ideal küçük burjuva tipidir... Görüşü ailenin, köyün yahut mahallenin dar çerçevesini aşamaz...

"Alpin ırk harbci temayüllerden uzaktır... Ekseriya Fransa'da rastlandığı gibi, iş hayatından sonra miskin bir rantiye hayatı sürmek Alpin ırkın idealidir."

Cürüm ve cinayette bile Alpin ırkla Nordik ırk arasında farklar görülürmüş.

Nordikler cürüm ve cinayetlerinde cesur, atılganmışlar. Alpinler'in arasından ise, ancak "küçük hilekârlar, hırsızlar" çıkarmış. Alpinler'de "Büyük cinayetlerin icabettirdiği cesaret katiyen" yokmuş.

Filhakika Alpinler'in arasından mizansenli "Reichstag yangınları" çıkarıp bunu başkalarının üstüne atacak "cesaretli" mücrimlerin çıkmayışı şayan-ı dikkattir!

Yukardan beri yazdıklarımız Alman antropologlarının iddialarıdır. Alman antropologlarına göre en mükemmel insan ruhunu taşıyan ve medeniyeti kuran biricik ırk Nordikler'dir. Kitabımızın sayfaları izin verebilseydi de, bu hususta bir de mesela İtalyan antropologlarını dinleseydik, görürdük ki onlar için de insan ruhu

(*) O devirlerde Nordikler'in resmi adı Töton'du.

en mükemmel kalıbını Alpin ırkta bulmakta ve medeniyet ancak Alpinler'in sayesinde kurulmaktadır.

Şimdi şöyle bir sual soralım :

Burunların düz veya kambur, başların uzun veya yuvarlak oluşu ırklar arasında mevcudiyeti iddia edilen o manevi ayrılıkları, o felsefi kanaat farklarını nasıl yaratabilir? Antropologlar, ırklar arasında keyfiyet farkları bulunduğunu söylüyorlar, oysaki burun ve kafatası ayrılıkları sadece kemmidir?

Bu sualin karşılığını veremeyen antropologlar, işi başka taraftan tutturmaya çalışıyorlar. Endam, kafatası, saç, burun kâfi gelmiyor. Yukarda da söylediğimiz gibi ruhu ele almak lazım. Hem başka çare de yok. Çünkü, düşünün bir kere, bugün Almanya'nın başında bulunan Nordik idarecilerin gözlerine, kaşlarına, saçlarına, burunlarına bir göz atacak olursak iş çatallaşmaz mı?..

Mösyö Hitler Nordik mi? Evet mi? Antropologlara göre öyle mi olması icabeder? İyi ama, hazretin ne profili, ne alnı, ne saçları Nordik tipinde değil. Şekli şemailine göre muhakeme eder, antropoloji indeksleriyle ölçersek, mübareğin damarlarında bir damla Nordik kanın cevelan etmediği neticesine ulaşırız.

Mösyö Goebbels Nordik mi? Amma yaptınız! Şöyle bir fotoğrafına bakmak yeter. Goebbels'in Nordikliğinden vazgeçtik, herhangi bir Ari ırka mensup olduğu bile şüphelidir.

"İş cephesi"nin führeri doktor Ley'e gelince, onda mükemmel bir Yahudi şekli ve şemaili vardır.

Nasıl, işlerin yalnız şekil ve şemaille yürüyemeyeceği ortada değil mi? Almanya'da bugün hangi babayiğit antropolog çıkar da, burunları, çeneleri, endamları bakımından, Hitler, Goebbels ve Ley'in Nordik olmamaları lazım gelir, diyebilir?

Öyleyse ne yapmalı? Mesele gayet basit :

"Nordik olmayan bir ruh, Nordik bir şekil ve şemail taşıyabilir; buna mukabil Nordik bir ruh Nordik olmayan bir kalıbın içine girebilir." (Prof. Stömmler)

Artık, ırkların ruhi ve manevi vasıfları fizik karakterlerinden daha ehemmiyetli telakki edilmektedir.

"En emin ırki indeksler, mihenkler manevi vasıflardır. Aynı şeyi düşünenler, duyanlar, aynı ideali güdenler ırk nokta-i nazarından birbirinin yakınıdırlar." (Fh. Fretsch)

Beğendiniz mi? İyi ama, öyleyse antropolojiye ne lüzum vardı? Bütün o kafatasları ne diye ölçülüp biçildi? Saçların kıvrımlarıyla niçin uğraşıldı? Alman üniversitelerinde yeniden yeniye kurulan antropoloji kürsülerinin masraflarını Alman halkı ne diye ödüyor?

Haydi diyelim ki artık ırk meselelerinde, her şeyden önce, manevi vasıfları, hususiyetleri nazar-ı itibara alacağız, öyle olsun.

Şimdi soralım, bu bakımdan, Nordik olan nedir?

— "Beşeriyet için heyecana gelmek."

(R. F. Wolf)

Hayır! bilakis :

— "Ulusal fikir için heyecanlanış".

(Hitler)

Nordik olan nedir?

— "Protestanlık!"

(Penke)

Hayır! bilakis :

— "Papaya bağlılık."

(Ludvig Waltman)

Nordik olan nedir?

— "Toprağa bağlılık!"

(Darre)

Hayır! bilakis :

— "Büyük yayılışlar temayülü."

(Vacher)

Nordik olan nedir?.

— "İlim!"

(Chamberlain)

— "Metafizik!"

(yine Chamberlain)

Görüyorsunuz ya, "Nordikliğin manevi hususiyeti nedir?" diye sorduğumuz suale her antropolog başka türlü cevap veriyor. Bu cevaplar birbirinin taban tabana tersidir. O kadar ki hatta Chamberlain kendi kendiyle tezata düşmekten bile çekinmiyor.

Her ne hal ise, biz bu tezatlar yok farzedelim de sözde "muayyen aşikâr ırki vasıfların, karakterlerin" varlığını kabul eyleyelim. Bu taktirde akla ilk gelen sual şu olur :

— Bu aşikâr, muayyen ırki vasıflar, karakterler hiç değişmez mi? Ebedi midirler?

— Hayır! Bütün ırklar inkişaf etmişler, tekâmül etmişlerdir. Hepsinin menşei birdir. Hepsi aynı, bir tek ırktan çıkmışlardır. Profesörler bize öğrettiler ki, Dinarik ve Asiroid, Mediteranyen ve Arap ırkları menşelerinde tek bir ırktırlar.

Halbuki, diğer taraftan, Alman antropologlarının çoğu Neo-Darwinisttirler. Müktesep, kazanılmış vasıfların, tevarüs yoluyla, intikal edebilme kabiliyetlerini inkâr ederler. Bu inkâr edildikten sonra birçok ırkların mevcudiyetini nasıl izah etmeli?

Bunun, Neo-Darwinistlerce verilemeyen cevabını boşu boşuna beklemeyerek bahsimize devam edelim.

İnsanların bir tek menşeden mi, yoksa birçok menşeden mi geldikleri meselesi bir asırdan beri münakaşa mezuudur. İnsanlar bir tek hayvan cedden, atadan mı, yoksa birçok hayvan atalardan mı geliyorlar? Bu mesele daha halledilmiş değildir. Ancak mukayeseli anatominin ne kablettarih devirlere ait hafriyatın verdiği neticeler insanın bir tek hayvani kökü olduğu kanaatini kuvvetleştirmektedir.

Bu kanaati kabul edecek olursak şöyle bir sual sormamız lazım gelir :

Bir tek müşterek atadan birçok ırklar nasıl çıkmış, ne suretle inkişaf edebilmiştir? İnfirat ve ıstıfa yoluyla mı? Neo-Darwinistlere göre bu yollardan her ikisi de kazanılmış, müktesep vasıfların ata ırkta önceden mevcut oluşlarını farzettirir. Demek oluyor ki, Neo-Darwinist görüşüyle bugün mevcut olan ırkların bütün vasıfları ana ırkta esasen mevcuttu. Yani ana ırkta hem brakisefallık, hem dolikosefallık, hem sarı, hem siyah saçlılık, hem düz, hem tümsek burunluluk vasıfları vardır. Binaenaleyh, Neo-Darwinist nokta-i nazarı kabul edecek olursak, muhtelif ırkların mevcudiyetini ıstıfa yoluyla izah edemeyiz.

Bu işte ıstıfayı bir yana bırakınca, elde yalnız mütasyon kalıyor. Sıçramalarla tahukkuk eden değişmelere mütasyon deniyor. Bir nevide, bir soyda birdenbire bazı vasıflar ortaya çıkıyor. İşte bu vasıfların böyle apansız çıkışlarına mütasyon adı veriliyor. Bu ani, apansız değişmelerin mekanizması Neo-Darwinistlerce henüz izah edilmiş değildir.

Şimdilik, bir neo-Darwinist görüşüyle, muhtelif ırkların teşekkül edebilmiş olmalarındaki sebep mütasyondur, diyelim ve antropologlarımızı dinlemekte devam edelim.

Günther'in üstadı Eugen Fischer, Nordik ırkın doğuşunu şöyle anlatıyor :

"Taş devrinin sonunda Cro-Magnon'un ırkı Alp ve Pirene dağlarının şimalinde yaşamaktaydı. Bu devirde Şimal Avrupası henüz buzlarla örtülüydü. Buzlar çözülür çözülmez bu ırktan bazı kabileler şimale giderek yerleştiler. Bu meyanda İskandinavya'nın bir bucağına sığınan küçük bir insan grupu da var. Grup küçüktür ve bu küçük grup içinde ıstıfa kanunları bütün dehşetleriyle hüküm sürmektedir.

"İşte Nordik ırk bu şartlar içinde doğuyor. "Cro-Magnon insanın geniş enli yüzü yavaş yavaş inceleşti, saçları kumral oldu v.s..."

İyi ama, neden, niçin İskandinavya'daki hayat şartlarına kısa bir kafatası değil de, uzun bir kafatası, geniş bir alın değil de, dar bir alın, yuvarlak bir yüzden ziyade ince bir yüz daha iyi intibak edebiliyordu? Bize bunu izah etseler ya!

Fakat, hayır, asıl izah edilmesi lazım geleni izah edemiyorlar!

Her ne hal ise, üstatların yine veremeyecekleri bu izahatı da beklemeyelim, bahsimize devam edelim.

Irkların arasındaki farkların sırf kemmi mahiyette olduklarını görmüştük. Şimdi de bu kemmi farkların sabit olduklarını, değiştiklerini göreceğiz.

Walcher, birçok ikiz çocuklar üstünde tecrübeler yaptı. Bunlar, gerek şekil ve şemailleri gerekse irsi plazmaları bakımından birbirlerinin tıpkısı olan ikizlerdi.

Walcher, ikizlerden birisinin başını, aylarca, yumuşak bir yastıkta yatırdı. Mükemmel bir brakisefal elde etti. Öteki kardeşi ise başını sert bir yastığa dayayarak yatırdı. Netice : çocuk dolikosefal oldu.

Şurasını da kaydedelim ki, tecrübeye konan ikiz kardeşlerin kafatası indeksleri arasındaki fark, Arap ırkıyla Nordik ırkın kafatası indeksleri arasındaki farktan çok olmuştu.

Amerika'ya hicret edenlerden doğan çocukların kafatasları babalarıyla analarınınkinden farklı oluyor. Mesela Avrupa Yahudi-

lerinin kafatası indesleri 83'tür. Oysaki Amerika'da doğan Yahudi çocuklarının kafatası indeksleri 79. Avrupa'dan gelmiş brakisefal Yahudileri dolikosefal yapmak için üç nesil kâfi gelmektedir.

Yalnız şunu söylemek lazımdır ki bir iki nesillik değişmeler sırf haricidirler ve irsi (héréditaire) plazmaya tesir edemiyorlar. Eğer dolikosefal Yahudiler Amerika'dan tekrar Avrupa'ya dönseler çocukları belki yine brakisefal olur.

Fakat, birçok nesillerden sonra bu harici değişmelerin irsi plazmayı da tağyir etmeyeceğini, böylelikle bu edinilmiş, müktesep vasıfların irsi vasıflar haline gelmeyeceklerini topyekûn kim iddia edebilir?

Dick'e göre bugün İngilizlerin çoğu dar çene kemikli zayıf yüzlü, düşük omuzludurlar. Bu karakterler, büyük şehirlerde hüküm süren gayri sıhhî şartların neticesi olarak, XVI. asırda ve XVII. asrın başlangıçlarında ortaya çıkmışlardır.

Bugün, her kapitalist inkişaf merhalesi geçiren memlekette bu tipe rastlıyoruz. Dahası var, artık bu karakterler irsi plazmaya da nüfuz etmişler bizzat kendileri de irsi, nesilden nesile geçer olmuşlardır. Anatomide bu tipe "type asthénique" yahut "leptosome" diyorlar.

Sıkıntıları, fabrikaları, bürolarıyla, bütün bir kapitalist endüstrializm devrinden geçen her beşeri ırk, "düşük omuzlu, uzun ve dar göğüs kafesli, kemikli ve zayıf yüzlü" yeni bir insan tipini, "asthénique" tipini doğurmaktadır. Böylelikle, muayyen bir istihsal sisteminin yeryüzünde umumileşmesi beşeri ırkların fizik ve entellektüel vasıflarını bir seviyeye indiriyor, tesviyesini, "nivelement"ını tahakkuk ettiriyor.

Biz, uzviyetin irsi (héréditaire) müdafaa vasıtalarındaki tekâmülü tetkik ederken de aynı vakialarla karşılaşmaktayız. Bundan dört yüz yıl önce "Ari" ırkın mümessilleri frengi basilini aldıktan çok az sonra ölürlerdi. Bugün bu ırkın kanı frengi virüsüne alışmıştır, artık bu ırklar için frengi, kronik, müzmin bir hastalık haline gelmiş, eski keskin mahiyetini kaybetmiştir.

Frengiyle temas eden başka ırklar için de bugün aynı hal varittir.

Bazı bünye teşekkülü şekilleri ırki şekillere benzer. Mesela boy, ırki bir vasıftır. Fakat aynı zamanda bünyevi bir vasıf da

olabilir. Fertleri tetkik eden âlimler çok kısa boylu insanlara cüce derler; ırkları tetkik eden bilginler bunlara *Pygmée* adını vermişlerdir.

Afrika'nın cenubunda yaşayan filanca zenci kabilesi birdenbire cüce oluyor? Bilinmeyen, fakat herhalde insan için müsait olmayan amiller birçok nesiller boyunca bu kabilelerin üstüne tesir ederek bazı uzuvların tegayyürüne sebebiyet vermişler. Bilhassa dahili ifarazat yapan glande'lar (bezler) bundan müteessir olmuş. İnsanın boyunu ve aynı zamanda derinin, saçların ve gözlerin boyanışını, yüzün ve burnun biçimini, tek kelimeyle, antropologların bohçalarında "ırki karakterler" ismi altında bulunan nesneleri tayin eden bu *glande*'lardır.

Yeni ırkların doğuş mekanizması hakkında şöyle bir nokta-i nazar güdebiliriz :

Harici amiller vücuda, dahili ifrazatlı glande'lara tesir ediyorlar. Bu amillerin tesiriyle glande'lar yavaş yavaş istihale seyrine giriyor. Ve bu yüzden glande'ların ifrazatı da değişikliklere maruz kalıyor. Bu seyir esnasında bazı fertlerin harici görünüşleri, şekil ve şemailleri değişmektedir. İrsi plazma da bütün bu değişikliklere yabancı kalmış değildir. O da istihale ediyor. Ancak irsi plazmanın bu istihalesi hemen, ilk nesilde olmuyor. Tekerrür eden harici tesirlerin neticesi olarak, bu tesirleri "yekûnlaştıran", ani bir mütasyon halinde ortaya çıkıyor. (Frick) Başka türlü de olamaz zaten. Çünkü, bir mütasyon'un, bir sıçramanın "apansızlığını", "aniliğini" başka suretle nasıl izah edebiliriz? Bir "mütasyonun", "bir sıçramanın" "aniliğini" "apansızlığını" kabul etmek demek, sebebiyeti, illiyeti (causalité) inkâr edip mistisizme kaçmak demektir.

"Mütasyon, apansız ve birdenbire sıçramalarla tahakkuk eder"... Apansız mı? Birdenbire mi? Fizikten alınmış çok basit bir misali "suyun, birdenbire, apansız buhara istihalesini" tetkik edelim. Su ısınmıştır fakat hâlâ mayidir, "su"dur. Bu suyun harareti 100 dereceye ulaşıyor ve... "Birdenbire" mayi su, buhar haline inkılap ediyor. Sıçrayış "birdenbire" "apansız" olmuştur. Fakat bu sıçrayış suyun harareti derecesini boyuna yükseltmek yoluyla hazırlanmıştır. Kemmi değişmeler "yekûnu" keyfi bir değişme olmuştur.

Engels, *Anti-Dühring*'de der ki : su,
"normal hava tayziki ve 0° S. hararette mayi halinden sulb haline geçer, 100° S.'da ise mayilikten gazlığa; böylelikle bu her iki dönüm noktasında hararetin basit kemmi değişiklikleri suyun keyfi değişikliğini yapar."

Bu kemiyetten keyfiyete istihale kanunu hem tabii, hem sosyal hadiselere şamildir. Sıçramayı, inkılabı kabul etmeyen adi bir tekâmülcülük ne kadar şeniyetten ve ilimden uzaksa, bu sıçramalardan, inkilaplardan önceki kemmi değişme terakümünü görmemek de o kadar şeniyetten ve ilimden uzaktır.

Şimdi biz yine bahsimize devam edelim. Harici âlemin bilvasıta tesirleri irsi plazma üstünde mütemadiyen müessir oluyor. Bu plazma, ısınan suyun harareti nasıl değişiyorsa öyle değişiyor. Sonra, irsi plazmadaki bu küçük, basit değişmeler yekûnunun "apansız", "birdenbire" nev'in tipini değişirmesi anı geliyor. Nev'in tipi "birdenbire" "apansız" değişiyor. İşte size bir mütasyon. Mütasyon, uzun bir tekâmül yolunun sonunda yeni bir keyfiyete sıçrayarak, inkılapla geçiştir.

Bu mütasyonlar, ister Darwin'in iddia etmiş olduğu gibi fevkalade küçük, isterse Vries'in mütasyonları gibi büyük olsunlar, ne çıkar. Her ikisi de, hakikatte, kemiyetin keyfiyete inkilap ettiği, geçtiği anlardır.

Irki ve bünyevi teşekkül karakterlerinin arasında, esas itibarıyla, fark olmadığını yukarda görmüştük. Bunlardan her ikisi de irsidirler ve birbirine fevkalade benzerler. Bu söylediklerimiz şunu ifade eder ki :

"Tiplerin istihalesi, ve tesbiti imkânı memleketlerin ve devrin şartlarıyla ve neticetülnetice, ırki karakterlerin istihalesiyle tayin ve tahdit edilmiştir".

Meşhur Viyanalı anatomist Tandler de aynı fikirdedir :

"Bir insan grubunda, ve eninde sonunda bütün bir ırkta müşterek olan bir bünye teşekkülü vasfının umumileşmesi o bünyevi teşekkül vasfını ırki bir vasfa istihale ettirebilir".

İlmin bugünkü merhalesinde şu vakıaları tespit etmek mümkündür :

1. Saf ırk yoktur.

En uzak devirlere ait araştırmalar da bile saf ırklar bulunama-

mıştır.

2. Irklar, aşılması mümkün olmayan duvarlarla ayrılmış değillerdir.

Oysaki rasistler, ırkçılar, insan ırklarının, aşağı yukarı hayvan nevileri gibi, tahdit ve tefrik edilmiş birer "bütün" olduklarını iddia etmektedirler.

"Bir ırktan başka bir ırka geçiş mümkün değildir." (Bryn)

3. Şimdiye kadar ırki mihenkler tespit ve tayin edilememiştir.

Antropologlardan bazıları bu mihenkleri kafatası indekslerinde aramışlar; bazıları, saçların biçimiyle meseleyi halletmek istemişler; bazıları ise ruha yapışmışlardır.

Burda bir noktaya işaret etmekliğimiz lazım geliyor.

Biz veraset yoluyla geçen vasıfları inkâr etmiyoruz. Bu vasıfların fertlere ve ırklara göre değiştiğini biliyoruz. Fakat yine biliyoruz ki, veraset yoluyla geçmeyen, tevarüs edilmeyen bir şey varsa o da beynin muhtevası, düşüncenin akışıdır. Aynı içtimai vaziyet, aynı sosyal şartlar, "muhtelif" ırklarda aynı entelektüel aksülamelleri yapar.

"Helen, Arap, Cermanik, Latin, Japon hâkimlerinin zihniyetleri, teferrüata varıncaya kadar, birbirlerine benzer." (Saller)

Aynı şeyi Fransız, Japon, İngiliz, Alman ve Bolivyalı bankerler için de söyleyebiliriz. En halisüddem Nordik bir çocuğu bir Afrika kabilesinin içinde büyütsünler ve doğrudan doğruya Afrika'nın göbeğinden gelen zenci bir bebeği Berlin Üniversitesi profesörlerinden birinin evinde yetiştirsinler : Nordik çocuk ne Gœthe'den, ne Schiller'den, ne riyaziyeden, ne Nasyonal-Sosyalizmden ve ne de düellodan haberdar olur. Zenci ise ne aslan avı, ne büyücülük, ne kavga danslarından ve ne de putlardan bir şey anlar. İdealist veyahut solipsist, mihaniki materyalist yahut diyalektik materyalist olmanın irsi plazmayla hiçbir alakası yoktur. Bütün bunlar, içinde yaşanılan cemiyete bu cemiyetin istihsal tarzına ve insanın mensup olduğu sınıfa tabidir.

Peygamberler zamanında Marx "marksist" olamazdı ve eğer Muhammed, Lenin'in devrinde yaşasaydı Muhammed olamazdı.

4. Irki mihenkler sabit değildirler. Değişirler.

Mendelizm ve Neo-Darwinizm nebati ve hayvani nevileri ve beşeri ırkların tiplerini tayin ve tahdit etmişlerdir. Böylelikle yolu

önceden tıkamışlar, canlı maddenin inkişafını anlayabilmek imkânından kendi kendilerini mahrum bırakmışlardır.

Hayvanı insana istihale ettiren nedir?

İş!

"...muayyen bir manada, insanı yaratan iştir."

(Engels)

İş yalnız insanı değil onu çeviren, ihata eden tabiatı da forme ediyor. Dahası var :

"Civarındaki tabiata tesir ve bu hareketle onu transforme ederek o (İnsan) aynı zamanda kendi tabiatını da transforme eder." (Karl Marx, *Kapital*, C. II, s. 4, neş. Costes)

Beşeriyetin yazılmış ve yazılmamış bütün tarihi insan tarafından boyuna değiştirilen ve insanı boyuna değiştiren bu tabiatın koynunda geçmiştir. Eğer insanın tesiri, faaliyeti olmasaydı, tabiat, şu on bin sene içinde ancak ufak tefek değişikliklere maruz kalırdı. Halbuki insan eli nesilden nesile onu değiştirmektedir. Bugün yeryüzünde yaşayan ırklar bile bu on bin sene içinde teşekkül etmişlerdir.

Fr. Engels der ki :

"Cermenlerin istilası zamanındaki Almanya'nın 'tabiatı'ndan çok az bir şey kalmıştır. Toprağın sathı, iklim, nebatat, hayvanat, bizzat insan bile, her şey tamamıyla değişmiştir ve her şey insanın eliyle değişmiştir, halbuki insanın tesiri olmasaydı Almanya'nın tabiatında husule gelecek değişiklikler hiç mesabesinde kalırdı".

Demek oluyor ki, insan ırkları hayvan nevilerinin doğuşunu tayinde yegâne olan tabii şartlar içinde doğmamışlardır. İnsan ve insan ırkları mevzubahis olunca bizzat insanın yaratmış olduğu bir "ikinci tabiat"ın, bir "medeniyet"in varlığını unutmamak lazım.

Kullandıkları istihsal aletlerinin inkişaf derecelerine uygun bir istihsal münasebetlerine girişen ve eninde sonunda bu istihsal münesebetleriyle tayin olunan bütün bir hukuk, aile, devlet, din ve fikir müesseseleri kuran insanlar, sadece herhangi bir hayvan gibi, yalnız biyolojik bir varlık değillerdir.

İnsan giyindi.

İnsan barınacak yerler yaptı, yiyeceğini pişirerek yemeye başladı.

İnsan toprağı sürdü, hayvanları ehlileştirdi.

İnsan sınıflara ayrıldı. Bazıları saraylarda, bazıları kulübelerde yaşar oldular.

Bazıları soğuğa, sıcağa, açlığa karşı tamamen korunabildi, bazıları korunamadı.

Artık sıcak, soğuk, açlık, kuraklık, rutubet, aşk, bütün bu tabiat kuvvetleri insanın üstüne doğrudan doğruya değil "medeniyet" menşurundan geçerek tesir ediyorlardı. İnsan "siyasi bir hayvan" olmuştu. Artık onun bedeni ve manevi inkişafı, istihsalinin tarzıyla, istihsal seyrindeki vaziyetiyle tayin kılınıyordu.

Binaenaleyh, ırk sadece bir biyolojik kategori değildir, o aynı zamanda bir içtimai kategoridir.

Marx der ki :

"Nevilerin arasındaki, ırk farkları v.s. gibi, tabii farklar tarihi faktörlerle tayin edilmiş olabilirler ve olmalıdırlar."

İşte geniş bir saha ki üzerinde işleyecek hakiki ilim adamlarını bekliyor. "Bu sahaya, burjuva antropologları girmemiş gibidirler. Onlar, ırklar arasında ebedi, mutlak ve değişmez farklar mevcut olduğu iddiasına dayanan metafizik ipotezlerinin karanlığında kalarak, edinilmiş, müktesep vasıfların tevarüsünü topyekûn inkâr ederek, insanın inkişafını kolaylaştıran tabiat şartlarının bitmez tükenmez zenginliğini yalnız tabii ıstıfayla tahdit eyleyerek, diyalektik materyalizmle hiçbir alakası olmayan sathi, mihaniki bir materyalist gözüyle, insanı sadece, tabii şartların verimi gibi görerek, insanın faal ve sosyal bir varlık olduğunu unutarak, antropolojiyi bugün içinde bulunduğu çıkmaza sokmuşlardır.

Irkların Karışması

Hitler'in "ilmi safrasına" tahsis ettiğimiz geçen bahiste bazı şeyler eksik kaldı. Mesela ırkların karışması meselesi.

Bu mesele bugün Hitler Almanyası'nda birinci safta duruyor. Goebbels ve yaranının propagandalarına göre, ırkların karışması ırkların ölümüdür, medeniyetin ve kültürün tereddisidir.

Bu büyük "felsefi"(?!) cereyana önderlik eden Hitler'i dinleyelim :

"Her hayvan ancak kendi nevinden gelenlerle çiftleşir. Erkek fare dişi fareye, erkek ispinoz dişi ispinoza, erkek leylek dişi leyleğe

doğru gider.. v.s."

Elbette, erkek bir kaplan dişi bir sıçanla çiftleşmez. Yalnız burada, hazret, bir noktayı, haydi gürültüye demeyelim, dalgınlığa getiriyor. Nevilerle ırkları birbirine karıştırıyor Neviler için varit olan kanunların o nevilerin tenevvüleri için, ırklar için de varit olduğunu yutturmak istiyor. Aynı neviden olan hayvanlar kendi nevilerinin başka ırklarıyla mükemmelen çiftleşirler. Tabiatın cinsi hürriyetinde ırki yasaklar yoktur.

Nevi ile ırkı birbirbirine karıştıran üstada göre, insan ırkları karışırsa nesil bozulur, medeniyet mahvolur, filan falan. İyi ama, birçok âlimlerin yaptıkları tetkikler bunun aksini ispat etmektedir.

Beyazlarla Amerika yerlilerinin çiftleşmesinden doğan melezler, baba ve analarından daha güçlü oluyorlar. (Franz Boas)

Eugen Fischer, Hotantolarla Boerlerden, beyazlarla siyahlardan doğan melezleri tetkik ettiği vakit Franz Boas'ın vardığı neticeyi elde etmiştir.

Melezlerin boyu ana ve babalarınınkinden daha uzun oluyor, yüzleri daha ince ve doğurma kabiliyetleri daha fazla.

Boas'ın, Fischer'in ve Hoge'un yaptıkları tetkiklere kendisininkini de katan Hermann Lundburg diyor ki :

"Ana ve babalarınınkine nazaran karışmış ırkın boyu daha yüksek, nispetleri daha ahenkli, bilhassa yüzlerinin üst kısımları daha dar ve uzundur"

Böyle yığınlarca tetkikin, hiç de işlerine gelmeyen neticelerine cevap veren Hitler'ci ulema ikiye ayrılmışlardır.

Bir kısmı, melezlerin, aşağı ırka mensup baba veya anadan yüksek, fakat yüksek ırka mensup baba ve anadan aşağı olduklarını iddia etmektedir. Bir kısmı ise melezlerin hem aşağı, hem yüksek ana ve babalarından daha aşağı olduklarını söylemektedir.

Melezlerin fizyolojisinde ihtilafa düşen üstatlar bunların ruhi sakatlıkları, ahlaksızlıkları hususunda hemfikirdirler. Bilhassa büyük limanlarda doğan melezlerin ekseriyetle cürüm erbabı olduklarını istatistiklere(?!) dayanarak ispata kalkışmaktadırlar. İyi ama, kozmopolit limanların fuhuş ve sefalet içinde yüzen aç mahallelerinde en halisüddem Nordik ana ve babadan gelmiş çocukları da büyüttüğümüz vakit başka bir netice mi elde ediyoruz?

Görülüyor ya, hep o ilimden ve vakıadan uzak görüş, hep

insanı sadece biyolojik bir varlık telakki etmek cehaleti ve sosyal amilleri toptan inkâr etmek prensibi. Hatta bu prensipte insan ırklarını sıçan ve arslan gibi ayrı neviler zannetmek bilginliği.(?!)

Bu bahsi bitirmeden önce şunu söylemek lazımdır ki, biyoloji, rasistlerin iddialarını teyit edecek tek bir misal bile vermemektedir. Pratik biyolojide ise herkes bilir ki, hayvan yetiştirenler ve bahçıvanlar ırkları "asilleştirmek" için ırkların temizliğini muhafaza ederek ırkları birbirine karıştırırlar. İyi bir hayvan yetiştiricisi yahut usta bir bahçıvan olmak için her iki metodu telif edebilmek lazımdır.

Sosyolojiye gelince, bu sahada bizim rasist antropologların tezi kuyruklu bir yalan biçiminde ortaya çıkar. Sosyoloji, pratikte, ırklar karışmasının tehlikeli olduğunu hiçbir suretle göstermemiştir. Bilakis, aristokrasinin verdiği misalle görüyoruz ki, bir ırkın safiyetini muhafaza edişinin sonu tereddi ve ölümdür.

Son söz :

İki ırkın karışması "yüksek" ırkın seviyesini alçaltır diye ileri sürülen iddiayı ispat edecek tek bir delil yoktur.

Yüksek Irklar Aşağı Irklar

Rasistlere göre medeniyetin yaratıcısı yalnız Nordikler, mesele biraz daha geniş tutulursa, yalnız Ariler'dir.

Bu iddianın boşluğunu anlamak için biraz tarih bilgisi yeter.

İki bin sene kadar geriye gidelim. Uzakşarkta, brakisefal, sarı derili, siyah saçlı bir ırk yüksek bir feodal medeniyet kurmuştur. Kitaplar basılıyor, ince belli kadın gövdelerine ipekli kumaşlar sarılmış, istigrak içinde saçları ağarmış mütefekkirler felsefe sistemleri kuruyorlar. Kulaklarda tüy gibi şiirlerin ahengi, gözlerde ince boyalı basma resimlerin tadı. Barut icadedilmek üzeredir.

Şimdi aynı yıllarda, bir de gözlerimizi Garba çevirelim. Elb mıntıkasında balta görmemiş bir orman romantik haşmetiyle nazar-ı dikkatimize çarpıyor. Fundalıklar arasında sürünen kadınlar ve erkekler var. Bu mahluklar tembel, batıl itikatlı, açgözlüdürler. Geç vakitlere kadar uyurlar. Oburlukları hudutsuzdur. "İlahi tefekkür" hassasına gelince işbu Garblılarda bu hassanın izine bile rastlamak mümkün değildir. Eğer bu devirlerde, Uzakşarkta Çinli

bir antropolog yaşasaydı da bu Garblılara bir göz atsaydı şöyle derdi. "İşte hayvanlara yakın bir ırk! Bu ırkın çocukları medeni milletlerin köleliğini etmeye mecburdurlar."

Bizim muhayyel Çinli antropologun "hayvanlara yakın, köleliğe layık" bulduğu ırk bundan iki bin bu kadar yıl önceki Nordikler'dir. Hani bugün şu medeniyetin biricik yaratıcısı olarak ilan edilen Nordikler.

Ancak, iki bin bu kadar yıl önceki Garblı yabanilere bakıp onları hor gören bizim Çinli antropologu, Çinli Günther'i tarih haksız çıkaracaktı. Çünkü tarih ona ispat edecekti ki, ırklarda "yüksek" ve "aşağı" denilen şeylerin her ikisi de değişen, sosyal mefhumlardır, yoksa onun zannettiği gibi, ebedi, taş kesilmiş, viladi nesneler değil.

Yüksek ve aşağı ırklar var mıdır?

Buna verilecek cevap şudur :

"Yükseklik" ve "aşağılık" bir kavmin hayatındaki merhalelerden başka bir şey değildir.

Bu sözümüzü ispat etmek için çok uzaklara gitmeye de hacet yok. Şu son elli yılı göz önünden geçirelim.

Milletler boyuna birbirleriyle yarışmaktadır. Birisi ötekisini geçiyor, sonra o geçeni başkası arkada bırakıyor. Almanya, mütefekkirlerin ve şairlerin ülkesi Almanya sanayi bakımından öteki milletleri geçiyor, sonra şu son üç yıl içinde öyle bir yuvarlanış yuvarlanıyor, öyle bir geri kalıyor, aşağı düşüyor ki odun yığınları üstünde kitapların yakıldığı memleket oluyor.

Bundan 50 yıl önce Japonya neydi? Bugün emperyalist devletlerin en zorlularından biridir. Ya Amerika? Bundan 50 yıl önceki Çar Rusya'sını düşünün, bir de bugünkü Sovyetler elini!.. Bu misalleri sayısız çoğaltabiliriz.

Kanın, kafatasının filan değil, fakat muayyen sosyal şartların verimleri olan bu istihaleleri görmemek için insanın Hitlerist bir antropolog kadar kör olması lazımdır.

Irkların biyolojik kıymetleri ancak sınıf ve ırk zulmü, tazyiki olmayan bir cemiyette, bütün ırkların yaşama ve varlık şartları müsavi olunca tetkik edilebilinir.

"Dünyanın her tarafında, her kavimde, her ırkta idare eden sınıfların idare edilen sınıflardan farklı bir teşekküle sahip oldukları vakıası önünde eğilmek lazımdır. Bazen idareci sınıflarla idare edilen sınıflar iki ayrı grupturlar ve bu grupların sinesinde aynı ırklar muhtelif nispetlerde temsil edilmişlerdir. Mesela, garb kavimlerinin yüksek sınıflarında Nordik, Vestfalyen, yahut Dinarik kan çoktur, oysaki aşağı tabakalar, daha ziyade, Alpin ve Balt ırkındandırlar." (Günther)

Böylelikle antropologlar yüksek, hâkim, idareci sınıflara yüksek ırk şahadetnamesini vermiş oluyorlar.

"Bolşevizm devrinde, insanaşağıları olan Tatarların katlettikleri kurbanlar yüksek boyları ve çevik yürüyüşleriyle efendi sınıflarına mensup olduklarını gösteren insanlardı." (Rosenberg)

Rasist antropolojinin hâkim sınıfları müdafaa eden palavrası reddedilmeye bile değmez.. Geçelim. Ve ırkçılığın dünya kapitalizmine, emperyalizmine nasıl yardakçılık ettiğini görelim.

Amerikalı antropologlardan Stoddard diyor ki :

"Bugün Asya, semitik bir idare altında ve Çinli icra teşkilatları vasıtasıyla Garbi Avrupa'ya karşı Bolşevizm biçimine girmiş bir taarruz hazırlamaktadır."

Böylelikle, Asya, Avrupa'ya hücum etmeye hazırlanırken Bolşevizm biçimine girmiş oluyor... Bolşevizm "ırka karşı ihanet"le itham edilmektedir. Çünkü renkli ırklara "beyazlar kalesinin" kapılarını "açmak" istemektedir.

"Rusya'nın idarecileri, renkli kavimlerle meskûn ülkeleri bugün tahrik etmekte olan kargaşalıkların farkındadırlar.(...) Bolşevik tahrikatçıları gayri memnun renkli insanların kulaklarına kin ve intikam İncilinden sayfalar fısıldamaktadırlar...

"...Bolşevizm, beyaz şehirdeki mürted ve haindir. Bundan dolayı, her ne pahasına olursa olsun Bolşevizmi ezmek, demir bir yumrukla onu beyaz şehrin dışına atmak lazımdır." (Stoddard)

Amerikan emperyalizminin dili ve dünya kapitalizminin emriyle konuşan bu haydut antropologun içyüzünü yukarıya aldığımız satırlar gün gibi ortaya çıkarmaktadır. Şimdi biraz da Neo-Alman emperyalizminin "bilginlerini" dinleyelim :

"Bolşevizm, Mogoloidlerin Nordik medeniyet şekillerine karşı isyanıdır." (Rosenberg)

Neo-Alman emperyalizmi Avrupa'nın cenub-u şarkisiyle yakından alakadardır. Bu alakanın antropoloji diliyle tezahürünü dinleyelim :

"Bugün Çeklere, Lehlilere, Levantenlere harici bir hürriyet vermek demek onları ırki bir kargaşalığa teslim etmek demektir."

Bu satırları yazan Rosenberg'i yakından tanımak faydasız olmayacak.

Herkes biliyor ki, bugün Hitler'in gütmekte olduğu dış politikanın gizli kuvveti "Thyssen" çelik grubudur; ideologu ve tatbik edicisi ise Alfred Rosenberg.

Rosenberg'in emrinde gizli bir "enternasyonal" vardır. Bu, Avrupa'nın dört bir yanına yayılmış bir teşekküldür. Teşekkülün gayesi şimali, şarki, merkezi büyük Cermen İmparatorluğunu kurmaktır. Planının temelinde Alman finans ve ağır sanayi sermayesi yatıyor.

Bismark'tan sonra Alman sanayisi bütün dünyada birincilik mevkiini alabilecek bir hale gelmişti. Alman emperyalizminin iç ve dış politikasının mahreklerini artık Alman finans sermayesinin "Ruhr"u çiziyordu. Alman İmparatorluğu dört bir yana saldırdı. Afrika'ya, Balkanlara'a nüfuz etti. Osmanlı İmparatorluğu Krupp'la Doyçe Bank'ın resmî bir yarı müstemlekesi haline getirildi. İran'da dalavereler çevrildi. Hindistan ve Mısır'ın anahtarları İngiliz emperyalizminin elinden alınmak istendi. Bu politikanın muzaffer olabilmesi için muazzam bir askeri mekanizmaya ihtiyaç vardı. O da kuruldu.

1914-1918 senelerinde Alman ağır sanayisi öldürücü makinelerin en mükemmelini istihsal etti. İki milyon Alman demir ve kömür politikası uğrunda öldüler.

Emperyalist harbinden mağlup çıkan Almanya'nın emperyalist politikasının başına bugün yeni bir triumvira geçmiştir. Artık Thyssen-Hitler-Rosenberg politikası hüküm sürmektedir.

Bugünkü Alman politikasını anlamak için şu aşağıdaki noktaların iyice kavranması lazımdır.

Thyssen grubu, Alman emperyalizmine lazım olan kömür ve demirden bugün yalnız kömüre sahip bulunmaktadır. Kömürün

ayrılmaz kardeşi olan demir Lorrain'de Fransa'da kalmış, daha doğrusu Fransa'nın eline geçmiştir. Halbuki Alman kömürünün en geniş istihlak sahası dahildeki çelik istihsalidir. Binaenaleyh elde demir olmayınca kömürün manası kalmamaktadır. Dahası var : Alman emperyalizmi Lorrain'i kaybederek yalnız demirden mahrum olmakla kalmamış, aynı zamanda onu en müthiş rakibinin eline teslim etmiştir. Çünkü Ruhr kapitalistlerinin en büyük rakip ve düşmanlarından biri de Lorrain'in çelik kralları Comité des Forges'dır. Thyssen'in en amansız rakibi Fransız çelik kralı De Wendel'dir.* Schneider-Creuzet silah fabrikalarını mahvetmek için Krupp senelerce uğraştı ve hâlâ uğraşmaktadır.

Fakat, diğer taraftan şunu da unutmamak lazım ki, Thyssen ve Krupp'un Lorraine (Loren) demirine ne kadar ihtiyaçları varsa, Schneider-Creuzet'ün de Rhine Westephalian kokuna o kadar ihtiyaçları vardır. Bu iki kutup, bir hududun iki tarafında aynı işleri yapmaktadırlar. İkisinin de gayesi çelik istihsalidir. Alman ve Fransız emperyalizmlerinin kavgasını, bir bakıma, bu noktada toplayabiliriz.

Fransız Komite de Forj'u (Comité des Forges), Thyssen'in başka piyasalardan demir elde etmemesi için bütün Avrupa'ya şamil bir demir karteli yapmıştır. Bu kartel Thyssen ve Krupp'un sanayisini tehdit etmektedir. Halbuki Thyssen'in istihsali genişlemiştir, kömürünün pazara ihtiyacı vardır.

Bütün bir tezat içinde Thyssen'in bir tek çıkış noktası kalmıştır. Ruhr'u Lorrain esaretinden kurtarmak, Fransız çelik blokunu kırmak, tek kelimeyle Lorrain'i zorla ele geçirmek. Görülüyor ki, Thyssen planının ilk hedefi Fransa'dır.

Diğer taraftan, Ruhr'un Alman sanayisindeki ehemmiyeti günden güne artmış ve artmaktadır. Bu genişleyen sanayinin makine sanayisine, lokomotif, gemi sanayisine ihtiyacı vardır. Fakat o bu ihtiyacını yalnız Almanya içinde tatmin edemez. Dünya pazarını elde etmesi lazımdır. Bu kavgada ise karşısına İngiltere ve Amerika çıkmaktadır. Thyssen bu rakiplerine karşı fiyatları indire-

(*) Fransız Çelik Kralı Wendel Fransız Faşizminin Thyssen'idir. Ve Fransa'da bilhassa "sol cenahın her gün biraz daha kuvvetlenmesine karşı" Hitler'e yardım etmeye başlamıştır. 1935 Kânunusanisinde 143.000 ton, 1936 Kânunusanisinde ise 547.000 ton maden ihraç etmiştir Almanya'ya. Bugünlerde Ren'i işgal eden "Alman" topları bu "Fransız" madenlerinden dökülmüştür.

rek savaşa girmiştir. Cenubi ve merkezi Amerika'da Pittsburglu ve New-Yorklu makine ve lokomotif imalatçılarıyla; Hindistan'da, Çin'de, Cenubi Amerika'da İngiliz ihracatçılarıyla, Balkanlarda (G. E. C) Sir Hugo Hirst, Owen Young ile; İspanya ve Şimali Amerika'da İngiliz gemiciliğiyle; Türkiye, Meksika ve Uzakşarkta Vichers ve Mitsu ile boğuşmaktadır. Fakat bu boğuşmalardan muzaffer çıkabilmesi için kendine üstünde Alman ticaret havası esen, Alman sevgisiyle bezenmiş bir "Alman ticaret" yolu açması zaruridir. Almanya için böyle bir tek yol vardır: Merkezi Avrupa'dan Uzakşarka giden yol!

Bu yol Alman emperyalizminin eski aşinasıdır. Balkanların milyonlarca köylülerinden, yakın şark milletlerinden ta Mısır'a ve Hindistan'a kadar uzanan bütün memleketler, bu yol boyunca Alman pazarı haline getirilmek istenmişti. Thyssen, Krupp ve Doyçe Bank Anadolu-Bağdat demiryolunu bu maksatla yapmış, Von der Goltz ve Liman paşalar bu maksatla Osmanlı ordusuna girmişlerdi.

Şimdi yirmi sene sonra bu yol yine Ruhr'un ağzını sulandırmaktadır. Thyssen ve Krupp yine aynı yolun üstündedirler. Alman ağır sanayisi buralarda eski mevkiini adım adım kazanmaya çalışıyor.

Avusturya ve Tuna, Yakınşarkın ilk kapısıdır. Ve bu ilk kapıdan Macaristan Almanya'nın eli altına girmiş, Avusturya bu demir yumruğun altında ezilmemek için çırpınıyor. Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'da Alman bankaları mühim mevkileri tutmuşlardır. Otto Wolff-Krupp-Holtzman sendikası, Simens ve A. E. G. Alman elektrik sanayisi kralları ve Ruhr'un ajanları Türkiye'de müesseseler kurmaktadırlar. İran'da, yine Holtzman-Wolff sendikası İran Körfezi'nden Hazer Denizi'ne kadar uzanacak bir demiryolu işinin başındadır.

Bütün bunlar ilk adımlardır; Ruhr blokunun, Lorrain'ini tekrar ele geçirme ve şarka hakimiyet planının ilk adımları.

Bugün Alman iktisadiyatında aşağı yukarı Ruhr kadar mühim olan bir sanayi merkezi daha vardır. Bu merkez Berlin'in birkaç saat ötesindeki I. G. Farbenindustrie'dir. Bu sanayi, sentetik usulle her çeşit eşya imal etmektedir. Suni gübre, suni mensucat, ilah... Bu sanayinin istihsalatı, bugünkü şeraitte, dünyaca bu maddelere olan

ihtiyaçtan fazladır. Bu sanayinin sermayesi milyarları geçmekte ve işlettiği işçi yekûnu 130.000'i bulmaktadır. Artık Neo-Alman emperyalizminde bu sanayi de mühim bir rol oynamaktadır. Artık Ruhr ve Thyssen'in iştihasında I. G. Farbenindustrie'nin emelleri de katılmıştır. I. G. Farbenindustrie'nin başbuğu olan Dusberg ile Thyssen can ciğerdirler. Dusberg'in sağ eli ve I. G. Farbenindustrie'nin finans direktörü olan Schmitz aynı zamanda Thyssen'in çelik tröstünde heyeti idare azasıdır. Alman kimya sanayisi Alman çelik tröstünde birkaç milyonluk hisse senedine sahiptir.

Bütün bu söylediklerimizden anlaşılacağı gibi Thyssen başta olmak üzere Alman sermayesi yine Alman hudutlarına sığamamaktadır. Onun daha büyük bir çerçeveye bir kıtaya ihtiyacı var. İşte Neo-Alman emperyalizminin, Thyssen'in bütün bir kıtayı ihata etmek planının temeli budur. Bu plan mucibince, Lorrain'in demiri, Belçika ve Hollanda'nın kömürü, garbi ve merkezi Avrupa'nın çeliği, Sovyet Ukranya'nın buğdayı, Balkanların bakırı, Almanya'nın olmalıdır. Kısaca, aşağı yukarı bütün Avrupa, Alman pazarı haline gelmelidir. "Almanya'yı milli bir hükümet yapan Ruhr onu bir Avrupa İmparatorluğu da yapmak istemektedir".

Bu planı tatbik etmek için iç ve dış politikada Stressman, Brüning gibiler kâfi derecede ehil görülmedikleri için Hitler mevkii iktidara getirildi. Alman burjuvazisi dahilde ve hariçte bu planı eski metotlarla tatbik edemeyecek kadar kendini zayıf hissettiği için faşizme başvurdu. Ruhr'un Avrupa planı : Alman Nazi İmparatorluğu biçimine girdi ve Thyssen'in politikası, Rosenberg'in dış siyaseti oldu.

Rosenberg'in Planı ve Merkezi Nordik Alman İmparatorluğu Projesi

Thyssen'in planını yalnız Hitler ve onun ırkçı Nasyonal-Sosyalizmi mevki-i tatbike koyabilmek ümidini veriyordu. Nasyonal-Sosyalizm ile Thyssen'in planı arasındaki benzerliği gördükten sonra Hitler'in iktidar mevkiine getirilmiş olması, bu bakımdan da, izahını bulmuş olur. Bir bakıma diyebiliriz ki, Thyssen olmasaydı Hitler olmazdı. Fakat şu da muhakkaktır ki, Thyssen de artık Hitler'siz yaşayamaz.

Stressman, Almanya'nın 1914'den önceki hudutlarına ulaşmak istiyordu. Halbuki Thyssen'in gözü bu hudutlarla doymuyor. Yukarda da söylediğimiz gibi çok daha büyük bir "emelin" peşindedir. Hitler, Thyssen'in bu "emelini" *Mein Kampf* adlı eserinde açıkca benimsemiştir. Nasyonal-Sosyalizmin ırk imparatorluğu hudutları, Thyssen'in hudutlarıdır.

Bütün bu planda Yahudi meselesi, Yahudi düşmanlığı, öteki bahislerimizde de anlatmış olduğumuz gibi, orta ve küçük burjuva tabakalarını avutmak için kullanılan bir afyondan başka bir şey değildir. Hitler'in ırk nazariyesi Berlin ve Frankfurt Yahudilerine karşı açılmış bir mücadele silahı olmaktan çok, Avrupa'nın küçük devletlerini yutmak için kullanılan bir vasıtadır.

Hitler-Goebbels-Rosenberg ırk nazariyesi der ki :

"Eski milli devlet liberalizm devrinin verimidir. Liberalizmin dahili bir ifadesi olan demokrasi ortadan kaldırıldıktan sonra, harici politikanın da değişmesi gerektir. Nasyanol-Sosyalizmin devlet şekli ırk imparatorluğudur." (Rosenberg)

"Milli devlet Fransa ihtilalinin idealidir. Nasyonal-Sosyalist, inkılabı ırk imparatorluğunu doğurdu. Milli devlet ırk imparatorluğunun yanında cüce kalır; nasıl ki, millet de ırkın bir parçasıdır. Binaenaleyh devlet batmalı onun yerine ırk imparatorluğu gelmelidir." (Rosenberg)

Devlet, ırk ve imparatorluğu birbirine karıştıracak, devlet'in ne demek olduğunu anlamayacak kadar cahil olan Rosenberg'in bilgisi üzerinde duracak değiliz. Burada bizi alakadar eden şey Alman ırkçılığının Thyssen ideolojisinden başka bir şey olmadığını göstermekti.

Hitler-Goering-Gobbels triumvirası Reichstag'ı yakarak mevki-i iktidara geldikten sonra Thyssen'in iştihasını bir plan etrafında topladılar. Bu plana Rosenberg planı denir. Bu gizli plan Hitlerist Almanya'nın İncilidir. Her siyasi faaliyet, her diplomatik adım, her nazırın nutku, her askeri hazırlık bu plana göre yapılmaktadır. Bu plana göre Nazi devletinin Cermen iltihadına müncer olması lazımdır. Bu gaye tahakkuk etmedikçe Nasyonal-Sosyalist inkılabı(?!) tamamlanmamış olacaktır.

Bu planın emredicisi Thyssen, yazanı Rosenberg, lideri Hitler, mareşalı Goering ve münadisi Goebbels'tir.

Rosenberg planı 100 milyon nüfuslu bir orta Avrupa Nazi İmparatorluğu kurmak gayesini güdüyor. Bu plana göre Alman "ırk imparatorluğu", Garbi Latin ve Anglosakson mıntıkaları mütesna, bütün Avrupa'yı içine alacaktır. Avusturya, İsviçre'nin mühim bir kısmı, Bohemya, Moravia, Silezya, Belçika, Hollanda, İskandinavya devletleri, Baltık memleketleri, Yugoslavya ve Romanya'nın mühim parçaları müstakbel imparatorluğun hudutları içindedir.

İşte Goebbels bir nutkunda : "Nasyonal-Sosyalizm yalnız Almanya'da kalmayacak her tarafa yayılacak, eski Fransız İnkılabının yaptığı tesiri yapacaktır," dediği zaman kastı bu plandı.

Şimdi Rosenberg'in planına göre kurulmak istenen Cermen ittihadı imparatorluğunun tahakkuk edebileceğini farzedelim. Ve bakalım bu plan Avrupa'da nasıl bir değişiklik yapacak?

Alman ırk imparatorluğu bir taraftan Süveyş Kanalı'na bir taraftan Şimal deniziyle Adriyatik denizine kadar uzanacak. Şimal ve Baltık denizleri birer Cermen iç denizi olacaklar...

Bu planın muvaffak olması demek, Rusya ve İngiltere müstesna bütün Avrupa kömürünün Alman emperyalizmi eline geçmesi demektir.

Fakat deminden beri söylediklerimiz Rosenberg-Thyssen planının bir tarafıdır. Madalyanın öbür yüzünde Sovyet illerinin istilası ve Asya'ya yayılmak vardır.

Çünkü, Alman ittihadı teşekkül ederken bunun geniş müstemlekelere ihtiyacı olacağı ortadadır. Bundan dolayı Hitler'in 100 milyonluk "yüksek" ırkı, Sovyetlerin "160" milyonluk "aşağı", "Bolşevik" ırkını hakimiyeti altına almalıdır. O "aşağı", "Bolşevik ırkı" ki, Baltık, Kara ve Okyanus denizleri arasında, dünyanın altıda birinde yaşamaktadır. Hitler'in kültürünü kabul etmelerine imkân yoktur, Thyssen'in mallarını almazlar. Ve işin asıl kötüsü sanayilerini, ziraatlarını şimdiye kadar tarihte görülmemiş bir hızla kurarak sosyalizmi muzaffer etmişler ve böylelikle müstakbel Alman ırk imparatorluğunun karşısına şimdiden en büyük bir tehlike olarak dikilmişlerdir. Hitler'in müstakbel ittihadı her ne kadar büyük olacaksa da(?!), Sovyet ittihatları şimdiden, ondan daha büyüktür ve sanayi şubelerinin birçoklarında Thyssen'i şimdiden geçmiştir.

Cermen ittihadı imparatorluğu tahakkuk(?!) ederse Fransa ve İngiltere'yi yenebilmesi ihtimali kuvvetlidir. Oysaki, Sovyetler'i yenebilmesi çok uzak bir ihtimaldir. Şimdiden "alçak ırk" "yüksek ırktan" çok kuvvetlidir. Bütün bunlardan başka, asıl esaslı olan taraf, Hitler rejimiyle Sovyet rejimi arasındaki sınıfi, sosyal ve tarihi zıddıyettir. Alman faşizmi, ırkçılığı, her ne pahasına olursa olsun, kapitalist rejimini kurtarmak isterken, Sovyetler sosyalizmi kurmuş bulunuyorlar.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı Rosenberg planının ikinci kısmı Sovyetler ittihadını mahvetmek gayesini gütmektedir. Rosenberg : "Şarktaki Alman ırkına hürriyet bahşetmek milletimizin esaslı gayelerinden biridir," diyor.

Böylelikle Bolşevizme karşı mücadele Thyssen'in dünyayı istila planının en mühim emelidir.

Berlin'in Üç Binası

Bugün Berlin'de, şöyle bir bakışta göze çarpmayan, üç bina vardır. Birincisi, şehrin göbeğinde Prinz-Albrechtstrasse'de Goering'in sarayı. İkincisi, aynı caddede 8 numaralı yapı. Burada Alman faşizminin en kanlı silahlarından biri olan gizli terör kuvveti, gizli devlet polisi teşkilatı yerleşmiştir. Üçüncü bina ise Wilchelmstrasse'de 70 a numaralıdır. Bu adresi herkes bilmez. Bugün Almanya'nın dış politikası burdan idare edilmektedir. Halbuki burası Alman Hariciye Nezareti binası değildir.

Wilchelmstrasse No. 70 a'da Nazi Partisi'nin harici bürosu çalışır. Fakat bu büro sadece bir parti bürosu değil, Nasyonal-Sosyalist Partisi'nin kalbidir. Büro bir erkânı harbiye teşkilatı sisteminde kurulmuştur. Birçok memleket için ayrı ayrı şubeleri çalışır. Büronun emrinde yığınlarla ajan vardır. Bu ajanların adı sanı dillere destan değildir. Resmi diplomasi memuriyetleriyle hiçbir alakaları yoktur. Çoğunun mazisi karanlıktır. Bu adamlar, hariçteki Almanlar, sergüzeştciler, ticaret ajanları, Baltık memleketlerinin yarı Alman unsurları, eski anti-Bolşevik teşkilatlar azaları arasından seçilir.

Bu büronun şefi Alfred Rosenberg'tir. Yukardan beri adı geçen Rosenberg Çarlık Rusyası tebaasıdır. Riga'da mimar mekte-

binde okumuştur. Dünya Harbi esnasında Moskova'da bulundu. Sonra Reval'de resim hocalığı yaptı. Daha sonraları Münih'te gazetecilik etti. 9 Eylül 1923 Hitler kıyamının şeflerinden biriydi. Partinin naşiri efkârı Wolkischer Beobachter gazetesinde başmuharrir oldu. Ve bugün, demin de söylemiş olduğumuz gibi, Nasyonal-Sosyalist Partisi'nin harici politika bürosu şefidir.

Şimdi bu büronun faaliyet tarzını, hakiki mahiyetini gözden geçirelim.

Rosenberg'in teşkilatı "beynelnilel"dir. Bu "beynelmilel" teşekkülün dünyadaki ilk yardımcıları 1917 Bolşevik İnkilabının hudut harici ettiği insanlardır. Bu insanlar yeryüzünün aşağı yukarı her tarafında koloniler kurmuşlardır. Bu kolonilerin ajanları Macaristan, İtalya, İngiltere'deki faşist ve anti-sosyalist teşekkülleri n ya banileri ya en faal uşaklarıdırlar. Berlin ve Paris'teki İntelijent-Servis ajanları, Bakü petroluna göz dikmiş olanlar, silah fabrikatörleri, meşhur maliyeciler, hep bu unsurlardan istifade ediyorlar.

Umumi Harp'te Rus-Alman Baltık alaylarının kumandanı olan Prens Avlov, "Macaristan'ın Kurtuluşu" ismindeki gizli cemiyeti kuran ve 1919 Macar Sovyet Cumhuriyetinin yıkılışından sonraki beyaz terörü idare etmiş olan Miralay Heyos v.s. gibi şahsiyetlerin muhtelif siyasi, içtimai, iktisadi mahrekleri varsa da hepsinin üzerinde toplandıkları nokta tekdir : Anti-Sosyalizm.

İşte Nasyonal-Sosyalist Partisi harici büro şefi Rosenberg planını tatbik etmek için bu beynelmilel "beyazlar" muhitinden azami istifadeyi temin ediyor.

Thyssen planının bir ikinci kopyası olan Rosenberg planı yalnız diplomasiye dayanamazdı elbet. Onun başka metotlara da başvurması lazımdı. Rosenberg bu metotlara derhal başvurdu.

Yarınki Cermen ittihadı imparatorluğuna girmesi arzu edilen memleketlerde içten içe propagandaya, tahrikata girişildi. Az çok Alman ekalliyetleri olan devletlerde gizli veya açık "mahalli" Nasyonal-Sosyalist partileri kuruldu. Böylelikle dahili ihtilaller yoluyla bu memleketlerin Cermen ittihadı imparatorluğuna "kendiliklerinden" iltihakları temin edilmek istenmektedir. Avusturya'daki son Nazi "ihtilalleri" hep bu metodun semereleridir.

Görülüyor ya, Hitler'in ırk nazariyesi Thyssen'in işine ne

kadar yarıyor!..

Rosenberg'in gizli teşkilatı yukarda söylediğimiz neticeyi elde etmek için üç koldan çalışmaktadır.

Birinci kol : Felemenk ve İskandinavya'yı toplayan Şimal mıntıkasında işlemektedir.

İkinci kol : Avusturya, Tuna memleketleri ve Balkanlar'ı kucaklayan cenup mıntıkasında faaliyet göstermektedir.

Üçüncü kol : Rusya'ya müteveccih şark mıntıkasında çalışıyor.

Şimal ve cenup mıntıkasının bir kısmındaki Rosenberg faaliyetini bir tarafa bırakalım da, Balkanlar'daki Nazi tahrikatına şöyle bir göz atalım :

Yakın Şark'ın yolu üstünde duran Balkanlar'da Alman malına müşteri olabilecek milyonlarca insan yaşamaktadır. Umumi Harp'ten evvel buralarda Doyçe Bank çok mühim bir mevki tutmuştu. Şimdi de Thyssen buralara kendinin müstakbel rakipsiz pazarı gibi bakmaktadır. Thyssen'in bakışını Rosenberg tahakkuk ettirmek için çalışıyor. Romanya'da ilkönce bir Yahudi düşmanları cemiyeti kurdurdu. Bunun ideologu Profesör Cuza idi. 1933'de Cuza'nın oğlu Berlin'e geldi. Rosenberg'le konuştu. Cuza'nın teşkilatı aynı sene içinde bir Nazi teşekkülü biçimine sokuldu. Harpten önce Berlin'de ataşemiliter olan Tataresev bu Nazi hareketinin askeri şefliğine geçirildi.

Bu teşekkül bilhassa köylüleri kendine temel yapmak istiyor. Attığı şiarların en başında : Yahudilerin mallarını köylülere dağıtmak! maddesi gelmektedir.

Fakat bu, madalyanın bir tarafıdır. Öbür tarafını ise "Fransız politikasını bırakıp Alman politikasını takip etmeliyiz!" demekle bizzat Cuza Parlamento'da ifşa etmiştir.

Romanya'da Cuza'ya yaptırdığı işi, Rosenberg, Yunanistan'da "Etniki Enosis Elados" (Milli Yunan Birliği) adındaki faşist cemiyetine yaptırmaktadır. Bulgaristan'da ise Mihailof'un faşist grubu Rosenberg'in sadık kölesidir.

"Alman Neşriyatı"nın *Nasyonalist Felsefe* adıyla çıkardığı bir kitap vardır. Kitapta meşhur "ideologlar"dan parçalar alınmıştır. Kitabın yarısından çoğu ırklar nazariyesine tahsis edilmiş. Bu nazariyenin muhtelif cephelerini geçen bahislerimizde gözden geçirdiğimiz için şimdi bu "önemli" kitabın tetkik ettiği(?!) başka sahalara şöyle bakıverelim.

Tarih :

İstihsal kuvvetlerinin inkişafıyla aşağı yukarı bütün kavimler aynı merhalelerden geçmişlerdir. Fakat "rasist tarihi" bu vakıayı inkâr ediyor. Ona göre, bilakis, her kavmin değişmeyen, ebedi ve bir tek medeniyet ideali vardır.

Böyle bir iddiayı ileri süren "rasist tarihçilerin" nasıl bir çıkmaza girdiklerini bir iki misalle anlatalım.

Morgan, Bachofen ve saire gibi etnologların yaptıkları tetkiklere dayanan Engels ispat etmiştir ki maderşahilik, iptidai kömünizmin son devrine uygun gelir. Ve ancak istihsal kuvvetlerinin inkişafı neticesinde şahsi mülkiyetin inkişafıyla ananın riyaseti altındaki cemaat, yerini, başında "Pater Familias"ın (aile babasının) bulunduğu monogam aileye bırakır. Rasist tarihçiler, pederşahiliğe gelmeden önce bütün kavimlerin bir maderşahilik devrinden geçmiş olduklarını inkâr edemiyorlar. Halbuki, maderşahilik Nasyonal-Sosyalizmin ileri sürdüğü Nordik kahramanlığı ve erkekliği fikrine aykırı düşüyor.

Ne yapmalı? Vakıalarla Nasyonal-Sosyalist hipotezini nasıl telif etmeli? Rosenberg imdada yetişiyor. Maderşahiliği, "yabancı ideallerin" Nordik kaleye girip Cermanik kıymetleri "kısmen imha" ettikleri bir devir olarak göstermeye çalışıyor.

"Nordik" Yunanlılar "Nordik olmayan" bir ideal kabul ederek maderşahiliğin sultası altında yaşamış oluyorlar.

Bütün tarihi, rasist fikriyatına göre yeni baştan inşa eden Rosenberg bu hadiseyi şöyle anlatıyor :

"Yunanlılardan önce Ege denizi kıyılarında oturan kavimler maderşahi bir dinden yukarı çıkamamıştılar...

"... Kendi eski allahlarını ihya ve haklarını iktisap edebilmek için Nordik Yunanlıların zayıf anlarını beklediler."

Görülüyor ya, Rosenberg'in "tarihi yeniden inşa eden" ilmi nasıl en basit tarihi hakikatlerden ve vakıalardan uzaktır.

Rosenberg'e göre Yunanlılar mağlup ettikleri kavimlerin allahlarını, maderşahi prensiplerini ve bu meyanda "demokrasi"yi zayıf düştükleri devirde kabul etmiş oluyorlar. Yani, Yunanlıların en zayıf devirlerde maderşahi nizam, hariçten, Nordik olmayan kavimlerin eliyle Yunanistan'a getirilmiş oluyor.

Halbuki tarihi hakikat tamamen bunun tersidir. Çünkü Yunanlılar, bilakis, daha henüz saf ve sıhhatli "Nordik" bir ırk iken maderşahi devri yaşamışlardır.

Tarihi vakıaları tahrif ederek rasist nazariyelerine misaller getirmek isteyen faşist tarihçiler işi o kadar azıtırlar ki yine aynı Rosenberg, Fransız İnkılabını, aşağı Alpin ırkın, yüksek Nordik ırklara isyanı şeklinde izah eder. "Jakobin güruhu, ince uzun endamları ve kumral saçlarıyla göze çarpanların kafalarını kesti."

Nordik ırkın ince uzun boylu ve kumral saçlı mümessillerini giyotine götüren "aşağı Alpin ırk" hakikatte üçüncü tabakaydı, burjuvaziydi. Yine bu aynı üçüncü tabaka 1848'de Almanya ve Avusturya'da feodal rejimi devirmeye kalkıştı. Fakat kendi hamlesinden korkarak ve bilhassa proletaryanın inkılabı tamamlayacağından çekinerek yaptığı işi sonuna kadar götüremedi. Monarşinin karşısında yelkenleri suya indirdi ve bu sakıt cenin inkılaptan sonra gelen onlarca yıllarda monarşiyle uzlaştı. Ve ancak 1918'de iktidarın tamamını eline geçirdi. İşte bundan dolayı bugün Almanya'yı idare eden sınıfın, yani Alman burjuvazisinin — eğer Rosenberg fikrî takip sahibi olsaydı — aşağı bir ırka mensubiyeti icabetmektedir. Fakat Rosenberg'te fikrî takip sahibi olmak meziyetini de aramamak lazım. Thyssenler, Krupplar, Borsigler v.s. Rosenberg'in efendileridirler ve bunların aşağı bir ırktan olmaları elbette Rosenberg'ce kabul edilemez. Fransa inkılabında burjuvaziye aşağı ırk damgası yapıştırılabilinir ama, Nasyonal-Sosyalist inkılabında(?!) Alman burjuvazisine bu damga vurulamaz. Hem artık "aşağı ırk" proletarya olmuştur. "Ve gerek Almanya'da, gerekse bütün dünyada proletaryanın burjuvaziye karşı yaptığı kavga, aşağı ırkın yüksek ırklara karşı yaptıkları mücadeleden başka bir şey değildir." Rosenberg ve emsali tarihi böyle yazıyorlar.

Dahası var. Bir rasist tarihçi tarihe geçmiş bir şahsiyet hakkında hüküm vermek için onun hareketlerini göz önünde tutar, eğer bu hareketler "Nordik ideale" uygunsalar ona "Nordik" şehadetnamesini verir. Aksi takdirde, mevzubahis şahsiyet "yüzde yüz Nordik" bile olsa bu şehadetnameyi alamaz.

Nordik olan her şeyin münakaşa götürmez bir tarzda yüksek olduğu prensibi kabul edildikten sonra artık tarihi şahsiyetler bambaşka bir ışık altında boy gösterirler.

Mesela Mesih, heyet-i umumiyesiyle, ideal bir Nordik tipidir. Fakat eksik olan bir sıfatı vardır; harpcuyane fikirlerden vareste olması. Bununla beraber Nordik sıfatı ona büyük bir cömertlikle bahşedilmiştir.

Rosenberg, *Mythe du XX siécle* adlı kitabında şunu yazıyor :

"İsa Yahudi bir muhit içinde büyümüş olmasına rağmen, anasıl Yahudi olduğu tahakkuk etmemiştir."

Tahakkuk etmemiştir. Fakat bu görüş Machiavelli (Makyavel) gibi menfur ve antipatik bir şahsiyet üzerinde tatbik edilince tersine dönüyor :

"Beşeri alçaklıklar ve onların meşruiyeti üzerine kurulan bir sistem asla Nordik bir ruhun verimi olamaz."

İşte Machiavelli için söylenen söz. Böyle bir adamın menşei elbette ki Nordik olamaz.

"Machiavelli, çoğu Etrüskler'le meskûn Montespertole köyündendir."

Etrüskler de Nordik ırkından değildir.

Bütün sütnine ve peri masalları, ırkçı âlimleri tarafından, ilmi birer muta gibi ciddiye alınmıştır.

"Lenz, der ki, devler mefhumu, cesur Vestfalyenler'le kahraman ve büyük Nordikler'in arasındaki kavgaların bir hatırasıdır. Cücelere gelince, bunlar da Nordikler'in aşağılık Asiroidler'le yaptıkları mücadelelerin hatırasından başka bir şey değildir."

"Âlim" Günther tamamıyla bu fikirde değildir.

"Taş devrinden beri Orta Avrupa'ya nüfuz edegelen Alpinler'in hatırasında cüceleri görmek daha doğru değil midir?"

Rosenberg ve Erbit'ten önceki "burjuva tarihinde" tezatlar vardır. Fakat, şimdi, Rosenberg ve Erbit'ten sonra tarih tamamıyla gülünç tezatların heyet-i mecmuası olmuştur.

Felsefe :

Her ırk ancak bir tek felsefi sistem yaratabilir ki bu sistem de o ırkın kanı ile tayin edilir. Aşağı ırkların felsefesi materyalistir :

"Kendi kendinden memnun olmak ve hayatını dolu hissetmek için yemek ve içmekten başka bir şeye ihtiyacı olmayan insan..."

Dikkat edin, şimdi ortaya idealist Nordik ırkı çıkacak :

"...ruhunun açlığını ve fikrinin susuzluğunu gidermek için kendini ekmeğinden mahrum eden insanı hiçbir zaman anlayamaz...

"Zaten bir insanın, ırkına has olmayan bir şeyi anlaması kabil değildir". (Adolf Hitler)

Görüyorsunuz ya, rasist "ideologlar" felsefi materyalizm mefhumu ile "materyalizm"in günlük hayatta kullanılan manası arasındaki farkı anlamayacak kadar bilgilidirler.(?!)

Rasist ideologlarda fazla bir felsefi kültür aramayalım. Fakat ne de olsa, bu üstatların şu aşağıdaki hadisenin izahını nasıl yaptıklarını insan merak ediyor :

Bir parça okumuş olan her insan bilir ki, aynı kavim muhtelif felsefi merhaleler geçirebiliyor. Animist idealist oluyor, deist idealizme geçiyor, ordan solipsist idealizmi benimsiyor, Hegelyen idealizm merhalesine ulaşıyor, derken onu mihaniki materyalizm basamağında görüyoruz, bundan sonra da diyalektik materyalizme ulaşıyor.

Şimdi böyle aynı kavmin muhtelif felsefi merhalelerden geçebilmesiyle, her ırkın ancak bir tek felsefi sistem doğurabileceğini söyleyen rasist nokta-i nazarını nasıl telif etmeli?

Bu merakımızı tatmin etmek için yine imdada yetişen ırklar nazariyesidir. Şöyle ki : Bu nazariyeye göre, bir ırk başka bir ırkı nüfuzu altına alınca ona kendi felsefesini de kabul ettirir, sonra başka bir ırk gelir, o da bunu sultası altına alarak kendi felsefesini eski muzaffer ırka telkin eder v.s...

Bunun böyle ilanihaye sürüp gitmemesi için mana yok elbette...

Biz yukarda Hitler'in ağzıyla öğrenmiştik ki "idealizm" yalnız Nordik kanın verimidir. Fakat, hastaların vücuduna giren fena ruhu sihir kuvvetiyle kovmaya çalışan ve çekirgelere karşı korunmak için büyü yapan orta Afrika zencileri de, felsefi manasıyla,

idealisttirler. Ve eğer Rosenberg'in, Hitler'in sözlerine inanmak lazım gelse, bu "idealist" zenciler, sıtmayı kininle ve çekirgeleri zehirli gazla karşılayan "materyalist" Alman ziraatçılarından daha Nordiktirler.

Felsefe için varit olan şey sanat için de varittir.

"Sanat her zaman hususi bir kanın verimidir...

"Sanat kitabında her ırk kendine has yazıyı yazar." (Rosenberg)

Fakat bazen öyle ırklar vardır ki,

"Hiçbir sanat verimine kabiliyetleri yoktur, mesela Yahudi ırkı gibi." (Hitler)

Din :

Halis rasistler binefsihi ırkın verimi olmayan hiçbir din tanımazlar. İşte bundan dolayı Nordik din hareketi Hıristiyanlığı reddeder. Ona göre bütün dinlerin kaynağı kandır. Yabancı bir kan yabancı bir din getirir. Alman, Nordik, Aryen kanına, Alman, Nordik, Aryen bir din ve Alman, Nordik, Aryen bir allah lazımdır.

Bununla beraber bazı Nordik ilahiyatçılar arasında, Nordik bir dine taraftar olmakla beraber, Hıristiyanlığı reddetmeyenler de vardır. Çünkü bunlara göre haç eski Cermenlerin icatlarındandır. Ve şimalden cenuba doğru inerek Hıristiyan dinini doğurmuştur. Bundan dolayı Hıristiyanlık eski Cermanik dinin bir tenevvüünden başka bir şey değildir.

"Oportünist" rasist ilahiyatçılar, Hıristiyanlığın Nordikleştirilerek muhafazasına taraftardırlar ve Hıristiyanlıkla ırkçılığı telife çalışmaktadırlar :

"Alman halk kilisesi ırkta Allahın verimlerinden birini görür ve bundan dolayı ırkın safiyet ve temizliğinin muhafazası zaruretini tastik ve bunu Allahın evamirinden biri olarak kabul eder." (Saksonya Halk kilisesinin 28 tezlerinden)

Bütün bu laf ve güzaftan çıkarabileceğimiz bir tek netice vardır : Allah insanları değil, insanlar Allahı kendi suretlerinde yaratmışlardır.

Ahlak :

"Öyle hareket et ki senin iradenin istikameti Nordik bir ırkın kanunları için rehber fikirler olsun!" (Günther)

Bütün bunları okuduktan sonra insan kendi kendine soruyor : İki asırlık bir Alman burjuva felsefesi, ilmi, nasıl oluyor da böyle

bir deli saçması yığınında, böyle bir yalan dolan bataklığında son nefesini veriyor? Nasıl oluyor da bir Rosenberg yahut bir Heidegger, Helmholtz'ın, Haeckel'in yerine geçebiliyor ve bir Hauer, Feuerbach'a, bir von Leers, Lessing'e, bir Iohst ve bir von Schirach, Goethe'ye, Heinrich Heine'ye "halef" olabiliyor?

İlim İflas Etti

On altıncı asırda, daha o günlere kadar eşi görülmemiş bir hamleyle, dünyanın ekonomik temelleri sarsıldı. Ticaret, sanayi, gemicilik, mazide örneği olmayan bir inkişaf gösterdiler. Garbi ve Şarki Hindistan'da büyük keşifler yapıldı. Ve işte böyle bir hava içinde tarihin kadranı burjuva cemiyetinin doğuş saatini çaldı. Coğrafi keşifler ilmi keşiflerle beraber yürümektedir. Orta asır skolastiği her şeyi Aristo'ya ve kütüb-i mukaddeseye irca ederdi. Genç burjuvazinin yeni ilmi bu göklerde dolaşan safsatalarla kanaat etmiyor artık. Dünyayı, o, bizzat dünyayla izah etmek istemektedir. Her hakikati tecrübenin mihenk taşına vurmakta, müşahedelerinin sentezi, onun gözleri önünden, tabiat ve cemiyet kanunlarının perdesini kaldırmaktadır.

Fakat doğmakta olan, daha henüz doğan kapitalizm devrinin ilmi metotları, ilmi köstekleyen metafiziğin zincirlerini kırıp koparacak kadar cesur değildir. Kepler, Descartes ve Galileo'larla aydınlanan bu devirde burjuva ideolojisi tabiat ilimlerinin terakkisini ancak topallaya topallaya takip edebilmektedir. Müspet ilimlerin neticeleri materyalizmden haberler vermeye başladıkları halde burjuva ideolojisi henüz idealisttir.

Fakat çok geçmeden, sanayi devrinin süratle inkişafı, burjuva ideolojisinde derin değişikliklere sebep oluyor. Tabiat ilimleri yeni dal budaklar vermiştir : Kimya, biyoloji. Felsefe, tabiat ilimlerinden elde edilen neticelerin sentezini yapıyor.

Newton, maddenin ataletini iddia eden idealist nazariyeler yapmıştı. Fransız Ansiklopedistleri, bu nazariyelerin tersine, maddeyle hareketin vahdetini öğretmekte ve kâinatın başlangıcında bu ilahi muharrik kuvvet bulunduğu hipotezini reddetmektedirler.

Fakat, burjuvazinin bir materyalist felsefe yaratmak cehdine girişiği devir uzun süremezdi. Almanya'da bu kısa devrin mümes-

silleri Feuerbach, Büchner, Vogt ve Haeckel'dir. Bunların materyalizmleri sathi, mihaniki ve dardır. 1848'de Alman burjuvazisinin yelkenlerini suya indiren sebepler, burjuva materyalizminin Almanya'da verimli bir saha bulamaması üzerine de müessir olmuştur. Buna mukabil materyalizm proletaryanın elinde bir kavga bayrağı gibi yükseliyor. Yalnız bu materyalizmle eskisi arasında büyük ve derin farklar vardır. Marx ve Engels'in ve bütün dünya proletaryasının materyalizmi diyalektik materyalizmdir.

Diğer taraftan burjuvazi artık Kant'a, Hume'a, Berkeley'e dönüş emrini vermiştir. Bu emir, solipsist ve agnostik idealizme ricat demektir. Bu ricatın temelinde bütün bir ekonomik ve sosyal sebepler var. Ostwald, Pearson, Henri Poincaré gibi fizisyenler, ilmi araştırmalarında diyalektik materyalizmle amansız bir kavgaya girişiyorlar. Onlar âlim olarak materyalist, filozof olarak idealisttirler.

Tabiat ilimlerinden materyalist neticeler elde edildiği halde, felsefede Hegel'den önceki idealizme ricat ediş!..

İşte bu tezat, devrimizin mümeyyiz vasfıdır. Emperyalizm devrinin burjuva mütefekkiri tabiat ilimlerinin etütlerinden icabeden neticeleri çıkarmaya muktedir değildir.

İlimlerle burjuva ideolojisi arasındaki bu ayrılık bilhassa yirminci asrın başlangıçlarından itibaren daha ziyade büyümeye, uçurumlar haline girmeye başlamıştır. Blank, diyalektiğin kemiyetten keyfiyete geçiş prensibini haklı çıkaran, bu prensibin doğruluğunu ispat eden nazariyesini buluyor. Bohr, atomu tahlil etmeye muvaffak oluyor. Böylelikle, hareket ve maddenin vahdeti ispat edilmiş oluyor. Fakat, ne gariptir ki(?!) diyalektik materyalizmin doğruluğunu ispat eden vesikalar, deliller çoğaldıkça, burjuva âlimlerinin felsefi materyalizme karşı giriştikleri kör ve inatçı mücadele de o kadar keskinleşiyor.

Öyle ki, artık Blank'a dualist bir felsefe kâfi gelmiyor da, trializmi icadediyor.

Şu son yıllarda, bazı İngiliz fizisyenleri ve biyologları bir beyanat neşrettiler. Bu beyanat, müspet ilimlerdeki son keşiflerin materyalizmi tevsik ettiğini gösteriyordu. Fakat işbu beyanatın altına imza atan İngiliz bilginleri kendilerinin dini akidelere sadık kimseler olduklarını da ilan etmekten çekinmediler. Bu beyanat

dolayısıyla Bertrand Russell çok haklı olarak diyor ki :

"Bu âlimler, dini ananeleri korumak için söyledikleri sözleri, âlim sıfatıyla değil, fakat mal ve mülkünü, hüsn-ü ahlakını muhafaza endişesinde bulunan vatandaşlar sıfatıyla söylemişlerdir."

İlim materyalizmden yanadır; idare edici, istismarcı sınıfların menfaatleri idealizmden yana. Bu iki temayülü uzlaştırmak imkânı yoktur.

Devrimizin felsefesi, ilmin bize öğrettiği şekilde kâinatın idrakinden ayrı ve aykırı olamaz.

Fakat :

"Mekanik bir felsefenin tesiriyle, ekonomik sistemle hayat, sermayeyle iş, devletle halk, halkla fert arasındaki zıddiyetler mütemadiyen keskinleşmektedir. Bu tezatları uzlaştırmak ve esaslı surette bölünmüş olan halkımızı organik bir vahdete isal etmek için tek bir çare varsa, o da, hareketlerimizde ve düşüncelerimizde *şuurun tahakkümünü* mahvetmek, mekanik telakkilerin yerine organik bir felsefe getirmektir". (Jakof. Graf.)

Görülüyor ya iş nasıl hallediliyor. Gayet basit : Zekâyı, şuuru ve ilmi tefekkürü inkâr ederek, mahvederek...

Her ilmi düşüncenin, mülahazanın temeli olan sebebiyet (causalité) prensibini reddederek suni irrasyonalizm devrini açan Nietzsche'dir.

Fakat Spengler ondan daha ileri gitti. Ona göre sebeple netice insan düşüncesinin icat ettiği kategorilerden başka bir şey değildir. Spengler'e göre tarih "sebepsiz" akıp gider. Ve bundan dolayı da tarihi tetkik etmek ilmi bir meşgale değil, şairane bir istigraktır.

Faşist ideologlar "her çeşit ilmi safrayı" kaldırıp atıyorlar. Onların sığındıkları melceler "bütünlük" "mistik sentez", "ruh" ve "ırk" tır.

Rosenberg'e göre afaki (objektif) hakikat yoktur. İlimlerin afaki hakikatler bulmak için çabalamaları boşunadır.

Çünkü :

"Bir ırkın idrak edebileceği en yüksek bilgi, onun ilk dini esatirinde tamamen meknuzdur." (Rosenberg)

Mesele ortada. Her kavmin kendine has bir âlemi vardır, tıpkı kendine has burnu, saçı, endamı olduğu gibi(?!). Ve demek oluyor

ki insanların düşüncelerinde "Âdemle Havva" devrinden beri hiçbir değişiklik olmamıştır ve bundan yirmi otuz asır önce İskandinavya'da yaşayan Tötonlar, Hitler'in Nasyonal-Sosyalizmine aşinaydılar; nasıl ki, aynı asırların Semitleri de marksisttiler(?!). Bundan dolayı da felsefenin işi şudur :

"Tarihte görülen bütün felsefeler ancak hayati gayeleriyle ve bazı ırkların telakkileriyle münasebettar olarak anlaşılabilinir.(...) Bir kavimde meknuz ve binaenaleyh onun için hayırlı olduğundan dolayı o kavmin en tabi bir ifadesi olan bir (felsefe), cevheri başka olan bir kavim için büyük bir tehlike olabilir ve hatta onun ölümüne sebebiyet verebilir." (Hitler)

Anlaşıldı ya! Sebebiyet denen nesne kapı dışarı! Her memleket ve her kavim için varit olabilen bir ilim, mantık, felsefe yoktur. Yahudi bir kimyagerin bulduğu bir ilaç, Ari bir Alman'ı öldürebilir. Tabii bunun aksi de doğru oluyor. Şöyle böyle Asiroid olan bir Einstein'in ispat ettiği bir "nesne" bir Nordik için baştan başa yalan ve yanlıştır.

"Bizim içimizde en mükemmel ifadelerini bulmak için mücadele eden kuvvet ve esatir red ve inkâr edilemez."

(Rosenberg)

Kahrolsun ilim. Yaşasın red ve inkâr edilemeyen esatir!

İşte iki ayağı birden çukura giren ve son nefesini vermemek için çabalayan bir istismarcı sınıfın "fikri" seviyesi. Halbuki o, gençliğinde, Hegel'in ağzıyla ilan etmişti ki :

"Aklın doğru çıkarmadığı herhangi bir şeyi kabul etmemekte gösterilen inat, insana şeref veren mükemmel bir inattır."

Bugün ise o sınıf : "Yalnız felsefe değil, ilim de iflas etmiştir," diyor ve şiarı şöyle oluyor : "Barbarlık devrine dönelim!"

(Blank).

Kapitalizmin filozofları artık dünyayı izah edemedikleri için, onlara göre, ilim "iflas" etmiştir. Fakat bu "iflas" sözünü her sahada ciddiye almamak lazım. Kapitalizm, harp işlerinde ilmi pek âlâ kullanıyor. Bugün hiçbir muharebe ilmin yardımı olmaksızın yapılamaz. Yalnız, muhakkak olan bir şey varsa o da, inhisarcı kapitalizmin istihsal şartlarının, her nevi terakkiye mani olan bir duvar haline geldikleridir.

"İlim iflas etti!"

Burjuva cemiyetinin faşizm yoluyla "rönesansı" bizzat bu cemiyetin gençliğinde teraküm ettirdiği kültür mirasını red ve inkâr etmesi demektir. O can çekişirken, kendi yarattıklarını, artık bütün insanların malı olan ve tarihe bu sıfatla giren şeyleri itmekte, tekmelemektedir.

Bu mirası almak proletaryaya düşer!

Son Söz

Bir daha tekrar ediyoruz :

"Faşizm, mali sermayenin en mürteci, en şovenist, en emperyalist unsurlarının açık terörist diktaturasıdır."

Faşizm, kapitalizmin son merhalesi olan emperyalist devrinin verimlerinden biridir.

Faşizmin Almanya'da muzaffer oluşuna : "Burjuvazinin zaafının; onun artık eski parlamentarizm ve burjuva demokrasisi metotlarıyla hüküm sürmek iktidarında olmayışının alameti gibi de bakmak lazımdır."

Faşizmin dış politikası : HARPTIR.

SON

Théodor Balk, B. M. Bernadiner ve Ernst Henry'den iktibas edip toplayan : Nâzım Hikmet

İÇİNDEKİLER

Vitrinlerin Kışı	7
Karnera	8
Kovadis Lindberg?	9
Bir Hulus Çakmak Örneği	10
Kanun ve Turizm	11
Çiftçiye Öğütler	13
Talebe ve Kahve	15
Bir Korku	16
Haliç Vapurları	17
Sarıgüzel ve Su	18
Beklemek!	19
Beyanat	20
Bu İş Tuttu	22
Güzel Söz	23
Lügat ve Hayat	24
Vay Hallerine!	25
Bilginlere Sorulacak Bir Sual	26
Tabiat ve İnsan	27
Felaketin Hayırlısı	28
Pazar Günleri	29
Bir Pazarlık	31
***	33
İzahat ve Beyanat	34
İnkisar-ı Hayal	35
Hastalık ve Fırtına, Hastane ve Gemi	36
Boş Oturmak	38
Bir Garip Cemiyet ve Bir Garip Reis	39
Apansızın	40
Posta ve Telgraf	41
Mihracenin Adresi	42
Yol Vergisi ve Kadınlar	44
Büyük Avrupa Gazeteleri	45
İkisinin Ortasındakiler	46
Sorma! Kâfir Olursun!	47
Kalkınması, Düzelmesi, Çoğalması İçin	48
Şirket-i Hayriye'nin Kırdığı Potlar	49
Cezasız Cinayetler	50
Doğurmayaydın Bu Çocuğu!	51
***	52
İstanbul Tramvay Şehri Değildir	53
Şehir ve Bahar	54
Bayram	55
***	56
Nizamname ve Hayat	58
Nerde?	60
Geleceği Sezmek	62
O Yine Dirilecektir!	64
Belalardan Biri	65
Kıymetli Bacaklar	66

Kontrol 67
Bir Eksik Cevap 68
İlk Sıcaklar 69
Çocuk, Koyun, Kuzu, Pazarcı vesaire Zihniyeti 70
Bir Rekor 71
Napoleon'a Dair Bir Fıkra 72
Oyuncak Olmayan Oyuncaklar 74
*** 75
Hüsnühal ve Okumak 77
Bir Konuşma 78
Fakat 80
Avrupa'nın 30 Franklık İstikbali 81
Bir Lüks Tehlikesini Atlattık 82
Başlıklar Konuşuyor 84
Yemiş ve İskele 85
İlan 86
349 mu? 357 mi? 348 mi? 87
Ben ve Bir Mektup 88
Ölüler Dünyasının Sınıfları 90
Montaj 91
Sigorta 92
Bahar Geçince 93
Bilmem Hangi Gölün Canavarı 94
Bir Maç Seyrettim 95
*** 96
Diyorlar ki 98
Marul 100
İki Ölüm 101
Fransa'nın 200 Ailesi 103
Yağmur ve Köylü 104
Bir Konuşma 105
Ekmek, Hürriyet ve Sulh 106
*** 107
Dillenmek 108
Kanaat 109
Yıl Tatili 111
Hokkabazın Hüneri 112
Bir Hakikat Meraklısı 113
"Zehirli Bir Nebattır!" 114
Halep Oradaysa!.. 116
Anlayana Sivrisinek Saz!.. 118
İnsan ve Tabiat 119
Halk İçin Kolaylık 120
Talebe Pasoları 122
Bay Mistik 123
İstanbul Belediyesine Bağlı Sular İdaresi'nce Okuna!... 125
Neden? 127
Yine Bay Mistik 128
Taksim Sormagir Sokağı 130
Bay Mistik'in Kurnazlığı Yahut "Taktik" 131
Bilanço 133

Rami ve Eyüp Otobüsleri 135
Bir İlan 136
Gitmemeli 137
Şehir Meclisi Milletler Cemiyeti mi? 138
Kadıköy Su Şirketi 139
16 Yaşındaki Kelepçeli Çocuk 140
*** 141
Sarıgüzel 143
Düello 144
Alaka 145
Elektrik Şirketi'nden Soruldu! 146
Putperestlik 147
Ya Tekzip, Ya Tasdik 149
Para Tesellisi 150
Bilmem Nerenin İmarı 151
Dolandırıcı 152
Döneklik 154
Niçin Mukavelesi Bozulmuyor? 156
Bunun Cevabını Ben Verecek Değilim 157
Şark ve Oryantal 158
Ve... 159
Yazlara Dair 160
Yine Olimpiyat'a Gitmek Meselesi 161
Adab-ı Umumiye 162
Yerli Mallar Sergisi 164
İki Vaka 166
Bu Kepazelik Tekrar Etmemeli! 167
Festival 168
Beylik Bir Yazı 169
Simit ve Galeta 170
İspanya'da Aksi İnkılap ve Sadri Ertem'in Bir Yazısı 171
13 Saat! 172
Eğer Milletim Beni Çağırırsa! 174
Mehtap ve Ay Işığı 175
Ya Doğru Olsaydı! 176
Soruyorum? 178
Ben Bunu Gazetelere Yazarım! 179
Bu Ne Biçim Merasim? 181
Şaka! 183
"Tevil Tekerrürden İbarettir" 184
25'likler 185
Tatil 186
Şiddetli Emir 187
Bir Parça Bilgi 189
Abdülhamit'e Methiye 191
Harem Selamlık 192
Soğuk Su ve Benim İrticam 194
Bir Fotoğraf 195
Eylül Geliyor 196
Müzeler 197
Seyyah Kıyafeti 199

Kuva-yi İnzibatiye 201
Okuyucularıma 202
Yine Yenice ve On Bir Buçukluk 203
"Dır" ve "Dı" 204
Eğer Varit İse... 205
Cambazlık 207
Kontrol 208
Bekçi Parası 209
Apartman İsimleri 210
Şehrin Makyajı 211
Muhasebe 212
Radyo 213
Şehrin Yol Politikası 214
Tepetaklak Hakikatler 216
Harpçi ve Sulhçu Millet 217
Hacı Veysi Mahallesi 218
Böyle Mektup Göndermeyiniz! 219
Yarım Tahsilliler 220
Odun Satış Yasağı 221
Ekip 222
Saat Kaçta 223
Sulhun Zaferi 224
Bir Amerikan Garabeti 225
İstanbul'un Bulutları 227
Enayi 228
Sular İdaresi'nden Soruldu 230
Bir Kadıköylünün Mektubu 231
Eminönü-Bebek 232
Fotoğraf Hayırperverliği 233
Gebe 234
Madrid 235
Gazete Başlıkları 236
Bürokrasi 238
Tünel Gişesinin Ölçüsü 239
1.Yaya Kaldırımı, 2.Şehir Tiyatrosu Kaçta Başlamalı? 240
Ulus'un Bir Makalesi ve Anadolu Ajansı 242
Haklısınız! Pahalıdır! 224
Sahur Davulu 245
Madrid mi? Burgos'mu? 246
Pazar Tatili 248
HerÖlü "Rahmetle" Anılmaz! 249
Veremlileri Korumak 250
Hindi ve Kaz Bolluğu 251
Açık Bacak ve Emperyalizm Propagandası 252
Taksit 253
Milli Kurtuluş Hareketlerinin İki Vasfı 254
Kötü Bir Haber 255

ALMAN FAŞİZMİ VE IRKÇILIĞI 257

Yayımlayan: Anadolu Yayıncılık A.Ş.; Kapak Baskı: Ana Basım Sanayi A.Ş.; İç Baskı: Şefik Matbaası

Nâzım Hikmet'in çok güç koşullarda korunmuş, elden ele geçmiş, bazıları sağlığında basılamamış, bazıları özen gösterilmeden basılmış olan yapıtları, bu işe gönül vermiş eleştirmenlerin çabalarıyla, içerde ve dışarda, yıllardır derlenip toparlanmaya çalışılmış, ama çeşitli nedenlerden kaynaklanan yanlışların, karışıklıkların, tutarsızlıkların bir türlü önü alınamamıştır.

Şimdi Adam Yayınları size Nâzım Hikmet'in yepyeni bir toplu yapıtlar derlemesini sunuyor.

Bu yolda daha önce yapılan bütün olumlu çalışmalar, Nâzım Hikmet'in kitaplarının ilk basımları, arkasında bıraktığı müsveddeler — mekanik yaklaşımlara düşmeden, durumlara, türlere göre ayrı değerlendirmelere gidilerek — büyük bir özen ve duyarlıkla yeniden gözden geçirilmiş, konunun uzmanı eleştirmenlerin özverili katkıları ve ortak çabalarıyla, sanatçının özellikleri, kendine özgü kullanımları gölgelenmeden, yanlışların düzeltilmesi, karışıklıkların, tutarsızlıkların giderilmesi sağlanmıştır.

adam 413

ISBN 975-418-117-9